

RAADSBSLUIT

ZAAKNUMMER	BEHANDELEND AMBTENAAR	SECTOR	PORT. HOUDER
2215182	Bosveld, Dolf	MID-FIN	
ONDERWERP			
Jaarverslag en jaarrekening 2017 gemeente Hengelo			

DE RAAD VAN DE GEMEENTE HENGelo BESLUIT:

1. Het jaarverslag 2017 van de gemeente Hengelo vast te stellen en de daarin opgenomen toelichting, analyses, conclusies en aanbevelingen, te aanvaarden als verantwoording van het college over het gevoerde beleid en beheer in 2017;
2. De lasten over het jaar 2017 vast te stellen op afgerond € 332.419.000, de baten op € 335.122.000
3. Het gerealiseerde resultaat te bepalen op € 2.703.000;
4. Dit resultaat als volgt te bestemmen:
 - budgetoverheveling naar 2018 een bedrag van € 754.000 (besluit d.d. 10 april 2018)
 - voor onderdelen van het Project Enschedesestraat (Langestraat en Burg. Jansenplein) een bedrag van € 1.425.000
 - een bijdrage van € 50.000 aan het "Kloas an de brug erfgoedfonds" cf het raadsbesluit van 26 september 2017
 - het restant ad € 474.000 aan de algemene reserve;
5. Het balanstotaal ultimo 2017 vast te stellen op afgerond € 781.782.000 en het eigen vermogen na bestemming op afgerond € 40.887.000 (excl. jaarresultaat 2017).
6. De reserve Preventiepakket Berflo Es en de reserve Sociaal Domein op te heffen.

PUBLIEKSVRIENDELIJKE SAMENVATTING

Het college van B&W heeft het jaarverslag en de jaarrekening over 2017 opgesteld en biedt deze stukken ter vaststelling aan aan de gemeenteraad. In de programmarealisatie van het jaarverslag wordt verantwoording afgelegd over de inhoud van het gevoerde beleid en beheer. In de jaarrekening wordt verantwoording afgelegd over de financiën, die daarmee gemoeid waren. De jaarrekening sluit met een batig saldo van ruim €2.7 miljoen.

DE GEMEENTERAAD VAN HENGelo,

DATUM

De griffier

De voorzitter

Raadsvoorstel

ZAAKNUMMER	BEHANDELEND AMBTENAAR	SECTOR	PORT. HOUDER
2215182	Bosveld, Dolf	MID-FIN	Ten Heuw
ONDERWERP			
Jaarverslag en jaarrekening 2017			

AANLEIDING, DOEL EN WAT GING ER AAN VOORAF

Op grond van art 197 van de Gemeentewet legt het college jaarlijks verantwoording af over het gevoerde bestuur d.m.v. het jaarverslag en de jaarrekening (samen de jaarstukken). Hierbij bieden wij u de jaarrekening en het jaarverslag over 2017 aan.

INHOUD VAN HET VOORSTEL

De jaarstukken 2017 bestaan uit de programmaverantwoording en de jaarrekening. Met de programmaverantwoording wordt ingegaan op de belangrijke inhoudelijke ontwikkelingen in 2017. De jaarrekening bestaande uit de balans per 31-12-2017, het overzicht van baten en lasten en de toelichtingen daarop, geeft inzicht in de financiële ontwikkeling in het verslagjaar. Het rekeningresultaat bedraagt ruim € 2,7 miljoen voordelig. De belangrijke financiële afwijkingen worden in hoofdstuk vier vermeld en in de toelichting op het overzicht van baten en lasten (hoofdstuk 7.5) per product nader geanalyseerd. De ontwikkelingen in het Sociaal domein, het Warmtenet en het Stads kantoor, zullen wij nader toelichten in afzonderlijke raadsbrieven.

Het batig saldo draagt bij aan de beoogde versterking van het gemeentelijk weerstandsvermogen.

Voor onderdelen van het Project Enschedesestraat (Langestraat en Burg. Jansenplein) heeft uw raad € 1.425.000 beschikbaar gesteld t.l.v. de algemene reserve grondexploitatie (zaaknr. 2185358). Bij het opmaken van de herzieningen en de jaarrekeningcontrole is gebleken dat dit niet ten laste van het boekjaar 2017 mag worden gebracht i.v.m. BBV-regelgeving. Omdat deze kosten wel gemaakt moeten worden wordt voorgesteld om een bedrag van € 1.425.000 uit het rekeningresultaat te bestemmen voor deze projectonderdelen.

Wij vragen uw raad het jaarverslag en de jaarrekening 2017 vast te stellen. Het college moet de vastgestelde jaarrekening en het jaarverslag in ieder geval vóór 15 juli 2018 aan Gedeputeerde Staten van Overijssel zenden.

BESPREEK- EN BESLISPUNTEN

1. Het jaarverslag 2017 van de gemeente Hengelo vast te stellen en de daarin opgenomen toelichting, analyses, conclusies en aanbevelingen, te aanvaarden als verantwoording van het college over het gevoerde beleid en beheer in 2017;
2. De lasten over het jaar 2017 vast te stellen op afgerond € 332.419.000, de baten op € 335.122.000
3. Het gerealiseerde resultaat te bepalen op € 2.703.000;
4. Dit resultaat als volgt te bestemmen:
 - budgetoverheveling naar 2018 een bedrag van € 754.000 (besluit d.d. 10 april 2018)
 - voor onderdelen van het Project Enschedesestraat (Langestraat en Burg. Jansenplein) een bedrag van € 1.425.000
 - een bijdrage van € 50.000 aan het "Kloas an de brug erfgoedfonds" cf het raadsbesluit van 26 september 2017
 - het restant ad € 474.000 aan de algemene reserve;
5. Het balanstotaal ultimo 2017 vast te stellen op afgerond € 781.782.000 en het eigen vermogen na bestemming op afgerond € 40.887.000 (excl. jaarresultaat 2017).
6. De reserve Preventiepakket Berflo Es en de reserve Sociaal Domein op te heffen.

FINANCIËLE ASPECTEN

zie hiervoor onder punt 4.

BIJLAGE(N)
Jaarverslag en jaarrekening 2017

Dit raadsadvies is vastgesteld door het college van B & W van Hengelo.

GEMEENTE

Jaarstukken 2017

Algemeen

Inhoudsopgave

ALGEMEEN	1
INHOUDSOPGAVE	3
INLEIDING	5
TOELICHTING	6
RAADSVOORSTEL	7
DE FINANCIËN VAN DE GEMEENTE HENGLO	9
4.1 SALDO JAARREKENING	9
4.2 STRUCTURELE EFFECTEN	11
4.3 BESTEMMINGSVOORSTEL	11
4.4 ONTWIKKELING ALGEMENE RESERVE	12
4.5 ONTWIKKELING OVERIGE RESERVES	12
JAARVERSLAG	14
PROGRAMMAREALISATIE	15
5.1 CENTRALE THEMA'S	15
5.2 PROGRAMMA'S	19
5.2.1 ECONOMIE, WERK EN INKOMEN	19
5.2.2 ONDERWIJS EN JEUGD	25
5.2.3 WELZIJN EN ZORG	30
5.2.4 SPORT EN CULTUUR	35
5.2.5 RUIMTELIJKE ONTWIKKELING EN MOBILITEIT	40
5.2.6 BEHEER OPENBARE RUIMTE EN DUURZAAMHEID	45
5.2.7 BESTUUR, VEILIGHEID EN OPENBARE ORDE	50
5.2.8 FINANCIËN	54
PARAGRAFEN	57
6.1 LOKALE HEFFINGEN	57
6.2 WEERSTANDSVERMOGEN & RISICO'S	63
6.3 ONDERHOUD AAN KAPITAALGOEDEREN	69
6.4 GRONDBELEID	77
6.5 FINANCIERING	82
6.6 VERBODEN PARTIJEN	87
6.7 DE BEDRIJFSVOERING	96
6.8 INVESTERINGEN	104
JAARREKENING	108
7.1 BALANS	110
7.2 TOELICHTING OP DE BALANS	117
7.3 OVERZICHT VAN BATEN EN LASTEN PER PROGRAMMA	134
7.4 OVERZICHT VAN BATEN EN LASTEN PER TAAKVELD	135
7.5 FINANCIËLE ANALYSES PER BEGROTINGSHOOFDSTUK	136
7.6 VERANTWOORDINGSINFORMATIE OVER SPECIFIEKE UITKERINGEN (SiSA)	140
7.7 VERANTWOORDINGSINFORMATIE INVESTERINGEN MET GEMEENTEN (IMG)	142
7.8 WNT-VERANTWOORDING 2017 GEMEENTE HENGLO	143
7.9 BEGROTINGSRECHTMATIGHEID	144

OVERIG	145
CONTROLEVERKLARING	146
GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM	147
BIJLAGEN	148
8.1 MUTATIES RESERVES EN VOORZIENINGEN	149
8.2 OVERZICHTEN	156
8.3 STAAT VAN ACTIVA ONDERHANDEN COMPLEXEN	158
8.4 AANWENDING ONVOORZIEN	163
8.5 OVERZICHT EN VERTEGENWOORDIGING VERBONDEN PARTIJEN	164
8.6 KENGETALLEN	168
8.7 OVERZICHT INVESTERINGSPROJECTEN	173
8.8 DECLARATIEGEDRAG COLLEGE (MOTIE RAAD)	180
8.9 OVERZICHT SUBSIDIES 2017 (MOTIE RAAD)	181

Inleiding

Het jaar 2017 was het laatste volledige jaar van de bestuursperiode 2014-2018. Een nieuw college legt nu aan een nieuwe raad verantwoording af over het in het afgelopen jaar gevoerde beleid en beheer.

We sluiten het jaar 2017 af met een positief financieel resultaat van ruim € 2,7 miljoen. In dit resultaat is begrepen een belangrijke incidentele bate (€ 4,2 miljoen) vanwege de verkoop van de aandelen Vitens. Ook de separaat voorgestelde budgetoverheveling tot een bedrag van ruim € 750.000 maakt deel uit van dit saldo.

De belangrijkste beleidsthema's van deze collegeperiode zijn wel het Sociaal Domein en de ontwikkelingen in de binnenstad.

Leidend voor de uitvoering van de taken binnen het social domein is voor het college het beleidsplan Met Respect... op weg naar een nieuw stelsel voor maatschappelijke ondersteuning. Ook in 2017 heeft daarbij steeds de zorg en ondersteuning aan onze inwoners voorop gestaan. Helaas heeft 2017 ons ook laten zien dat de taken in het sociaal domein, in het bijzonder de Wmo en Jeugdhulp, niet langer budgettair neutraal kunnen worden uitgevoerd. Dit heeft alles te maken met de extra budgettaire kortingen vanuit het Rijk. Daarom heeft het college in 2017 maatregelen genomen tot ombuiging van de meerjarenbegroting, verwoord in de notitie Ondersteuning en zorg voor Jeugd en Wmo, maatregelen voor 2017 en verder.

De binnenstad van Hengelo is een veelbesproken onderwerp in de politiek en de media. Er is in het afgelopen jaar door verschillende partijen die betrokken zijn bij de binnenstad heel hard gewerkt aan een integraal plan voor een vitale binnenstad. Hierbij is bovendien aangegeven dat er ruimte gecreëerd dient te worden om de komende jaren minimaal € 13 miljoen te investeren in het aantrekkelijker maken van de binnenstad.

In hoofdstuk 5 wordt uitvoerig ingegaan op andere ontwikkelingen in het verslagjaar.

Naast de inhoudelijke ontwikkelingen in de diverse programma's is er ook in de investerings sfeer veel gerealiseerd. Met name de grote infrastructurele werken zoals de Enschedesestraat inclusief de kruising met de Kuipersdijk, de Deurningerstraat en de Westtangent hebben een grote impact op de bereikbaarheid van Hengelo. De Laan Hart van Zuid is in uitvoering gegaan, inclusief de nieuwe brug over het Twentekanaal. Het nieuwe VMBO is in 2017 opgeleverd, net als het Sports Centre Hengelo en het Watertorenpark; de bouw van het nieuwe stadskantoor is begonnen. Voor het Marktplaats is in 2017 begonnen met een prijsvraag over het ontwerp waar de hele bevolking aan mee kon doen.

Op het vlak van woningbouw is de vraag naar nieuwbouwwoningen en kavels verder toegenomen. Dat is in de verschillende grondexploitaties (zoals Dalmeden, Veldwijk Noord, Broek en Medaillon) te zien aan de hoeveelheid kavels die verkocht of in optie genomen zijn. Net als bij de woningbouw zien we ook bij de bedrijventerreinen een opleving in de verkopen.

In de volgende hoofdstukken wordt uitgebreider ingegaan op al het wel en wee van 2017. We nodigen u van harte uit hier kennis van te nemen.

Hengelo, mei 2018

Burgemeester en wethouders van Hengelo

Toelichting

De jaarstukken zijn het sluitstuk van de planning & controlcyclus. Het college legt er – na in de beleidsrapportages twee keer tussentijds te hebben gerapporteerd – verantwoording mee af over de afspraken tussen college en raad, die in de beleidsbegroting zijn vastgelegd.

Die verantwoording is tweeledig: inhoudelijk en financieel.

De financiële verantwoording op hoofdlijnen staat in hoofdstuk 4. De onderdelen staan in meer detail beschreven in hoofdstuk 7.

De inhoudelijke verantwoording vindt u in het onderdeel programmarealisatie, hoofdstuk 5. Hier wordt uitsluitend op programmaniveau verantwoording afgelegd. Elk programma wordt afgesloten met de feitenkaart waarin per activiteit de baten en lasten worden weergegeven.

Hoofdstuk 6 bevat de wettelijk voorgeschreven paragrafen, waarin als een dwarsdoorsnede van de totale verantwoording een aantal beheersmatige aspecten wordt toegelicht.

Hoofdstuk 7 bevat de formele jaarrekening, bestaande uit balans, overzicht baten en lasten en de toelichtingen daarop (o.a. de analyse van de financiële afwijkingen t.o.v. de begroting) en de controleverklaring van de door de raad aangestelde externe accountant. Hier staan ook de financiële overzichten waarin de werkelijke baten en lasten geconfronteerd worden met de begroting. De totalen per begrotingshoofdstuk zijn tevens het niveau waarop de raad het college heeft geautoriseerd voor de uitvoering van het beleid.

Een aantal toelichtende bijlagen completeert het geheel. Twee bijlagen vinden hun oorsprong in door de gemeenteraad aanvaarde moties n.a.v. het jaarverslag 2010. Dit betreft de motie "Subsidiebeleid in Jaarverslag" en de motie "Declaratie in Jaarverslag", beide aanvaard in de raadsvergadering van 19 juli 2011. Daarnaast zijn wettelijk voorgeschreven bijlagen opgenomen.

Raadsvoorstel

ZAAKNUMMER	BEHANDELEND AMBTENAAR	SECTOR	PORT. HOUDER
2215182	Bosveld, Dolf	MID-FIN	Ten Heuw
ONDERWERP			
Jaarverslag en jaarrekening 2017			

AANLEIDING, DOEL EN WAT GING ER AAN VOORAF

Op grond van art 197 van de Gemeentewet legt het college jaarlijks verantwoording af over het gevoerde bestuur d.m.v. het jaarverslag en de jaarrekening (samen de jaarstukken). Hierbij bieden wij u de jaarrekening en het jaarverslag over 2017 aan.

INHOUD VAN HET VOORSTEL

De jaarstukken 2017 bestaan uit de programmaverantwoording en de jaarrekening. Met de programmaverantwoording wordt ingegaan op de belangrijke inhoudelijke ontwikkelingen in 2017. De jaarrekening bestaande uit de balans per 31-12-2017, het overzicht van baten en lasten en de toelichtingen daarop, geeft inzicht in de financiële ontwikkeling in het verslagjaar. Het rekeningresultaat bedraagt ruim € 2,7 miljoen voordelig. De belangrijke financiële afwijkingen worden in hoofdstuk vier vermeld en in de toelichting op het overzicht van baten en lasten (hoofdstuk 7.5) per product nader geanalyseerd. De ontwikkelingen in het Sociaal domein, het Warmtenet en het Stads kantoor, zullen wij nader toelichten in afzonderlijke raadsbrieven. Het batig saldo draagt bij aan de beoogde versterking van het gemeentelijk weerstandsvermogen.

Voor onderdelen van het Project Enschedesestraat (Langestraat en Burg. Jansenplein) heeft uw raad € 1.425.000 beschikbaar gesteld t.l.v. de algemene reserve grondexploitatie (zaaknr. 2185358). Bij het opmaken van de herzieningen en de jaarrekeningcontrole is gebleken dat dit niet ten laste van het boekjaar 2017 mag worden gebracht i.v.m. BBV-regelgeving. Omdat deze kosten wel gemaakt moeten worden wordt voorgesteld om een bedrag van € 1.425.000 uit het rekeningresultaat te bestemmen voor deze projectonderdelen.

Wij vragen uw raad het jaarverslag en de jaarrekening 2017 vast te stellen. Het college moet de vastgestelde jaarrekening en het jaarverslag in ieder geval vóór 15 juli 2018 aan Gedeputeerde Staten van Overijssel zenden.

BESPREEK- EN BESLISPUNTEN

1. Het jaarverslag 2017 van de gemeente Hengelo vast te stellen en de daarin opgenomen toelichting, analyses, conclusies en aanbevelingen, te aanvaarden als verantwoording van het college over het gevoerde beleid en beheer in 2017;
2. De lasten over het jaar 2017 vast te stellen op afgerond € 332.419.000, de baten op € 335.122.000
3. Het gerealiseerde resultaat te bepalen op € 2.703.000;
4. Dit resultaat als volgt te bestemmen:
 - budgetoverheveling naar 2018 een bedrag van € 754.000 (besluit d.d. 10 april 2018)
 - voor onderdelen van het Project Enschedesestraat (Langestraat en Burg. Jansenplein) een bedrag van € 1.425.000
 - een bijdrage van € 50.000 aan het "Kloas an de brug erfgoedfonds" cf het raadsbesluit van 26 september 2017
 - het restant ad € 474.000 aan de algemene reserve;
5. Het balanstotaal ultimo 2017 vast te stellen op afgerond € 781.782.000 en het eigen vermogen na bestemming op afgerond € 40.887.000 (excl. jaarresultaat 2017).
6. De reserve Preventiepakket Berflo Es en de reserve Sociaal Domein op te heffen.

FINANCIËLE ASPECTEN

zie hiervoor onder punt 4.

BIJLAGE(N)
Jaarverslag en jaarrekening 2017

Dit raadsadvies is vastgesteld door het college van B & W van Hengelo.

De financiën van de gemeente Hengelo

4.1 Saldo jaarrekening

De jaarrekening, zoals deze in hoofdstuk 7 is opgenomen, sluit met een totaal van saldo van baten en lasten van € 2.703.000 voordelig. Na de verwerking van de laatst vastgestelde begrotingswijziging 2017 was sprake van een verwacht batig saldo van bijna € 973.000. Een te verklaren afwijking daarom van afgerond € 1.730.000. Hieronder wordt ingegaan op de meest opvallende afwijkingen. Een meer uitgebreide toelichting op ook de kleinere verschillen vindt u in hoofdstuk 7.5 - Toelichting op het overzicht van baten en lasten.

Meest opvallende afwijkingen:

(Bedragen * € 1.000 - V = voordeel en N = nadeel)

Pr.	Omschrijving	Bedrag	V/N
1	<i>Bijstandverlening</i> Dit saldo is een resultante van diverse mee- en tegenvallers. De ontwikkeling van het aantal bijstandsgerechtigden valt zelfs t.o.v. de inschattingen bij de tweede beleidsrapportage mee. Er is sprake van een daling van 34 cliënten. De bijdrage aan de SWB valt lager uit dan geraamd. De middelen ter bestrijding van de kinderarmoede zijn nog niet besteed; hiervan wordt voorgesteld het restant over te hevelen ter besteding in 2018. De ontwikkeling van de bewindvoeringskosten valt mee t.o.v. de verwachtingen bij Berap-2. De inkomsten uit de samenwerking op het gebied van de bijstandsverlening met Borne en Haaksbergen vallen lager uit door de lagere ontwikkeling in het aantal bijstandsccliënten. Tenslotte is er sprake van een lagere aflossing op bijstandsleningen.	600	V
1	<i>Statushouders</i> De extra middelen t.b.v. statushouders zijn door diverse oorzaken maar ten dele besteed. Er is een voorstel gedaan tot budgetoverheveling.	300	V
2	<i>Leerlingenvervoer</i> Ondanks een neerwaartse bijstelling bij Berap-2 blijkt het beroep op deze voorziening verder terug te lopen. Daarnaast is er o.b.v. een aanbesteding een nieuw contract dat na de zomervakantie van 2017 is ingegaan.	150	V
2/3	<i>Sociaal domein</i> Ten opzichte van de (gewijzigde) begroting bij Berap-2 is binnen het sociaal domein een overschrijding van ruim € 3.500.000 ontstaan. Er zijn twee belangrijke oorzaken: afwijkingen in de inschattingen over de afrekeningen 2016 en grote verschillen in de ontwikkelingen van het aantal cliënten bij de diverse taken binnen het sociaal domein. M.n. bij jeugdhulp, geestelijke gezondheidszorg (GGZ), maar ook bij spoedzorg is sprake geweest van te optimistische inschattingen over het nog te betalen bedrag vanuit 2016; de afrekeningen leiden uiteindelijk tot een gezamenlijk nadeel van bijna € 400.000. Bij de meeste taken heeft de gemeente geen invloed op de indicatiestelling. Er is sprake van een open einde regeling. Een groter beroep dan verwacht werd gedaan op jeugdhulp, begeleiding, behandeling, opvoedhulp en vooral verblijf; het aantal cliënten dat gebruik maakt van GGZ trajecten is minder geworden. Gezamenlijk leidt dit tot een (structureel) nadeel van afgerond € 3.200.000. Daarnaast zijn er in beleidsmatige zin afwijkingen t.o.v. de begroting. Het afschaffen van de scootmobielpool leidt tot een hoger beroep (€ 100.000 nadeel) op het budget hulpmiddelen. Na de aanbesteding voor het vervoer is sprake van een hoger tarief per rit, een nadeel van (€ 140.000). Tevens is er een incidentele uitbetaling vanuit de gemeente Enschede van (€ 400.000) voor beschermd wonen. De gemeente Enschede acteert als centrumgemeente voor de uitvoering	3.500	N

	van het convenant Beschermd wonen, opvang en begeleiding kwetsbare burgers. Regiobreed is een overschot ontstaan. In het Bestuurlijk overleg 'beschermd wonen en maatschappelijke opvang' is besloten deze middelen voor een deel niet toe te voegen aan de reserve maar uit te keren aan de regiogemeenten. Zonder de incidentele effecten uit de afrekeningen uit 2016 (€ 400.000 N) en beschermd wonen (€ 400.000 V) zou er ten opzichte van de (gewijzigde) begroting bij Berap-2 een nadelig resultaat zijn ontstaan van ruim € 3,5 miljoen. Dit komt bovenop het nadeel van € 700.000 dat al (incidenteel) bij Berap-2 is meegenomen. We zien meerjarige risico's, deze risico's zullen we betrekken bij de kaderbrief 2019-2022.		
5	<i>Omgevingsvergunningen</i> In de 1e Berap 2017 is op basis van toen beschikbare prognose de inkomstenraming bijgesteld met € 500.000. In werkelijkheid zijn de inkomsten in het 4e kwartaal 2017 door diverse grote projecten aangetrokken tot het oorspronkelijk geraamde niveau.	500	V
5	<i>Parkeren</i> Zowel straatparkeren als parkeren in de Beurs laat een hogere opbrengst zien. Fiscale naheffing blijft qua opbrengst achter bij de raming; per saldo een voordeel van € 150.000	150	V
6	<i>Beheer openbare ruimte</i> Niet alle geplande herstratigingswerkzaamheden konden in het jaar worden uitgevoerd. M.b.t. de openbare verlichting is sprake van hogere inkomsten uit verhaalde schade. Omdat herstel nog deels moet worden uitgevoerd is hiervoor een overhevelingsvoorstel gedaan.	350	V
6	<i>Warmtenet</i> Om aan alle toekomstige betalingsverplichtingen rondom de aanleg van de backbone te voldoen is een verliesvoorziening in het leven geroepen. Uw raad is hierover in december 2017 geïnformeerd via raadsbrief 2183898. In aanvulling daarop is een verdere voorziening nodig vanwege de nadere inventarisatie van de noodzakelijke sanering, nadere aanspraken van Alliander, meerkosten van de aanleg van DEC Noord en actualisering van de te compenseren lasten van leidingverliezen en te hoge retourtemperaturen. Hierover bent u ook separaat per raadsbrief geïnformeerd.	3.144	N
7	<i>Voorziening pensioen wethouders</i> Als gevolg van een hogere vaststelling van de rekenrente waarmee de omvang van de voorziening wordt bepaald kan een bedrag van circa € 400.000 vrijvallen. Onderdeel van de voorziening was tot heden een stelpost voor het "kortlevenrisico" van zittende wethouders. In 2018 wordt dit risico op een meer adequate wijze afgedekt door het afsluiten van een verzekering voor het volledige risico. Het betreffende deel van de voorziening valt daarmee vrij.	720	V
8	<i>Snippergroen</i> Er was afgelopen jaar sprake van een aantal relatief grote verkopen snippergroen.	300	V
8	<i>Deelnemingen</i> Door verkoop van de aandelen Vitens en hogere dividenden uit andere deelnemingen een voordeel van ruim € 4,2 miljoen.	4.200	V
8	<i>Belastingdebiteuren</i> In een laat stadium is vastgesteld dat een voorziening voor belastingdebiteuren moet worden getroffen. Deze voorziening is niet meer uitgesplitst over de diverse belastingsoorten, maar in het geheel binnen dit programma verantwoord.	391	N
8	<i>Bouwgrondexploitatie</i> In 2017 is er een duidelijke toename van de grondverkopen zichtbaar, zowel voor woningbouw als bedrijventerreinen. Daardoor is er ook sprake van hogere kosten bouw- en woonrijp maken van de grond. Hierdoor, maar ook door gewijzigde regelgeving, is het mogelijk winst te nemen op complexen (circa € 6.000.000), die wordt toegevoegd aan	800	N

	de algemene reserve grondexploitatie. Naast deze positieve ontwikkelingen zijn er ook factoren, die de grondexploitatie nadelig beïnvloeden, zoals aanpassing van het programma Hart van Zuid en de nadere vaststelling van de parameters voor de herziening van de grondexploitaties. Hierop wordt nader ingegaan in de paragraaf Grondbeleid in dit jaarverslag en de Herzieningen Grondexploitatie per 1-1-2018. Omdat de algemene reserve grondexploitatie niet toereikend is zal er d.m.v. een bijdrage uit de algemene dienst een verliesvoorziening getroffen moeten worden.		
	<i>Bedrijfsvoering</i> Lagere lasten van huisvesting en facilitaire voorzieningen worden grotendeels veroorzaakt door de huisvesting op één locatie. In de meerjarenbegroting is al rekening gehouden met een efficiency-voordeel na de realisering van het nieuwe stadskantoor. Over de gehele linie van de salarissen is zowel sprake geweest van een te hoge raming mede door verwachte hogere pensioenpremie en de lasten van niet geraamd boven-formatief personeel, voor zover niet gedetacheerd.	750 700	V V
	<i>Diverse</i> Saldo van diverse (kleinere) afwijkingen. Een meer uitgebreide toelichting op ook de kleinere verschillen vindt u in hoofdstuk 7.4.	845	V
	Totaal	1.730	V

4.2 Structurele effecten

Veel van de hiervoor genoemde afwijkingen hebben slechts een incidenteel karakter en zijn dus niet van invloed op het financieel meerjarenperspectief. Daarnaast zijn er ontwikkelingen die wel structureel zijn, maar al zijn verwerkt in de lopende begroting of het meerjarenperspectief. De overige structurele afwijkingen, waaronder het sociaal domein, zullen bij de eerste beleidsrapportage in de begroting 2018 en/of de Kaderbrief 2019-2022 worden verwerkt.

4.3 Bestemmingsvoorstel

Vooruitlopend op de behandeling en vaststelling van de jaarstukken 2017 heeft uw raad besloten over een aantal voorstellen tot budgetoverheveling:

Voorstel	Bedrag (*€1.000)
maatschappelijke opvang statushouders	315
minimabeleid – kindpakket	189
jeugdhulp GGZ - doorverwijzing	70
beheer openbare ruimte	180
Totaal	754

In het jaarresultaat is begrepen een bijdrage van € 50.000 t.b.v. het "Kloas an de brug erfgoedfonds". Met het raadsbesluit van 26 september 2017 (4e wijziging 2017) heeft uw raad besloten dit bedrag voorlopig toe te voegen aan begrotingssaldo 2017. Een bestedingsplan is inmiddels door ons college vastgesteld.

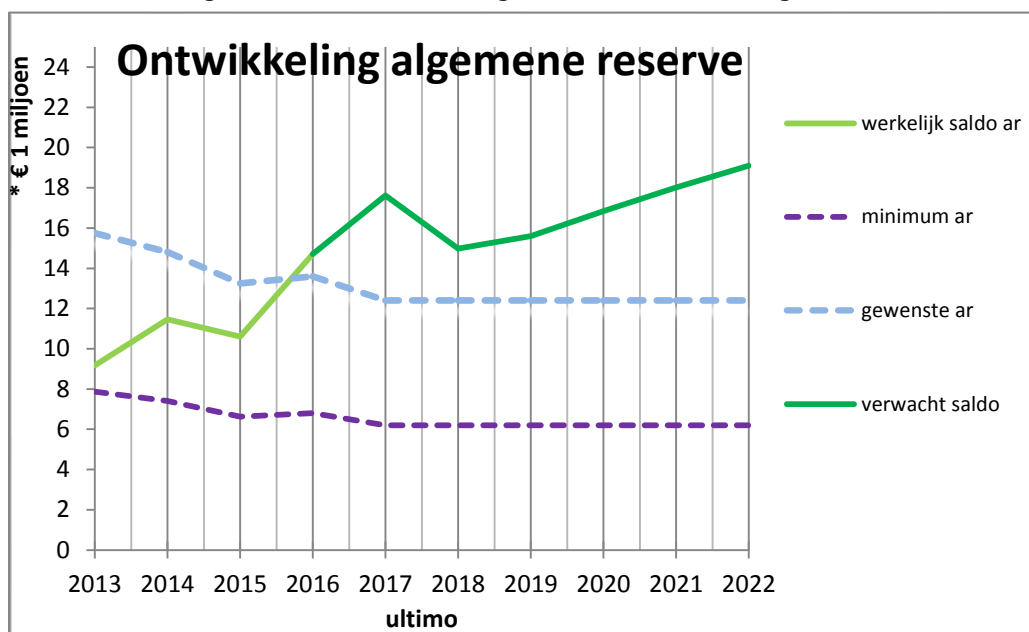
Voor onderdelen van het Project Enschedesestraat (Langestraat en Burg. Jansenplein) heeft uw raad € 1.425.000 beschikbaar gesteld t.l.v. de algemene reserve grondexploitatie (zaaknr 2185358). Bij het opmaken van de herzieningen en de jaarrekeningcontrole is gebleken dat dit niet ten laste van het boekjaar 2017 mag worden gebracht i.v.m. BBV-regelgeving. Omdat deze kosten wel gemaakt moeten worden wordt voorgesteld om een bedrag van € 1.425.000 uit het rekeningresultaat te bestemmen voor deze projectonderdelen.

Voor het resterende deel van het batig saldo - € 474.000 - wordt voorgesteld dit toe te voegen aan de algemene reserve.

4.4 Ontwikkeling algemene reserve

Naast de benadering van het gemeentelijk weerstandsvermogen zoals uitgebreid toegelicht in paragraaf 'weerstandsvermogen en risicobeheersing' hecht uw raad al geruime tijd aan een benadering gekoppeld aan de algemene reserve. Met die overwegingen besloot uw raad op 26 juni 2012 (12G200840) afspraken te maken over de minimale en gewenste hoogte van de algemene reserve: "De algemene reserve dient te allen tijde minimaal 25% van de benodigde weerstandscapaciteit te bedragen en op termijn toe te groeien naar de helft daarvan".

In onderstaande grafiek is de ontwikkeling sinds 2012 zichtbaar gemaakt.

De stijgende trend van het saldo van de algemene reserve zet zich ook in 2017 voort. Naast de vastgestelde toevoegingen vanwege rente en de structurele dotatie op basis van "Koersvast in krappe tijden" heeft uw raad besloten tot een dotatie voor de aanpassing van het Industrieplein (€ 450.000). In deze weergave is het jaarresultaat 2017 nog niet verwerkt.

4.5 Ontwikkeling overige reserves

Met de vaststelling van de Nota Reserves en Voorzieningen is besloten de evaluatie van de reserves in te passen in de jaarlijkse planning & controlcyclus. Dit is verder vastgelegd in de Financiële verordening 2018 (2196498).

Het direct verrekenen van bijdragen uit reserves ten gunste investeringen/activa is met ingang van 2017 niet meer toegestaan. Reserves mogen alleen worden ingezet ter dekking van de kapitaallasten, die voortvloeien uit de investering. D.w.z. indien voor de dekking van de kapitaallasten van een investering een reserve is opgebouwd, mag deze reserve niet meer in mindering worden gebracht op het bedrag van de investering. De opgebouwde reserve mag jaarlijks worden aangewend ter (gedeeltelijke) dekking van de kapitaallasten conform de afschrijvingstermijn van het bijbehorende actief (investering). Met de vaststelling van de Nota investerings- en activeringsbeleid (2095695) is daarom besloten tot de instelling van een reserve dekking kapitaallasten.

De reserve preventiepakket Berflo Es en de reserve Sociaal Domein – beide met een nihilsaldo – kunnen worden opgeheven.

Over de reserve Bodemsanering was in het jaarverslag 2016 opgemerkt dat nog een bestedingsplan moest worden opgesteld. Dit plan voor de komende jaren wordt naar verwachting in het tweede kwartaal van 2018 afgerond, waarna het aan de raad wordt voorgelegd. Op moment van schrijven zijn er in elk geval 10 projecten (waaronder saneringslocaties, beleidsontwikkelingen, bodeminformatiebeheer) in kaart gebracht waarbij zo'n € 4 miljoen aan kosten moeten worden

gedekt vanuit de reserve. Het saldo per balansdatum bedraagt ruim € 5,6 miljoen. Aangezien de inventarisatie nog gaande is, zal de totale kostenraming naar verwachting nog aangepast worden.

Jaarverslag

Programmarealisatie

5.1 Centrale thema's

5.1.1 Sociaal domein

Een groot aantal taken binnen het sociaal domein is per 1 januari 2015 van het Rijk overgedragen naar de lokale overheid. Dit zijn de decentralisaties en worden ook wel transities genoemd. De taken die overgedragen zijn, betreffen de jeugd(zorg) de Wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning) en de Participatiewet. Leidend voor de uitvoering van deze taken is voor het college het beleidsplan *Met Respect... op weg naar een nieuw stelsel voor maatschappelijke ondersteuning*. Ook in 2017 heeft daarbij steeds de zorg en ondersteuning aan onze inwoners voorop gestaan. Wij zijn van mening dat we daarin zijn geslaagd, maar zijn ons ook bewust van de grote opgaven die ons nog wachten. We merken dat de transities er nog niet voor hebben gezorgd dat het Hengelose wensbeeld, dat inwoners zo snel mogelijk, zo licht mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis een antwoord kunnen vinden op hun (hulp)vraag, realiteit is geworden. 2017 stond daarom in het teken van veranderingen en doorontwikkelen, waarbij de transformatieagenda die wij in 2016 hebben vastgesteld leidend is geweest. Helaas heeft 2017 ons ook laten zien dat de taken in het sociaal domein, in het bijzonder de Wmo en Jeugdhulp, niet langer budgettair neutraal kunnen worden uitgevoerd. Dit heeft alles te maken met de extra budgettaire kortingen vanuit het Rijk. Daarom heeft het college in 2017 maatregelen genomen tot ombuiging van de meerjarenbegroting, verwoord in de notitie *Ondersteuning en zorg voor Jeugd en Wmo, maatregelen voor 2017 en verder* (vastgesteld d.d. 18 juli 2017).

Maatregelen Ondersteuning en zorg voor Jeugd en Wmo

De maatregelen die het college in deze notitie voorstelt zijn in lijn met de visie en uitgangspunten van ons beleidsplan en de transformatie-agenda. De maatregelen zijn in lijn met eerder gemaakte keuzes voor:

- preventie en vroeg-signalering
- verschuiving van maatwerkvoorzieningen naar algemene (voorliggende) voorzieningen
- gemeentelijke toegang tot maatwerkvoorzieningen
- integrale wijkteams inzetbaar (ondersteuning bieden) voor alle inwoners in een wijk
- aandacht voor mantelzorgers en vrijwilligers
- vrij maken van middelen voor vernieuwing (innovatiebudget)
- zoveel mogelijk inzet van Zorg in natura (boven Persoonsgebonden budget)
- heffen eigen bijdrage op huishoudelijke ondersteuning, begeleiding, hulpmiddelen en woonvoorziening
- collectieve (aanvullende) zorgverzekering voor inwoners met een chronische ziekte en/of beperking.

Na het vaststellen van de notitie is er veel in gang gezet. Met name de inzet van de Taskforce managementinformatie hebben al zichtbaar effect. Wij merken echter dat het inbedden van de maatregelen zowel in omvang als in tijd langzamer gaat dan verwacht.

Metten is weten

De maatregelen die het college voorstelt in de notitie *Ondersteuning en zorg voor Jeugd en Wmo* zijn niet allemaal even stevig onderbouwd. Dit heeft alles te maken met het feit dat wij nog maar sinds twee jaar uitvoering geven aan de Wmo 2015 en Jeugdwet. Wij beschikken niet over meer ervaringscijfers dan de afgelopen twee jaar.

Om beter grip te krijgen op de aantallen (cliënten, zorgtrajecten etc.) en de financiële uitgaven, is medio 2017 een taskforce aan de slag gegaan om de managementinformatie voor Ondersteuning en Zorg te verbeteren. Managementinformatie is hét stuurwiel voor bestuurders en managers en diegenen die daar toezicht op houden. Het opzetten van consistente en gestructureerde managementinformatie is een absolute prioriteit geworden om in control te blijven in de context van kortingen, ombuigingen en andere mee- en tegenvallers. Er is een implementatietraject gestart met als eindresultaat het hebben van volledige en betrouwbare managementinformatie in een visueel dashboard. De kosten van dit traject zijn verwerkt in deze jaarrekening.

Stand van zaken lef-projecten

Een deel van de maatregelen was naar aanleiding van de transformatie-agenda al in gang gezet. Maatregelen die, in navolging van de transformatie-agenda, in samenwerking met partners worden opgepakt. Door de financiële situatie zag het college zich echter noodzaak deze maatregelen te

versnellen en/of aan te passen. Voorbeelden van die maatregelen zijn de zogenaamde lef-projecten.

Voor-zorg, Dag- en vrijetijdsbesteding.

Dit lef-project moet een antwoord geven op de vraag voor welke doelgroepen voorliggend welke algemene voorzieningen nodig zijn. Begonnen is met een uitgebreid onderzoek naar de verstrekking van maatwerkvoorzieningen per wijk en de aanwezige algemene voorzieningen, het zogenaamde wijk-DNA. Naar aanleiding van het wijk-DNA zijn wij in 2017 samen met Wijkkracht begonnen met het invullen dan wel uitbreiden van een aantal algemene voorzieningen. Het idee is dergelijke voorzieningen vanaf 2017 als een olievlek over Hengelo uit te breiden.

Om innovatie en transformatie op het gebied van dag- en vrijetijdsbesteding verder te bevorderen, heeft het college in 2017 de subsidieregeling 'Stimulerend Vernieuwend Voorliggend 2018' opgesteld. Deze regeling biedt de mogelijkheid eenmalig subsidies te verstrekken met als doel het verminderen van de eenzaamheid en verhogen van de zelfredzaamheid van kwetsbare groepen door activiteiten te organiseren gericht op ontmoeten en dag- en vrijetijdsbesteding.

Doe-boerderij (Voor-zorg)

Het doel is om ook voor kwetsbare jeugdigen in Hengelo een verschuiving en verandering van maatwerkvoorzieningen op het gebied van dag- en vrijetijdsbesteding naar het voorliggende veld te realiseren, met kwalitatief goede zorg nabij de leefomgeving van de kwetsbare jeugdige.

Om van de verkenningsfase naar de daadwerkelijke start van het project te gaan is voor de duur van het schooljaar 2017-2018 een sociale activeringsmakelaar (SAM) aangesteld bij Wijkkracht. De SAM heeft een aanjagende en coördinerende rol in het realiseren van de drie proeftuinen om een beter en breder aanbod van dag- en vrijetijdsbesteding te creëren en te behouden. In proeftuin 1 worden er onder leiding van de SAM experimenten uitgevoerd voor kwetsbare jeugdigen binnen 'doe gebied' het Weusthag. Proeftuin 2 is gericht op de doorontwikkeling van nieuwe initiatieven en programmering voor kwetsbare jeugdigen (matchen van de vraag van kwetsbare jeugdigen en voorliggende voorzieningen). In proeftuin 3 werken wij aan het ontwikkelen van een coachingstructuur, waarmee wij beogen dat maatwerkaanbieders, Wijkkracht en voorliggende voorzieningen door overdracht van elkaars kennis en expertise kwalitatief betere zorg voor kwetsbare jeugdigen in het voorveld kunnen bieden.

Hoe ouders te worden? Voorbereiden op ouderschap

Het doel van dit lef-project is om ouderschap te versterken en het praten over ouderschap te vergemakkelijken. Er zijn verschillende activiteiten gestart, zoals een ontmoetingsgroep voor en door kwetsbare ouders, een werksessie 'Kwetsbaar ouderschap met lef' voor professionals en een deskundigheidsbevordering werken met kwetsbare ouders, inclusief uitwisselen van ervaringen en doorontwikkelen van het hulpaanbod. Daarnaast is de pilot 'Goed uit elkaar!' van start gegaan. Het gaat daarbij om het begeleiden van gezinnen direct nadat ze besloten hebben uit elkaar te gaan, met als doel het versterken van ouderschap na scheiding en het voorkomen van problematische scheidingen. Verder wordt ingezet op het versterken van ouderschap en vaderschap via Wijkkracht en Loes.

VSO Pro (net)werkt!

Het doel van dit project is het creëren van een "tussenvoorziening" voor kwetsbare jongeren die de aansluiting onderwijs arbeidsmarkt voor hun vergemakkelijkt. Aansluiting VSO/PRO op de Entree-opleiding is voor een aantal leerlingen moeilijk en soms te hoog gegrepen. Als ze uitvallen is het voor hen moeilijk om op eigen kracht de weg richting opleiding, werk etc. terug te vinden. Ze kunnen ook niet meer terugkeren naar hun oude school. Naar aanleiding van gesprekken met leerlingen en met 't Genseler en het ROC is deze problematiek verkenden gaan wij kijken wat wij hieraan kunnen doen. Het kunnen uitwisselen van informatie is hierbij van belang. Wij merken dat privacybescherming hier in belemmert. We voeren verkennende gesprekken over het opzetten van een proeftuin, waarin kan worden geleerd wanneer en hoe we persoonsgegevens verantwoord kunnen delen.

Samen de vraag centraal

In deze klankbordgroep is een aantal casussen doorgenomen om te onderzoeken hoe de samenwerking tussen partijen (binnen en buiten de gemeentelijke organisatie) verbeterd kan worden. Het doel is de hulpvragen van inwoners meer in samenhang op te pakken. In het voorjaar 2017 is door de klankbordgroep echter opgemerkt dat het bespreken van casussen inmiddels ook in andere gremia aan de orde komen. De klankbordgroep is nu in 'slaapstand'.

Participatie

Ook vanuit de Participatiewet zijn er in 2017 een aantal ontwikkelingen geweest die inhoudelijk en/of financieel impact hebben op onze inzet.

Nieuw Beschut

Met ingang van 1 januari 2017 is het college bij wet verplicht om uitvoering te geven aan Nieuw Beschut. Deze regeling richt zich op mensen met een arbeidsbeperking die zijn aangewezen op een beschutte werkomgeving en alleen onder aangepaste omstandigheden kunnen werken. Door de wetswijziging kunnen burgers rechtstreeks een indicatie beschut werken aanvragen bij het UWV (zij zijn daarvoor niet meer afhankelijk van de gemeente). Zodra een UWV-indicatie is afgegeven, is de gemeente verplicht over te gaan tot plaatsing, zolang de taakstelling nog niet geheel is ingevuld.

Gemeenten krijgen een toevoeging aan het BUIG-budget om beschut werkplekken te realiseren en de loonkosten te dekken. Tevens wordt het Integratiebudget sociaal domein opgehoogd ter dekking van begeleidingskosten en aanpassing van de werkplek. Het college schat echter in dat dit bedrag te laag is om de werkelijke kosten te kunnen dekken. Het risico voor de gemeente zit hem in het feit dat er geen dekkende businesscase is voor de uitvoering. Momenteel is het moeilijk om dit risico te kwantificeren in concrete bedragen.

De taakstelling 2017 Nieuw Beschut bedroeg 14 plekken (31 uur). Dit is niet volledig gerealiseerd. Reden hiervan is dat het moeilijk is om de doelgroep te herkennen. Afgelopen jaar is geïnvesteerd om invulling te geven aan Nieuw Beschut. Hiervoor is een Stichting in het leven geroepen onder de GR van SWB. Ondanks alle inspanningen blijkt het moeilijk om de doelgroep die voor Nieuw Beschut in aanmerking komt te zoeken. Om beter inzicht te krijgen in de doelgroep is er een diagnose instrument Nieuw Beschut ontwikkeld. Dat heeft geleid tot 5 indicaties afgegeven door UWV en 4 plaatsingen Nieuw Beschut.

Nota Werk maken van werk

Op 21 november 2017 heeft de gemeenteraad de nota *Werk maken van werk* vastgesteld. Daarin wordt een opsomming van beleid en de instrumenten gegeven ten behoeve van de werkzoekenden en werkgevers. Aan de nota is een factsheet *Inclusieve arbeidsmarkt* toegevoegd waarin de concrete acties voor de komende periode overzichtelijk zijn weergegeven.

In de nota wordt vooral de keuze gemaakt om in te zetten op de kwetsbare middengroepen op de arbeidsmarkt en die met name te ondersteunen. Deze arbeidsmarkt is regionaal dus vandaar dat samengewerkt wordt met regionale partners. De werkgeversdienstverlening richt zich op de vraag van de werkgevers om door middel van coaching en advisering aan werkzoekenden de juiste match tot stand te brengen.

Bestrijding kinderarmoede

Het Rijk heeft structureel € 85 mln beschikbaar gesteld voor de inzet van de bestrijding van kinderarmoede. Voor Hengelo betekent dit dat wij vanaf 2017 jaarlijks € 450K extra kunnen uitgeven aan armoedebestrijding voor gezinnen met kinderen in de leeftijd tot 18 jaar met een laag inkomen (120% van de bijstandsnorm). Daar de middelen voor 2017 niet geheel zijn besteed hebben College en raad besloten het restant van deze middelen over te hevelen naar 2018.

Financieel

Door meer grip te krijgen op de cijfers hebben wij een betere prognose kunnen maken voor 2017. Helaas hebben wij moeten constateren dat er binnen het sociale domein nog weer extra tekorten zijn. Ten tijde van de 2e Berap voorzagen wij al een overschrijding op de Wmo van 226.000 Euro en op Jeugd 454.000 Euro. De jaarcijfers 2017 laten daar bovenop nog eens een tekort zien van 116.000 Euro in totaal. Dit cijfer geeft echter een vertekend beeld.

Ten tijde van het opstellen van de jaarrekening 2016 hebben wij de jaaromzet van een groot aantal aanbieders (met name GGZ) moeten bepalen aan de hand van door hen aangeleverde verantwoordingen (wegens gebrek aan ervaringscijfers). Deze bleken achteraf veel te hoog te zijn. We hebben in 2017 voor 773.000 Euro minder aan afrekeningen over 2016 uitgegeven.

Tevens is er een incidentele uitbetaling vanuit de gemeente Enschede van 399.000 Euro voor beschermd wonen. De gemeente Enschede acteert als centrumgemeente voor de uitvoering van het convenant Beschermd wonen, opvang en begeleiding kwetsbare burgers. Regiobreed is een overschot ontstaan. In het Bestuurlijk overleg beschermd wonen en maatschappelijke opvang van 14 december 2017 is besloten deze middelen voor een deel niet toe te voegen aan de reserve maar uit te keren aan de regiogemeenten.

Eigenlijk hebben wij in 2017 dus een tekort van in totaal 1.9 miljoen Euro.

In 2017 zijn wij gestart met de realisatie van het ombuigingsplan, die met name ook effect zou moeten hebben in 2018 en verder. Wij merken echter dat het inbedden van de maatregelen meer tijd vergt. Het financiële effect zal daardoor ook later zichtbaar worden. Ook verwachten wij dat een aantal maatregelen bij nader inzien minder hoog financieel effect zullen hebben dan wij vooraf hadden ingeschat.

Daarmee voorzien wij een overschrijding voor de begroting 2018 waarvan wij de omvang op dit moment niet kunnen overzien. Ook zal dit consequenties hebben op de meerjarenbegroting 2019-2023. Beide zijn wij op dit moment in kaart aan het brengen.

5.1.2 Binnenstad

De binnenstad van Hengelo heeft het afgelopen jaar veel aandacht gekregen. Na een moeizame periode hebben de verschillende partijen in de binnenstad (Stichting Centrummanagement Hengelo, Stichting Vastgoed Hengelo, Hengelo Promotie en de gemeente) de handen ineen geslagen. Gezamenlijk hebben zij een integraal actieplan voor een vitale Hengelose Binnenstad opgesteld. Dit plan is eind 2017 vastgesteld in de gemeenteraad.

Inmiddels is met de uitvoering van dit plan al begonnen. Hiermee wordt een koers uitgezet voor een brede aanpak van de binnenstad die moet leiden tot meer bezoekers, minder leegstand en een hogere waardering.

Gemeentelijke organisatie

Om tot een succesvolle aanpak van de binnenstad te komen is geconcludeerd dat de binnenstad integraal als thema en als gebied aangepakt moet worden. Om die reden is een programma binnenstad ingesteld met aan het hoofd een programmamanager die integraal verantwoordelijk is voor de ontwikkeling van het programma. Hiermee is zowel binnen de gemeente als naar externe partijen toe duidelijk geworden wie aanspreekbaar is op ontwikkelingen in de binnenstad. Deze aanpak wijkt af van tot op heden uitgevoerde werkwijzen binnen de gemeente, maar heeft in de korte tijd dat deze functioneert zijn nut al bewezen. In de komende tijd zal deze organisatievorm verder worden ingevuld en ingebed in de gemeentelijke organisatie.

Integraal actieplan voor een vitale binnenstad

Zoals hierboven beschreven is er in het afgelopen jaar door verschillende partijen die betrokken zijn bij de binnenstad heel hard gewerkt aan een integraal plan voor een vitale binnenstad. Hierbij is aangegeven dat er ruimte gecreëerd dient te worden in de gemeentebegroting om de komende jaren minimaal € 10 miljoen gemeentelijke middelen te investeren in het aantrekkelijker maken van de binnenstad en daarnaast minimaal € 3 miljoen externe middelen voor publieke investeringen te zoeken. Daarnaast is er structurele ruimte vrijgemaakt voor de programmaorganisatie en onderzoek, acquisitie en communicatie.

Met de vaststelling van het integraal actieplan en het beschikbaar stellen van de investeringsmiddelen is de basis gelegd voor het uitvoeren van een groot aantal projecten en acties ten behoeve van de revitalisering van de Hengelose binnenstad. De eerste in het oog springende acties zijn in 2017 reeds opgestart. Dit betreft de herinrichting van een deel van het kernwinkelgebied zijnde de Enschedesestraat tot en met de Langestraat. De volledige voorbereiding voor dit project is in 2017 afgerond om in 2018 tot uitvoering over te kunnen gaan. Een andere zeer in het oog springende actie is de herinrichting van het Marktpllein. Hiervoor is door de binnenstadpartners een prijsvraag georganiseerd. Drie gerenommeerde bureaus hebben hun visie op het Marktpllein verbeeld en die zijn voorgelegd aan de Hengelose bevolking. Ruim 4.200 mensen hebben de moeite genomen om naar de binnenstad te komen om te stemmen op 1 van de ontwerpen. Uiteindelijk is met overgrote meerderheid van stemmen het ontwerp van West 8 gekozen als beste ontwerp. Dit ontwerp zal in 2018 worden uitgewerkt om tot realisatie over te gaan.

5.2 Programma's

Leeswijzer

Bij de programmaverantwoording (5.2.) is gekozen voor een rapportage per beleidsprogramma en vervolgens daarin per activiteit van de tot dat programma behorende feitenkaarten. Uit de rapportage zal blijken wat er per activiteit gedaan is in 2017. Als leidraad voor de verslaglegging fungeert uiteraard de Beleidsbegroting 2017-2020.

5.2.1 Economie, Werk en Inkomen

Aanspreekpunt bestuurlijk:	Wethouder ten Heuw
Betrokken sector(en):	Sociaal en Fysiek
Aanspreekpunt(en) ambtelijk:	Katja Boerrigter, Henk Jan Tromp, Fabian Daniluk

De gemeente werkt aan een energiek Hengelo voor werken en ondernemen. Hierbij wordt de lokale economie (de bedrijven) gestimuleerd en gefaciliteerd door een actieve en betrokken houding. De wens is om burgers zoveel als mogelijk inkomen uit werk hebben. Er wordt gestreefd om zoveel mogelijk burgers werkgelegenheid te bieden door enerzijds de voorwaarden voor de vestiging van bedrijven aantrekkelijk te maken, anderzijds individuele begeleiding te bieden voor mensen bij de toeleiding naar werk en maatschappelijke participatie. Geprobeerd wordt om armoede te bestrijden en schulden te voorkomen dan wel te saneren door schuldbemiddeling. Doel daarbij is de burger zo goed mogelijk in staat te stellen zo volwaardig mogelijk deel te nemen aan de samenleving.

Relevante beleidsnota's

- Afspraken Regionale Bedrijventerreinen Programmering Twente 2017-2020
- Agenda van Twente (2017)
- Horecavisie (2017)
- Detailhandelsvisie (2012)
- Kantorenvisee (2012)
- Ontwikkelagenda Netwerkstad Twente (2013)
- Nota Vrijetijdseconomie Hengelo (2011-2021)
- Twente Werkt (2014)
- Met respect...(2014)
- Op weg naar een nieuw stelsel voor maatschappelijke ondersteuning
- Nota Schuldhulpverlening 2016 – 2020
- Nota Armoedebelief Hengelo 2016 – 2020
- Nota Handhaving Sociaal Domein (2017)
- Nota Werk maken van werk (2017)

11. Economie

Activiteit: Subsidieren van Bureau Hengelo voor stadspromotie en evenementen

Bureau Hengelo: In april 2017 heeft Kennispunt het rapport Evaluatie Bureau Hengelo opgeleverd. Het Kennispunt constateert, dat de inzet op het gebied van evenementen gewaardeerd wordt door inwoners en evenementenorganisatoren. Met betrekking tot de voorgenomen bezuinigingen stelt het Kennispunt, dat de samenhang tussen evenementen, toerisme en stadsmarketing onder druk komt te staan bij de voorgenomen omvang. In een bestuurlijk overleg terzake heeft Bureau Hengelo aangegeven voor extra inkomsten te willen zorgen en bereid te zijn de opgebouwde reserve in te zetten. Daartegenover staat, dat de raad heeft besloten de voorgenomen bezuiniging met € 70.000,- te verminderen.

In 2017 zijn 165 evenementen georganiseerd in de klasse A/B en 35 vergunningen zijn afgegeven voor de grotere evenementen (grote B/C). Voor de financiële ondersteuning van evenementen heeft Bureau Hengelo € 167.500 beschikbaar gesteld. Dat bedrag is ten goede gekomen aan 15 evenementen.

Een extra budget van € 30.000,- is gebruikt voor het faciliteren van evenementen i.v.m. specifieke eisen, zoals bijvoorbeeld het plaatsen van extra fietsenstallingen en het doven van de openbare verlichting voor de verlichte carnavalsoptocht.

Activiteit: Beleid maken voor de haven, toezicht en handhaving hierop en het innen van havengelden

Haven: De regio Twente ligt met de haven als logistieke hotspot op de North Sea Baltic corridor, die via de Rotterdamse haven richting Polen tot Helsinki loopt. Afgelopen jaar is samen met de havengemeenten een nieuwe binnenhavenvisie opgesteld en gewerkt aan de opwaardering van de Twentekanal en de binnenhavens naar klasse V, de versterking van enkele bruggen en de voorbereiding van de werkzaamheden aan de sluizen bij Delden en Hengelo. Voor de realisering van de opwaardering naar klasse VA is een subsidieaanvraag voorbereid. Op 30 november 2017 maakte de Europese Commissie bekend dat het project 'Verruiming Twentekanal' en de opwaardering van de binnenhavens van Hengelo en Almelo is voorgedragen voor een subsidie van € 11 miljoen.

Dit subsidie is onderdeel van het Europese programma Connecting Europe Facility (CEF), dat zich grotendeels richt op de ontwikkeling van een goed presterend, duurzaam en efficiënt Europees netwerk op het gebied van transport en personenvervoer. Eind december heeft Rijkswaterstaat aangegeven dat de aanbesteding van de verdieping van Twentekanal is mislukt. Dit betekent een vertraging van minimaal 1,5 jaar.

Activiteit: Organiseren en aansturen van de markt en kermis

Kermis: In 2017 is wekelijks op woensdag en zaterdag de weekmarkt gehouden. Daarnaast is van 20 tot en met 24 september 2017 de Lambertuskermis gehouden. Over zowel de markt als de kermis heeft afstemming met de herinrichting binnenstad plaatsgevonden. In 2017 is voor de 3e keer ook gebruik gemaakt van het parkeerterrein De Wetstraat. Bij voorselectie voor Lambertuskermis 2018 zal een flexibele indeling voor de Enschedesestraat en het Burgemeester Jansenplein worden aangehouden. Dit vanwege de nieuwe inrichting. Ook is in 2017 gestart met het uitwerken van een ontwerp voor duurzame energievoorziening voor de Lambertuskermis (en andere evenementen) met als doel het gebruik van dieselaggregaten in de toekomst te vermijden. Tot slot is in 2017 de openbare inschrijving voor de Lambertuskermis 2018 voorbereid.

Activiteit: Beleid maken over de economische structuur in Hengelo

Economie: In 2017 is in totaal € 100.000 bijgedragen aan de inzet van 3 acquisiteurs vanuit het regionale programma Business in Twente en de uitbreiding met 1 FTE vanaf juli 2016 van het team EZ. Er is ingezet op intensivering van de afstemming met het Werkplein Twente; dit heeft o.m. geleid tot het organiseren van gezamenlijke bedrijfsbezoeken.

Techniek: In het kader van promotie van techniek binnen het Onderwijs is deelgenomen aan het jaarlijkse project Twente Goes Techno, het Techniekpact Twente en het Platform Instroombevordering Techniek Twente; daarnaast is energie gestoken in verbetering van het relatiebeheer tussen diverse onderwijsinstellingen. De vakbeurs Techcon op locatie Hazemeijer Hengelo is actief ondersteund.

Binnen het project Hart van Zuid zijn vele inspanningen gericht op het behouden van werkgelegenheid (Siemens) en is bijgedragen aan de acquisitie van bedrijven gelieerd aan het WTC-vastgoed.

Bedrijventerreinen: In september 2017 is de bestuursovereenkomst Programmering Bedrijventerreinen Twente 2017 – 2020 vastgesteld. Samen met Borne is een plan van aanpak herprogrammeren bedrijventerreinen Hengelo – Borne opgesteld en vastgesteld.

De "kop" van Westermaat-Zuidwest is in 2017 gerevitaliseerd en voor Expo Business park is een nieuw bestemmingsplan vastgesteld. Fase 2 van de ontsluiting van het High Tech Systems Park (HTSP) is in 2017 gestart. De uitgifte van bedrijventerreinen is aanzienlijk toegenomen. De accountmanagers van Economische Zaken hebben hierin een belangrijke bijdrage geleverd. Gelet op de via EZ lopende uitgiftetrajecten zal de uitgifte van bedrijfskavels in 2018 naar verwachting sterk doorzetten. Op bestaande terreinen was sprake van een sterke verplaatsings- en uitbreidingsdynamiek. De deelbestemmingsplannen van XL Business Park zijn in 2017 geactualiseerd. De uitgifte van bedrijfskavels bedroeg ruim 11 hectare. Via het regionale accountmanagersoverleg en rechtstreeks contact met de regionale acquisiteurs is uitvoering gegeven aan het programma Business in Twente. De internationale school, WTC en Expatcenter zijn in de Agenda van Twente aangewezen als belangrijke elementen van de basisinfrastructuur.

RetailLink: In het kader van het RetailLink project hebben drie internationale uitwisselingen plaatsgevonden (in Liberec, Pecs en Romans) met deelname van diverse vertegenwoordigers en ondernemers uit de Hengelose binnenstad, waarbij verder vorm en inhoud is gegeven aan het actieplan voor de binnenstad.

Activiteit: Relaties onderhouden met bestaande en nieuwe bedrijven via accountmanagers

Vanuit relatiebeheer zijn diverse bedrijven bezocht en waar mogelijk in verbinding gebracht met samenwerkende partijen als Werkplein, WTC, Novel-T, ondernemersverenigingen en andere netwerkorganisaties

Activiteit	Omschrijving activiteit	Lasten	Baten
11A	Subsidieren van Bureau Hengelo voor stadspromotie en evenementen.	458.035	
11B	Beleid maken voor de haven, toezicht en handhaving hierop en het innen van havengelden.	356.760	464.797
11C	Organiseren en aansturen van de markt en kermis.	253.833	237.649
11D	Beleid maken over de economische structuur in Hengelo.	588.426	326.922
11E	Relaties onderhouden met bestaande en nieuwe bedrijven via accountmanagers.	262.586	
11F	Subsidieren van recreatieparken in regionaal verband.	256.356	
		2.175.995	1.029.369

12. Uitkeringen, schuldbemiddeling en minimabeleid

Activiteit: Bijstand verstrekken en andere uitkeringen verstrekken aan oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werklozen en zelfstandigen

Bijstand: Daar waar door het Centraal Plan Bureau in 2017 een toename van het aantal bijstandsuitkeringen van 1,2% was geprognosticeerd, is in Hengelo het aantal bijstandsuitkeringen met 1,4% gedaald van 2.416 op 1 januari naar 2.382 op 31 december. In het kader van de pro-actieve aanpak van het Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz) is vooral ingezet op de benadering intermediairs als banken, accountants en Belastingdienst, ondernemersverenigingen en het organiseren van / aansluiten bij bijeenkomsten voor ondernemers en intermediairs.

Starters: Het stimuleren van wijkconomie en het ondersteunen van starters, zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) en ondernemers via de aangeboden dienstverlening, het runnen van Ondernemerscentrum H164, het organiseren van bijeenkomsten, netwerkcafés, trainingen en masterclasses, de uitreiking van de Startersprijs Midden Twente, het verzorgen van mailing en free publicity. In 2017 is een speciaal boostprogramma voor starters (netwerkvorming, groei, sociaal ondernemen) ontwikkeld in samenwerking met 12 gemeenten in Twente, mede mogelijk gemaakt door subsidie van de Provincie Overijssel.

Statushouders: In 2017 was er specifieke aandacht voor statushouders. In samenwerking met het COA in Twente en de Achterhoek brengt de Regionale organisatie zelfstandigen (ROZ) groepen statushouders bij elkaar die belangstelling hebben voor ondernemerschap. We verzorgen voorlichting, workshops en begeleiden hen bij de start van een onderneming in Nederland. Daarnaast ging het nieuwe project Start up Accelerator Refugee Twente (STAR/T) van start, waarin ambitieuze statushouders die dromen van een eigen bedrijf werden begeleid in een intensief trainings- en begeleidingsprogramma van vijf weken. Het aantal statushouders is ten opzichte van 2016 fors afgenomen. In 2016 zijn 134 nieuwe uitkeringen aan statushouders verstrekt, in 2017 waren dat er 80.

ROZ: In 2017 ontving het ROZ in totaal 83 verzoeken van Hengelose ondernemers om een krediet of (verlenging van de) tijdelijke inkomensondersteuning op grond van het Bbz. In 2017 heeft het ROZ ruim 140 Hengeloërs begeleid bij de start van hun onderneming. Via het ROZ zijn in 2017 33 personen gestart met een eigen bedrijf. Met het uitgebreide dienstenpakket proberen we de kansen op een succesvolle start zo groot mogelijk te maken. Daarbij hoort mede de doelstelling en opdracht om personen met te weinig kansen ervan te weerhouden om te starten. Het ondernemerschap in het onderwijs wordt gestimuleerd via samenwerking met ROC van Twente en Saxion. Dit komt o.m. tot uiting via de organisatie van een Week van het Ondernemen, het verzorgen van trainingen en leergangen in het onderwijs en de begeleiding van ondernemende studenten. Ook wordt advies en ondersteuning geboden aan sociaal ondernemers of mensen die de ambitie hebben om te starten met een sociale onderneming. Er is gewerkt aan de totstandkoming van een netwerk van sociaal ondernemers en de ontwikkeling van twee trainingen met financiële steun van de provincie. Daarnaast is o.a. in samenwerking met de gemeente Enschede en de Rabobank een versnellings- en financieringsprogramma voor sociaal ondernemers gedraaid (Twente Move 2 Social).

Activiteit: Schuldbemiddeling bieden aan inwoners met schulden

Vroegsignalering: Op het gebied van vroegsignalering is het Convenant Huurschulden geëvalueerd samen met de partners Welbions en Stadsbank Oost Nederland. De samenwerking verloopt goed. Het aantal huisuitzettingen blijft dalen, net als het aantal problematische huurachterstanden. Welbions heeft besloten de eigen dienstverlening uit te breiden met extra ondersteuning van

mensen met financiële problemen, zoals inzet van de voorzieningenwijzer. We hebben ons in 2017 georiënteerd op vroegsignalering van betalingsachterstanden via het Platform Schuldhulpverlening van Stimulansz/Nibud, via een bijeenkomst met Vitens, via informatie van BKR en op basis hiervan wordt in de loop van 2018 een passende werkwijze ontwikkeld.

Schuldhulpverlening: In het kader van 'Werk met schuldhulpverlening' sluiten we aan bij diverse projecten om mensen aan het werk te helpen, zoals het Perspectiefjaar en de SIB jongeren (Social Impact Bonds). Beide projecten zijn nog in ontwikkeling. In het kader van 'Financieel beheer op maat' is een overzicht gemaakt met alle financiële dienstverlening die we kennen in Hengelo. Hiermee wordt een toepasbaar schema vormgegeven dat de keuze gaat vergemakkelijken naar welk soort dienstverlening moet worden doorverwezen. Schuldhulpverlening voor ondernemers door het ROZ is er op gericht om in potentie goede bedrijven in de lucht te houden. Daarnaast vindt deze dienstverlening ook plaats om persoonlijke faillissementen en grote financiële drama's te voorkomen. In 2017 zijn voor de gemeente Hengelo 24 schuldensituaties in afgerond, waarvan 16 met een positief resultaat (een succesvolle sanering, directe crisisinterventie of anderszins een regeling van de schuldensituatie, informatie en advies). In 2017 zijn door BudgetAlert 593 trajecten schuldhulpverlening voor particulieren gestart. Dit is een stijging ten opzichte van het voorgaande jaar (562 in 2016).

Activiteit: Bijzondere bijstand verstrekken aan huishoudens met een laag inkomen en noodzakelijke uitgaven

Bijzondere bijstand: Er is in 2017 op de gebruikelijke wijze bijzondere bijstand verstrekt aan huishoudens met lage inkomens en in het bijzonder aan statushouders. Het gaat dan om bijzondere noodzakelijke kosten die men niet uit de gebruikelijke middelen kan voldoen. In totaal zijn 13.844 verstrekkingen gedaan (waarvan 1.456 verstrekkingen individuele inkomensvoorslag en 5.872 verstrekkingen voor bewindvoeringskosten). Daarmee zijn 2.531 individuele huishoudens bereikt.

Bewindvoering: Een al jaren zichtbare trend is de stijging van de kosten voor bewindvoering. Dit is een landelijke beeld. De kosten voor bewindvoering zijn ten opzichte van 2016 met ruim € 200.000 toegenomen. Omdat bewindvoering wordt uitgesproken door de rechtbank, kunnen we op de omvang van deze uitgaven geen invloed uitoefenen.

Activiteit: Individuele inkomensvoorslagen verstrekken aan huishoudens die langer dan drie jaar een laag inkomen hebben

We hebben in 2017 aan rechthebbenden op aanvraag de individuele inkomensvoorslag verstrekt. In totaal is aan 937 alleenstaanden, 468 alleenstaande ouders en aan 51 echtparen de individuele inkomensvoorslag verstrekt.

Activiteit: Bevorderen van maatschappelijke participatie door het verstrekken van vergoedingen voor sport- en culturele activiteiten

Armoedebeleid: Na vaststelling van het Armoedebeleid 2016-2020 in de raad heeft het college de mogelijkheden om al dan niet over te gaan tot een nadere uitwerking van een experiment onderzocht. Dit om te bezien of de wens om te experimenteren en de daarmee gepaard gaande inzet van tijd en middelen, als mede de gevolgen voor de deelnemende klanten in evenwicht zouden zijn. Kosten en baten tegen elkaar afwegend, in relatie tot het verwachte resultaat, heeft het college besloten geen voorstel te doen inzake een nadere uitwerking van het experiment. In mei 2017 heeft het college de raad hierover geïnformeerd.

Kindpakket: In juli 2017 heeft de raad ingestemd met het kindpakket voor 2017. Met het vaststellen van het kindpakket is vanaf 1 augustus 2017 uitvoering gegeven aan de besteding van de extra middelen die beschikbaar zijn gekomen om de gevolgen van armoede onder kinderen te bestrijden. In Hengelo was al een kindpakket, maar met de structurele extra middelen kunnen we hier nog beter invulling aan geven. Uit breed onderzoek is gebleken dat vooral behoefte bestaat aan ondersteuning bij de aanschaf van kleding en fietsen. De uitbreiding van het kindpakket 2017 was incidenteel, omdat we voor 2018 en verder met nieuwe voorstellen zouden komen.

De raad heeft in december 2017 het kindpakket 2018 en verder vastgesteld. Hierin zijn, naast de reeds in 2017 extra opgenomen vergoedingen, nog een aantal extra vergoedingen opgenomen in de vorm van een jeugdparticipatiebudget, huiswerkbegeleiding en het verstrekken van fruit op basisscholen. Deze laatste twee vergoedingen worden in de vorm van een pilot nader uitgewerkt. De fietsregeling is tevens uitgebreid en het is mogelijk geworden in plaats van een desktop computer een laptop te verstrekken. In 2017 is de relatie met de Voedselbank en het Jeugdsportfonds voortgezet en waar mogelijk geïntensiveerd. Met ingang van 2017 is het Jeugdcultuurfonds toegevoegd aan het Jeugdsportfonds. We stellen structureel middelen

beschikbaar voor beide partners. De middelen die we beschikbaar stellen, zijn voor wat betreft het Jeugdsportfonds, als gevolg van de extra beschikbaar gekomen middelen en de samenvoeging met het Jeugdcultuurfonds, verhoogd.

De voor 2017 beschikbare middelen voor het kindpakket zijn niet volledig besteed omdat de regeling eerst in de loop van 2017 is geaccordeerd door de raad. De raad heeft dan ook besloten het restant van de middelen over te hevelen naar 2018.

Feitenkaart	Omschrijving feitenkaart	Activiteit	Omschrijving activiteit	Lasten	Baten
12	Uitkeringen, schuldbemiddeling en	12A	Bijstand verstrekken en andere uitkeringen verstrekken aan oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werklozen en zelfstandigen.	43.125.809	40.807.767
		12B	Schuldbemiddeling bieden aan inwoners met schulden.	1.298.673	18.648
		12C	Bijzondere bijstand verstrekken aan huishoudens met een laag inkomen en noodzakelijke uitgaven.	2.393.395	383.977
		12D	Individuele inkomensvoorzieningen verstrekken aan huishoudens die langer dan drie jaar een laag inkomen hebben.	1.523.159	
		12E	Bevorderen van maatschappelijke participatie door het verstrekken van vergoedingen voor sport- en culturele activiteiten.	970.499	3.202
12 - Uitkeringen, schuldbemiddeling en minimabeleid - Totaal				49.311.536	41.213.594

13. Werkgelegenheid en sociale werkvoorziening

De arbeidsmarkt verandert. Door de aantrekkende economie neemt de vraag naar personeel toe. Dit is terug te zien in de stijging van de arbeidsparticipatie en de daling van het aantal niet werkende werkzoekenden (NWW'ers) de afgelopen jaren. De vraag naar personeel neemt toe en het aanbod neemt af. Dit betekent ook dat we iedereen zoveel mogelijk moeten klaarstomen om te participeren op de arbeidsmarkt (eventueel als zelfstandig ondernemer) om toch aan de vraag naar personeel te voldoen en hiermee de economische activiteit te stimuleren. Hieronder is toegelicht hoe we dat doen.

Activiteit: Beleid ontwikkelen gericht op terugkeer van bijstandsgerechtigden naar de arbeidsmarkt, bevordering van wijkeconomie en adviseren en faciliteren van starters en ZZP'er

Werkplein: De governance van de samenwerking tussen 14 Twentse gemeenten en UWV is vastgesteld. Per 1 september 2017 is een kwartiermaker voor het MT Werkplein aan de slag gegaan. In december 2017 is een meerjarenbeleidsplan vastgesteld, waarin ook een marktbelevingsplan.

Via het Werkplein Midden Twente (dat werkt voor de gemeenten Hengelo, Borne, Haaksbergen en Hof van Twente) zijn 15 plaatsingen in het kader van de banenafspraken gerealiseerd. In totaal werden door het Werkplein 449 plaatsingen in het werkgebied gerealiseerd. In totaal bedroeg de (werkgerelateerde) uitstroom in 2017 315 klanten.

Re-integratie: De nota "Werk maken van werk" werd in december vastgesteld door de gemeenteraad. Hierin wordt het re-integratiebeleid voor de komende periode beschreven. In regionaal verband is gekeken naar deelname aan het project "Flexensie", wat het mogelijk maakt werkervaring in kleine baantjes en deeltijd op te doen.

ROZ: Eind 2016/begin 2017 heeft een verkenning naar het op afstand plaatsen van het ROZ plaatsgevonden. Vanwege de publieke taak, de gemeentelijke betrokkenheid en regionale binding is het aansluiten bij een bestaande (lichte) gemeenschappelijke regeling (GR) de meest gewenste organisatie vorm. Er is alleen momenteel geen passende GR waarbij aangesloten kan worden en het oprichten van een nieuwe GR past niet in de huidige tijdsgeest en vraag naar een slagkrachtige, flexibele organisatie. De optie van het meer op afstand plaatsen van het ROZ lijkt daarmee geen begaanbare weg.

Een van de argumenten voor het op afstand plaatsen van het ROZ is het beperken van (financiële) risico's, zoals personele kosten. Dit risico wordt verkleind door onder meer een langere opzegtermijn in de dienstverleningsovereenkomsten met gemeenten op te nemen. Met deze invulling kan Hengelo de winst van de regionale scoop van het ROZ behouden, en worden gelijktijdig de risico's waar regionale samenwerking mee gepaard gaat, geminimaliseerd.

Activiteit: Workshops, participatietrajecten en re-integratietrajecten voor bijstandsgerechtigden inkopen en uitvoeren

Sociale werkvoorziening: In 2017 is het praktijkdiagnose instrument operationeel geworden om beter inzicht te krijgen in de doelgroep Nieuw Beschut. Uitvoering vindt plaats door SWB. Dit heeft geleid tot meer gerichte aanvragen Nieuw Beschut bij UWV. In 2017 zijn 5 indicaties Nieuw Beschut afgegeven door UWV. 4 mensen zijn geplaatst op een baan Nieuw Beschut bij SWB Midden Twente.

Speciaal onderwijs: In 2017 is het Lefproject VSO (voortgezet speciaal onderwijs) PRO (praktijkonderwijs) (net)werkt! van start gegaan. Tijdens een startconferentie met partners en betrokken gemeentelijke afdelingen zijn knelpunten en oplossingen geïnventariseerd. Werkwijze ontwikkeld om alle jongeren afkomstig van het VSO, PRO en Entree tussen 16 - 23 jaar actief te monitoren. Er is een Ronde tafel gesprek gehouden om de overgang van Pro en VSO leerlingen naar Entree te optimaliseren en hierover afspraken te maken met betreffende partners om voortijdig uitval te voorkomen. Om leerlingen te ondersteunen bij het vinden van een baan na afsluiting van de Entree, is het project 'Entree makers' opgezet. Dit is een initiatief van De Slinger, ROC, gemeente en werkgevers. Deze projecten lopen door in 2018.

Agenda van Twente: In 2017 is de Agenda van Twente vastgesteld, waarbij Werkplein Twente en ROZ in de basisstructuur zijn opgenomen en het Twents Scholingsfonds en het zgn Perspectiefjaar onderdeel zijn geworden van de uit te voeren projecten. Het Twents scholingsfonds richt zich op een leven lang leren en het Perspectiefjaar voor de ondersteuning van jongeren tot 27 jaar die geen passende opleiding of werk hebben.

Activiteit: Coördineren en organiseren van activiteiten om taal-, reken- en ICT-vaardigheden van inburgeraars te vergroten

Het contact met het ROC om maatwerk te leveren is geïntensiveerd. Dit heeft onder andere geleid tot een aanbod in de avonden.

Door de Bibliotheek zijn diverse projecten i.s.m. ROC en Taalpunt gedraaid:

- Klik en tik: basiscursus werken met een computer.
- Digisterker: digitale overheid van statushouders.
- Met project 2 Match (vrijwilligerswerk) aansluiten bij onderdeel ONA (oriëntatie Nederlandse arbeidsmarkt) van het inburgeringstraject). Doel is een bijdrage te leveren aan taalontwikkeling en integratie- en participatieproces.
- Aansluiten bij het onderdeel ONA door werkcoaches.
- Ontwikkeling website Taalpunt om inburgeraars en andere inwoners van Hengelo met een taalachterstand nog beter te informeren m.b.t. aanbod en mogelijkheden.
- Meer koppelingen van taalcoaches die aansluiten bij het inburgeringstraject.
- Koppeling van maatschappelijke begeleiding aan taal/inburgeringstraject door 1 vrijwilliger aan te stellen als contactpersoon.
- Samen met partners taalaanbod in kaart gebracht met als doel knelpunten zichtbaar te maken en oplossingen bedenken om knelpunten weg te nemen.

Activiteit: Werkplekken bekostigen bij of via SWB of andere SW-bedrijven voor inwoners met een indicatie sociale werkvoorziening

Wsw: Geïndiceerden o.b.v. de Wet Sociale Werkvoorziening (Wsw) worden zoveel mogelijk gedetacheerd bij reguliere bedrijven indien hun competenties dat toelaten. Verder is er in 2017 een detachering faciliteit opgezet voor mensen die onder de Participatiewet vallen.

Feitenkaart	Omschrijving feitenkaart	Activiteit	Omschrijving activiteit	Lasten	Baten
13	Werkgelegenheid en sociale werkvoorziening	13A	Beleid ontwikkelen gericht op terugkeer van bijstandsgerechtigden naar de arbeidsmarkt, bevordering van wijk-economie en adviseren en faciliteren van starters en zzp-ers.	1.189.116	66.419
		13B	Workshops, participatietrajecten en re-integratietrajecten voor bijstandsgerechtigden inkopen en uitvoeren.	3.290.874	38.563
		13C	Coördineren en organiseren van activiteiten om taal-, reken- en ICT-vaardigheden van inburgeraars te vergroten.	583.766	509.854
		13D	Werkplekken bekostigen bij of via SWB of andere SW-bedrijven voor inwoners met een indicatie sociale werkvoorziening.	13.191.897	5.578
13 - Werkgelegenheid en sociale werkvoorziening - Totaal				18.255.654	620.414

1 Economie, Werk en Inkomen				
Exploitatie, bedragen x € 1.000		Begroting 01-01-2017	Gewijzigde begroting 2017	Rekening 2017
Resultaat voor bestemming	LASTEN (excl. mutaties reserves)	-68.080	-71.966	-69.698
	BATEN (excl. mutaties reserves)	40.129	43.215	42.807
	Totaal	-27.951	-28.751	-26.891
Mutaties reserves	Toevoegingen aan de reserves	-45	-45	-45
	Onttrekkingen aan de reserves		75	56
	Totaal	-45	30	11
Resultaat na bestemming		-27.996	-28.721	-26.880

5.2.2 Onderwijs en Jeugd

Aanspreekpunt bestuurlijk:	Wethouder Bruggink
Betrokken sector(en):	Sociaal
Aanspreekpunt(en) ambtelijk:	Katja Boerrigter

De gemeente streeft er naar de ontwikkeling van jeugdigen en volwassenen te bevorderen en de jeugd te laten opgroeien tot zelfredzame inwoners. Het beleid hierop wordt vormgegeven binnen het programma Jeugd en de 2 pijlers 'opgroeien en ontwikkelen' en 'opvoeden en zorg'. Vanaf 1 januari 2015 is de gemeente naast de taak van het preventieve jeugdbeleid en de jeugdgezondheidszorg ook verantwoordelijk voor alle jeugdhulp voor jeugdigen tot 18 jaar.

Relevante beleidsnota's

- Met Respect... Op weg naar een nieuw stelsel voor maatschappelijke ondersteuning
- Sterk Profiel III
- De GGD in tijden van verandering (HHM, mei 2015)

21. Opgroeien en ontwikkelen

Activiteit: Uitvoeren van wettelijke taken rond het openbaar onderwijs zoals bestuurlijke en financiële taken

Primato/OSG: De statutenwijziging van Primato met daarin de overgang naar een Raad van Toezicht model is goedgekeurd. Daarnaast is een hernieuwd convenant met de OSG goedgekeurd in de Raad. De begroting 2018 en jaarrekening 2017 van Primato en OSG zijn ter kennisname naar de raad gestuurd.

Activiteit: Opstellen van een programma onderwijshuisvesting op basis van aanvragen van schoolbesturen die betrekking hebben op nieuwbouw, uitbreiding en andere huisvestingsvoorzieningen voor primair, voortgezet en speciaal onderwijs

Onderwijshuisvesting: De nieuwbouw van het VMBO is eind 2017 afgerond; het gebouw wordt in 2018 in gebruik genomen.

In 2017 is een besluit genomen over de nieuwbouw voor het voortgezet speciaal onderwijs. Het schoolbestuur is vervolgens gestart met het maken van een bouwplan en bijbehorende begroting.

Activiteit: Beleid maken voor voorschoolse periode en primair onderwijs om onderwijsachterstand te voorkomen en te bestrijden zoals voor- en vroegschoolse educatie (VVE) en Integrale Kindcentra (IKC)

Voorschool: In lijn met het toekomstscenario voorscholen in Hengelo, opgesteld door de betrokken voorschoolse partijen en het Hengelose basisonderwijs, is een kwaliteitskader voorscholen ontwikkeld. Op basis van dit kwaliteitskader hebben voorschoolse organisaties in Hengelo aanvragen kunnen doen voor gesubsidieerde peuter- en VVE plaatsen in de kinderopvang. Dit is voor ouders, die geen beroep kunnen doen op de kinderopvangtoeslag van het rijk. Voor de VVE plekken worden twee dagdelen voor alle ouders gesubsidieerd.

In 2017 is Spring Peuterspeelzalen geharmoniseerd naar een kinderopvangorganisatie. Dit is in lijn met het Rijksbeleid. Spring is voornemens een intensieve samenwerking aan te gaan met de Hengelose scholen. Ook andere kinderopvangorganisaties kunnen hier bij aansluiten. Dit past binnen de wens vanuit het onderwijs Integrale Kind Centra (IKC) te ontwikkelen in Hengelo. De gemeente financiert de vorming van IKC's niet meer, maar wil waar ze kan de IKC ontwikkeling versterken.

Er zijn twee kinderopvang-organisaties die in 2017 beroep hebben gedaan op de regeling voorscholen in Hengelo. Gezamenlijk hebben zij 700 peuterplekken en 200 VVE plekken voorschools gerealiseerd.

Voorwaarde in het scenario voorscholen is dat de expertise ten aanzien van opbrengstgericht en handelingsgericht werken geborgd wordt en waar nodig wordt versterkt. Deze voorwaarde is in Hengelo ingevuld met het Expertisecentrum Jonge Kind, dat in de zomer is gestart en eind 2017 op volle sterkte was, om de kwaliteit voorschools in Hengelo te ondersteunen. Ook is het Expertisecentrum de opdracht verstrekt om de andere onderwijs achterstanden interventies die in Hengelo ingezet worden in de basisschoolleeftijd waar mogelijk met elkaar te verbinden om ze effectiever en efficiënter in te zetten. Het gaat hierbij om de schakelklassen, verlengde leertijd en onderwijs aan nieuwkomers.

Activiteit: Bekostigen van peuterspeelzaalwerk

Zoals uit het vorige punt blijkt, bestaat er sinds 2017 geen specifiek peuterspeelzaalwerk meer. De gemeente biedt de mogelijkheid dat kinderopvangorganisaties gesubsidieerde peuterplekken en VVE plekken kunnen bieden.

Activiteit: Uitvoeren wettelijke toezichtstaken rond kinderopvang en peuterspeelzalen

De verplichte jaarlijkse inspecties op basis van de Wet Kinderopvang zijn ook in 2017 weer uitgevoerd. De bevindingen worden jaarlijks vastgelegd in een jaarverslag, dat aan Inspectie van het Onderwijs wordt aangeboden. Daarnaast is gewerkt aan het up-to-date houden van het Landelijk Register Kinderopvang.

Activiteit: Inkoop van onderwijsbegeleiding ter verbetering van de zorgstructuur in de voorschoolse periode, primair, voortgezet en speciaal onderwijs

Onderwijsbegeleiding: In het najaar van 2017 is het convenant cultuureducatie met het primair onderwijs en speciaal onderwijs in Hengelo verlengd voor de periode van 4 jaar.

De voormalige onderwijsbegeleidingsmiddelen zijn ingezet op ondersteuning van de gedragsaanpakken in het primair onderwijs. In het schooljaar 2017/2018 gebeurt dit voor het derde en laatste schooljaar. De middelen worden ook voor een deel op preventie in het onderwijs ingezet en voor de inzet van groepsgerichte jeugdhulp in de klas. In het voorjaar van 2018 worden nieuwe afspraken over de inzet van deze middelen met de Hengelose schoolbesturen gemaakt.

Activiteit: Leerplicht controleren en begeleiden van jongeren om voortijdige schooluitval te voorkomen

Leerplicht/RMC (regionale meld- en coördinatiefunctie): Het in 2016 vastgestelde regionale plan De Twentse Belofte vraagt om een optimale regionale samenwerking. Daartoe is een governanceplan opgesteld en vastgesteld in 2017. Er is een RMC kwartiermaker geworven. Deze start per 1 januari 2018 en heeft onder meer als opdracht de uitvoering van de acties binnen het plan de Twentse Belofte te bewaken. Het gaat hierbij onder meer om het in beeld hebben en houden van kwetsbare jongeren en het inzetten op begeleiding van school naar werk. Vanaf schooljaar 2017-2018 wordt de taak van de RMC-functie in de regio's uitgebreid. Naast de huidige taken moet het RMC zich richten op de registratie en monitoring van schoolverlaters uit het Praktijkonderwijs en Voortgezet speciaal onderwijs vanaf 16 jaar. Deze jongeren moeten tot hun 23e jaar in beeld blijven bij het RMC. In 2017 is gewerkt aan de voorbereiding op deze nieuwe taak. Hiervoor zijn werkprocessen opgesteld en afspraken gemaakt. Het registratiesysteem is op de nieuwe taak aangepast. In 2017 is uitvoering gegeven aan de leerplichttaken door het team leerplicht. Zij werken nauw samen met het team Jeugd en Gezin.

Activiteit: Beleid maken voor individueel en groepsleerlingenvervoer, aanvragen hiervoor toetsen en vervoer inkopen

De integrale aanbesteding van vervoer heeft in 2017 plaatsgevonden. Dit heeft ertoe geleid, dat in Hengelo het vervoer gegund is aan Brookhuis. Sinds de start van de integrale werkwijze is de ervaring, dat de invoering van het leerlingenvervoer goed is verlopen.

Activiteit: Coördineren en organiseren van activiteiten om taal- en rekenvaardigheden voor volwassenen te bevorderen

De subregio Hengelo maakt nog niet optimaal gebruik van de WEB gelden (Wet Educatie en Beroepsonderwijs). Daarom zijn er in 2017 twee informatie bijeenkomsten geweest voor de gemeentelijke klantmanagers. Tijdens deze bijeenkomsten zijn door het ROC de mogelijkheden van de verschillende cursussen heeft toegelicht met het doel dat klantmanagers beter in staat zijn om te verwijzen naar Educatie.

Het project Taal in de wijk is een succesvol onderdeel van Educatie het totaal aantal deelnemers (tot en met 3^e kwartaal 2017) was 130. Al met al hebben 246 mensen gebruik gemaakt van de WEB faciliteiten waarvan 61 op toetsbare onderdelen van de WEB.

Activiteit: Subsidieren van algemeen jeugd- en jongerenwerk, zoals jongerencentra en scouting en specifiek jeugd- en jongerenwerk gericht op jongeren die buiten de boot dreigen te vallen zoals ambulant jongerenwerk

Jeugd- en jongerenwerk: het jeugd- en jongerenwerk van Wijkkracht heeft in 2017 individuele en collectieve activiteiten uitgevoerd, op basis van de doorontwikkeling in 2016. De eerste trajecten zijn doorlopen volgens de methodiek Skills+ en project Skills.

De jongerenwerkers hebben het signaal rondom de zorgen over Eritrese jongeren opgepakt, direct d.m.v. een voetbalactiviteit en aanvullend door een vanuit Wijkkracht opgesteld breder plan gericht op deze doelgroep.

De vrijwillige jeugdcentra Cerberus en Innocent hebben hun activiteiten uitgevoerd conform hun plannen. Daarnaast heeft de raad middelen beschikbaar gesteld voor groot onderhoud aan de

accommodaties, waarin ze gevestigd zijn. Jeugdcentrum Cerberus heeft een nieuw bestuur dat start in 2018.

Activiteit	Omschrijving activiteit	Lasten	Baten
21A	Uitvoeren van wettelijke taken rond het openbaar onderwijs zoals bestuurlijke en financiële taken.	19.398	33.836
21B	Opstellen van een programma onderwijshuisvesting samen met schoolbesturen over nieuwbouw en aanpassing van gebouwen voor primair, voortgezet en speciaal onderwijs.	12.998.955	6.760.096
21C	Beleid maken voor voorschoolse periode en primair onderwijs om onderwijsachterstanden te voorkomen en te bestrijden zoals voor- en voerschoolse educatie (VVE) en Integrale Kindcentra (IKC).	1.354.619	950.601
21D	Inkoop van onderwijsbegeleiding ter verbetering van de zorgstructuur in de voorschoolse periode, primair, voortgezet en speciaal onderwijs.	98.798	
21E	Leerplicht controleren en begeleiden van jongeren om voortijdige schooluitval te voorkomen.	436.007	342.340
21F	Beleid maken voor individueel en groepsleerlingenvervoer, aanvragen hiervoor toetsen en vervoer inkopen.	704.616	729
21G	Coördineren en organiseren van activiteiten om taal- en rekenvaardigheden voor volwassenen te bevorderen.	30.609	
21H	Bekostigen van peuterspeelzaalwerk.	742.192	
21I	Uitvoeren wettelijke toezichtstaken rond kinderopvang en peuterspeelzalen.	779.993	31.846
21J	Subsidiëren van algemeen jeugd- en jongerenwerk, zoals jongerencentra en scouting en specifiek jeugd- en jongerenwerk gericht op jongeren die buiten de boot dreigen te vallen zoals ambulante jongerenwerk.	1.687.784	58.001
		18.852.971	8.177.449

22. Opvoeden en zorg

Activiteit: Organiseren en bekostigen van informatie, advies en preventie rond opvoeden en zorg

Preventie: Het project Goed uit elkaar, waarbij preventiever ingestoken wordt op (v)echtscheidingen in medio 2017 gestart. Eind 2017 stond de teller op 10 deelnemers.

In 2017 is de preventieregeling opgroei problemen ingezet. Hieruit zijn een aantal preventieactiviteiten voor jeugdigen aangeboden. De regeling is o.b.v. praktijkervaring in 2017 bijgesteld en is eind 2017 opnieuw uitgezet voor 2018.

Het Lef project Doe-Boerderij wordt inmiddels Doe-gebied genoemd. Het project richt zich op vrije tijds activiteiten voor kinderen met een extra ondersteuningsvraag.

Toeleiding: De Sociale Activerings Makelaar is aangesteld voor het seizoen 2017-2018 om actief toeleiding naar vrije tijds activiteiten in Hengelo te bevorderen. Daarnaast stimuleert deze partijen in Hengelo om passende activiteiten te bieden ook voor jeugdigen die net wat meer aandacht vragen. De tevredenheid onder jongeren, ouders en aanbieders over de activiteiten is groot. Ook stromen jeugdigen met een ondersteuningsvraag meer in bij de reguliere vrijetijdsactiviteiten in Hengelo. Het project wordt in 2018 gecontinueerd.

Na de evaluatie van de pilot praktijkondersteuning jeugd (POH) bij huisartsen is het project verbreed naar 36 huisartsen in Hengelo. Inmiddels is de pilotfase afgesloten en de POH jeugd inzet bij huisartsen onderdeel van de ondersteuningsstructuur in Hengelo.

Jeugdkracht: Medio 2017 is het project Jeugdkracht aanvullend op de LEF projecten van Jeugd gestart. Doel hiervan is het voorveld voor jeugd krachtiger te maken. Dit gebeurt door in te steken op het bundelen van pedagogische krachten, versterking van het aanbod van de basiszorg en het vervlechten van voorliggende ondersteuning en jeugdhulpinzet.

Een aandachtspunt bij Jeugdkracht is de verbinding met school. Voor het onderwijs was aansluiten bij de jeugdtafels niet haalbaar. In overleg met het onderwijs is de pilot School-zorg ondersteuning voorbereid eind 2017 voor het primair onderwijs. Idee is dat een school-zorg ondersteuner een dagdeel per week op school kinderen, ouders en leerkrachten kan ondersteunen. Hierbij willen we dat er verder gegaan wordt dan signaleren en verwijzen maar dat ook de eerste ondersteuning geboden wordt en waar nodig aanvullende ondersteuning erbij gehaald wordt.

De intensieve samenwerking via Plein Midden Twente is in 2017 gecontinueerd. De halfjaarlijkse kennisdeling heeft plaatsgevonden, de contacten tussen de toegang en de basisscholen is versterkt. Met het Speciaal Onderwijs is ook meer contact geweest met als doel betere gezamenlijke zorgarrangementen te bieden aan jeugdigen op deze scholen.

In het voortgezet onderwijs is in het najaar 2017 de evaluatie van de Zorg Advies Teams VO gestart. Deze wordt in het eerste kwartaal 2018 afgerond. Er heeft een kennisdelingsbijeenkomst met de zorgfunctionarissen vanuit het Voortgezet Onderwijs in november 2017 plaatsgevonden over de thema's somberheid, social media gebruik en kennismaking met de toegang.

Activiteit: De GGD financieren voor uitvoering van het basispakket Jeugdgezondheidszorg (JGZ)

Jeugdgezondheidszorg: In overleg met de JGZ is een werkplan 2017 opgesteld en uitgevoerd. Er is o.a. aandacht besteed aan Centering Parenting, de koppeling van de inzet van de JGZ aan de LEF-projecten, inzet van een JGZ arts in de Toegang, toeleiding naar VVE, deelname van de JGZ aan project jeugdkracht. De JGZ heeft meegedacht over en meegewerkt aan de overgang van LOES naar Wijkkracht. Er is groepsgerichte voorlichting verzorgd en pedagogische gezinsbegeleiding ingezet. Verder is in 2017 de kindmonitor uitgezet. De resultaten daarvan worden in 2018 gepresenteerd.

Stimuleren gezonde leefstijl: Vanuit het programma Gezond in de Stad (GIDS) is een aantal activiteiten uitgevoerd gericht op het stimuleren van een gezonde leefstijl. Zo hebben er 20 kinderen meegedaan aan het project Cool2Bfit, een multifunctioneel programma gericht op het terugdringen van overgewicht. En is op alle basisscholen het project Zit met Pit uitgevoerd, gericht op het verbeteren van de houding van kinderen. Daarnaast hebben 15 scholen meegedaan met de pilot judo op school, waarbij sport als middel is ingezet om kinderen weerbaarder te maken. En op het ROC is voorlichting gegeven over diversiteit.

Activiteit: Inkopen van Jeugdhulp zoals bij opvoed- en opgroei problemen, psychische problemen en verstandelijke beperkingen

Jeugdtafel: In 2017 is gestart met drie zogenaamde Jeugdtafels (in ieder stadsdeel één). Aan de jeugdtafel vindt intervisie plaats tussen professionals, die voor jeugdigen en gezinnen werken in het voorveld. Deelnemers in Hengelo zijn Wijkkracht, Humanitas, JGZ, Loes, POH-Jeugd en team Jeugd & Gezin. Voor de zomer heeft een eerste evaluatie plaatsgevonden. De ervaringen zijn positief en in 2018 wordt in ieder geval vervolg gegeven aan deze jeugdtafels.

Jeugdhulp en Sport: In 2017 is uitvoering gegeven aan het project jeugdhulp en sport. Op basis van de evaluatie van dit project, de ervaringen in het Lef-project Doe-gebied en het project waarbij Sportcoaches vanuit Trias zijn ingezet bij twee voetbalverenigingen, wordt in 2018 een plan opgesteld om de verbinding jeugdhulp en vrijetijdsbesteding voor jeugdigen structureel in te bedden in Hengelo.

Er is in 2017 sterk ingezet op versterking van de samenwerking tussen team Jeugd en Gezin en de medewerkers van Wmo en Participatie. Ook is er een traject gestart waarin team Jeugd en Gezin en Wijkkracht afspraken maken over de samenwerking (op en afschalen en bijschalen). Regisseurs nemen deel aan de jeugdtafels. Ook zijn er voor de scholen vaste contactregisseurs benoemd. In 2017 is op een aantal scholen groepsgerichte inzet gepleegd vanuit jeugdhulp. Ook in 2018 zal inzet van deze groepsarrangementen in onderwijs mogelijk zijn wanneer dit nodig is.

Inkoopmodel: Er is een nieuw resultaatgericht inkoopmodel ontwikkeld voor Jeugd en Wmo. Vanaf 2019 zal volgens dit nieuwe model worden gewerkt en ingekocht. In 2018 worden de voorbereidingen voor de inkoop gestart en vindt implementatie van het nieuwe model plaats.

Regie en dossiers bij cliënten neerleggen is in 2017 nog niet opgepakt. We kijken of er mogelijkheden zijn om dit in het gemeentelijke project Dienstverlening op te pakken.

18-/18+: Vanuit team Jeugd en Gezin wordt alle casuïstiek vanaf 17 jaar gescreend. Wanneer jongere verblijft en niet met 18+ zelfstandig zal kunnen, wordt samen met Wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning) en werk en inkomen opgetrokken om na 18de goed vervolg te kunnen bieden. Regisseurs vanuit team J&G maken voor jeugdigen v.a. 16,5 samen met jongeren en zorgaanbieders een perspectiefplan maken. Vanaf september 2017 wordt dit gedaan.

Een interne werkgroep 18-/18+ is gestart. Kennispunt heeft aan de hand van een koppeling van gegevens uit diverse gemeentelijke bronnen informatie opgeleverd over de doelgroep 16-23 jarigen. Op basis van analyses wordt gekeken hoe groot de doelgroep is en op welke terreinen we welke acties moeten ondernemen om gesignaleerde knelpunten voor deze doelgroep aan te pakken. Dit wordt in 2018 opgepakt binnen een 'lef-project'-achtige aanpak.

Ook is in 2017 gestart met het project Social Impact Bond (SIB) voor deze doelgroep.

Hengelo participeert actief in het regionale project duurzame gezinsvormen. In 2017 is de projectleider van start gegaan die de opdracht heeft om een expertisecentrum te ontwikkelen. Binnen het expertisecentrum wordt werving en selectie van pleegouders belegd. Ook zal invulling worden gegeven aan één loket voor bijzondere kosten voor pleegouders.

Lokaal heeft in november een kennismakings- en ontmoetingsavond plaatsgevonden met Hengelose pleegouders en gezinshuisouders.

Activiteit: Inkopen van beschermingsmaatregelen en jeugdreclassering na uitspraak van de kinderrechter

Jeugdbescherming en jeugdreclassering: Lokaal is er met twee van de drie organisaties, die jeugdbescherming en jeugdreclassering bieden contact geweest. Hierbij is gekeken op welke wijze we de onderlinge samenwerking ten behoeve van cliënten kunnen verbeteren. In het kader van de ombuigingen is er ook gesproken over de jeugdhulpinzet zoals deze door deze verwijzers ingezet wordt. In 2018 willen we hier specifiekere afspraken over maken.

Een groot deel van 2017 was het onzeker of de grootste aanbieder van jeugdbescherming en jeugdreclassering haar certificaat zou behouden. Dit is noodzakelijk om uitvoering te kunnen geven aan deze vorm van gedwongen jeugdhulp. Inmiddels is het certificaat in het najaar 2017 verlengd.

Met de Raad voor de Kinderbescherming zijn afstemmingsgesprekken gevoerd over de samenwerking op basis van het convenant dat gemeente Hengelo gesloten heeft met de Raad voor de Kinderbescherming.

Aan de regionale en lokale werkafspraken met VTT is in 2017 uitvoering gegeven.

22A	Organiseren en bekostigen van informatie, advies en preventie rond opvoeden en zorg.	1.014.264	15.956
22B	De GGD financieren voor uitvoering van het basispakket Jeugdgezondheidszorg.	1.908.804	
22C	Inkopen van Jeugdhulp zoals bij opvoed- en opgroei problemen, psychische problemen en verstandelijke beperkingen.	23.632.931	24.957
22D	Inkopen van beschermingsmaatregelen en jeugdreclassering na uitspraak van de kinderrechter.	3.116.489	
		29.672.488	40.913

2 Onderwijs en Jeugd				
Exploitatie, bedragen x € 1.000		Begroting 01-01-2017	Gewijzigde begroting 2017	Rekening 2017
Resultaat voor bestemming	LASTEN (excl. mutaties reserves)	-34.895	-40.027	-42.593
	BATEN (excl. mutaties reserves)	2.063	2.029	2.040
	Totaal	-32.832	-37.998	-40.553
Mutaties reserves	Toevoegingen aan de reserves	-5.933	-5.933	-5.933
	Onttrekkingen aan de reserves	7.028	6.362	6.179
	Totaal	1.095	429	246
Resultaat na bestemming		-31.736	-37.569	-40.307

5.2.3 Welzijn en Zorg

Aanspreekpunt bestuurlijk:

Wethouder Bron

Betrokken sector(en):

Sociaal

Aanspreekpunt(en) ambtelijk:

Katja Boerrigter

De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) maakt gemeenten verantwoordelijk voor het ondersteunen van de zelfredzaamheid en participatie van mensen met een beperking, chronische of psychosociale problemen. Ook als ze (door ouderdom) geconfronteerd worden met beperkingen. Daarnaast verzorgen gemeenten het beschermd wonen en de opvang voor mensen met psychische of psychosociale problemen en opvang van mensen die als gevolg van huiselijk geweld niet in de thuissituatie kunnen blijven. De ondersteuning is gericht op het zo lang mogelijk in de eigen omgeving kunnen blijven wonen, ook als mensen ouder worden. De insteek is dat eerst de eigen kracht en het eigen netwerk (familie, vrienden, burens) worden ingezet. Wanneer dit niet kan of niet genoeg is, wordt gekeken welke algemene voorzieningen kunnen bijdragen in de ondersteuning en uiteindelijk kan aanvullend een Wmo maatwerkvoorziening worden ingezet. Voor mensen die echt niet (meer) in hun thuisomgeving kunnen wonen is er zorg beschikbaar via de Wet langdurige zorg (Wlz). De veranderingen in de Wmo maken deel uit van het grotere geheel van veranderingen in de langdurige zorg. De Wmo is daarbij de kapstok en de basis voor het beleidsprogramma voor wonen, welzijn en zorg. Dit programma bestaat uit de volgende twee programmalijnen: Maatwerk zorg, dat zich vooral richt op de (door de gemeente geïndiceerde) maatwerkvoorzieningen. Thuis in de buurt, dat zich vooral richt op de algemene en preventieve voorzieningen

Relevante beleidsnota's

- Sociale Visie Hengelo 2020
- Beleidsnota 'Met respect.....'
- Vitale Coalities (gezondheidsbeleid 2014)
- Actieplan mantelzorg
- Actieplan vrijwilligerswerk
- Actieplan toezicht en handhaving sociaal domein

31. Maatwerk Zorg

Activiteit: Subsidiëren van maatschappelijke opvang, begeleiding, bemoeizorg en preventieve GGZ

Clïëntondersteuning: In 2017 is de professionele onafhankelijke clïëntondersteuning vanuit Wijkkracht aangevuld met vrijwilligers. Hierdoor kan er op verschillende niveaus clïëntondersteuning worden ingezet. De cijfers moeten een beeld gaan geven of mensen de clïëntondersteuning ook gaan vinden. Maar zowel vanuit Wijkkracht als vanuit het Zorgloket van de gemeente worden inwoners en clïënten op de mogelijkheid voor onafhankelijke clïëntondersteuning gewezen.

Maatschappelijke opvang: Vanuit Humanitas onder Dak is alle aandacht uitgegaan naar het bundelen en doorontwikkelen van voorzieningen op de nieuwe locatie. In 2017 heeft geen besluitvorming plaats gevonden over de verhuizing van bestaande woonvoorzieningen naar deze nieuwe locatie. Hierover is men nog in gesprek.

Beschermd wonen: Aanvankelijk was het de bedoeling de verantwoordelijkheid voor beschermd wonen en maatschappelijke opvang per 2020 te decentraliseren (van centrumgemeente Enschede naar elke gemeente afzonderlijk), maar dit is uitgesteld tot 2022. Ter voorbereiding hierop heeft Hengelo samen met de andere regiogemeenten (Borne, Dinkelland, Enschede, Haaksbergen, Hof van Twente, Losser en Oldenzaal) eind 2017 een procesnotitie Beschermd wonen en Maatschappelijke opvang gemaakt. Deze geeft uitleg over de veranderingen die er aan zitten te komen en schetst een proces van voorbereidingen op deze veranderingen. Centraal staan het maken van een hernieuwde visie en een regionaal plan. Aan de regionale en lokale werkafspraken met VTT is in 2017 uitvoering gegeven.

Activiteit: Huishoudelijke hulp financieren voor mensen met een Wmo-indicatie

Werkwijze Huishoudelijke Ondersteuning (HO): Hengelo is voor de HO in 2015 overgegaan op de nieuwe resultaatgerichte werkwijze. Over deze werkwijze heeft een aantal rechtbanken uitspraken gedaan. Voor Hengelo heeft dit in 2017 geresulteerd in een aanscherping van het te bereiken resultaat van de HO, zodat we juridisch op een juiste wijze toch resultaatgericht kunnen indiceren.

Inkoop HO: Voor 2017 zijn de contracten met de aanbieders van Huishoudelijke Ondersteuning (HO) met één jaar verlengd. In 2017 moesten Hengelo en de andere Twentse gemeenten HO

opnieuw inkopen voor 2018. Bestuurlijk is de opdracht gegeven om van één gezamenlijk Twents beleidskader HO in 2018 uit te gaan. Hierbij moest ruimte worden gelaten voor marginale lokale keuzes/verschillen. De inkoop heeft voor Hengelo geresulteerd in 7 aanbieders HO voor 2018.

Dienstenbonnen: De gelden voor HHT (Huishoudelijke hulp toeslag), in Hengelo uitgevoerd middels de dienstenbonnen, zijn opgegaan in de Wmo. Het college wil in 2018 het werken met de dienstenbonnen stoppen. Dit moet (gedeeltelijk) worden opgevangen binnen de werkzaamheden HO in 2018. In 2017 is er voor 2018 HO ingekocht waarbij de werkzaamheden m.b.t. de wasverzorging, waar de dienstenbonnen voor werden gebruikt, zijn ondergebracht in de basismodule HO.

Activiteit: Vervoersvoorzieningen zoals collectief vraagafhankelijk vervoer financieren voor mensen met een Wmo-indicatie

Vervoer: Op basis van de Twentse visie op vervoer (waarvoor wij als gemeente verantwoordelijk zijn) zijn er een aantal deelprojecten opgestart:

- Aanbesteding maatwerkvoorzieningen vervoer, dat bestaat uit incidenteel vervoer (de voormalige ritten van de Regiotaxi) en structureel vervoer (leerlingenvervoer en vervoer van en naar dagbestedingslocaties). In juli 2017 is gestart met de incidentele ritten en in september 2017 met het leerlingenvervoer. Het vervoer van en naar dagbesteding is gestart per 1-1-2018. De overgang naar de nieuwe aanbieder van vervoer (Brookhuis) is op zich prima verlopen. Wel is er nog veel onduidelijkheid geweest over het innen van de eigen bijdragen voor de voormalige Regiotaxiriten.
- Het project "lokale vervoersvoorzieningen" is in 2017 gestart, gefinancierd vanuit het innovatiebudget. Begonnen is met de "De reiskoffer". "De reiskoffer" houdt in dat mensen (jongeren en volwassenen) die nu gebruikmaken van maatwerkvervoer gestimuleerd worden om zelfstandig te gaan reizen. Hierdoor wordt de individuele zelfstandigheid vergroot en wordt bespaard op het maatwerkvervoer. De "reiskoffer" bestaat uit een viertal producten (Buzz Buddy, GoOV app, MEE op Weg en Blue Assist). Ook is een vervoerswaaier gemaakt, die informatie biedt aan inwoners en professionals over alle mogelijke vervoersopties in Hengelo.

Activiteit: Hulpmiddelen verstrekken aan mensen met een Wmo-indicatie

Scootmobielpools: Het werken met een uitleenpunt voor scootmobiel, is in de periode 2013-2016 onvoldoende betrouwbaar en stabiel gebleken (o.a. door het werken met vrijwilligers, mantelzorgers en mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt). Het college heeft daarom besloten om de pools op te heffen en aan de cliënten die gebruik maakten van een scootmobiel vanuit een pool, een individueel verstrekte scootmobiel toe te kennen. Dit proces van overgaan naar individuele verstrekkingen van scootmobielen heeft in 2017 zijn beslag gekregen.

Eigen bijdrage over hulpmiddelen: Alle gebruikers van hulpmiddelen (wettelijk uitgezonderd de gebruikers van een rolstoel en van kindhulpmiddelen) zouden een eigen bijdrage gaan betalen met ingang van 1 januari 2017, zoals het college eerder al in 2014 heeft besloten. Het innen van de eigen bijdragen is nog niet gestart.

Welzorg: De gemeente Hengelo heeft op basis van een Europese aanbesteding in per 1 januari 2014 aan drie hulpmiddelenleveranciers een contract gegund te weten Medipoint, Meyra en Welzorg. In 2016 heeft een ingrijpende organisatieverandering binnen Welzorg plaatsgevonden. Welzorg kreeg steeds meer moeite om te voldoen aan de afspraken voortvloeiend uit het contract. Na 3 keer door de gemeente Hengelo in gebreke te zijn gesteld is het contract per 1 januari 2018 beëindigd.

Activiteit: Beoordelen en financieren van Wmo-begeleiding zowel individuele begeleiding als groepsbegeleiding (dagbesteding en -opvang)

Activiteit: Beleid maken voor individuele Wmo-voorzieningen en het uitvoeren van Wmo-indicaties (inclusief medische advisering)

Toezicht en handhaving: Het college heeft een actieplan toezicht en handhaving vastgesteld voor het sociale domein. Per 2015 heeft de gemeente meer taken gekregen vanuit de Wmo en Jeugdwet. We zijn hierbij ook verantwoordelijk geworden voor toezicht en handhaving Wmo, naast onze verplichtingen vanuit de Participatiewet, waarvoor dit altijd al geldt. Voor de Jeugdwet zijn de handhavingstaken vooral landelijk neergelegd bij de diverse inspecties. Hoewel dit werkterrein volop in beweging is, is het goed een actieplan te hebben dat richting geeft aan handhaving in het sociale domein van Hengelo.

Monitoring: In 2017 is de Twentse Jeugdmonitor uitgebreid met een monitor voor de Wmo en omgedoopt naar de monitor Sociaal domein. Alle gegevens over Jeugdhulp en Wmo zijn nu te vinden op www.twentsemonitorsociaaldomein.nl.

Maatwerkvoorzieningen: In 2016 zijn de 'Maatwerkvoorzieningen alle leeftijden' opnieuw aanbesteed en zijn voor 2017 nieuwe contracten afgesloten met aanbieders. Concreet gaat het om de ondersteuning Zelfstandig Leven (OZL), Ondersteuning Maatschappelijke Deelname (OMD), Kortdurend Verblijf en Naschoolse Dagbehandeling LVB (tot 18 jaar). Met deze aanbesteding hebben we met de andere Twentse gemeenten nieuwe zorgpartijen een kans geboden om toe te treden, het model maatwerkvoorzieningen is vereenvoudigd en veranderingen in de tarieven zijndoorgevoerd. De contracten zijn verlengd voor 2018.

Inkoopmodel: In 2017 is een nieuw resultaatgericht inkoopmodel ontwikkeld voor Jeugd en Wmo. In 2019 wordt volgens dit nieuwe model gewerkt en ingekocht. In 2018 worden de voorbereidingen voor de inkoop gestart en vindt implementatie van het nieuwe model plaats.

31A	Subsidieren van maatschappelijke opvang, begeleiding, bemoeizorg en preventieve GGZ.	1.241.448	
31B	Huishoudelijke hulp financieren voor mensen met een Wmo-indicatie.	6.595.097	1.443.683
31C	Vervoersvoorzieningen zoals collectief vraagafhankelijk vervoer financieren voor mensen met een Wmo-indicatie.	1.264.592	147.190
31D	Hulpmiddelen verstrekken aan mensen met een Wmo-indicatie.	2.914.559	1.004
31F	Beoordelen en financieren van WMO-begeleiding zowel individuele begeleiding als groepsbegeleiding (dagbesteding en -opvang).	11.879.994	56.125
31G	Beleid maken voor individuele WMO-voorzieningen en het uitvoeren van WMO-indicaties (inclusief medische advisering).	1.980.241	15.121
		25.875.931	1.663.123

32. Thuis in de buurt

Activiteit: Informeren, adviseren en ondersteunen van cliënten bij het zorgloket (in samenwerking met wijkteams)

Zorgloket: Zowel de medewerkers van LOES als die van Kickstart zijn in 2017 overgegaan naar Wijkkracht, omdat de werkzaamheden meer in lijn lagen met de taken die wij als gemeente daar hebben neergelegd. Er is nog steeds een zeer intensieve samenwerking met de teams van de afdeling Ondersteuning en Zorg. Er zijn concrete samenwerkingsafspraken gemaakt tussen Wijkkracht en het team Jeugd en Gezin. Ook bij de Jeugdtafels is Wijkkracht intensief betrokken. Zie voor meer informatie programma 2. Stichting Wijkkracht is gestart met de uitvoering van Actieplan P3 (Hengelo Inclusief), waarin wordt ingezet op een 7-tal actielijnen die zich richten op: zichtbaarheid, meer collectief aanbod, stimuleren burgerkracht, doelgroepen (GGZ, LVB en jeugd) centraal, nieuwe werkwijze, versterken interne structuur en omslag maken naar welzijn 'nieuwe stijl'.

Mantelzorg en vrijwilligerswerk: De uitvoering van de actieplannen mantelzorg en vrijwilligerswerk is in 2016 gestart en in 2017 vervolgd. De deskundigheid en de ondersteuning van mantelzorgers en vrijwilligers is stevig verankerd bij Wijkkracht. Huisartsen en ons Zorgloket verwezen in 2017 regelmatig mantelzorgers op deze ondersteuning. Wijkkracht trad zelf ook meer naar buiten met de bekendmaking daarvan tijdens mantelzorg- en vrijwilligersmarkten. Daarnaast werd (over mantelzorg) themagericht ondersteuning en informatie aangeboden tijdens mantelzorgcafé's en (over vrijwilligerswerk) 'op locatie' bij onder meer sport- en scoutingverenigingen.

In 2017 is een nieuwe stimuleringsregeling Lang Zult u Wonen vastgesteld door het college en is hiervoor structureel geld beschikbaar gesteld (wat een verschuiving binnen de bestaande begroting in hield). De motie 'Gebruik innovatiebudget' is uitgewerkt in de notitie *Omgaan met ideeën en initiatieven van zorgvragers en hun omgeving*. Een aantal aanbevelingen zijn in 2017 nader uitgewerkt, zoals het opstellen van een subsidieregeling. Een start is gemaakt met de discussie over Right to Challenge.

Activiteit: Subsidieren van beheer, activiteiten en exploitatie van wijkwelzijnsvoorzieningen zoals buurtcentra en speeltuinen

Dag- en vrijetijdsbesteding: In 2017 is uitvoering gegeven aan de bestuurlijke opdracht Dag- en vrijetijdsbesteding in de wijken (in aanvulling op de opdracht Programmeren en accommoderen welzijn en zorg), één van de lef-projecten van de transformatie-agenda. Het gaat in dit project met name om inhoudelijke innovatie van zorg en welzijn, anders dan het accommoderen van zorg en welzijn. Er zijn verschillende acties uitgevoerd:

- Wij hebben onderzocht wat voor aanbod aan algemene voorzieningen er op dit moment in een wijk is en van welke maatwerkvoorziening wijkbewoners gebruik maken. Dit is vertaald in het zogenaamde Wijk-DNA. Met dit DNA is er een beeld gecreëerd welk aanbod voor welke burger van Hengelo (per wijk) gefinancierd door de gemeente is uitgevoerd over een kalenderjaar. Uit

dit ontstane beeld kunnen conclusies getrokken worden welk aanbod op welke plek in de stad nog gerealiseerd moeten worden.

- Wij hebben de *Stimulerend, vernieuwend, voorliggen 2018* opgesteld (met bijbehorend subsidieplafond). Zowel de Wmo als de Jeugdwet gaan uit van een stelsel van algemene voorzieningen en maatwerkvoorzieningen. Daar waar wij de maatwerkvoorzieningen (nu nog) via een Europese aanbesteding hebben ingekocht, willen wij de algemene voorzieningen subsidiëren. Daarvoor is een subsidieregeling nodig. Het college heeft met de ervaringen van de pilots in 2017 een regeling gemaakt die vernieuwing stimuleert in het voorliggend veld waarbij wij zoeken naar aanvulling op bestaand aanbod. Een regeling die kaders schept, maar die niet alles dicht timmert. Een regeling die inwoners, cliënten en organisaties uitdaagt te komen met nieuwe ideeën.
- In 2017 zijn de eerste stappen gezet richting voorliggende algemene voorzieningen op het gebied van dag- en vrijetijdsbesteding, in nauwe samenwerking met Wijkkracht, TriviumMeulenbeltZorg en Carint. Voorbeelden zijn de Wijksteunpunten Thiems Inn en Hasseler Borgh en 't Swafer, waar mensen mét en zonder indicatie in een gezamenlijke setting terecht kunnen voor dagbesteding.

In de wijksteunpunten Thiems Inn en Hasseler Borgh kunnen bezoekers gebruik maken van wijkverpleegkundig advies en zorg, deze is vanuit de wijkteams aanwezig in deze wijksteunpunten.

Met betrekking tot de opdracht *Programmeren en accommoderen welzijn en zorg* heeft het college in 2017 met alle wijkwelzijnsbesturen intensief gesprekken gevoerd. Om te komen tot een betere overlegstructuur over de programmering. Doel was snel en effectief te kunnen reageren op vragen m.b.t. de uitvoering van het bestaande en de realisatie van nieuwe aanbod van activiteiten in met name het voorliggende veld. Voorbeelden zijn de ontmoetingsruimte Het Palet in de Wijkcentrum De Hengelose Es en de activiteiten in het kader van de het project AVEM (Allochtone Vrouwen en Mannen), die op meerdere locaties uitgevoerd worden.

Activiteit: Financieren van de GGD voor publieke gezondheidszorg, zoals epidemiologie, gezondheidszorgbevordering en infectieziektenbestrijding

Lokaal maatwerk: We hebben de GGD gefinancierd voor het uitvoeren van de wettelijke taken en voor het vooraf afgesproken lokaal maatwerk. De GGD heeft het concept Positieve Gezondheid in 2017 voor zover mogelijk verder vormgegeven bij het uitvoeren van hun activiteiten. Er is gewerkt aan vitale coalities; er is verbinding gezocht met maatschappelijke organisaties. Medio 2017 is de volwassenen- en ouderenmonitor gepresenteerd.

Activiteit: Subsidiëren van Stichting Welzijn Ouderen Hengelo (SWOH), Seniorenplatform en een aantal ouderenbonden

SWOH is al in 2016 onderdeel geworden van Wijkkracht en wordt niet meer als aparte organisatie gesubsidieerd. De subsidie aan de ouderenbonden en het Seniorenplatform is gestopt a.g.v. bezuinigingen.

Activiteit: Subsidiëren van algemeen maatschappelijk werk en thuisbegeleiding

In 2017 heeft de evaluatie plaatsgevonden van de inzet van MBO Sociaal werker door Wijkkracht. De pilot heeft niet gebracht wat verwacht werd en is daarom met ingang van 2018 gestopt.

Activiteit: Subsidiëren van het antidiscriminatiebureau Artikel 1

Artikel 1 Overijssel heeft de wettelijke taak in Hengelo in 2017 conform afspraken en subsidievoorwaarden uitgevoerd. Concrete cijfers van het aantal situaties waarin discriminatie in 2017 voorkwam ontvang de gemeente in de loop van 2018 via het Ministerie van BiZa en Koninkrijksrelaties.

Activiteit: Subsidiëren van het Servicepunt Vrijwilligers

Binnen de kaders van Wijkkracht voerde het Servicepunt Vrijwilligerswerk taken op het gebied van informatie, advies, koppeling, bemiddeling en stimulering van nieuwe (vormen van) vrijwilligers(werk) uit. Deze taken passen binnen het Actieplan Vrijwilligerswerk. Het accent lag daarbij op het bekend maken van de taken en mogelijkheden van het Servicepunt om meer en goede vrijwilligers te vinden.

Activiteit: Subsidiëren van de Stichting Informele Zorg Twente (SIZT)

De Stichting Informele Zorg heeft in 2017 een divers en afwisselend aanbod op het gebied van informatievoorziening en ondersteuning van Jonge Mantelzorgers uitgevoerd. Deze taken passen binnen het Actieplan Mantelzorg. De Stichting werd beloond met een unieke prijs: het 'Appeltje van Oranje', uitgereikt door ons Koningspaar via het Oranje Fonds. Er werden cursussen, ontmoetings- en ontspanningsmogelijkheden, uitstapjes en korte vakanties voor jonge mantelzorgers aangeboden.

Activiteit: Budget voor Adviesraad Sociaal en WMO-cliëntenraad en Platform Minima

Nu de nieuwe Adviesraad Sociaal meer dan een jaar in werking is, zijn eind 2017 met de Wmo-cliëntenraad, de Adviesraad Sociaal en het Platform Minima evaluatiegesprekken gestart over ieders werk en taakverdeling en over de samenwerking met de gemeente. Dit moet leiden tot meer duidelijkheid en tot het aanpassen van de verordening.

32A	Informeren, adviseren en ondersteunen van cliënten bij het zorgloket (in samenwerking met wijkteams).	1.578.320	475.537
32B	Subsidieren van beheer, activiteiten en exploitatie van wijkwelzijnsvoorzieningen zoals buurtcentra en speeltuinen.	2.742.181	629.490
32C	Inzetten van stadsdeelregisseurs als vaste contactpersonen tussen de gemeente en wijkbewoners en subsidiëren van bewonersparticipatie.	517.251	
32D	Financieren van de GGD voor publieke gezondheidszorg, zoals epidemiologie, gezondheidszorgbevordering en infectieziektenbestrijding.	722.959	
32E	Subsidieren van Stichting Welzijn Ouderen Hengelo (SWOH), Seniorenplatform en een aantal ouderenbonden.	718.310	
32F	Subsidieren van het antidiscriminatiebureau Artikel 1.	50.850	
32G	Subsidieren van het Servicepunt Vrijwilligers.	322.019	
32H	Subsidieren van de Stichting Informele Zorg Twente (SIZT).	327.148	7.505
32I	Subsidieren van activiteiten ter bevordering van de emancipatie van laagopgeleide vrouwen.	5.125	
32J	Subsidieren van de WMO-cliëntenraad en gehandicaptenorganisaties.	91.702	
32K	Subsidieren van algemeen maatschappelijk werk en thuisbegeleiding.	998.459	
		8.074.325	1.112.532

3 Welzijn en Zorg

Exploitatie, bedragen x € 1.000		Begroting 01-01-2017	Gewijzigde begroting 2017	Rekening 2017
Resultaat voor bestemming	LASTEN (excl. mutaties reserves)	-33.197	-33.579	-33.950
	BATEN (excl. mutaties reserves)	2.447	2.420	2.776
	Totaal	-30.751	-31.159	-31.175
Resultaat na bestemming		-30.751	-31.159	-31.175

5.2.4 Sport en Cultuur

Aanspreekpunt bestuurlijk:

Wethouder Bruggink

Betrokken sector(en):

Sociaal

Aanspreekpunt(en) ambtelijk:

Katja Boerrigter

De gemeente Hengelo streeft ernaar dat sport voor iedereen toegankelijk is, veilig en laagdrempelig. De burgers zijn in grote mate zelf verantwoordelijk voor hun eigen sport- of beweeggedrag waarbij wordt uitgegaan van de eigen kracht van sportaanbieders. De gemeente zet in op ondersteuning van maatschappelijk actieve sportverenigingen. Sportbeleid is nauw verweven met andere beleidsterreinen. De gemeente streeft naar een kwalitatief sterke, duurzame en diverse culturele infrastructuur. Belangrijk is dat de inwoners weten wat hun stad aan kunst en cultuur te bieden heeft, daar in geschoold kunnen worden en er volop aan deel kunnen nemen. De gemeente speelt hierin verschillende rollen: regisseur, subsidieverlener, opdrachtgever, vastgoedverhuurder.

Relevante beleidsnota's

- Kadernota sport en bewegen (2017) en bijbehorende uitvoeringsprogramma's
- Kunst- en Cultuurvisie Hengelo 2014-2020
- Kwartier maken voor de Collectie Hengelo (2008)

41. Sport

Activiteit: Stimuleren van sport op scholen, in wijken en in gemeentelijke accommodaties

We hebben een aantal workshops georganiseerd voor geïnteresseerde basisscholen op het gebied van bewegend rekenen en bewegend leren. Daarbij zijn docenten geënthousiasmeerd en voorzien van materialen, waardoor zij bepaalde vormen en methoden in hun eigen school kunnen implementeren. Basisschool de Timp is gestart met Beweegwijs.

Activiteit: Ondersteunen van sportverenigingen

In de themabijeenkomst Sport in oktober is het onderwerp 'werving en behoud van vrijwilligers' besproken met de sportverenigingen. Als vervolg hierop zijn we met circa tien clubs gestart met een traject om hen te ondersteunen bij het (beter) vormgeven van hun vrijwilligersbeleid. Dit traject loopt nog.

Er zijn verschillende initiatieven en acties geweest bij sportclubs m.b.t. het (beter) oppakken van hun maatschappelijke rol. Zo zijn er gesprekken met clubs geweest over diversiteit binnen de vereniging, zijn er specifieke sportactiviteiten voor kwetsbare doelgroepen opgestart (o.a. passend voetbal, FBK classics gericht op ouderen, zwemmen voor mensen met dementie, gym en atletiek voor jongeren met een verstandelijke beperking, een wandelgroep voor senioren etc.) Via de beweegmakelaar en een sportcoach van Trias is er specifieke aandacht geweest voor het verbeteren van het pedagogisch klimaat binnen de sportclubs. In de zomer is er een (regionale) bijeenkomst georganiseerd in Hengelo over het opzetten en uitbreiden van aangepast sporten. Deze bijeenkomst is door veel clubs bezocht. Bij HVV Tubantia is gestart met het project Kansrijker met Sport, bedoeld om jongeren die zijn uitgevallen middels sport weer richting werk/scholing te brengen. Judoschool Haagsma is gestart met het project Zeker Bewegen, waarin ouderen kennismaken met verschillende sporten en valpreventie krijgen. Samen met FC Twente is het een deel van sportpark Veldwijk rookvrij gemaakt.

Activiteit: Het beheren en onderhouden van sportaccommodaties zoals zwembaden, sportparken en sporthallen

Twentebad: de overkapping van het 50meter buitenbad is voltooid en de geplande aanpassingen aan de installaties zijn uitgevoerd. Dit project loopt op schema.

FBK-stadion: Voor onderhoud is een meerjaren onderhoudsplan opgesteld. Ook is er in 2017 budget beschikbaar gesteld om de atletiekbaan te renoveren in 2018. Daarnaast is er samen met FC Twente en MPM geïnvesteerd in renovatie en een onderhoudsplan van het hoofdgebouw voor het FBK stadion.

Themahal: Via de pilot themahal zijn binnensportverenigingen bij elkaar gebracht om te onderzoeken of er mogelijkheden waren om gezamenlijk één sporthal te gebruiken om de verenigingen te versterken. Door te werken met een themahal zijn verenigingen minder versnipperd en verspreid over verschillende accommodaties, ontstaat het gevoel van een 'thuishal' en kunnen zaken beter in gezamenlijkheid worden opgepakt. Dit is in het eerste jaar van de pilot

gelukt in sporthal Veldwijk. De sportverenigingen Webton, Olympia, Donar en ATC volleybal hebben elkaar gevonden en zorgen voor een clustering van hun activiteiten in de Veldwijkhal. Daarnaast dragen zij zorg voor de exploitatie van de kantine. In 2018 gaat deze pilot verder worden uitgerold en wordt onderzocht of meer verenigingen de handen ineen willen slaan om alle activiteiten te clusteren in één sporthal en daarmee elkaar te versterken. De start van de pilot themahal zorgde automatisch voor een nieuwe indeling van de binnensportaccommodaties. Door de beperkte binnensportcapaciteit kan beweging in de zaalhuur alleen verkregen worden als alle huurders bewegen. Om de overlast voor verenigingen te beperken is hierbij uitgegaan van drie 'zekerheden' ; trainingslocatie, trainingsdag, en trainingstijd. Er is zoveel mogelijk geprobeerd om maximaal één 'zekerheid' aan te passen, waarbij gestreefd is om een vereniging zoveel mogelijk onder te brengen op één locatie.

Verhuur: Het verhuursysteem voor sportaccommodaties wordt gedigitaliseerd. Daarvoor zijn in 2017 de eerste stappen gezet. Met name de automatisering en de koppeling met de financiële software zorgde voor een uitdaging. Naar verwachting zal het digitale verhuursysteem in 2018 in gebruik genomen kunnen worden.

Sportparken: Per 1-1-2017 is het beheer en onderhoud van de sportparken ondergebracht bij Gildebor. Het beheer en onderhoud van de binnensportaccommodaties ligt grotendeels bij de gemeente. Het hoofdveld van Achilles'12 is omgebouwd van natuurgras naar kunstgras conform het voorstel N.4A bij de kadernota 2017-2020. Ook is het zandkunststofveld van HCT Twente omgebouwd naar een waterveld en is de toplaag van het kunstgrasveld 3 van ATC'65 gerenoveerd conform de kadernota sport en bewegen (2017). Tenslotte is het natuurgras hoofdveld van Juliana '32 gerenoveerd.

Activiteit	Omschrijving activiteit	Lasten	Baten
41A	Stimuleren van sport op scholen, in wijken en in gemeentelijke accommodaties.	1.143.774	665.324
41B	Ondersteunen van sportverenigingen.	26.114	
41C	Het beheren en onderhouden van sportaccommodaties zoals zwembaden, sportparken en sporthallen.	7.281.582	2.869.679
		8.451.469	3.535.003

42. Cultuur

Activiteit: Subsidiëren van de bibliotheek

Programma's integratie statushouders: Het college heeft extra middelen beschikbaar gesteld voor de maatschappelijke opvang van statushouders. Een deel van deze middelen is bestemd voor programma's van Bibliotheek Hengelo die bijdragen aan de integratie van statushouders.

In de beleidsnotitie 'Taal is de toegangkaart tot de Nederlandse samenleving' staat hoe Bibliotheek Hengelo vanuit haar kerntaken (lezen, leren en informeren) en haar maatschappelijke rol een bijdrage kan leveren aan de integratie van statushouders in de samenleving. De bibliotheek heeft de reeds bestaande programma's Klik & Tik en Digisterker aangepast voor deze doelgroep. Voor beide programma's is in 2017 een pilot gestart om de aanpassing in de praktijk te testen. Daarbij werkt de bibliotheek samen met lokale partners: het ROC van Twente en Taalcafé (onderdeel van Menthol) voor het selecteren van geschikte NT2 deelnemers. Verder heeft de bibliotheek het Onwijs Taalpakket aangeschaft en vrijwilligers geïnstrueerd voor de toepassing daarvan.

Huisvesting: de Bibliotheek Hengelo heeft aangegeven in de jaren 2017 en 2018 geconfronteerd te worden met een aantal ontwikkelingen rondom de huisvesting, die gepaard gaan met het doen van incidentele uitgaven. Die incidentele uitgaven hebben betrekking op:

- Uitvoering van het meerjarenonderhoudsplan 2015-2025 (opgesteld door een externe partij). Het onderhoud geschiedt nu voornamelijk reactief en de bibliotheek wil het onderhoud uitvoeren conform het meerjarenonderhoudsplan. Daarvoor is eenmalig een extra dotatie nodig in het onderhoudsfonds.
- Nieuwe regelgeving, bijvoorbeeld de gewijzigde NEN-normen waardoor vervanging/verbetering van installaties noodzakelijk is.
- Aanpassingen kantoorruimten tweede verdieping. Door verhuur van de kantoorruimten op de eerste verdieping aan de Persgroep (Tubantia) heeft een interne verhuizing naar de tweede verdieping plaatsgevonden. Daarvoor moest een aantal zaken worden aangepast.
- Aanpassing publieksruimte tweede verdieping (plan fase).

De bibliotheek wil bovengenoemde incidentele uitgaven financieren uit eigen middelen en hiervoor was een verbetering van de liquiditeitspositie noodzakelijk. Om de verbetering te kunnen realiseren heeft de bibliotheek het college gevraagd om:

- a. eenmalig het aflossingsdeel van de leningen met één jaar op te schorten
- b. met ingang van november 2017 de betalingstermijn van de aflossing te wijzigen van jaarlijks in maandelijks. Het college heeft ingestemd met dit verzoek van de bibliotheek.

Actualisatie subsidiesystematiek culturele kernvoorzieningen

Bij de vaststelling van de subsidie uitvoeringsregelingen 2018 heeft het college besloten om in samenspraak met de culturele kernvoorzieningen nieuwe subsidie- en prestatieafspraken te maken voor 2018 en verder. Het college gaat deze actualisatie vormgeven door gebruik te maken van het Culturele Waardemodel¹. Dat model biedt een kader om kwaliteit van culturele instellingen te beoordelen. Daarbij wordt op gelijkwaardige wijze gekeken naar inhoudelijke én maatschappelijke kwaliteit. Het profiel van de instelling bepaalt de context van de beoordeling.

Het profiel van de bibliotheek staat beschreven in het beleidsprogramma 2017-2020 van de bibliotheek.

Activiteit: Subsidiëren van de muziekschool en CREA/HEIM

OYFO Kunst & Techniek: In 2017 zijn Techniekmuseum HEIM, CREA en de muziekschool gefuseerd tot één organisatie: de stichting OYFO Kunst & Techniek. Aangezien dit hele traject nog niet is afgerond en de onderzoeken naar de mogelijkheid tot huisvesting van alle onderdelen van OYFO op één locatie nog volop lopen, is er vooralsnog een voorlopige subsidiebeschikking afgegeven.

In 2017 zijn meerdere scenario's voor wat betreft het onderbrengen van heel OYFO in één gezamenlijk onderkomen onderzocht. Het lijkt er op, dat huisvesting in het Hazemeijercomplex of in het Dijkerscomplex het meest kansrijk is.

Activiteit: Subsidiëren van het Rabotheater / Schouwburg Hengelo

Schouwburg Hengelo: Uit het onderzoek van Berenschot (2016) bleek dat de problemen van het Rabotheater groter waren dan aanvankelijk werd aangenomen. Om de basis op orde te brengen en te houden waren structurele en incidentele maatregelen nodig. De omvang van de bedragen die met de noodzakelijke maatregelen gepaard gaan waren van een dusdanige orde dat het besluit daarover integraal is afgewogen bij de Kadernota 2018-2021.

Het gegeven dat de problemen van het Rabotheater groter waren dan eerder gedacht was in 2017 aanleiding voor het college om samen met het Rabotheater terug te kijken naar de relevante feiten, om er achter te komen hoe deze situatie in de loop der jaren heeft kunnen ontstaan en welke lering daaruit kon worden getrokken voor de toekomst.

Na kennis genomen te hebben van alle beschikbare informatie, argumentatie en beraadslagingen heeft de raad met de vaststelling van de Kadernota 2018-2021 besloten om:

- structureel maximaal € 416.000 en incidenteel maximaal € 122.000 te ramen voor het op orde brengen en houden van het theatergebouw onder de volgende voorwaarden:
 - het gebouw komt in eigendom van de gemeente, mits dit past binnen de budgettaire kaders;
 - de schouwburg te verplichten om in aanvulling op de subsidieaanvraag 2018 een concreet plan van aanpak in te dienen voor de verdergaande invulling van het model Theater van de stad
 - de schouwburg dient een visie op de toekomstbestendigheid van de theaterfunctie in Hengelo voor de lange termijn te ontwikkelen.

Of de overdracht van het gebouw past binnen de gestelde budgettaire kaders is in de 2^e helft van 2017 nog onderwerp van onderzoek. Eind 2017 heeft de schouwburg het *Beleidsplan 2018-2021 Plan van aanpak Theater van de stad* ingediend. Daarnaast is aan de schouwburg in 2017 een incidentele subsidie verleend van maximaal € 300.000,- voor aanpassing van de toneelhijnsinstallatie in de grote zaal. Deze aanpassing is in de zomer van 2017 uitgevoerd. Verder is de naam Rabotheater veranderd in Schouwburg Hengelo. Tot slot heeft het college besloten dat de gemeente met ingang van 2018 lid wordt van Podion, de businessclub van de schouwburg.

Activiteit: Subsidiëren van amateurverenigingen

De Hengelose amateurverenigingen hebben het basissubsidie ontvangen op grond van de subsidie uitvoeringsregeling Amateurkunst. In 2017 hebben 17 amateurkunstinitiatieven subsidie ontvangen op grond van de subsidie uitvoeringsregeling Cultuur Lokaal (naast de evenementen die vanuit

¹ *Naar waarde gewogen. Een nieuw model voor kwaliteitsbeoordeling bij de toekenning van cultuursubsidies*, Claartje Bunnik, Amsterdam 2016, Boekmansstichting.

Bureau Hengelo zijn ondersteund). In de Kadernota 2017-2020 is structureel geld beschikbaar gesteld om de vereniging KSO Cecilia toe te kunnen laten tot de uitvoeringsregeling Basissubsidie amateurkunst.

De drie koepels voor amateurkunst in Hengelo komen regelmatig bij elkaar. Om de verenigingen beter te kunnen ondersteunen is de Federatie van Muziekverenigingen een proces van omvorming ingegaan, zodat zij op onderwerpen gericht hulp kan bieden. Ook de Hengelose Korenkoepel biedt ondersteuning aan haar leden, onder meer door workshops 'besturen' aan te bieden.

In 2017 is "De Week van de Amateurkunst" voor de 11e keer georganiseerd.

Activiteit: Financiering kunst- en cultuureducatie op scholen

Het landelijke programma Cultuureducatie met Kwaliteit heeft gedraaid op alle basisscholen in Hengelo en is uitgebreid.

Activiteit: Beheren en onderhouden gemeentelijk kunstbezit

In 2017 is verder gewerkt aan de kunstopdracht voor de nieuwbouw van het Stadskantoor in het kader van de 1% regeling. Hiertoe is een werkgroep ingesteld onder leiding van de wethouder Cultuur. Ook in 2017 zijn de taken beheer en onderhoud uitgevoerd door de beheerder van het gemeentelijk kunstbezit.

Activiteit: Subsidieren van ateliers en beeldende kunst

Ateliers '93, Stichting Woon- en Werkruimten Kunstenaars, Stichting HeArtpool en Museum voor Hedendaagse Hengelose Kunst hebben subsidie ontvangen op grond van de subsidie uitvoeringsregeling Beeldende kunst 2017. In 2017 hebben vier beeldende kunstprojecten subsidie ontvangen op grond van de subsidie uitvoeringsregeling Aanjaagbudget 2017.

Activiteit: Subsidieren van musea en monumenten

Voor Techniekmuseum Heim wordt verwezen naar Subsidieren van de muziekschool en CREA/HEIM (OYFO). De stichting Historisch Archief Beckum, de stichting Historie Brandweer Hengelo en het Museum Hengelo hebben subsidie ontvangen op grond van de subsidie uitvoeringsregeling Cultureel erfgoed.

Activiteit: Subsidieren van de lokale omroep

In 2017 is besloten om de bekostiging van Stichting Lokale Omroep Hengelo structureel op het niveau te brengen van de landelijke richtlijn, conform de aanbeveling van de VNG. Daarnaast is besloten om de structurele subsidie aan Stichting Lokale Omroep voor een periode van 3 jaar (2018 tot en met 2020) te verhogen met € 50.000, zodat de omroep invulling kan geven aan de lokale omroepvernieuwing op basis van zijn beleidsnotitie *Radio Hengelo TV klaar voor de toekomst*. In 2019 zal een nieuwe afweging gemaakt worden, zodat de subsidieverhoging is gekoppeld aan de huidige termijn van de aanwijzing door het Commissariaat voor de Media.

Activiteit: Subsidieren van diverse culturele activiteiten zoals carillon, 4 mei en Koningsdag

Stichting 4 mei herdenkingsbijeenkomst Hengelo heeft geen subsidieaanvraag ingediend voor 2017, omdat er voldoende financiële buffer was om de kosten van de herdenking te dekken. De Hengelose Oranjevereniging heeft subsidie ontvangen op grond van de subsidie uitvoeringsregeling Overige culturele voorzieningen. Voor Koningsdag 207 heeft de HOV een incidentele bijdrage vanuit sport gekregen voor de organisatie van een sportprogramma.

De stadsbeiaardier heeft een zomerbeiaard-concertreeks georganiseerd, naast zijn wekelijkse bespelingen van het carillon van het stadhuis.

Activiteit: Subsidieren van het poppodium Metropool

In 2017 is door Metropool en Atak stapsgewijs verder gewerkt aan hun gemeenschappelijke visie om te komen tot één sterke podiumorganisatie onder één aansturing, met als doel het aantrekken van duurzaam meer bezoekers door een aantrekkelijk en divers aanbod van popmuziek in Oost-Nederland.

In januari 2017 zijn Atak en Metropool gestart met een pilot voor gezamenlijke programmering en marketing. In april 2017 hebben de gemeente Enschede en Hengelo en de poppodia afgesproken dat het proces om te komen tot één organisatie zou worden versneld zodat die per 1 januari 2018 zou kunnen starten. De laatste stap om tot het formele besluit te komen, was de uitvoering van een due diligence onderzoek bij beide poppodia. Doel van dit onderzoek was om een beeld te krijgen van de opgave op het gebied van bedrijfsvoering wanneer beide organisaties zouden worden samengevoegd.

Uit de uitkomsten van het due diligence onderzoek bleek een zorgwekkende situatie bij de stichting Atak. De problemen waren dusdanig dat dit andere maatregelen vroeg. Daarnaast gaf het bestuur

van Metropool in een schriftelijke reactie aan het op dat moment niet verantwoord te vinden om de samenwerking op de voorgenomen wijze voort te zetten. Dit betekende dat de basis voor de gezamenlijke uitvoering van het plan voor een bovenstedelijk poppodium weg was gevallen. Uit het accountantsonderzoek bleek dat Atak als zelfstandige stichting geen bestaansrecht had. Op basis hiervan heeft het college van B en W van Enschede in december 2017 besloten om de subsidieaanvraag 2018 van Atak te weigeren. Beide gemeenten en Metropool hebben uitgesproken nog steeds invulling te willen aan de gemeenschappelijke ambitie voor één sterke podiumorganisatie voor popprogrammering in Twente. In 2018 maken beide gemeenten hierover nadere afspraken met Metropool. Gezien deze ontwikkelingen kon nog geen subsidiebeschikking voor Metropool worden afgegeven. Om liquiditeitsproblemen te voorkomen heeft Metropool voor het eerste kwartaal 2018 een voorschot op de subsidie gekregen. Begin 2018 nemen de colleges van Enschede en Hengelo een besluit over de realisatie van een bovenstedelijk poppodium. Tot slot heeft het college besloten dat de gemeente met ingang van 2018 lid wordt van de Metropool Ambassadors Club, de businessclub van Metropool.

Activiteit	Omschrijving activiteit	Lasten	Baten
42A	Subsidiëren van de bibliotheek.	2.427.272	52.484
42B	Subsidiëren van de muziekschool.	1.314.813	139.340
42C	Subsidiëren van CREA/HEIM.	886.105	
42D	Subsidiëren van het Rabotheater.	2.117.139	
42E	Subsidiëren van amateurverenigingen.	227.936	32.068
42F	Financiering kunst- en cultuureducatie op scholen.	83.834	83.834
42G	Beheren en onderhouden gemeentelijk kunstbezit.	140.324	20.121
42H	Subsidiëren van ateliers en beeldende kunst.	62.244	10.535
42I	Subsidiëren van musea en monumenten.	26.534	
42J	Subsidiëren van de lokale omroep.	45.195	
42K	Subsidiëren van diverse culturele activiteiten zoals carillon, 4 mei en Koningsdag.	46.673	
42L	Subsidiëren van het poppodium Metropool.	1.460.666	647.999
		8.838.734	986.382

4 Sport en Cultuur				
Exploitatie, bedragen x € 1.000		Begroting 01-01-2017	Gewijzigde begroting 2017	Rekening 2017
Resultaat voor bestemming	LASTEN (excl. mutaties reserves)	-14.851	-16.164	-17.290
	BATEN (excl. mutaties reserves)	3.648	3.869	4.521
	Totaal	-11.203	-12.295	-12.769
Mutaties reserves	Toevoegingen aan de reserves	-328	-328	
	Totaal	-328	-328	
Resultaat na bestemming		-11.531	-12.622	-12.769

5.2.5 Ruimtelijke Ontwikkeling en Mobiliteit

Aanspreekpunt bestuurlijk:	Wethouder Bron en Elferink
Betrokken sector(en):	Fysiek
Aanspreekpunt(en) ambtelijk:	Henk Jan Tromp

De gemeente zorgt ervoor dat er in Hengelo woningen, kantoren, winkels en bedrijfsruimtes gebruikt en gebouwd worden en dat infrastructuur wordt aangelegd. Dit draagt bij aan een duurzaam, leefbaar en veilig woon-, werk- en leefklimaat van Hengelo. Om dit te bereiken wordt er nauw samengewerkt met de vier O's (Onderwijs, Onderzoek, Overheid en Ondernemers) in Twente, woningcorporatie Welbions en andere gemeenten. De gemeente richt zich daarbij op de vragen van de klanten en is daarbij flexibel. Hier vindt een afweging plaats tussen het individuele en het algemene belang. Er is aandacht voor de samenhang tussen visie en beleid, strategie en programmering en ontwikkeling waarbij dat steeds meer samen wordt gedaan met de (georganiseerde) burgers, bedrijven en maatschappelijk organisaties.

Relevante beleidsnota's

- Omgevingsvisie Overijssel (2009)
- Ontwikkelagenda Netwerkstad Twente
- Structuurvisie Hengelo 2030
- Regionale woonvisie (2015)
- Woonvisie Hengelo 2012-2020
- Regionaal verkeers- en vervoersplan
- Bedrijven en kantorenvise Netwerkstad (2011)
- Stadsrandenvise Netwerkstad Twente (2011)
- Beleidsnota Cultureel erfgoed 2014-2022
- Beleidsnota Autoparkeren Hengelo 2008-2012 en de evaluatie parkeerbeleid 2010

51. Ruimtelijke ontwikkeling

Activiteit: Structuurvisie opstellen

Omgevingsvisie: De wetgeving op het gebied van de ruimtelijke ordening gaat de komende jaren wijzigen. De in te voeren Omgevingswet moet een groot aantal wetten gaan vervangen. De structuurvisie zoals wij die nu kennen zal vervangen worden door de Omgevingsvisie. De omgevingsvisie is een strategische visie voor de lange termijn voor de gehele fysieke leefomgeving. De omgevingsvisie heeft betrekking op alle terreinen van de fysieke leefomgeving. Een omgevingsvisie gaat onder andere in op de samenhang tussen ruimte, water, milieu, natuur, landschap, verkeer en vervoer, infrastructuur en cultureel erfgoed. Begin 2017 is een ambitiedocument opgesteld over de invoering van deze nieuwe wet en is een pilot omgevingsvisie uitgevoerd. Aan de hand hiervan is een implementatieplan voor de invoering van de Omgevingswet in de gemeente en een impactanalyse opgesteld. Inmiddels is de invoering van de Omgevingswet uitgesteld naar 2021 (oorspronkelijke invoering 2019). Daarmee hebben gemeenten meer tijd om zich voor te bereiden op de implementatie.

Activiteit: Ruimtelijke visies en strategieën op planologisch gebied maken en stedenbouwkundige plannen ontwerpen

Strategisch programmeren wonen: conform de woonvisie is toegewerkt naar minder woningbouwcapaciteit in harde bestemmingsplannen waardoor ruimte in de programmering is ontstaan voor nieuwe initiatieven. De nieuwe initiatieven zijn gericht op het versterken van de kwaliteit van de bestaande stad (transformatie, herstructurering). Hiervoor zijn in 2017 de volgende acties opgepakt:

- De regionale woonafspraken zijn geactualiseerd. In het RWP (regionale woonprogrammering) is de woningbouwbehoefte geactualiseerd. De behoefte bestaat uit de geactualiseerde huishoudensprognose aangevuld met aantoonbare sloopopgave. Omdat prognoses gepaard gaan met enige onzekerheid hebben de gemeenten in Twente de afspraak gemaakt te werken met een bandbreedte.
- De harde plancapaciteit (inclusief uitwerkingsplichten en wijzigingsbevoegdheden) zijn per gemeente geactualiseerd. Alle gemeenten in Twente hebben hun harde plannen grondig geïnventariseerd en ingevuld in de Overijsselse planmonitor.
- De nieuwe inzichten uit het RWP zijn verwerkt in de gemeentelijke woonprogrammering welke vastgelegd zijn in een geactualiseerde lijst met woningbouwprojecten voor de komende 10 jaar.
- Het kwalitatief afwegingskader uit de woonvisie is actief toegepast op nieuwe initiatieven. Naar aanleiding van de ervaringen opgedaan bij de toepassing wordt het kader begin 2018 op een aantal punten aangepast.

- Er is in 2017 niet gewerkt aan een actief intrekkingenbeleid (vergunning en bestemming) voor projecten die niet van de grond komen en projecten die niet meer aansluiten bij de behoefte.

Strategisch programmeren bedrijven en kantoren: in regionaal verband is gewerkt aan de programmering van werkgebieden. Begin 2017 is de programmering regionaal vastgesteld. (zie ook programma 1 onderdeel economie).

Ontwikkelagenda: in 2017 is uitvoering gegeven aan de samenwerkings- en investeringsafspraken uit de ontwikkelagenda Netwerkstad. De Hengelose projecten reconstructie Enschedesestraat en ontsluiting HighTechcampus Haaksbergerstraat zijn in 2017 gereed gekomen. De reconstructie en ontsluiting van de Haaksbergerstraat aan de westzijde is door kostenvoordelen meegevallen t.o.v. de begroting. Het restant van de verkregen subsidie Netwerkstadagenda zal, met instemming van de netwerkstadpartners, aangewend worden voor de realisatie van de 2e fase. Het betreft de upgradings van de ontsluiting aan de Zuidzijde. De oorspronkelijke scope van het project wordt daarmee benut. De plus voor Netwerkstad Twente is de verbeterde bereikbaarheid van een belangrijke economische werkgebied voor Twente.

Skatepark: Er is in samenspraak met het Skatelab, de NS, het Waterschap Vechtstromen en de gemeente een voorlopig ontwerp opgesteld voor het Industrieplein. De kosten van de herinrichting worden gedekt door de gezamenlijke partijen. De realisering is voorzien in 2018.

Activiteit: Bestemmingsplannen maken

Bestemmingsplannen: In 2017 was er een aantal bestemmingsplannen, dat niet voldoet aan de actualisatieplicht. Dit betreft drie bestemmingsplannen (Tuindorp, Noord en Vooroorlogse wijken, deel 2) waarvan de actualisatie is vertraagd; negen bestemmingsplannen, waarbij nog niet is gestart met actualisaties (reden: een aantal ontwikkelingen in die gebieden is nog onvoldoende duidelijk om al een bestemmingsplan te kunnen opstellen (zoals locaties Kristenbos, omgeving Dalmeden, omgeving (Laan) Hart van Zuid); en er is sprake van twee witte gebieden, waarvoor er geen bestemmingsplan is (Marskant en het Brouwerijterrein). Dit zijn ontwikkelgebieden waarvoor de afgelopen jaren onduidelijk is gebleven welke bestemming er op gelegd moet worden. In zijn totaliteit kent Hengelo 86 bestemmingsplannen, waarvan er dus 74 plannen actueel zijn. Naast het werken aan bestemmingsplannen voor de realisatie van specifieke projecten, is hard gewerkt aan de actualisatie van de bestemmingsplannen die op grond van de wettelijke verplichting opnieuw vastgesteld dienden te worden. Daarbij wordt gebruik gemaakt van alle beschikbare instrumenten op het vlak van flexibiliteit. Hierbij valt te denken aan wijzigingsbevoegdheden of mogelijkheden voor binnenplanse afwijking van het bestemmingsplan. Pilot Omgevingsvisie: in 2017 is voor een deel van de Noordelijke Kanaalzone op basis van co-creatie met betrokkenen uit het betreffende gebied een proefomgevingsvisie opgesteld.

Verbeterplan: De conclusies uit de externe audit processen keten RO (ruimtelijke ontwikkeling) van het bureau BMC (d.d. januari 2017) hebben geleid tot een verbeterplan Keten RO. De aandachtspunten die hieruit voortvloeien zijn geïmplementeerd in het werk- en planningsproces bij het opstellen van bestemmingsplannen.

Activiteit: Woonvisie opstellen gericht op voldoende woningen en een evenwichtige en rechtvaardige verdeling van woningen

In 2017 zijn er 286 woningen gerealiseerd. Dat is een forse stijging ten opzichte van voorgaande jaren. De helft van dit aantal woningen is gerealiseerd in transformatieprojecten. De woningbouw zit daarmee weer sterk in de lift. Op grond van het woningbouwprogramma voor 2018 en verder kan deze stijgende lijn de komende jaren worden vastgehouden. Voorwaarde daarvoor is wel dat de markt het tempo kan bijhouden.

Verduurzaming woningvoorraad (green deal over energie en toegankelijkheid): Het energieloket is voortgezet en heeft uitvoering gegeven aan het regionale programma duurzaam thuis Twente. Hierbij is gebruik gemaakt van vrijwillige wooncoaches die ingezet kunnen worden bij vragen van inwoners over de inzet van subsidies en duurzaamheidsmaatregelen.

Woonservicegebieden: Arrangementen voor wonen, zorg en welzijn zijn ontwikkeld in Klein Driene, Berflo Es en vanaf 2017 ook binnenstad. Zie programma 3 Thuis in de buurt voor meer informatie.

Prestatieafspraken Welbions: Er zijn in het kader van de prestatieafspraken met Welbions o.a. afspraken gemaakt over de betaalbaarheid en beschikbaarheid van sociale huurwoningen. Daarnaast is met Welbions en de gemeente Borne afgesproken om in 2018 een verdiepend onderzoek te doen naar de betaalbaarheid en beschikbaarheid.

Er wordt ingezet aan de aanbodkant op de realisering van woningen ter bevordering van de doorstroming. Verder is ingezet op de realisering van tijdelijk aanbod. Hiervoor heeft Welbions aan de Marskant woonruimte voor ZZP'ers gerealiseerd. Verder zijn een groot aantal transformatieprojecten opgeleverd, o.a. Waarbeekschool, 21 appartementen Enschedesestraat, Tuindorpstraat, Geerdinksweg.

Activiteit: Beleid maken en adviseren voor onderhoud van monumenten, archeologie en cultuurhistorie

Puifonds: De Puifondscommissie heeft afgelopen jaar veel plannen besproken met eigenaren van verschillende winkelpanden in de binnenstad. De focus verschuift van de pui op de begane grond naar de totale voorgevels van de panden. Enkele plannen welke in 2017 beoordeeld zijn, zullen in 2018 tot uitvoering worden gebracht bijvoorbeeld pand Bischoff.

Reclame: Reclamevoering heeft grote invloed op de beleving en uitstraling van panden in de binnenstad. Er zijn nog maar weinig kenmerkende (neon)reclames over uit de wederopbouwperiode. Om hiervoor extra aandacht te genereren is de neonreclame 'RESTAURANT' weer hersteld en brandt de neon tekst weer elke avond.

Cultureel Erfgoed: In 2017 zijn de voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd om de Erfgoedverordening, Archeologische verwachtingenkaart en Cultuurhistorische waardenkaart te laten vaststellen. De Monumentencommissie heft samen met de gemeente waardevolle panden geselecteerd en een informatie avond voor eigenaren georganiseerd. Diverse plannen voor herbestemming zijn in samenwerking met de Monumentencommissie voorbereid en in uitvoering. Plannen voor de verbouwing van Badhuis en Ariënschool zijn een belangrijke fase verder gekomen; de ontwikkelaar heeft het plan om het gebied Badhuis-Ariënschool te ontwikkelen tot woningbouwlocatie. Daarnaast zijn de fundamenten van huize Wilbert ontdekt, ingemeten en gefotografeerd. In het Tuindorp 't Lansink zijn karakteristieke panden en tuinmuren aangewezen. Enkele daarvan zijn gerestaureerd waarbij subsidie is verstrekt. Door goede bouwkundige aanpassingen hebben een aantal panden de status 'karakteristiek' behaald.

Activiteit	Omschrijving activiteit	Lasten	Baten
51A	Structuurvisie opstellen.	245.088	66.000
51B	Ruimtelijke visies en strategieën op planologisch gebied maken en stedenbouwkundige plannen ontwerpen.	514.696	30.188
51C	Bestemmingsplannen maken.	451.147	214.010
51D	Woonvisie opstellen gericht op voldoende woningen en een evenwichtige en rechtvaardige verdeling van woningen	706.694	199.771
51E	Beleid maken en adviseren voor onderhoud van monumenten, archeologie en cultuurhistorie.	6.158	5.692
51F	Basisregistratie adressen en gebouwen (BAG), de topografische kaart Hengelo en geografische databases beheren en onderhouden en vastgoed- en geo-informatie inwinnen, beheren, analyseren en presenteren	355.341	2.905

52. Omgevingsvergunning

Activiteit: Omgevingsvergunningen verstrekken zoals rond bouw, verontreiniging, brandveiligheid en bomen kappen

Omgevingsvergunning: In 2017 zijn er 802 omgevingsvergunningen behandeld, waarvan 26 met een uitgebreide procedure. Dit ten opzichte van 737 in 2016 waarvan 29 met een uitgebreide procedure. Het aantal vooroverleggen is ook gestegen van 118 in 2016 naar 126 in 2017.

De uitvoering van de milieutaken door de RUD (regionale uitvoeringsdienst) is opgeschoven van het jaar 2018 naar 2019. De uitvoering is in 2017 nog door de gemeente gedaan en dit zal in 2018 ook het geval zijn.

Per 1 januari 2017 is de Flora- en Faunawet ingetrokken. De Wet Natuurbescherming is er voor in plaats gekomen. Het verwachte extra werk is echter niet aan de orde nu er geen verplichte aanhaking is tussen de Wet Natuurbescherming en de Wabo.

Bomenverordening: De bomenverordening wordt naar verwachting in kwartaal 2 van 2018 vastgesteld. Deregulering is daarbij nog steeds het uitgangspunt. In 2017 zijn er 229 vergunningen verleend waarbij kap een onderdeel was. De verwachting is dat dit in 2018 sterk zal afnemen.

Activiteit: Toezicht houden op naleving van omgevingsvergunningen en handhaven

Er zijn bij 157 in aanbouw zijnde objecten controles uitgevoerd. In situaties waarbij is geconstateerd dat werd afgeweken van de verleende vergunning(en) is handhavend opgetreden. De instrumenten die zijn toegepast zijn het stilleggen van de bouwwerkzaamheden of het middels een last onder dwangsom afdwingen dat afwijkingen ongedaan werden gemaakt.

Activiteit: Toezicht houden op milieuregelgeving en uitvoering bodemsaneringen

Meldingen milieu/bodem: er zijn meer meldingen binnen het Besluit Bodemkwaliteit binnengekomen. Dit betreft meldingen voor depotvorming en voor toepassen bouwstoffen of grond op grond van Besluit bodemkwaliteit. In de eerste jaren na de invoering van het Besluit bodemkwaliteit stegen de meldingen explosief. Mede door een afname van bepaalde bouwprojecten is het laatste jaar het aantal meldingen weer gedaald. Er is wel voldoende bekendheid bij de verschillende partijen.

Er is de laatste twee jaar door toezichthouders meer aandacht besteed aan grondopslagen ter plaatse van een inrichting (besluit melden bedrijfsafvalstoffen en gevaarlijke afvalstoffen).

Meer bekendheid blijven geven aan afvalstoffenwetgeving en administratie hiervan (besluit melden bedrijfsafvalstoffen en gevaarlijke afvalstoffen).

Activiteit	Omschrijving activiteit	Lasten	Baten
52A	Omgevingsvergunningen verstrekken zoals rond bouw, verontreiniging, brandveiligheid en bomen kappen.	1.362.950	2.334.799
52B	Toezicht houden op naleving van omgevingsvergunningen en handhaven.	736.428	9.044
		2.099.377	2.343.843

53. Bereikbaarheid

Activiteit: Beleid maken over verkeer en vervoer, verkeersvoorzieningen ontwerpen en verkeersadvies geven

Fiets: er zijn veel projecten zijn uitgevoerd om het verplaatsen per fiets aantrekkelijker te maken:

- grote delen van de fietssnelweg F35, de drager van het fietsnetwerk in Twente, zijn aangelegd;
- de fietsflat (stalling) bij het NS Station is gerealiseerd en wordt goed gebruikt en gewaardeerd;
- op veel wegen is het fietscomfort, veiligheid en doorstroming verbeterd (vrijliggende fietspaden in rood asfalt); Westtangent, Deurningerstraat, Vosboerweg-Westermaatsweg (aftakking F35)
- op een aantal kruispunten is de afstelling van de verkeerslichten ten behoeve van de fietser verbeterd of is een nieuwe VRI installatie geplaatst. Er zijn o.a. wachttijdvoorspellers voor fietsers toegevoegd, evenals extra fietsdetectie, waardoor fietsers eerder groen kunnen krijgen. Daarnaast zijn verkeersregelprogramma's uitgebreid met fietsprioriteit om wachttijden voor fietsverkeer te beperken.

Auto: Ten behoeve van het autoverkeer zijn de volgende projecten uitgevoerd:

- de Westtangent, Enschedesestraat, Deurningerstraat, Vosboerweg en Mozartlaan zijn gereconstrueerd;
- de aansluiting High Tech Systems Park is gerealiseerd;
- de Laan Hart van Zuid nadert zijn voltooiing;
- de Boekelosebrug wordt aangelegd.

Goederenvervoer: met betrekking tot het goederenvervoer speelden in 2017 de volgende zaken:

- de verdieping van de Twentekanalen waardoor grotere schepen Hengelo kunnen bereiken, is voorbereid en met de realisatie daarvan wordt gestart;
- De Westtangent (met relatief veel vrachtverkeer) is gereconstrueerd;
- Er is een aanwijzingsbesluit genomen om parkeren van grote voertuigen te reguleren op plaatsen binnen de bebouwde kom.

Verkeersveiligheid: in het kader van de verkeersveiligheid zijn de volgende maatregelen genomen:

- de Binnenstad is verder autoluw gemaakt;
- vele kleinschalige maatregelen zijn genomen, die bijdragen aan de verkeersveiligheid en leefbaarheid in buurten en wijken;
- de verkeersongevallenconcentraties zijn aangepakt, waaronder recent de Deurningerstraat inclusief de rotonde ter hoogte van de Sloetsweg.

Activiteit: Beheren en onderhouden van bebordingen en straatnaamborden

Op diverse locaties zijn straatnaamborden en verkeersborden vervangen.

Activiteit: Beleid maken over openbaar vervoer (OV) en onderhouden van OV-systemen

Openbaar vervoer: in 2017 speelden de volgende zaken:

- Uitbreiding van het OV-netwerk blijkt niet haalbaar. Desondanks kent Hengelo nog een goed functionerend OV-netwerk.
- Daarnaast weet Hengelo zich meer en meer te profileren als "Centraal Station van Twente".
- Het tracé Hengelo – Zwolle is geëlektrificeerd en er gaat binnenkort een sneltrein rijden (Keolis).
- De treinverbinding Hengelo - Bad Bentheim heeft het weliswaar niet gehaald maar daarvoor in de plaats komt een verbinding Hengelo – Bielefeld; de RB61.
- De Laan Hart van Zuid, HOV-as, nadert zijn voltooiing.
- De Enschedesestraat HOV-as inclusief kruising Kuipersdijk is gereconstrueerd
- Een Park&Ride parkeergarage is gerealiseerd
- Het Industrieplein wordt gereconstrueerd, waarbij busvervoer voor de NS evenals taxi's een goede voorziening krijgen.

Activiteit: Beheren en exploiteren van blauwe zones, het betaald parkeergebied en parkeergarage De Beurs

Parkeren: de afname van de parkeercapaciteit wordt onderdeel van het integraal actieplan voor een vitale binnenstad 2017 – 2021, onderdeel bereikbare binnenstad. De evaluatie van de exploitatie en het beheer van parkeergarage De Beurs is uitgesteld i.v.m. hoger beroepsschrift i.r.t. parkeergarage De Beurs

Experimenteren met parkeren wordt onderdeel van het Integraal actieplan voor een vitale binnenstad, onderdeel bereikbare binnenstad.

Activiteit	Omschrijving activiteit	Lasten	Baten
53A	Beleid maken over verkeer en vervoer, verkeersvoorzieningen ontwerpen en verkeersadvies geven.	751.802	-53.964
53B	Beheren en onderhouden van bebordingen en straatnaamborden.	414.596	55.692
53C	Beleid maken over openbaar vervoer (OV) en onderhouden van OV-systemen.	346.639	9.301
53D	Beheren en exploiteren van blauwe zones, het betaald parkeergebied en parkeergarage De Beurs.	1.529.236	1.913.880
		3.042.273	1.924.910

5 Ruimtelijke ontwikkeling en Mobiliteit				
Exploitatie, bedragen x € 1.000		Begroting 01-01-2017	Gewijzigde begroting 2017	Rekening 2017
Resultaat voor bestemming	LASTEN (excl. mutaties reserves)	-6.848	-7.480	-7.421
	BATEN (excl. mutaties reserves)	4.158	4.273	4.787
	Totaal	-2.690	-3.207	-2.633
Resultaat na bestemming		-2.690	-3.207	-2.633

5.2.6 Beheer Openbare Ruimte en Duurzaamheid

Aanspreekpunt bestuurlijk:

Wethouder Elferink

Betrokken sector(en):

Fysiek en Middelen

Aanspreekpunt(en) ambtelijk:

Henk Jan Tromp, Fabian Daniluk, Louis Fikkert en Pieter Kistemaker

De openbare ruimte is de directe leefomgeving van de Hengelose inwoner. Er wordt gestreefd naar gezonde, veilige en leefbare wijken. Het is de taak van de gemeente om een wijk leefbaar te maken én te houden. Een duurzaam Hengelo functioneert volgens het principe van de circulaire economie. De gemeente past dit uitgangspunt toe in eigen activiteiten en stimuleert en ondersteunt maatschappelijke initiatieven. De gemeente is verantwoordelijk voor een doelmatige inzameling en transport van afvalwater, het oplossen van stedelijke grondwaterproblemen en de afvoer van (afgekoppeld) hemelwater te regelen.

Relevante beleidsnota's

- Verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan 2013-2017 (vastgesteld in 2013);
- Gemeentelijk Grondwaterplan (vastgesteld in 2013);
- Gemeentelijk Waterplan (vastgesteld in 2006).
- Gemeentelijk Rioleringsplan 2018-2022 (vastgesteld in november 2017);
- Notitie 'Hengelo Verduursamen'
- Energiescan (2013)
- Hengeloos Energie Actieplan (2017)
- Nota Snippergroen
- Groenplan Hengelo (2015)
- Beleidsplan Ondergrond (2012)
- Beeldkwaliteitsplan Integraal Beheer Openbare Ruimte (IBOR)
- Nota bodembeheer gemeente Hengelo 'Twents beleid voor oale grond' (2011)
- Bodemkwaliteitskaart gemeente Hengelo (2011)
- Keuzescenario Afvalloos Hengelo (2015)
- Flexibele invoering scenariokeuze (19 dec 2017)
- Landelijk Afval Plan 3 (inwerking vanaf 28 dec 2017)
- Kadernota Spelen 2016 + Reactienota en Meerjarenplan 'Duurzaam Spelen

61. Onderhoud openbare ruimte

Activiteit: Wegen, straten en pleinen onderhouden

Activiteit: Verwijderen van afval, schoonhouden van de openbare ruimte (inclusief straatmeubilair) en bestrijden van gladheid

Activiteit: Wegen, paden en openbare ruimte voorzien van voldoende licht

Activiteit: Bomen en groenvoorziening in de openbare ruimte beheren en onderhouden

Gildebor: Gildebor is per 1 januari 2017 van start gegaan. In het eerste jaar heeft Gildebor zich ontwikkeld tot een professionele, vitale en herkenbare beheerorganisatie, waarbij het over en weer natuurlijk best zoeken was naar de nieuwe rollen en verhoudingen. De kwaliteit van het beheer en onderhoud van de openbare ruimte heeft gemiddeld plaatsgevonden conform de vastgestelde IBOR beeldkwaliteit. Het bestrijden van onkruid op verhardingen door hete lucht is een aandachtspunt gebleken. Door extra inzet is alsnog de vereiste kwaliteit behaald.

De servicenorm voor het afhandelen van meldingen (dienstverlening) is net niet gehaald. Gildebor heeft 83,4% van de meldingen binnen de termijn afgehandeld, waar 85% de norm is. Oorzaken hiervan zijn onderbezetting binnen het cluster Dienstverlening van Gildebor en een toename van het aantal meldingen openbare ruimte. Een juiste en tijdige afhandeling van meldingen is aandachtspunt voor 2018.

Het streven om binnen Gildebor jaarlijks acht mensen met een achterstand tot de arbeidsmarkt een arbeidstraject aan te bieden is ruimschoots gehaald. Vijf mensen hebben een aanstelling bij Gildebor gekregen. Tien mensen hebben een tijdelijk (flex) contract aangeboden gekregen. Twee mensen hebben een werkervaringsplaats aangeboden gekregen.

De gemeente Haaksbergen heeft het beheer en onderhoud van de openbare ruimte uitbesteed aan Twentemilieu. Gildebor heeft hierop een overeenkomst gesloten met Twentemilieu om het onderhoud van groen en netheid voor Twentemilieu uit te voeren. Haaksbergen wil op deze manier, via Gildebor, mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt inzetten voor het beheer van de openbare ruimte.

Met de gemeente Oldenzaal is afgesproken dat deze gebruik zal maken van de expertise van Gildebor op het gebied van beheer en onderhoud van sportaccommodaties. Vanuit Oldenzaal

worden ongeveer acht medewerkers uit de doelgroep bij Gildebor gedetacheerd om op de sportvelden onder begeleiding van vakspecialisten te worden ingezet en begeleid.

Aan de volgende (onderhouds)projecten is in 2017 uitvoering gegeven:

- De riolering in de Enschedesestraat is vervangen/gerelined. De straat is opnieuw ingericht in de openbare verlichting is vervangen. Het verhard oppervlak van de nieuwe vestiging van Lidl is niet op de gemengde riolering aangesloten. Het regenwater wordt afgevoerd naar de Drienerbeek.
- De riolering in de Deurningerstraat (tussen de rotonde Sloetsweg en de Hunenborg) is verzaagd. De straat is opnieuw ingericht met vrijliggende fietspaden.
- Er is een begonnen met de herinrichting van de Watertorenlaan inclusief de aanleg van de nieuwe Veldbeek en de F35. De F35 is gerealiseerd in het Watertorenpark. De F35 is gerealiseerd tussen de Velourstraat en het Watertorenlaan. De kruising van de F35 met de Kuipersdijk is gemaakt en de kruising van de F35 met de AKZO-spoorlijn is aangepast. De oversteek van de F35 op de Kuipersdijk is al wel uitgevoerd. En het Watertorenpark is aangelegd.
- De riolering in een deel van de Landmansweg is gerelined.
- Diverse straten in Dalmeden en Veldwijk-Noord zijn woonrijp gemaakt.
- De Kuipersdijk is nog niet uitgevoerd. Het wegprofiel van de Kuiperdijk zal gedeeltelijk in 2018 en gedeeltelijk in 2019 worden uitgevoerd. Watertorenlaan: Parallelweg is heringericht als fietsstraat en maakt onderdeel uit van de F35. Ook is het brouwerijterrein deels heringericht met o.a. de Veldbeek.
- Er is LED-verlichting in deel van de Deurningerstraat toegepast in het kader van een pilot voor het ombouwen van de armaturen. In 2018 wordt gestart om de rest van de armaturen langs de Deurningerstraat om te bouwen naar dimbare LED.
- In september is de raad tijdens een politieke markt geïnformeerd over de voorgenomen wijzigingen in de te actualiseren Bomenverordening.
- In het bijzijn van de groenpartners is eind 2017 het Bijenconvenant ondertekend door de portefeuillehouder.

Activiteit: Gemeentelijke speelvoorzieningen beheren en veilig houden

De bewonersbijeenkomsten omtrent het project 'Duurzaam Spelen' zijn afgerond; er is een reactienota en meerjarenplan 'Duurzaam Spelen' opgesteld en vastgesteld door college.

Activiteit	Omschrijving activiteit	Lasten	Baten
61A	Wegen, straten en pleinen onderhouden.	3.273.077	289.336
61B	Verwijderen van afval, schoonhouden van de openbare ruimte (inclusief straatmeubilair) en bestrijden van gladheid.	1.946.081	302.670
61C	Wegen, paden en openbare ruimte voorzien van voldoende licht.	823.260	162.449
61D	Bomen en groenvoorziening in de openbare ruimte beheren en onderhouden.	5.506.228	614.688
61E	Subsidiëren van de kinderboerderij.	233.679	
61F	Beheren en onderhouden van twee begraafplaatsen.	701.412	499.531
61G	Gemeentelijke speelvoorzieningen beheren en veilig houden.	616.890	52.293
61H	Beheren en onderhouden van openbare toiletvoorzieningen.	97.534	
		13.198.160	1.920.966

62. Afval, milieu en duurzaamheid

Activiteit: Ophalen van afval en grondstoffen

Afval: In 2017 gestart met de aanleg van ondergrondse containers. Naar aanleiding van de uitspraak van de Raad van State op 2 augustus 2017 is de uitvoering hiervan gestopt. College B&W heeft op 9 januari 2018 het plaatsingsplan vastgesteld. De herstart van de uitvoering is voorzien op 9 april 2018. Op 19 december 2017 heeft de raad besloten tot een wijziging op het besluit van 1 juli 2015 (scenariokeuze 'omgekeerd inzamelen'). Er is gekozen voor een flexibele invoering van dit scenario; bewoners mogen vanaf 1 juli 2018 hun grijze container behouden tegen een hoger inzameltarief bij fijn restafval, gecombineerd met een vastrecht van € 36.

Activiteit: Verwerken van afval en grondstoffen

Het stortquotum 2017 is ongeveer 1.152 ton; veelal in huisvuilzakken aangeleverd bij het Milieupark (in 2016 was dit 985 ton). Ook is 8.589 ton fijn restafval ingezameld. Het resultaat fijn restafval in 2017 bedroeg gemiddeld 121 kg per inwoner (in 2016 was dit 128 kg)

De hoeveelheid verpakkingsafval is gestegen van 2.741 ton (in 2016) naar 3.199 ton. Hierbij dient te worden opgemerkt dat het vervuilingpercentage is toegenomen.

Activiteit: Exploiteren van het Milieupark

Recycle- en herstelfunctie op het milieupark: het voornemen is het huidige Milieupark te combineren met een Herstel en Recyclebedrijf. Daarin moeten functies van Kringloop en afvalscheiding van grof huishoudelijk materiaal geïntegreerd worden tot een nieuwe organisatie, te weten: 'TwenteGoed BV'. In 2017 zijn diverse overleggen met de samenwerkingspartners Twente Milieu, Kringloopbedrijf Het Goed, de SWB en de gemeente Hengelo geweest. Omdat de samenwerkingspartners meer tijd nodig hadden dan vooraf ingeschat, heeft dit in 2017 nog niet geresulteerd in een concreet plan. In 2018 zal hier een vervolg aan worden gegeven.

Activiteit: Uitvoeren van afvalinspecties door stadstoezicht

Afvaldump: Er wordt ingezet op toezicht en handhaving om afvaldump tegen te gaan. In 2017 zijn er nieuwe medewerkers opgeleid en ingewerkt om te kunnen handhaven op illegale dump. De afhandeling van een illegale dump is een arbeidsintensief proces. Er zijn door de twee medewerkers 2.386 meldingen afgehandeld, 60 processen verbaal uitgeschreven en 38 waarschuwingen uitgedeeld.

Activiteit: Beleid maken en adviseren over milieu, bodem, geluid en duurzaamheid

Duurzaamheid: In januari 2017 is de procesregisseur duurzaamheid gestart die de verbinding legt met de verschillende onderdelen in de organisatie die een belangrijke bijdrage leveren aan de duurzaamheidsambities. Er is gekozen om duurzaamheid via programmasturing door de lijnorganisatie te organiseren. Via de 'tafel van duurzaamheid' worden medewerkers vanuit verschillende beleidsvelden betrokken.

Het Energie Actieplan is verder uitgewerkt in het programma Nieuw Energie Hengelo 2017-2021. Hierin zijn acties en ontwikkelingen opgenomen op het gebied van energie besparen, energie opwekken en duurzame mobiliteit.

In Hengelo zijn inmiddels 22 laadpalen voor elektrische auto's geplaatst en zijn er nog 5 in voorbereiding. Via de website van Hengelo.nl is een verwijzing naar een kaart waar de oplaadpalen zijn geplaatst. Om de plaatsing van laadpalen te versnellen doet gemeente mee met een nieuwe aanbesteding van de provincie Overijssel (uitvoering vanaf juli 2018). Daarmee wordt er ingespeeld aan de toekomstige vraag.

Om huiseigenaren te stimuleren hun huis te verduurzamen maakt gemeente Hengelo gebruik van de aanpak van Duurzaam (t)huis Twente (DTT). In 2017 is ook het digitale energieloket bij DTT ondergebracht dat bijdraagt aan een integrale aanpak.

Om het gemeentelijk vastgoed te verduurzamen is er gebruik gemaakt van de expertise van gemeente Almelo. Daarbij is gekeken naar de mogelijke inzet van een P-ESCO (publieke financieringsconstructie) voor het verduurzamen van maatschappelijk vastgoed. Dit heeft geresulteerd in een advies om eerst in kaart te brengen wat de kwaliteit van de gebouwen is en welke energiematregelen er getroffen kunnen worden.

Twence is gestart met de voorbereidingen meerjarenbeleidsplan 2019 – 2023. Samenwerking met aandeelhoudende gemeenten moet leiden tot een strategisch meerjarig beleidsplan waarin duurzaamheidsdoelstellingen zijn verwerkt.

Ondergrond: De 14 Twentse gemeenten werken samen op het gebied van ondergrond in 'Onder Twente'. Hengelo is zowel bestuurlijk als ambtelijk één van de kartrekkers. In 2017 is het procesplan uitgevoerd, wat onder meer heeft geleid tot een dialoog tussen overheden, bedrijven, inwoners en wetenschap over het duurzaam gebruik van de Twentse ondergrond. Het in beeld brengen van de mogelijke bijdragen van bodem en ondergrond aan de maatschappelijke opgaven is gestart, maar nog niet geconcretiseerd.

Geluid: De geactualiseerde geluidbelastingkaart is in juni vastgesteld. De kaart is openbaar.

Op basis van deze kaart zijn voorbereidingen gestart voor een nieuw actieplan geluid.

Dit actieplan zal in 2018 aan de raad ter vaststelling worden voorgelegd.

Activiteit	Omschrijving activiteit	Lasten	Baten
62A	Ophalen van afval en grondstoffen.	2.344.304	
62B	Verwerken van afval en grondstoffen.	5.224.052	3.151.554
62C	Kwijtschelden van afvalstoffenheffing voor minima.	492.629	
62D	Exploiteren van het Milieupark.	849.026	
62E	Uitvoeren van afvalinspecties door stadstoezicht.	310.702	
62F	Afvalstoffenheffing ontvangen.	287.980	8.031.781
62G	Beleid maken en adviseren over milieu, bodem, geluid en duurzaamheid.	3.921.237	2.796.908
62H	Toezicht houden op milieuregelgeving en uitvoering bodemsaneringen.	725.426	7.714
62I	Exploiteren van Warmtenet.	9.604.829	6.460.979
		23.760.185	20.448.936

63. Riool

Activiteit: Riool, grondwater en afvoer van (afgekoppeld) hemelwater beheren

In 2017 zijn de volgende riool-projecten uitgevoerd:

- Het riool in de Enschedesestraat is vervangen/gerelined in combinatie met de aanleg van de HOV Hengelo-Enschede en de versterking van de groenstructuur.
- Met het verzwaren van de riolering in de Mozartlaan is in 2017 gestart. De werkzaamheden worden in 2018 afgerond.
- De rioolverzwaring in de Deurningerstraat (tussen de rotonde Sloetsweg en de Hunenborg) is afgerond, in combinatie met de herinrichting van de straat.
- De voorbereidende werkzaamheden voor de rioolvervanging in de Ketelstraat zijn afgerond. Met de uitvoering wordt begin 2018 gestart.
- De rioolvervanging/relining in de Deldenerstraat wordt naar verwachting in de planperiode van het GRP 2018-2022 uitgevoerd. Tevens worden de voorbereidende werkzaamheden voor de rioolvervanging/relining in de Breemarsweg opgestart.
- De aanleg van de stuwgebieden is afgerond.
- Het nieuwe Gemeentelijk rioleringsplan 2018-2022 is door de Raad vastgesteld.
- In het kader van het nieuwe Gemeentelijk rioleringsplan 2018-2022 is een nieuwe Wateroverlastlandschapskaart (WOLK 2.0) gemaakt. Aan de hand van deze kaart zijn een 20-tal risicovolle wateroverlast locaties in beeld gebracht. Bij iedere locatie zal worden onderzocht op welke wijze wateroverlast voorkomen/verminderd kan worden, bijvoorbeeld door het realiseren van waterberging in de openbare ruimte (groenstroken).
- Het college heeft besloten om per 2018 gedurende twee jaar lid te worden van Operatie Steenbreek. Deze operatie heeft tot doel om bewoners bewust te maken van de negatieve effecten van teveel verstening in particuliere tuinen.
- In de Oude Postweg is op meerdere locaties drainage aangelegd. Een 20-tal bewoners heeft ook drainage op eigen terrein aangelegd welke is aangesloten op de gemeentelijke drainage. In 2018 wordt dit project geëvalueerd.
- Voor de wateroverlast in de Adamsweg is een riool/drainage ontwerp gemaakt. De (integrale) voorbereidende werkzaamheden zijn in volle gang. De verwachting is dat met de werkzaamheden in het najaar van 2018 wordt begonnen.
- De herinrichting van de Drienerbeek tussen de Haverweg en de Grundellaan is in 2017 gestart. De werkzaamheden worden in 2018 afgerond.
- Naar aanleiding van de vele meldingen over grondwateroverlast in de winter van 2015/2016 (355 meldingen) is een inventarisatie uitgevoerd naar aard en omvang van de grondwateroverlast. Naar aanleiding hiervan zijn grondwateraandachtsgebieden benoemd. In deze grondwateraandachtsgebieden (16 st.) wordt gedetailleerd grondwateronderzoek verricht. Hiertoe worden enquêtes uitgevoerd en worden meerdere grondwaterpeilbuizen aangebracht. Indien nodig (bij structurele grondwateroverlast) worden drainageplannen opgesteld en wordt drainage in de openbare ruimte aangelegd.

Activiteit: Beheren en onderhouden van waterlopen en vijvers

De bergingsvijver in het Watertorenpark (als onderdeel van de Veldbeek) is gerealiseerd.

Met de aanleg van de Veldbeek in de Watertorenlaan (in combinatie met de F35) is in 2017 een aanvang gemaakt. De werkzaamheden worden in 2018 afgerond.

De (tijdelijke) Veldbeek op braakliggende deel van het Brouwerijterrein is aangelegd.

Activiteit	Omschrijving activiteit	Lasten	Baten
63A	Riool, grondwater en afvoer van (afgekoppeld) hemelwater beheren.	6.968.303	76.375
63B	Beheren en onderhouden van waterlopen en vijvers.	118.369	
63C	Rioolheffing ontvangen.	310.050	8.873.621
63D	Kwijtschelden van rioolheffing voor minima.	777.887	
Activiteit	Omschrijving activiteit	8.174.608	8.949.996

6 Beheer openbare ruimte en Duurzaamheid

Exploitatie, bedragen x € 1.000		Begroting 01-01-2017	Gewijzigde begroting 2017	Rekening 2017
Resultaat voor bestemming	LASTEN (excl. mutaties reserves)	-30.575	-31.985	-42.134
	BATEN (excl. mutaties reserves)	21.002	23.390	30.825
	Totaal	-9.573	-8.596	-11.309
Mutaties reserves	Toevoegingen aan de reserves	-932	-2.983	-2.999
	Onttrekkingen aan de reserves	251	295	495
	Totaal	-682	-2.689	-2.504
Resultaat na bestemming		-10.255	-11.285	-13.813

5.2.7 Bestuur, Veiligheid en Openbare Orde

Aanspreekpunt bestuurlijk:	Burgemeester Schelberg en Wethouder Elferink
Betrokken sector(en):	Fysiek, Dienstverlening en Middelen
Aanspreekpunt(en) ambtelijk:	Henk Jan Tromp, Martin Fler en Pieter Kistemaker

De gemeente Hengelo wil de leefbaarheid en veiligheid in en om huis bevorderen. Het is belast met het leveren van producten en diensten rondom identiteit. Ook draagt het zorg voor de informatievoorziening richting haar inwoners en zorgt ervoor dat het politieke besluitvormingsproces op een democratische en interactieve wijze vorm wordt gegeven.

Relevante beleidsnota's

- Integraal veiligheidsbeleid Hengelo 2013-2016
- Agenda voor Twente 2018 – 2022
- Omgevingsvisie Overijssel (2009)
- Ontwikkelagenda Netwerkstad Twente (2013)
- Structuurvisie Hengelo 2030
- Sociale Visie Hengelo 2020
- Twente Werkt (2014)
- Overijssel werkt
- Economische Motor Twente
- S3 strategie
- Europa 2020
- Dienstverleningsconcept Publieksplein
- Gemeente Hengelo heeft Antwoord©
- Samenwerkingsplaat (2013)

71. Leefbaarheid en veiligheid

Activiteit: Financieren van de Veiligheidsregio voor brandweertaken en ter voorbereiding op en bestrijding van rampen en crises

Crisisaanpak: In het vastgestelde Regionaal Crisisplan staat de uniforme aanpak van alle mogelijke crisissituaties in de regio beschreven. Vanaf februari 2017 is de doorontwikkelde crisisorganisatie operationeel. Hier dragen we jaarlijks als Twentse gemeenten aan bij, zowel financieel als met het leveren van personele bezetting. In 2017 hebben we de jaarlijkse bijdrage geleverd. Hiervan zijn opleidingen en trainingen betaald. Het jaar 2017 heeft vooral in het teken gestaan van de doorontwikkeling van de crisisorganisatie. Dit is op regionaal niveau georganiseerd maar werkt ook door in de lokale crisisorganisatie van de gemeente Hengelo. We hebben in 2017 erg intensief geoefend en getraind met de nieuwe crisisorganisatie. In Hengelo is als één van de eerste Twentse gemeenten de zogenoemde kolomoefening gehouden. Hierbij worden zowel de regionale als de lokale functionarissen van alle kolommen beoefend. De basis staat nu, de komende jaren gaan we verder in op verdieping en verbreding.

Activiteit: Adviseren van de burgemeester rond alle wettelijke taken op het gebied van openbare orde, leefbaarheid en veiligheid

Met het opstellen van het nieuwe veiligheidsbeleid is, met betrekking tot de verantwoordelijkheden en bevoegdheden, aandacht geweest voor de nieuwe taken (aanpak woonoverlast) en nieuwe fenomenen (aanpak ondermijning), maar ook voor de versterking van de keten met zorg. Daarvoor is extra geld beschikbaar gekomen waarmee o.a. formatie-uitbreiding gerealiseerd om beter toegerust te zijn voor de uitvoering en advisering op deze taken. Bij diverse casuïstiek is de burgemeester geadviseerd bij de uitoefening van zijn taken en bevoegdheden

Activiteit: Beleid maken en uitvoeren met betrekking tot toezicht en handhaving in de openbare ruimte zoals afhandelen van overlastmeldingen, handhavingsverzoeken en gevonden voorwerpen

Veiligheid: In 2017 is nieuw integraal veiligheidsbeleid voor de periode 2017 – 2021 door de raad vastgesteld. Er is blijvend ingezet op preventie, zelfredzaamheid m.b.t. buurtpreventie en what's app groepen. In samenhang met repressie is het aantal woninginbraken fors gedaald.

De Module informatie gestuurd handhaven, die door de BOA's wordt gebruikt, is klaar voor gebruik. Het preventie en handhavingsplan alcohol is geëvalueerd en vastgesteld

Agressie: agressieve voorvallen vinden ook plaats tijdens onregelmatige werktijden en in de weekenden. 24/7. Dit bleek ook in 2017. We hebben nog geen piketregeling (leidinggevend) om

medewerkers tijdens de weekenden en onregelmatige werktijden op te vangen na een agressievoorval. Medewerkers geven aan hier behoefte aan te hebben.

Radicalisering en extremisme: ca 90 collega's hebben een training gevolgd voor het herkennen van radicalisering en extremisme. Naast collega's van de gemeente van diverse afdelingen, waren hier ook collega's bij van Wijkkracht en Welbions. Hierdoor is eveneens een netwerk opgebouwd met belangrijke partners.

Ondermijning: dit onderwerp is als speerpunt in het veiligheidsbeleid opgenomen en er is een ondermijningsbeeld opgemaakt. In samenwerking met collega's van de sector Sociaal is ingezet op de aanpak van ondermijning en zorgfraude.

Vluchtelingen: door de afname van de stroom vluchtelingen zijn de opvanglocaties in het voorjaar 2017 leeggestroomd.

Evenementen: binnen de sector zijn verbeteringen doorgevoerd en zijn organisaties aangesproken op eigen verantwoordelijkheden. Door deze werkwijze zijn kritische processen en rollen zichtbaar geworden waar verder verbetering op nodig is.

Veiligheid in woonbuurten: in samenhang met de sector sociaal is ingezet op complexe casuïstiek, verwarde personen. Ook is er in samenwerking met oa Welbions en politie uitvoering gegeven aan de aanpak van illegale hennepkwekerijen.

Activiteit	Omschrijving activiteit	Lasten	Baten
71B	Financieren van de Veiligheidsregio voor brandweertaken en ter voorbereiding op en bestrijding van rampen en crises.	5.780.201	
71C	Adviseren van de burgemeester rond alle wettelijke taken op het gebied van openbare orde, leefbaarheid en veiligheid.	492.548	30.944
71D	Beleid maken en uitvoeren met betrekking tot toezicht en handhaving in de openbare ruimte zoals afhandelen van overlastmeldingen, handavingsverzoeken en gevonden voorwerpen.	984.044	106.700
71E	Financieren van noodopvang van dieren en destructie van dode dieren.	197.073	
71F	Financieren van ruiming van conventionele explosieven.	5.432	
		7.459.297	137.644

72. Diensten Publiekszaken

Activiteit: Vastleggen, bijhouden en verstrekken van gegevens van inwoners uit de Basisregistratie Personen (BRP). Informatie verschaffen via KCC en website. Uitvoeren van naturalisatieprocessen

Basisregistraties en kwaliteit: in 2017 is ook voor de BRP de ENSIA-systematiek ingevoerd. Het stelsel basisregistraties is in 2017 compleet gemaakt. Dit was merkbaar in de toename van het aantal terugmeldingen (= een signaal dat een persoonsgegeven mogelijk onjuist is) aan het BRP.

Controle brondocumenten en toestroom vluchtelingen: de toestroom aan vluchtelingen is in 2017 gedaald in vergelijking met voorliggende jaren. De hoeveelheid buitenlandse brondocumenten, die gecontroleerd zijn, is niet gedaald. Dit ligt aan het gegeven, dat de grote stroom –vaak ongedocumenteerde- vluchtelingen, die met name in 2015 en 2016 naar Nederland zijn gekomen, pas later documenten uit het land van herkomst kon en kan verkrijgen.

Controle brondocumenten en kwaliteit: meerdere 1^e lijnsmedewerkers hebben in 2017 opleidingen gevolgd op het terrein van brondocumentcontrole.

Controle brondocumenten en samenwerking in Twente: de samenwerking in Twente heeft verder vorm gekregen. Daarbij wordt sinds 2017 gebruik gemaakt van een digitaal platform. Met name met Borne heeft Hengelo veel persoonlijk contact om kennis en ervaring over de controle van brondocumenten te delen.

Adresonderzoeken: de samenwerking op het gebied van adresonderzoeken is in 2017 verder geïntensiveerd, met name met de Sociale Recherche en de BAG. Ook zijn er werkafspraken gemaakt met het sociaal domein over de voorwaarden voor inschrijving op een briefadres door klanten van Sociale zaken.

Dienstverlening: Vanuit het Programma Dienstverlening krijgen in 2017 diverse projecten onderdak, dit gebeurt in de volgende thema's: Houding & Gedrag; Fysiek; Organisatie & Processen en Informatie. Voor het programma Dienstverlening hebben we ons laten leiden door 'de markt' Denk aan bedrijven als TanGO, IKEA en Jumbo. Merken/winkels die in hun manier van denken een voorbeeld zijn voor onze vernieuwde dienstverlening. Waarom? Omdat zij duidelijk zijn naar hun klanten. Jumbo noemt het de 7 zekerheden: vers is ook echt vers, je kunt vlot winkelen etc. Je weet wat je bij Jumbo kan verwachten en ze hebben hun proces logisch ingericht, passend bij de gekozen zekerheden, met een duidelijke winkelformule. Maar de gemeente kent verschillende rollen en in ieder rol treffen we inwoners ook in een andere rol. We kunnen daarom niet (zoals Jumbo) alle klanten over één kam scheren. Daarom hebben we vijf formules ontwikkeld, die zekerheden voor onze inwoners bieden en die gekoppeld zijn aan interne afspraken. Deze in gemeenteland vernieuwende methode is niet onopgemerkt gebleven. Veel gemeenten vragen of we daar onze denkwijze willen komen toelichten. Ook hebben we op diverse symposia het verhaal van de Hengelose serviceformules verteld.

Activiteit	Omschrijving activiteit	Lasten	Baten
72A	Vastleggen, bijhouden en verstrekken van gegevens van inwoners uit de Basisregistratie Personen (BRP). Informatie verschaffen via KCC en website. Uitvoeren van naturalisatieprocessen.	1.178.741	4.620
72C	Voltrekken van huwelijken en geregistreerde partnerschappen.	62.694	
72D	Opmaken en verstrekken van identiteitsbewijzen (reisdocumenten en rijbewijzen) en akten van de burgerlijke stand zoals bij geboorte, huwelijk en overlijden.	1.181.722	1.666.531
72E	Verkiezingen organiseren.	119.709	
72F	Uitvoeren van de Wet op de Lijkbezorging.	55.510	14.412
		2.598.376	1.685.563

73. Bestuur en Bedrijfsvoering

Activiteit: Bedrijfsvoering is het geheel van functies gericht op de sturing en ondersteuning van het primaire proces (overhead)

Voor het lobbydossier mobiliteit zijn diverse acties ondernomen, er is een regio brede bereikbaarheidsagenda geformuleerd en bestuurlijk vastgesteld. In overleg met de provincie worden richting Den Haag en Brussel de hoofdpunten hieruit actief opgenomen.

Voor het Twentekanaal en de binnenhavens van Almelo en Hengelo is uit het Europees programma CEF/TEN-T 10,8 miljoen subsidie binnengehaald. Voor de wegen zijn uit het laatste overleg MIRT (Meerjarenprogramma Infrastructuur, ruimte en transport) diverse punten binnengehaald, o.a. verbetervoorstellen voor knooppunt Azelo/Buren en veiligheid voor de N- wegen. Voor het spoor wordt gewerkt aan de lobby voor verbetering van de corridor Zwolle-Twente-Münster (electrificatie/Duitsland en mogelijk dubbelspoor op het gehele traject). Het lobbydossier innovatie in relatie tot Hart van Zuid wordt door de gemeente Hengelo, Novel-T en de regio vertaald in het project Smart Society die in de Agenda voor Twente (AvT) is opgenomen. Ook het project duurzame mobiliteit wordt in de AvT opgenomen met Hengelo als trekker.

Activiteit: Bestuurlijk samenwerking in Netwerkstad, Regio Twente, Euregio en VNG-verband en dit bekostigen

Regionale samenwerking: In het besef dat regionale samenwerking essentieel is voor het pakken van regionale kansen en aanpakken van regionale uitdagingen, heeft de gemeente Hengelo zich ook in 2017 sterk gemaakt voor het intensiveren van de samenwerking. Met andere gemeenten, mede overheden, maar vooral ook met andere partners in de stad en de regio; bedrijfsleven, onderwijs, onderzoek en andere maatschappelijke partners. Het blijft daarbij een zoektocht om het geheel bestuurbaar te houden. Regio Twente heeft eind 2017 een evaluatie opgestart van de vernieuwde samenwerking sinds 2016, na het afschaffen van de Wgr+. Aspecten van bestuurbaarheid, effectiviteit, efficiency en eenvoud worden betrokken in die evaluatie die in 2018 wordt besproken.

Gemeentelijke samenwerking: Het college heeft in 2017 een aantal keren met de voltallige colleges van Almelo en Enschede om tafel gezeten. Dit uiteraard naast de frequente portefeuillegerichte overlegmomenten tussen de steden. De drie grote steden in Twente zijn zich bewust van hun extra verantwoordelijkheid voor de samenwerking in Twente. Ook hebben de steden op een aantal gebieden een eigen specifieke problematiek en als gevolg daarvan ook specifieke extra ambities.

Agenda voor Twente: Medio 2017 heeft de gemeenteraad van Hengelo de Agenda voor Twente 2018 – 2022 (AvT) vastgesteld en daarbij € 7,50 per inwoner per jaar beschikbaar gesteld. Het

plan focust op 'techniek' als drager van economische ontwikkeling. Na onderzoek en concretisering van de agenda zou dit bedrag eventueel kunnen worden opgehoogd naar € 12,50 per inwoner gedurende 5 jaren. Op 1 december 2017 heeft de Bestuurscommissie Agenda voor Twente het uitvoeringsprogramma 2018 van de AvT vastgesteld. Hoewel op het moment van verslaglegging nog twee gemeenteraden niet hebben ingestemd met de AvT, gaat de uitvoering van het plan van start in 2018. Dit in een samenwerking tussen bedrijfsleven, onderwijs- en onderzoeksinstituten en de overheden.

Twentebedrijf: Op 27 oktober 2016 is besloten de rechtspersoon Twentebedrijf voorlopig niet met taken te vullen. Dit besluit over een andere ontwikkelroute Twentebedrijf betekende op hoofdlijnen het labelen van bestaande samenwerkingen, het uitbouwen van bestaande samenwerkingen, en het verder brengen van nieuwe samenwerkingsinitiatieven met de merknaam Twentebedrijf. Op de verschillende onderdelen is inmiddels voortgang geboekt. Zo is er onlangs besloten tot oprichting van een gezamenlijk IT-platform TWENTE en zijn voorstellen tot intensivering van de samenwerking op het gebied van inkoop en salarisadministraties in voorbereiding. Ook de doorontwikkeling van Twentse Kracht (interne arbeidsmarkt, Twentse school) staat op de agenda. De gekozen ontwikkelroute van het Twentebedrijf levert resultaat op. Hierbij gaat het om verschillende vormen en constructies. Er is niet langer een meerwaarde voor de bestaande, aparte rechtspersoon Twentebedrijf, waartoe eerder besloten is. Het in stand houden van deze regeling verhoogt de bestuurlijke drukte en brengt bovendien administratieve verplichtingen en kosten met zich mee.

Activiteit	Omschrijving activiteit	Lasten	Baten
73A	Bedrijfsvoering is het geheel van functies gericht op de sturing en ondersteuning van het primaire proces (overhead).	25.477.540	4.084.612
73B	De leden van het college van B&W betalen.	1.302.894	383.284
73C	De leden van de gemeenteraad betalen.	838.681	5.895
73D	De gemeenteraad ondersteunen middels griffie en de Rekenkamer.	332.446	0
73E	Bestuurlijk samenwerken in Netwerkstad, Regio Twente, Euregio en VNG-verband en dit bekostigen.	735.483	18.003
		28.687.043	4.491.793

Overzicht overhead

Overzicht overhead				
Exploitatie, bedragen x € 1.000		Begroting 01-01-2017	Gewijzigde begroting 2017	Rekening 2017
Resultaat voor bestemming	LASTEN (excl. mutaties reserves)	-27.838	-26.454	-25.478
	BATEN (excl. mutaties reserves)	3.084	3.084	4.010
	Totaal	-24.754	-23.370	-21.468
Mutaties reserves	Toevoegingen aan de reserves			0
	Onttrekkingen aan de reserves	75	75	75
	Totaal	75	75	75
Resultaat na bestemming		-24.679	-23.295	-21.393

De baten en lasten van de overhead worden in dit verslagjaar voor het eerst afzonderlijk zichtbaar gemaakt. Een analyse van de ontwikkeling hierin is derhalve nog niet te geven.

7 Bestuur, Veiligheid en Openbare orde				
Exploitatie, bedragen x € 1.000		Begroting 01-01-2017	Gewijzigde begroting 2017	Rekening 2017
Resultaat voor bestemming	LASTEN (excl. mutaties reserves)	-41.531	-40.422	-38.745
	BATEN (excl. mutaties reserves)	5.054	5.120	6.240
	Totaal	-36.476	-35.302	-32.505
Mutaties reserves	Onttrekkingen aan de reserves		75	75
	Totaal		75	75
Resultaat na bestemming		-36.476	-35.227	-32.430

5.2.8 Financiën

**Aanspreekpunt bestuurlijk:
Betrokken sector(en):**

Wethouders ten Heuw en Bruggink
Middelen en Dienstverlening

Aanspreekpunt(en) ambtelijk:

Pieter Kistemaker en Martin Fleeer

Voor de realisering van het gemeentelijk beleid zijn middelen nodig: mensen, geld en grond. Het streven is om deze middelen zo efficiënt en effectief mogelijk in te zetten. Het grond bedrijf is een middel om doelen te realiseren die de gemeente heeft geformuleerd in het kader van de ruimtelijke ordening. Het vastgoedbedrijf streeft naar een efficiënt beheer van het gemeentelijk vastgoed. Een van de doelstellingen is om het eigendom centraal te stellen bij het vastgoedbedrijf en verhuur tegen minimaal kostendekkende huur. Het verwerven van externe subsidies betekent dat de gemeente minder eigen middelen hoeft in te zetten voor het realiseren van haar beleidsdoelen. De gemeente verwerft actief subsidie ten behoeve van de realisatie van de gemeentelijke opgaven en ambities. Dit houdt in dat de gemeente een regierol op zicht neemt voor de externe verwerving en inzet van middelen. Dit wordt gedaan door de samenhang te zoeken met de lobbytaakstelling en anderzijds de verbinding te leggen met de inhoudelijke afdelingen.

Relevante beleidsnota's

- Nota Grondbeleid
- Grondslagen herzieningen
- Herzieningen exploitatie opzetten (2126654)
- Businessplan vastgoedbedrijf
- Financiële verordening (2014-1021247, geactualiseerd 2018-2196498)
- Nota Investerings- en activeringsbeleid (2095695)
- Notitie gewenste hoogte algemene reserve (2012-12G200840)

81. Grond en vastgoed

Activiteit: Onroerende zaken aankopen en verkopen voor woningen, bedrijfsruimte, projecten en maatschappelijke functies als ook aanvullende grondactiviteiten uitvoeren zoals afhandeling van planschade

Het grondbedrijf investeert in verschillende projecten, eventueel met partners, om ontwikkelingen op gang te brengen en verkopen te stimuleren. In Hart van Zuid wordt geïnvesteerd in de Laan Hart van Zuid. Verder zijn verschillende projecten volop in uitvoering. Zo is het Watertorenpark zo goed als klaar, zijn in Veldwijk Noord de eerste straten woonrijp gemaakt en is in Dalmeden begonnen met het bouwrijp maken van de kavels in Meander Zuid-West en is gestart met de verkoop van kavels.

De verkoopcontracten en -opties laten een positief beeld zien wat betreft de kavelverkoop voor woningbouw. De vraag naar woningbouwkavels trekt in sterke mate aan en het beeld blijft onverminderd positief. Inmiddels zijn er in Dalmeden nieuwe kavels toegevoegd en zijn er al voorbereidingen getroffen voor de volgende fase van uitgifte.

In het project Hart van Zuid zijn zaken de afgelopen jaren anders gelopen dan verwacht. De onderhandelingen met van Wijnen zijn afgerond en de grondexploitaties voor Hart van Zuid zijn weer volledig in handen van de gemeente. De ontwikkelaar neemt de gronden af op afgesproken data en tegen overeengekomen prijzen.

Activiteit: Beheren, onderhouden en verkopen van gemeentelijk vastgoed

De uitkomsten van de onderhoudsinspecties van het gemeentelijk vastgoed zijn vertaald in de voorziening en de begroting. Er is een plan van aanpak opgesteld voor het inkopen van onderhoud voor de komende jaren op basis van de onderhoudsinspecties. Daarnaast is een plan van aanpak opgesteld voor het laten maken van energielabels en adviezen. En tenslotte is er structuur aangebracht in het beheer van de vastgoedadministratie.

Concreet zijn er in 2017 zes panden verkocht en zijn de Weusthaghal, het Twentebad en het sportcomplex Kuipersdijk 40 gerenoveerd.

Activiteit	Omschrijving activiteit	Lasten	Baten
81A	Onroerende zaken aankopen en verkopen voor woningen, bedrijfsruimte, projecten en maatschappelijke functies als ook aanvullende	22.924.511	22.879.201
81B	Beheren, onderhouden en verkopen van gemeentelijk vastgoed.	19.626.228	12.641.122
81C	De mogelijkheid bieden om grond in erfpacht uit te geven voor maatschappelijke organisaties, bedrijventerreinen en woningbouw.	737.375	1.637.250
		43.288.114	37.157.572

82. Algemene dekkingsmiddelen

Activiteit: Planning & Control

De beleidsrapportage, die twee keer per in de vorm van een presentatie in de politieke markt wordt gegeven, is in een nieuw jasje gestoken. Alle P&C instrumenten zijn digitaal in te zien via de website (www.hengelo.nl)

Activiteit: Externe subsidies verwerven, realiseren en verantwoorden

In 2017 heeft de gemeente Hengelo een subsidie van € 10,8 miljoen binnengehaald voor de Twentekanal en de havens van Almelo en Hengelo uit het Europese programma CEF/TEN-T. Dit is een direct gevolg van een jarenlange lobby in Den Haag en Brussel om de Twentekanal en de havens een betere bereikbaarheid te geven. De bovenregionale subsidieaanvraag gebeurde in samenwerking met partijen als Rijkswaterstaat, Provincie Overijssel, Port of Twente, KNI Osnabrück (Duitse partner) en gemeente Almelo. Naast de reguliere aanvragen zoals bijvoorbeeld (Brede Doeluitkering (BDU) zijn ook aanvragen ingediend voor onder andere sociaal (Europees Sociaal Fonds (ESF), regionale aanvraag gezamenlijk met centrumgemeente Enschede en Scoren in de Wijk) en op het gebied van duurzaamheid (Twentebad en Warmtenet).

Algemene dekkingsmiddelen

Voor de toelichting wordt verwezen naar de paragraaf Lokale Heffingen en de financiële analyses.

Algemene Dekkingsmiddelen									
	BEGROTING 01-01-2017			GEWIJZIGDE BEGROTING 2017			REKENING 2017		
	BATEN	LASTEN	SALDO	BATEN	LASTEN	SALDO	BATEN	LASTEN	SALDO
Lokale heffingen	22.196		22.196	22.196		22.196	22.363		22.363
Algemene uitkering	127.452	0	127.452	130.442	0	130.442	130.403		130.403
Dividend	895		895	895		895	5.091		5.091
Saldo financieringsfunctie	18.441	-13.257	5.184	18.226	-13.492	4.735	18.273	-13.051	5.222
Overige algemene dekkingsmiddelen	522		522	522		522	597		597
Geheel - Totaal	169.505	-13.257	156.249	172.281	-13.492	158.790	176.726	-13.051	163.675

Overig:

Vennootschapsbelasting

De inventarisatie van de activiteiten over 2017 op basis van de huidige bekende gegevens en de huidige feiten en omstandigheden laten zien dat er geen vennootschapsbelastingplicht over 2017 bestaat. Wij merken hierbij op dat de belastingdienst een andere mening kan hebben op een aantal dossiers. Wij achten het echter pleitbaar om het standpunt van niet belastingplichtig in te nemen. Potentiële discussiepunten met de belastingdienst zijn:

- De gemeente heeft een afstemming lopen met de belastingdienst omtrent het grondbedrijf.
- De gemeente ontvangt ca. 2,2 miljoen aan inkomsten uit grondstoffen. In de landelijke discussie loopt al lange tijd een felle discussie over dit onderwerp.
- De belastingdienst heeft bij een aantal gemeenten het standpunt ingenomen dat reclame-inkomsten niet worden gekwalificeerd als normaal vermogensbeheer. Risico betreft maximaal € 8.880,-.
- Er is een rechtzaak onderhanden omtrent het straatparkeren en de BTW. Indien de Hoge Raad voor de btw besluit dat straatparkeren met btw belast zou moeten worden, verwachten wij een verdere discussie over de VPB-positie parkeren.

Onvoorzien

Op het beschikbare bedrag voor "onvoorzien" (€ 166.000) is in 2017 geen beroep gedaan.

Activiteit	Omschrijving activiteit	Lasten	Baten
82A	Gemeentefondsmiddelen ontvangen van het Rijk voor de uitvoering van gemeentetaken.		130.402.693
82B	Externe subsidies verwerven, realiseren en verantwoorden.	317.605	529.327
82C	Belastingen ontvangen, zoals OZB, toeristen-, Honden-, reclame- en precariobelasting.	752.554	22.957.330
82E	Dividend ontvangen van verbonden partijen (deelnemingen).	41.064	5.090.821
82F	Rente betalen en ontvangen rente incl. doorverstrekkingen aan sociale huisvestingsinstellingen.	13.094.905	18.273.474
82G	Mutaties in diverse reserves doorvoeren.	13.366.952	19.254.968
82J	Begrotingstechnische correcties doorvoeren.	749.937	654.834
		28.323.017	197.163.447

8 Financiën				
Exploitatie, bedragen x € 1.000		Begroting 01-01-2017	Gewijzigde begroting 2017	Rekening 2017
Resultaat voor bestemming	LASTEN (excl. mutaties reserves)	-43.299	-32.392	-56.768
	BATEN (excl. mutaties reserves)	199.493	191.782	213.767
	Totaal	156.194	159.389	156.999
Mutaties reserves	Toevoegingen aan de reserves	-4.849	-2.037	-14.843
	Onttrekkingen aan de reserves	474	3.411	20.554
	Totaal	-4.374	1.374	5.711
Resultaat na bestemming		151.820	160.764	162.710

Paragrafen

6.1 Lokale heffingen

Lokale heffingen hebben tot doel dat de gemeente door het verwerven van eigen middelen dekking vindt van haar uitgaven in het kader van de uitvoering van de gemeentelijke taken. De invoering, wijziging of intrekking van lokale heffingen dient door middel van een door de gemeenteraad vast te stellen verordening te geschieden. De definitieve vaststelling van de tarieven door de gemeenteraad vond plaats in de raadsvergadering van 8 november 2016. De lokale heffingen bestaan uit de gemeentelijke belastingen, rechten en retributies. Deze vormen een belangrijke inkomstenbron voor de gemeente, welke vooral door de burgers dienen te worden opgebracht. Lokale belastingen worden onderscheiden in heffingen waarvan de besteding gebonden dan wel ongebonden is. Ongebonden lokale heffingen (OZB en hondenbelasting) worden tot de algemene dekkingsmiddelen gerekend, omdat zij niet aan een inhoudelijk begrotingsprogramma zijn gerelateerd. De besteding is niet gebonden aan een bepaalde taak. Gebonden heffingen, zoals de afvalstoffen- en rioolheffing, worden verantwoord op het betreffende programma en worden niet tot de algemene dekkingsmiddelen gerekend. Voor het betalen van rechten en retributies verricht de gemeente diensten. De kosten van de gemeentelijke dienstverlening worden doorberekend in de tarieven. Het beleid is er op gericht deze kosten zoveel mogelijk te beperken en daar waar mogelijk rechtvaardiger te verdelen. Hierdoor wordt een evenwichtige lastenverdeling bereikt.

Volgens artikel 26 van het Besluit Begroting en Verantwoording dient de paragraaf een verantwoording te bevatten van hetgeen in de begroting is opgenomen en bevat aldus:

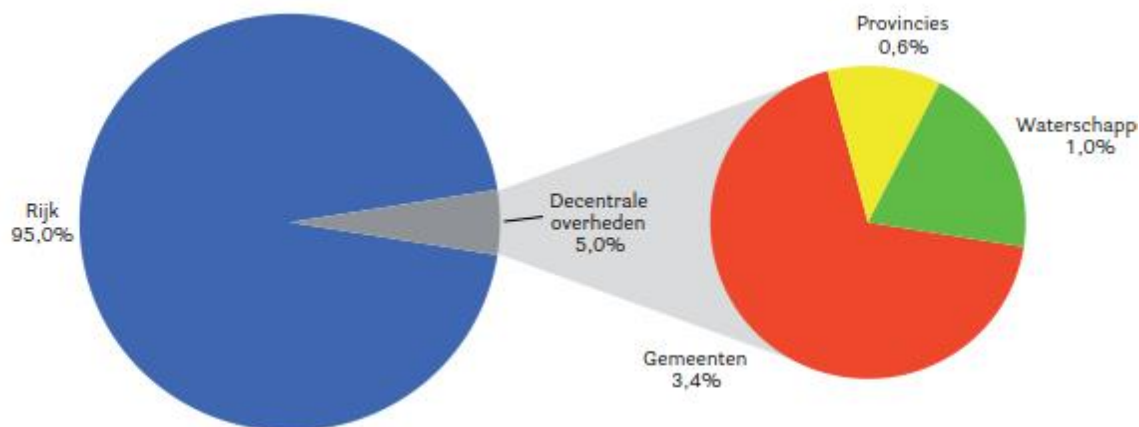
- a. de verantwoording van de geraamde inkomsten;
- b. het beleid ten aanzien van de lokale heffingen;
- c. een overzicht op hoofdlijnen van de diverse heffingen, waarin inzichtelijk wordt gemaakt hoe bij de heffingen, waar de geraamde baten de geraamde lasten niet mogen overtreffen, de inkomsten zich verhouden tot de lasten;
- d. een aanduiding van de lokale lastendruk;
- e. een beschrijving van het gevoerde kwijtscheldingsbeleid.

De paragraaf Lokale Heffingen geeft inzicht in de diverse gemeentelijke belastingen en de consequenties daarvan voor de inwoners van gemeente Hengelo.

De verantwoording van de geraamde inkomsten

Omschrijving heffing	2016		2017	
	begroot	werkelijk	begroot	werkelijk
bedragen * € 1.000				
Afvalstoffenheffing	7.628	7.640	8.116	8.110
Begraafrechten	513	507	513	468
BIZ	231	195	234	215
Havengelden	351	394	454	466
Hondenbelasting	484	500	490	508
Leges burgerzaken (incl. rijksleges)	1.886	1.518	1.788	1.666
Leges omgevingsvergunning	1.301	1.466	2.268	2.272
Leges overig	89	57	117	158
Marktgelden	98	96	110	92
OZB eigenaren niet-woning	6.702	6.762	6.832	6.916
OZB eigenaren woning	9.692	9.654	9.867	9.914
OZB gebruikers niet-woning	4.505	4.470	4.585	4.719
Parkeerbelastingen	1.295	1.600	1.320	1.659
Precariobelasting	292	259	292	262
Rioolaansluitrecht	77	69	78	60
Rioolheffing	8.173	8.225	8.723	8.914
Toeristenbelasting	126	123	128	173
Totaal	43.443	43.535	45.915	46.572

Van elke euro die huishoudens en bedrijven in Nederland aan belastingen en sociale premies betalen gaat in 2017 3,4% naar de gemeenten. De decentrale overheden nemen samen 5% voor hun rekening, de rijksoverheid 95%. Het aandeel van de gemeente Hengelo aan ontvangen belastingen en retributies bedraagt in dit geheel € 45,6 miljoen.

Grafiek: uit Coelo-atlas overzicht van de lokale lasten 2017

Beleid ten aanzien van de lokale heffingen

Ontwikkeling tarieven

De tarieven voor de riool- en afvalstoffenheffingen zijn geraamd op basis van het uitgangspunt dat zoveel mogelijk wordt gestreefd naar 100% kostendekking. De rioolheffing steeg daarom met 3,5% en bij de afvalstoffenheffing werd het vaste bedrag met € 6 verhoogd en werd ook het bedrag per aanbieding van een restcontainer verhoogd. De OZB tarieven werden met 1,8% verhoogd. De voor 2017 vastgestelde tarieven voor de overige belastingen en rechten stegen met een inflatiecorrectie van 1,2%, uiteraard met uitzondering van die tarieven, die het rijk heeft vastgesteld, dan wel gemaximeerd.

Macronorm OZB

Hiermee wordt de grens bedoeld van de jaarlijkse stijging van de totale OZB-opbrengst voor alle gemeenten bij elkaar. Ter voorkoming van een onevenredige stijging van de collectieve lastendruk

is een macronorm ingesteld. Het schrappen van de limitering van de OZB mag niet leiden tot een onevenredige stijging van de collectieve lastendruk. Op basis van de macronorm moet een onevenredige stijging van de collectieve lastendruk worden voorkomen en zo nodig gecorrigeerd. De macronorm is een landelijke norm en niet een norm voor individuele gemeenten. Met de areaalontwikkeling wordt dan ook niet op individuele basis rekening gehouden. Deze wordt landelijk benaderd en wel doordat de economische groei wordt meegenomen in de macronorm. De macronorm voor het jaar 2017 was 1,97%. De in het bestuurlijk overleg financiële verhoudingen afgesproken evaluatie van de systematiek van de macronorm is nog niet afgerond.

Uitbreiding lokaal belastinggebied

Het kabinet Rutte II heeft in een brief d.d. 24 juni 2016, kenmerk 2016-0000356712, aan de Tweede Kamer bouwstenen gegeven voor een hervorming van het lokaal belastinggebied. Verschuiving van Rijks- naar gemeentebelastingen zou op de agenda van het het nieuw te vormen kabinet moeten staan. In het regeerakkoord van het kabinet Rutte III komt de uitbreiding van het lokaal belastinggebied niet aan de orde.

Overzicht op hoofdlijnen van de diverse heffingen

Gemeenten zijn beperkt in de soorten belastingen die ze mogen heffen. Deze zijn limitatief opgesomd in de wet. Naast belastingen, heft de gemeente rechten en leges voor individuele dienstverlening aan haar burgers. De tarieven van deze rechten en leges dienen zodanig vastgesteld te worden dat de geraamde opbrengsten de geraamde kosten voor het verlenen van de diensten niet overschrijden. De opbrengst van deze zogeheten gebonden heffingen dient alleen ter bestrijding van de kosten die de gemeente voor de betreffende dienstverlening maakt.

De gemeente is vrij in de besteding van de opbrengst van de ongebonden heffingen (algemene belastingen). De gemeentelijke belastingen en retributies die in 2017 in Hengelo worden geheven zijn:

Ongebonden belastingen:	Gebonden belastingen:
Hondenbelasting	Afvalstoffenheffing
Onroerende- zaakbelastingen	Baatbelasting
Parkeerbelastingen	Bijdrage Bedrijven Investerings Zone
Precariobelasting	Leges en Rechten
Toeristenbelasting	Rioolheffing

Mate van kostendekking van de gebonden belastingen

Per heffing wordt in onderstaande overzichten de mate van kostendekking weergegeven. Op begrotingsbasis moet steeds sprake zijn van maximaal 100% kostendekking. In werkelijkheid kan dit licht afwijken. Op grond van de gewijzigde regelgeving moet voor de bepaling van de mate van kostendekkendheid naast de directe kosten een bedrag voor overhead en BTW worden toegerekend. Voor de toerekening van de overhead is uitgegaan van de werkelijk aan de relevante kosten toe te rekenen uren vermenigvuldigd met het bij de begroting 2017 vastgestelde voorcalculatorische tarief van € 32 per uur. Algemene informatie over de diverse heffingen is te vinden in de paragraaf lokale heffingen in de begroting 2017.

Afvalstoffenheffing		lasten taakveld	overhead	BTW	totale lasten	heffing	overige baten	totale baten
7.3	Afval	9.015	277	1.651	10.943	8.032	3.181	11.213
6.3	Inkomensregelingen	493			493			-
	Totaal	9.508	277	1.651	11.436	8.032	3.181	11.213
	% Kostendekking							98

Rioolrecht		lasten taakveld	overhead	BTW	totale lasten	heffing	overige baten	totale baten
7.2	Riolering	7.211	167	242	7.620	8.860	31	8.891
6.3	Inkomensregelingen	778			778			-
	Totaal	7.989	167	242	8.398	8.860	31	8.891
	% Kostendekking							106

Leges		lasten taakveld	overhead	BTW	totale lasten	heffing	overige baten	totale baten
	Titel 1 Algemene dienstverlening							
0.2	Burgerzaken	2.543	1.210		3.753	1.671		1.671
	Totaal	2.543	1.210	-	3.753	1.671	-	1.671
	% Kostendekking							45
	Titel 2 Omgevingsvergunning							
8.3	Wonen en bouwen	1.673	500	31	2.204	2.221	72	2.293
	Totaal	1.673	500	31	2.204	2.221	72	2.293
	% Kostendekking							104
	Titel 3 Dienstverlening Europese dienstenrichtlijn							
1.2	Openbare orde en veiligheid	81	22	40	143	107		107
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	1.522	151		1.673	23	28	51
	Totaal	1.603	173	40	1.816	130	28	158
	% Kostendekking							9

Begraafrechten		lasten taakveld	overhead	BTW	totale lasten	heffing	overige baten	totale baten
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	651	4	-	655	451		451
6.3	Inkomensregelingen	2			2			-
	Totaal	653	4	-	657	451	-	451
	% Kostendekking							69

Haven		lasten taakveld	overhead	BTW	totale lasten	heffing	overige baten	totale baten
2.4	Economische havens en waterwegen	357	64	25	446	439	25	464
	Totaal	357	64	25	446	439	25	464
	% Kostendekking							104

Markt		lasten taakveld	overhead	BTW	totale lasten	heffing	overige baten	totale baten
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	159	46	11	216	91	56	147
	Totaal	159	46	11	216	91	56	147
	% Kostendekking							68

Een aanduiding van de lokale lastendruk

De hoogte van de gemeentelijke woonlasten krijgt regelmatig aandacht in de media. Onder woonlasten verstaan we: onroerendezaakbelastingen, afvalstoffen- en rioolheffing. Het zijn belastingen en tarieven waarmee ieder huishouden in een gemeente jaarlijks te maken krijgt.

Het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO) publiceert jaarlijks de Atlas van lokale lasten. Men vergelijkt daarin per gemeente de woonlasten van een woning met een voor die gemeente gemiddelde waarde. Echter COELO gebruikt een andere systematiek voor de berekening van de afvalstoffenheffing en wijkt daarmee af van de Hengelose systematiek. Voor de berekening van de onderstaande woonlasten sluiten we voor de afvalstoffenheffing aan bij de Hengelose systematiek (op basis van het gemiddeld aantal ledigingen) die we ook jaarlijks gebruiken bij de begroting. De tariefsaanpassingen voor de OZB, afval- en rioolheffing leiden voor een gemiddeld gezin (met eigen woning) tot de volgende woonlastenontwikkeling in de periode 2015-2017:

Woonlastenontwikkeling	2015	2016	2017
OZB Eigenaar	246,10	259,78	264,38
afvalstoffenheffing (meerpersoons)	250,94	250,94	247,64
Rioolheffing	193,80	205,68	212,88
TOTAAL	690,84	716,40	724,90

De lasten stegen in 2017 ten opzichte van 2016 met 1,2%% voor de eigenaar/bewoner van een woning. Voor de huurder van een woning stegen de woonlasten met bijna 0,9%, omdat deze geen onroerende-zaakbelastingen betaalt.

Rangorde van Twentse gemeenten naar hoogte van de gemeentelijke woonlasten, uitgaande van gemiddelde waarden van woningen (o.b.v. COELO)

	bruto woonlasten			
	éénpersoonshuishouden		meerpersoonshuishouden	
	2016	2017	2016	2017
Rijssen-Holten	580	569	633	617
Oldenzaal	647	648	707	694
Twenterand	627	655	724	750
Losser	724	768	724	768
Wierden	706	718	759	771
Almelo	775	773	775	773
Tubbergen	698	696	779	774
Enschede	741	716	775	775
Hellendoorn	645	666	751	776
Hengelo	651	674	747	780
Borne	765	783	765	783
Haaksbergen	783	794	833	845
Hof van Twente	775	777	824	848
Dinkelland	775	781	855	859
Overijssel	682	684	745	752

Een beschrijving van het gevoerde kwijscheldingsbeleid

De gemeente moet bij het vaststellen van kwijschelding landelijke regels toepassen. Binnen deze mogelijkheden zijn de volgende eigen beleidskeuzes gemaakt:

- Voor de ozb, onderhoudsrecht begraven, riool- en voor het vast recht bij de afvalstoffenheffing is kwijschelding mogelijk, waardoor minima geen woonlasten betalen;
- Voor extra containers wordt geen kwijschelding afvalstoffenheffing verleend en ook geen kwijschelding rioolheffing bij een grondslag > 500m3
- Bij de normkosten van bestaan wordt uitgegaan van 100% van de bijstandsnorm;
- Ondernemers voor de privébelastingen zijn gelijkgesteld met particulieren;
- Kosten voor kinderopvang worden in aanmerking genomen als uitgaven bij de berekening van de betalingscapaciteit en;
- Bij de normkosten van bestaan voor AOW'ers wordt uitgegaan van 100% van de netto AOW-norm.

In 2017 is voor € 1.280.000 kwijschelding verleend van gemeentelijke belastingen in het kader van het minimabeleid.

Heffing	Lasten 2017
Rioolheffing(K)	777.887
Afvalinzameling	492.629
OZB	8.288
Grafrechten	1.768

6.2 Weerstandsvermogen & risico's

Inleiding

De gemeente Hengelo hecht aan financiële robuustheid en aan het bewust omgaan met risico's. Dat is ook een wettelijke verplichting die voortkomt uit het in 2015 aangescherpte Besluit Begroting en Verantwoording (BBV). Die wettelijke verplichting heeft als achtergrond dat de financiële positie van de gemeente voor het gemeentebestuur (en samenleving) kenbaar en inzichtelijk moet zijn. De maatschappij verwacht van gemeenten dat zij tijdig inspelen op maatschappelijke ontwikkelingen en dat zij de hiermee gepaard gaande risico's beheersen.

De gemeenteraad heeft tot taak om erop toe te zien dat deze verantwoordelijkheid in voldoende mate wordt ingevuld. De begroting en de jaarrekening dienen om die reden een paragraaf Weerstandsvermogen en Risicobeheersing te bevatten, met daarin zowel een overzicht van de aard en omvang van risico's die de gemeente loopt, als een kwantitatief inzicht in de weerstandscapaciteit waarmee de risico's kunnen worden opgevangen.

Met ingang van de begroting 2016 en het jaarverslag 2015 is de paragraaf Weerstandsvermogen en Risicobeheersing uitgebreid met de kengetallen voor de netto schuldquote, de netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen, de solvabiliteitsratio, de grondexploitatie, de structurele exploitatieruimte en de belastingcapaciteit. De paragraaf moet daarnaast voorzien in oordeelsvorming over de onderlinge verhouding tussen deze kengetallen in relatie tot de financiële positie. Tenslotte moet de gemeente een risicobeleid en normatieve criteria opstellen voor de mate van interne beheersing die wordt nagestreefd.

De bijdrage van goed risicomanagement is dat de organisatie op een effectieve en efficiënte wijze heeft leren omgaan met een onzekere toekomst. Dit risicobeleid strekt zich ook uit tot de maatschappelijke partners.

Beleidsnotities

Titel	Raadsbesluit
De raad heeft het risicobeleid van de gemeente Hengelo in het voorjaar van 2013 geactualiseerd in de Nota "<i>Scherper aan de wind</i>". De nota risicomanagement beleid voor de periode 2013 – 2017 is bedoeld om een bijdrage te leveren aan de toekomstbestendige organisatie die wij graag willen zijn. De nota beschrijft zowel de wijze waarop de gemeente Hengelo het eigen DNA bewaakt en op koers blijft door de risico's te identificeren, in kaart te brengen en te beheersen, als de wijze waarop het bedrag wordt berekend dat de gemeente achter de hand wil houden om de gevolgen van de financiële tegenvallers op te vangen die de potentie hebben om het beleid van de gemeente Hengelo duurzaam te ontwrichten. De gemeenteraad heeft met het volgende ingestemd. 1. De vaststelling van de streefnorm voor voldoende weerstandsvermogen op de ratiowaarden tussen 1,0 en 1,4 met ratiowaarde 0,8 als ondergrens. 2. Een proces van automatische stabilisatie door eventuele batige saldi van het jaarresultaat verplicht te doteren aan de algemene reserve tot dat de minimaal gewenste streefwaarde van 1,0 bereikt is. 3. Informatieverstrekking bij begroting en jaarrekening over tenminste 60% van het totale risicoprofiel van zowel de beleidsvelden, de grote projecten als de grondexploitaties. De top	13G200020/503746

20 van de belangrijkste risico's worden bovendien expliciet genoemd en maken onderdeel uit van de verplichte paragraaf weerstandsvermogen in begroting en jaarrekening. 4. Invulling van de actieve informatieplicht door de majeure risico's tijdig kenbaar te maken en door in de beleidsrapportages de raad te informeren over de belangrijkste wijzigingen in het risicoprofiel. 5. Vertrouwelijke informatie verstrekking bij publicatie van risico's waar gemeentelijke belangen een rol van betekenis spelen.	
---	--

Doelen

Bereiken?	Doen?						
Inzichtelijk maken van de financiële positie van de gemeente	In de beleidsrapportages wordt het risicoprofiel geactualiseerd en wordt verslag gedaan van de uitgevoerde maatregelen voor risicobeheersing en -reductie. <u>Stand van zaken</u> In het jaar 2017 is de organisatie actief bij het proces van risicomanagement betrokken. Alle afdelingshoofden en projectleiders hebben minimaal twee keer de risico's naar de meest recente inzichten geactualiseerd. Hierbij is ook aandacht besteed aan nieuwe ontwikkelingen, zoals het project Lange Wemen, Warmtenet, de transities in het sociaal domein en de herziene grondexploitaties (incl. Hart van Zuid). De interviews hebben over het algemeen niet tot aanzienlijke wijzigingen in de risicoprofielen geleid. De risico's in de grondexploitaties zijn over het algemeen sterk afgenomen vanwege de verbeterde marktomstandigheden.						
Overzicht houden op de bekende risico's	Actueel houden van de database met onderkende risico's en bijbehorende beheersmaatregelen uit het NARIS pakket. Uitvoeren van simulaties om te bepalen welk buffervermogen nodig is bij de beleidsmatig bepaalde grens van 90%-zekerheid. <u>Stand van zaken</u> De Monte Carlo risicosimulatie berekent een benodigde gemeentelijke weerstandscapaciteit van € 28,1 miljoen voor het netto risicoprofiel, op basis van de beleidsmatig bepaalde grens van 90% zekerheid. Dit is inclusief de €6,2 miljoen netto risico's (d.w.z. zonder aftrek van het afdelingsbudget) van de grondexploitaties. Conform het in de vorige Beleidsbegroting vastgestelde beleid dienen risico's met een laag risicoprofiel (score van 7 of lager op een schaal van 25 en een geldgevolg kleiner dan € 1,0 miljoen) binnen de huidige eigen budgetten van de afdelingen te worden opgevangen. De benodigde weerstandscapaciteit wordt gedekt uit de algemene reserve en de bestemmingsreserves en bedraagt: <table> <tr> <td>Totale benodigde weerstandscapaciteit:</td><td>€ 28,1 miljoen</td></tr> <tr> <td>Ten laste van afdelingsbudgetten:</td><td><u>€ 3,3 miljoen</u></td></tr> <tr> <td>Herrekende benodigde weerstandscapaciteit:</td><td>€ 24,8 miljoen</td></tr> </table> Dit is € 3,9 miljoen hoger dan de € 20,9 miljoen, zoals opgenomen in de	Totale benodigde weerstandscapaciteit:	€ 28,1 miljoen	Ten laste van afdelingsbudgetten:	<u>€ 3,3 miljoen</u>	Herrekende benodigde weerstandscapaciteit:	€ 24,8 miljoen
Totale benodigde weerstandscapaciteit:	€ 28,1 miljoen						
Ten laste van afdelingsbudgetten:	<u>€ 3,3 miljoen</u>						
Herrekende benodigde weerstandscapaciteit:	€ 24,8 miljoen						

	begroting van 2018. Deze stijging wordt met name veroorzaakt door nieuwe ontwikkelingen binnen een aantal grote lopende projecten, zoals de Lange Wemen en Warmtenet. Ook door de transities binnen het sociaal domein is het risicoprofiel verhoogd. Daarentegen is het risicoprofiel ten aanzien van de grondexploitaties verlaagd door de positieve marktomstandigheden.
Inzichtelijk maken van risico's bij grote investeringen en grondexploitaties	Nieuwe investeringen en grondexploitaties ondergaan een risicoanalyse en worden getoetst aan het weerstandsvermogen. <u>Stand van zaken</u> De risicosimulatie van het grondbedrijf geeft het volgende beeld van de benodigde netto weerstandscapaciteit. Totaal benodigde weerstandscapaciteit: € 6,2 miljoen Ten laste van de grondexploitaties : € 0,0 miljoen Benodigde weerstandscapaciteit : € 6,2 miljoen De beschikbare weerstandscapaciteit van de Gemeente Hengelo als geheel biedt voor deze € 6,2 miljoen voldoende compensatie. Evenals in het jaar 2016, is ook voor het jaar 2017 de verwachting dat het grondbedrijf niet 'door de ondernemingspoort' zal gaan en daarmee buiten de VPB plicht zal blijven. Daarnaast heeft het grondbedrijf tijdig voorzieningen gevormd voor tekortexploitaties van € 73,8 miljoen, en van € 16,2 miljoen voor 'nog niet in exploitatie genomengronden'.

Indicatoren

Indicator	Waarde
Begrotings-saldo	Tenminste een sluitende begroting. <u>Stand van zaken</u> De Beleidsbegroting 2018 – 2021 toont een positief begrotingssaldo van: € 157.000 in 2018; € 460.000 in 2019; € 29.000 in 2020 en € 7.000 in 2021.
Vrij aanwendbare begroting-ruimte	Post onvoorzien tenminste € 2 per inwoner. <u>Stand van zaken</u> Uitgaande van een bevolking van ongeveer 80.000 inwoners is de omvang van de post onvoorzien bepaald op € 166.000.
Beschikbare belastingcapaciteit	Kostendekkend zijn van tarieven <u>Stand van zaken</u>

	Voor alle retributies en bestemmingsheffingen geldt het beleidsuitgangspunt van volledige kostendeckend zijn, op basis van het principe dat de veroorzaker betaalt. Voor de overige belastingen, waaronder de OZB, geldt geen limiet. Deze kunnen dus in principe (mits er geen onredelijke/willekeurige belastingheffing plaatsvindt) onbeperkt worden verhoogd. Op landelijk niveau hebben het Rijk en de VNG overigens wel een afspraak gemaakt over de maximale stijging van de landelijke ozb-opbrengst in de zogenaamde macronorm.																																				
Stille reserves	P.M. <u>Stand van zaken</u> De stille reserves van de gemeente zijn conform het beleid niet in beeld gebracht. Het huidige beleid is om de stille reserves niet bij de weerstandscapaciteit te betrekken, omdat: • deze reserves meestal niet op korte termijn liquide kunnen worden gemaakt; • dit vanuit beleidsmatig oogpunt vaak niet gewenst is; • de weerstandscapaciteit is gedefinieerd als de middelen die op korte termijn kunnen worden ingezet om tegenvallers in de exploitatie op te vangen zonder dat dit ten koste gaat van andere taken.																																				
Weerstands-capaciteit (de beschikbare weerstands-capaciteit in relatie tot de benodigde weerstands-capaciteit)	Streefcijfer is 1,0 (= voldoende). Het bureau NAR hanteert de volgende classificatie. <table><tr><td><i>Klasse</i></td><td><i>Ratio</i></td><td><i>Betekenis</i></td></tr><tr><td>A</td><td>> 2,0</td><td>Uitstekend</td></tr><tr><td>B</td><td>1,4 – 2,0</td><td>Ruim voldoende</td></tr><tr><td>C</td><td>1,0 – 1,4</td><td>Voldoende</td></tr><tr><td>D</td><td>0,8 – 1,0</td><td>Matig</td></tr><tr><td>E</td><td>0,6 – 0,8</td><td>Onvoldoende</td></tr><tr><td>F</td><td>< 0,6</td><td>Ruim onvoldoende</td></tr></table> <u>Stand van zaken</u> De beschikbare weerstandcapaciteit op basis van de geraamde gegevens van de stand van de reserves en voorzieningen per 31-12-2017 kan als volgt worden bepaald. <table><tr><td>Algemene reserve</td><td>:</td><td>€ 17,7</td></tr><tr><td>Bestemming reserves</td><td>:</td><td><u>€ 23,2</u></td></tr><tr><td>Totaal reserves</td><td>:</td><td>€ 40,9</td></tr></table> In mindering komen de volgende niet vrij aanwendbare reserve: <table><tr><td>Onderwijshuisvesting</td><td>:</td><td><u>€ 5,2</u></td></tr><tr><td>Totaal niet vrij aanwendbaar</td><td>:</td><td>€ 35,7</td></tr></table>	<i>Klasse</i>	<i>Ratio</i>	<i>Betekenis</i>	A	> 2,0	Uitstekend	B	1,4 – 2,0	Ruim voldoende	C	1,0 – 1,4	Voldoende	D	0,8 – 1,0	Matig	E	0,6 – 0,8	Onvoldoende	F	< 0,6	Ruim onvoldoende	Algemene reserve	:	€ 17,7	Bestemming reserves	:	<u>€ 23,2</u>	Totaal reserves	:	€ 40,9	Onderwijshuisvesting	:	<u>€ 5,2</u>	Totaal niet vrij aanwendbaar	:	€ 35,7
<i>Klasse</i>	<i>Ratio</i>	<i>Betekenis</i>																																			
A	> 2,0	Uitstekend																																			
B	1,4 – 2,0	Ruim voldoende																																			
C	1,0 – 1,4	Voldoende																																			
D	0,8 – 1,0	Matig																																			
E	0,6 – 0,8	Onvoldoende																																			
F	< 0,6	Ruim onvoldoende																																			
Algemene reserve	:	€ 17,7																																			
Bestemming reserves	:	<u>€ 23,2</u>																																			
Totaal reserves	:	€ 40,9																																			
Onderwijshuisvesting	:	<u>€ 5,2</u>																																			
Totaal niet vrij aanwendbaar	:	€ 35,7																																			

	Minus 1 jaar rentelasten : € 1,3 (tegen 3,75% standaard omslagrente) Netto weerstandscapaciteit : € 34,4 miljoen De benodigde netto weerstandscapaciteit is € 24,8 miljoen en de beschikbare weerstandscapaciteit is € 34,4 miljoen. Dit levert vervolgens een ratio op van 1,39 (= voldoende).
--	--

Belangrijkste risico's

Risicogebeurtenis	Gevolgen	Percentage
Parkeergarage BP Hofstedestraat niet langer aangemerkt als Dienst Algemeen Economisch Belang	Afwaardering activa tegen waarde economisch verkeer	7,1%
De gedateerde specificaties van de gewicht besparende vloer in het nieuwe stadskantoor	Vertraging en niet geplande meerkosten	3,9%
Mogelijke problemen bij de nieuwe aanbesteding van zorgaanbieders op Twentse schaal	Imago schade en niet geplande meerkosten	3,8%
Excessieve prijsstijging in UAV aanneemcontract renovatie en nieuwbouw stadskantoor	Imago schade en niet geplande meerkosten	3,8%
De combinatie van langdurige lage inflatie en relatief hoge rente in de grondexploitaties	De kosten stijgen sneller dan geraamde opbrengsten	3,3%
Prestatie afspraken met samenwerking partners blijken moeilijk afdwingbaar	Gederfde inkomsten	3,0%
Gebrek aan realisatiekracht bij samenwerking partners I3H	Grondexploitaties zijn niet langer financieel sluitend	2,6%
Trajecten van uitkeringsgerechtigden en van statushouders leiden niet tot uitstroom	Hogere lasten dan geraamd	2,2%
Taakverzwaring bij drank, horeca en tabakswet zonder formatie uitbreiding	Gemeente aangesproken op gebrekkige handhaving	1,9%
Vertraagde oplevering nieuwe stadskantoor en renovatie stadhuis	Niet geraamde kosten van vervangende huisvesting	1,9%
Veranderde ontwerpopvattingen over veiligheid bij renovatie stadhuis blijken moeilijk combineerbaar	Niet geraamde meerkosten	1,9%
Mogelijk frauduleuze declaraties in PGB regelingen	Budgetoverschrijdingen in het sociaal domein	1,9%
De grond uitgifte prijzen komen op langere termijn onder druk te staan	Extra verliesvoorzieningen bij de grondexploitaties	1,9%
Convenant Duurzame Verstedelijking met de provincie Overijssel	Eigen projecten blijken niet ontwikkelbaar	1,7%
Grondprijsontwikkeling en uitgifte tempo bij Business Park XL	Extra verlies voorziening in de staat van voorzieningen	1,6%
De grondopbrengst van Lansinkveld Noord is niet haalbaar	Extra verliesvoorzieningen bij de grondexploitaties	1,6%
De 5% eigen risico van de vangnet regeling wordt aangesproken	Hogere lasten dan geraamd in het sociaal domein	1,5%
Meerwerk kosten renovatie stadhuis overschrijden de begrotingspost voor onvoorzien kosten	Hogere lasten dan voorzien in het renovatiekrediet	1,5%
Kosten van asbestsanering blijken onvoorspelbaar bij de renovatie stadskantoor	Hogere lasten dan voorzien in het renovatiekrediet	1,4%
Onverwachte bezuinigingen op de WMO en de Jeugdzorg	Budgetoverschrijdingen in het sociaal domein	1,3%
Nadelige verdeelmaatstaven gemeentefonds en decentralisatie uitkeringen	Minder inkomsten dan begroot	1,3%
De niet aflossing van de beide achtergestelde leningen aan de verzelfstandigde warmtebedrijven	Aanvullende verliesvoorzieningen	1,22%
Geen handhaving van de SVB op PGB's en te weinig controle middelen om de WMO en de nieuwe Jeugdzorg uitgaven van de zorgkantoren kritisch te	Budgetoverschrijdingen in het sociaal domein	1,1%

kunnen volgen		
Aansprakelijkstelling door onjuiste interpretatie complexe milieuregelgeving	Imago schade en niet geplande kosten	1,1%
Hart van Zuid; aansprakelijkstelling voor het afhaken van de koper van het Verenigingsgebouw	Niet geraamde meerkosten	1,1%

Kengetallen

	jaarverslag	begroting	jaarverslag
	2016	2017	2017
netto schuldquote	230,00%	260,00%	206,00%
netto schuldquote gecorrigeerd	80,00%	86,00%	73,00%

De netto schuldquote geeft de verhouding weer tussen het vreemde vermogen (opgenomen) en het saldo van de jaarrekening; bij de gecorrigeerde schuldquote wordt het saldo van opgenomen en uitgegeven financiering in aanmerking genomen. Het grote verschil tussen beide cijfers wordt veroorzaakt doordat in Hengelo de financiering van woningbouwcorporaties tot 2014 door de gemeente werd aangetrokken en doorverstrekt aan de corporaties. De netto schuldquote is daarmee de hoogste van Nederland. De gecorrigeerde schuldquote ligt net boven het landelijk gemiddelde. Met name door aflossingen op leningen, zowel opgenomen als uitgegeven, loopt de schuldquote fors terug.

	jaarverslag	begroting	jaarverslag
	2016	2017	2017
solvabiliteitsratio	5,00%	6,00%	6,00%

De solvabiliteitsratio geeft het aandeel van het eigen vermogen weer in een percentage van het balanstotaal. Deze ratio geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan zijn financiële verplichtingen te voldoen. Er is, m.n. door het rekeningresultaat, sprake van een lichte verbetering.

	jaarverslag	begroting	jaarverslag
	2016	2017	2017
grondexploitatie	43,64%	30,99%	26,64%

Dit kengetal geeft weer hoe de waarde van de grond zich verhoudt tot de totale gemeentelijke baten.

	jaarverslag	begroting	jaarverslag
	2016	2017	2017
structurele exploitatieruimte	-2,30%	0,00%	-1,10%

Voor de berekening van de structurele exploitatieruimte worden de baten en lasten gezuiverd van de incidentele componenten. De jaarrekening 2017 laat in structurele zin dus een tekort zien.

	jaarverslag	begroting	jaarverslag
	2016	2017	2017
belastingcapaciteit	96,90%	98,00%	99,72%

De belastingcapaciteit 2017 ligt vrijwel op het landelijk gemiddelde.

6.3 Onderhoud aan kapitaalgoederen

Een groot deel van het gemeentelijk vermogen is geïnvesteerd in kapitaalgoederen. De kapitaalgoederen zijn van groot belang voor het functioneren van onze gemeente, onder andere op het gebied van leefbaarheid, veiligheid, verkeer, vervoer en recreatie. Onderhoud en beheer is nodig om kapitaalvernietiging te voorkomen en om veiligheid te waarborgen. Met het beheer en onderhoud van onze wegen, riolering, water, openbaar groen en gemeentelijk gebouwen is een grote inzet van onze middelen gemoeid. De lasten van onze kapitaalgoederen zijn onderdeel van de verschillende programma's. Deze paragraaf geeft een integraal inzicht in de kaders, ontwikkelingen, onderhoudstoestand en kosten van onze kapitaalgoederen over de programma's heen.

6.3.1 Wegen

Volumes

Verharding	
Asfalt	1.922.034 m2
Elementenverharding	2.691.180 m2
Betonverharding	131.085 m2
Half verharding	166.679 m2
Overige	32.972 m2
Totaal	4.943.950 m2
Waaronder:	
Voetpad	1.204.672 m2
Fietspad	333.448 m2
Rijbaan	2.678.689 m2

Onderhoudssystematiek

De gemeente Hengelo hanteert voor het beheer en onderhoud van wegen het kwaliteitsniveau zoals deze omschreven zijn in de landelijke richtlijnen van het CROW.

Veranderingen in het onderhoudsniveau

Het onderhoudsniveau wordt niet veranderd. Hengelo streeft er naar om de richtlijnen van het CROW te handhaven.

Relevante veranderingen t.o.v. vorig jaar

Het preventief herstraten gebeurd op basis van meldingen en geconstateerde schades. Deze werkzaamheden worden per 1 januari uitgevoerd door de nieuwe organisatie Gildebor.

Coalitieakkoord

In het coalitieakkoord is niet specifiek aandacht gevestigd op het onderhoud van wegen.

Relevante beleidsnota's

- De wegennota 2003
- Het gemeentelijk verkeer en vervoersplan 2003

Grote projecten en ontwikkelingen

Dalmeden en Medaillon

De komende jaren blijft de gemeente Hengelo inzetten op gebiedsontwikkelingen. Er moeten nog delen openbare ruimte aangelegd worden in Medaillon en Dalmeden. Het areaal wegen en trottoirs neemt hierdoor verder toe.

Enschedesestraat, Kuipersdijk, Deurningerstraat

In de perioden 2017 - 2020 worden de Enschedesestraat, de Kuipersdijk en de Deurningerstraat volledig heringericht. Als gevolg hiervan zijn c.q. worden de wegen, fietspaden en trottoirs ook opnieuw aangelegd.

Laan Hart van Zuid

De ontbrekende delen van de nieuwe ontsluitingsweg "Laan Hart van Zuid" worden aangelegd.

Huidige staat van onderhoud

Uit inspecties en de evaluatie over het onderhoud van de openbare ruimte blijkt dat er sprake is van enige achterstand op het gebied van verharding en verlichting. Deze wordt onder andere veroorzaakt doordat in de jaren '70 en '80 veel infrastructurele voorzieningen zijn aangelegd, welke nu toe zijn aan vervanging. Daarnaast zijn de kosten voor het uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden verhoogd en de budgetten verlaagd. De budgetten zijn wel toereikend om de staat van onze wegen aan de landelijke CROW richtlijnen te laten voldoen.

Kort cyclisch onderhoud wordt per 1 januari 2017 uitgevoerd door Gildebor. Hierbij worden meldingen verholpen en kleine reparaties aan straatwerk uitgevoerd. Het grote onderhoud aan de wegen, trottoirs en andere verhardingen wordt hoofdzakelijk uitgevoerd door aannemers in opdracht van de gemeente. Opdrachten worden verstrekt als er niet meer voldaan wordt aan de landelijke richtlijnen voor wegen of wanneer er schades geconstateerd zijn waarbij onderhoud vereist is. Zo blijft de veiligheid gewaarborgd. Wel is het nodig kritisch te blijven nadenken over het gewenste beheerniveau.

Financiën

De budgetten zijn voldoende om de wegen te blijven laten voldoen aan de landelijke CROW richtlijnen. De budgetten zijn niet voldoende om alle onderhoudsmaatregelen en vervangingen uit te kunnen voeren. Ook wegen die wel voldoen aan de gestelde normen hebben onderhoud nodig. Dit wordt nu uitgesteld. Wanneer wegen onder het gestelde onderhoudsniveau dreigen te komen, krijgen deze een hogere prioriteit en worden deze eerder aangepakt. Er wordt voor het onderhoud van de wegen niet jaarlijks gereserveerd. Er wordt wel gereserveerd als er vanuit onderhoud geld aan projecten moet worden bijgedragen en als er gecombineerde onderhoudsactiviteiten plaatsvinden. Als er achterstallig onderhoud is waar geen budget voor is, wordt hiervan melding gemaakt aan de raad en wordt om extra budget gevraagd. De budgetten zijn:

Uitgaven	3.450.097,00	3.273.077,06
Inkomsten	-261.609,00	-289.336,07
	3.188.488,00	2.983.740,99

6.3.2 Groen

Volumes

Groen	
Bomen	34.822 st
Natuurlijke beplanting	707.295 m2
Cultuurlijke beplanting	267.369 m2
Gras	3.868.789 m2
Hagen	60.206 m2
Totaal groen (m2)	4.903.659 m2
Waaronder:	
Heesters & botanische rozen	188.420 m2

Gazon	1.413.610 m2
-------	--------------

Onderhoudssystematiek

In de beheercatalogus 2007 is aangegeven hoe het groen beheerd moet worden. Er is bijvoorbeeld vermeld hoe lang het gras mag zijn, hoeveel onkruid aanwezig mag zijn, hoeveel overhang er mag zijn. Ook zijn hierin zaken vermeld zoals minimale vlakheid, minimale bedekking etc. De beheercatalogus maakt onderscheid in niveau "Hoog", niveau "Basis" en niveau "Laag". Bedrijventerreinen worden beheerd op niveau "Laag". Het centrum en de wijkwinkelcentra worden beheerd op niveau "Hoog". De rest van Hengelo wordt beheerd op niveau "Basis".

Veranderingen in het onderhoudsniveau

Het onderhoudsniveau wordt niet veranderd.

Coalitieakkoord

Volgens het coalitieakkoord is groen belangrijk voor de leefbaarheid van de stad. Nieuwe ontwikkelingen in de openbare ruimte worden waar mogelijk benut om de groen functie te versterken. Daarbij wordt gekozen voor een slimme en flexibele benadering zonder het kader van de hoofdgroenstructuur los te laten. Waar mogelijk wordt meegewerkt aan zelfbeheer door bewoners. Bij illegaal grondgebruik is het uitgangspunt een oplossing vinden via bijvoorbeeld verkoop of verhuur.

Om dit mogelijk te maken heeft de gemeenteraad in 2015 besloten om het beleid te versoepelen. Voorafgaand aan dit besluit was het zo dat alle ingrepen in de hoofdgroenstructuur, groot of klein, moesten worden voorgelegd aan de gemeenteraad. Dit is –vooral voor kleine ingrepen– een omslachtige procedure. Het college kan hier nu zelf besluiten over nemen. Per geval zal nog altijd zorgvuldig worden gekeken of de ingreep echt nodig is, en of er nog andere mogelijkheden zijn.

Verder heeft de raad besloten om bewoners die een stukje gemeentegrond illegaal in gebruik hebben, onder bepaalde voorwaarden toe te staan om deze grond te kopen of in gebruik te nemen. Dit wordt dan mogelijk gemaakt voor stukjes grond die vóór een peildatum (11 maart 2013) illegaal in gebruik zijn genomen. Dit is terug te vinden op luchtfoto's. Om deze beleidswijzigingen mogelijk te maken zijn de Nota Snippergroen 2013 en het Groenplan Hengelo op onderdelen aangepast.

Inzichten op gebied van spelen veranderen. Er is sprake van een verschuiving naar meer natuurlijk spelen en een grotere nadruk op ontmoeting. Er komt meer aandacht voor informele speelruimte. In het nieuwe speelbeleid geven we een grotere rol aan onze inwoners om zelf speelvoorzieningen te realiseren en/of te onderhouden.

In de afgelopen jaren heeft de gemeente te maken gehad met forse bezuinigingen, ook op het speelbudget. Dit had grote gevolgen, want met het overblijvende budget zou de gemeente bijna de helft van het aantal speelplekken op den duur niet meer kunnen onderhouden. De gemeenteraad vond dit te ver gaan en heeft daarom besloten extra geld beschikbaar te stellen, zodat toch nog 80% van het aantal ingerichte speelplekken in Hengelo voor de toekomst behouden kan blijven.

Om dit te bereiken wordt ingezet op een verbetering van de kwaliteit van de overblijvende speelplekken, zodat de onderhoudskosten omlaag kunnen en de voorzieningen langer mee kunnen. Er zullen oude speelplekjes moeten verdwijnen en sommige speelplekken zullen worden samengevoegd. Dit gebeurt niet in één keer, maar in de loop van de jaren. De gemeente doet dit niet alleen; de voorstellen hiervoor worden gemaakt in overleg met de bewonersorganisaties en bewoners. Er is een Plan van Aanpak Participatie 'Duurzaam spelen' opgesteld, waarin staat hoe de bewonersorganisaties en bewoners bij deze plannen worden betrokken. De gemeenteraad heeft de Kadernota Spelen en het Plan van Aanpak in 2016 vastgesteld. Daarmee is het traject van start gaan waarin de bewonersorganisaties en de bewoners worden betrokken bij de plannen voor samenvoeging en concentratie van speelplekken.

Relevante beleidsnota's

- Beheercatalogus 2007
- Bomenverordening 2009
- Groenplan Hengelo 2015
- Bomenbeheerplan 2010
- Nota snippergroen 2015
- Kadernota Spelen 2016

Grote projecten en ontwikkelingen

Uitbreidingslocaties

De komende jaren wordt er steeds meer openbare ruimte aangelegd in de uitbreidingsgebieden Dalmeden, Medaillon en 't Rot. Als gevolg hiervan neemt ook het areaal openbare ruimte en daarmee het groenareaal toe.

Reconstructies

De reconstructie van de Westtangent is afgerond. Hierbij zijn veel nieuwe bomen en nieuwe beplantingen aangebracht, die overgaan in regulier beheer. De Enschedesestraat, Deurningerstraat, Vosboerweg, Kuipersdijk en Mozartlaan worden heringericht. Als gevolg hiervan is/wordt ook het openbaar groen opnieuw aangelegd. Omdat het hier in hoofdzaak gaat om vervanging leidt dit tot een beperkte correctie op de arealen.

Nieuwe infrastructuur & openbare ruimte

De realisatie van het noordelijke deel van de laan Hart van Zuid is gestart in 2016. Het zuidelijke deel, inclusief de brug over het Twentekanaal, volgt in de jaren daarna. De Watertorenlaan wordt gereconstrueerd waarbij gelijktijdig een gedeelte van de fietssnelweg F35 en de nieuwe Veldbeek worden aangelegd.

Deze nieuwe aanleg leidt tot een uitbreiding van het areaal openbare ruimte. De aanleg van het Watertorenpark heeft geleid tot een behoorlijke uitbreiding van het groenareaal.

Organisatieontwikkelingen

In 2016 is de bestuurlijke opdracht "samen verder" verder uitgewerkt. Samen met de Hof van Twente en de SWB is een nieuw bedrijf opgericht te weten Gildebor. Dit nieuwe bedrijf gaat een groot deel van het onderhoud van de openbare ruimte voor zijn rekening nemen. Speerpunten zijn de kwaliteit van de openbare ruimte, vakmanschap en mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt opleiden en werk verschaffen. Deze nieuwe organisatie is per 1-1-2017 van start gegaan.

Actualisatie Bomenverordening

De bomenverordening wordt aangepast, waarbij het uitgangspunt is dat waardevolle bomen beschermd blijven en tegelijkertijd de regelgeving wordt vereenvoudigd en de vergunningplicht deels wordt afgeschaft.

Huidige staat van onderhoud

Voor één derde van Hengelo zijn er contracten afgesloten met aannemers om het kort cyclisch onderhoud uit te voeren. Het overige twee derde deel van Hengelo wordt beheerd door de het groenbedrijf van de SWB en de eigen dienst en vanaf 2017 door Gildebor. De kwaliteit is voor 85% conform de afgesproken beheerniveaus. Om dit niveau te behouden voeren we renovaties en omvormingen uit. Dit doen we zowel met Gildebor als ook met aannemers. De bezuinigingen van de afgelopen jaren zetten de kwaliteit wat onder druk.

Financiën

De budgetten zijn voldoende voor het regulier onderhoud om de vastgestelde onderhoudsniveaus te behouden. Voor renovaties is niet voldoende geld beschikbaar. Er wordt jaarlijks niet voor groot onderhoud gereserveerd. Wanneer er onvoldoende budget beschikbaar is voor groot onderhoud, wordt hiervoor aan de raad een krediet gevraagd. Ook wordt gekeken of een combinatie kan worden gevonden met projecten en andere onderhoudswerkzaamheden die plaatsvinden, zoals rioleringswerkzaamheden en herstraten.

Uitgaven	5.413.543,00	5.444.786,39
Inkomsten	-557.688,00	-585.222,95
	4.855.855,00	4.859.563,44

6.3.3 Water en riolering

Volumes

Riool	
Vrij-verval riolering	617.016 m1

Mechanisch riolering	89.590 m1
Doorlatende leiding	229.704 m1
Kolken	33.838 st
Drukrioolgemalen	285 st
Rioolgemalen	77 st

Onderhoudssystematiek

De kwaliteit van de riolering wordt beoordeeld via periodiek uitgevoerde camera inspecties. Op basis hiervan is een rioolrenovatieplan opgesteld. Daarbij is onderscheid gemaakt naar urgentie. Sommige riolen moeten snel worden vervangen (binnen 1 jaar, urgent), anderen zijn minder urgent (2-5 jaar) en een deel is niet urgent (6-10 jaar). Deze laatste groep wordt later nogmaals geïnspecteerd. Voor alle overige riolen wordt een verwachte levensduur van 60 jaar aangehouden.

Veranderingen in het onderhoudsniveau

Het onderhoudsniveau wordt niet veranderd.

Relevante veranderingen t.o.v. vorig jaar

In de afgelopen jaren is voor bijna € 2 miljoen structureel bezuinigd op de riolering. Dat betekent dat grondwaterprojecten worden getemporiseerd en dat vervanging van rioolbuizen meer risico gestuurd plaatsvindt.

Coalitieakkoord

In het coalitieakkoord is aandacht voor het klimaatbestendig maken van de stad. Onder andere tijdelijke waterberging in de openbare ruimte en de inrichting van stuwgebieden die bij hevige neerslag het water bovenstrooms langer vasthouden. Verder is er aandacht voor beekherstel (Omloopleiding, Berflobeek, Drienerbeek en delen van de Veldbeek). De uitvoering van deze waterhuishoudingsplannen levert een sterke bijdrage aan de duurzaamheidsdoelstellingen van de gemeente.

Relevante beleidsnota's

- Gemeentelijk Rioleringsplan 2018-2022 (vastgesteld raad 19 november 2017);
- Gemeentelijk Grondwaterplan (vastgesteld in 2013);
- Gemeentelijk Waterplan (vastgesteld in 2006).

NB: het Gemeentelijk Grondwaterplan en het Gemeentelijk Waterplan maken integraal onderdeel uit van het vGRP 2013-2017.

Grote projecten en ontwikkelingen

- Riolvervanging Enschedesestraat in combinatie met HOV Hengelo-Enschede;
- Riolverzwaring Deurningerstraat
- Riolverzwaring Mozartlaan;
- Riolvervanging Ketelstraat;
- Inrichten openbare ruimte voor waterberging (WOLK),
- Oplossen grondwateroverlast. (loopt meerdere jaren)
- Herinrichting Drienerbeek tussen de Haverweg en de Grundellaan;
- Herinrichting Berflobeek bij de Marskant;
- Aanleg (delen van) de Veldbeek;
- Aanleg gedeelte Balktsbeek.

Op het gebied van riolering en waterhuishouding wordt samengewerkt met de Twentse gemeenten en het Waterschap. Met zogenaamde werkplaatsen wordt door gezamenlijk onderzoek geprobeerd kostenbesparingen te realiseren in de waterketen.

Huidige staat van onderhoud

De kwaliteit van de riolering wordt beoordeeld door periodiek uitgevoerde camera inspecties. Op basis hiervan is een rioolrenovatieplan opgesteld. In het rioolrenovatieplan wordt naast vervanging ook gekeken naar de mogelijkheid van deelreparaties en re-lining. De kosten van vervangingen, renovaties en de exploitatielasten worden volledig gedekt door de voorziening riolering. Om grondwaterstanden goed en langdurig in beeld te krijgen is een grondwatermeetnet gerealiseerd. Dit bestaat uit ruim 100 peilbuizen met dataloggers. Het beheer en onderhoud van het meetnet

wordt volledig gedekt middels de voorziening riolering. Het beheer en onderhoud van de beken en bergingsvijvers (oppervlaktewater) ligt bij het waterschap Vechtstromen. Riolering wordt nu later vervangen dan in het verleden het geval was. Het beheer vindt meer risico gestuurd plaats. De functionaliteit en veiligheid blijven echter gewaarborgd.

Financiën

De budgetten voor regulier en groot onderhoud zijn vastgesteld in het GRP 2018-2022. Hoewel het beheer meer risico gestuurd plaats vindt is de verwachting dat dit voldoende is om de eisen die aan de functionaliteit en veiligheid worden gesteld te waarborgen. Mocht een riolering onverhoopt eerder moeten worden vervangen dan gepland dan kan dit vaak worden opgelost door een geplande vervanging wat naar achteren te schuiven.

Riolering

Uitgaven	7.854.029,00	8.056.239,82
Inkomsten	-8.747.785,00	-8.949.995,82
	-893.756,00	-893.756,00

Overige waterlopen

Uitgaven	97.968,00	118.368,63
Inkomsten	-	-
	97.968,00	118.368,63

6.3.4 Gebouwen

Volumes

De omvang van de vastgoed portefeuille bestaat momenteel nog uit 185 gebouwen (één gebouw kan uit meerdere adressen bestaan). Deze zijn voor € 503,8 miljoen verzekerd (herbouwwaarde). De vastgoedportefeuille bestaat onder andere uit scholen, sporthallen, buurthuizen, en aankopen in het kader van grondverwerving. Als gevolg van deze diversiteit zijn de gemeentelijke objecten onderdeel van verschillende beleidsprogramma's en sectoren. De objecten zijn verdeeld in de volgende categorieën:

Gebouwen	
Wettelijk taak (onderwijs)	83 gebouwen
Gemeentelijk beleid (kunst & cultuur, sport, welzijn, parkeren, kinderboerderij)	59 gebouwen
Huisvesting eigen organisatie	11 gebouwen
Herontwikkeling	10 gebouwen
Afstoten (heroverweging eigendom, verkoop of sloop)	22 gebouwen

Relevant beleid

Onderhoudssystematiek

Het gemeentelijk vastgoed (met uitzondering van de onderwijsgebouwen en de af te stoten panden) is in 2016 geïnspecteerd conform de NEN 2767-systematiek. De inspecties zijn in 2017 verwerkt in een meerjarenonderhoudsplanning en worden bijgehouden en geactualiseerd met behulp van het softwareprogramma Planon. Een keer per vier jaar zal er een her-inspectie door derden van de objecten plaatsvinden.

Veranderingen in onderhoudsniveau

Het gemeentelijk vastgoed is geïnspecteerd om zodoende goed te kunnen sturen op de onderhoudskosten van het vastgoed en inzicht te hebben in de risico's en de werkelijke oppervlakten van de gemeentelijk objecten. De huidige onderhoudsniveaus van het gemeentelijk vastgoed zijn in beeld. Het gewenste onderhoudsniveaus dient nog vastgesteld te worden.

Relevante veranderingen t.o.v. vorig jaar

Niet van toepassing

Coalitieakkoord

In het coalitieakkoord wordt niets vermeld over het onderhoudsniveau. Tevens zijn er door de raad of het college geen richtlijnen vastgesteld met betrekking tot het onderhoudsniveau. Het voornemen is om aan de hand van de inspectierapporten hiervoor richtlijnen op te stellen. De richtlijnen kunnen gebaseerd worden op de conditieniveaus conform de NEN 2767.

Relevante beleidsnota's

- Businessplan oprichting Vastgoedbedrijf 2012

Grote projecten en ontwikkelingen

Het afgelopen jaar heeft de focus gelegen bij enkele grote projecten zoals renovatie Twentebad, renovatie sporthal Weusthag en renovatie Sportcomplex Kuipersdijk 40. Daarnaast zijn er op het gebied van duurzaamheid ontwikkelingen en wordt het proces met betrekking tot het inkopen van (groot)onderhoud voor de komende jaren verder ontwikkeld.

Huidige staat van onderhoud

De gemeentelijk objecten zijn geïnspecteerd. Uit de inspectie is gebleken dat een overgroot deel van de objecten het onderhoudsniveau 3 (redelijke conditie) of beter heeft. De staat van het onderhoud is over het algemeen dus voldoende. De objecten die in aanmerking komen voor verkoop/sloop zijn niet geïnspecteerd. Het onderhoudsniveau kan voor deze objecten wat lager liggen.

Financiën

Uit de onderhoudsplanningen blijkt dat de getroffen onderhoudsvoorzieningen en de bestemmingsreserve toereikend zijn om het huidige onderhoudsniveau te bestendigen. In 2017 is er binnen het Vastgoedbedrijf minder grootonderhoud uitgevoerd dan begroot. Het niet uitgevoerde onderhoud is doorgeschoven naar 2018 en verder. Het resterende budget blijft in de voorziening/reserve beschikbaar. Daarnaast is er bij de verbouwing van het stadhuis/stadskantoor grootonderhoud uitgevoerd welke ten laste is gebracht van de daarvoor bedoelde bestemmingsreserve.

Overzicht budgetten

2017	Begroot	Werkelijk
Regulier onderhoud	€ 1.073.731	€ 751.529
Groot onderhoud	€ 1.185.568	€1.291.126

Deze budgetten zijn uitsluitend ten behoeve van kosten derden. Voor het onderhoud dat door ons eigen personeel wordt gedaan (personeelslasten) zijn separate budgetten opgenomen. Het onderhoud voor de onderwijsgebouwen en de panden die in de grondexploitaties zitten worden niet vanuit bovengenoemde budgetten bekostigd. Schoolbesturen krijgen een rechtstreekse bijdrage van het rijk voor onderhoud van de onderwijsgebouwen. De panden in de grondexploitaties worden binnen de grondexploitaties gedekt.

6.4 Grondbeleid

Uitvoering van het grondbeleid

Ten opzichte van de jaarrekening 2016 zijn de volgende wijzigingen opgetreden:

Uit de vragen en antwoorden van de commissie BBV (Besluit, Begroten en Verantwoorden) over de notitie grondexploitaties 2016 blijkt dat de commissie nadrukkelijk stelt dat er tussentijds winst genomen dient te worden conform de POC method (Percentage of Completion). De percentage of completion methode is de opbrengsten en kosten naar rato van de prestatie verwerken. Hierdoor ontstaat er inzicht in de financiële gevolgen tijdens een boekjaar en worden de opbrengsten en kosten in de winst- en verliesrekening verantwoord. Daarbij wordt ook nadrukkelijk gesteld dat er met deze methode voldoende rekening is gehouden met de risico's. Dat biedt dus beperkte ruimte voor eigen inschattingen voor voorzichtigheidsprincipes.

Overige zaken die gewijzigd zijn:

- De parameters zijn bijgesteld door de Raad;
- Het programma voor kantoren in WTC Businessdistrict is bijgesteld;
- Verkoopprijzen zijn extern getoetst en waar nodig bijgesteld.

Visie gemeentelijk grondbeleid

De gemeente Hengelo wil met haar grondbeleid een bijdrage leveren aan de invulling van haar ambities op het terrein van wonen en economie. Het grondbeleid heeft daarmee een volgend karakter voor andere beleidsvelden en programma's. Gelet op de huidige grondvoorraad zal een actief grondbeleid voor nieuwe projecten situationeel worden toegepast. De gemeente opereert behoudzaam en meer faciliterend. In dat opzicht wordt het huidige beleid uit de periode 2012 – 2016 voortgezet. Maar maatschappelijk kan het wenselijk zijn om bepaalde ontwikkelingen in de stad te stimuleren of juist af te remmen. Waar nodig pakt het grondbedrijf dan een actievere rol op om zorg te dragen voor een evenwichtige ontwikkeling van de stad.

Ten opzichte van de vorige nota grondbeleid 2012 – 2017 hebben zich de volgende wijzigingen voorgedaan:

1. De regelgeving voor actief grondbeleid is belangrijk aangescherpt:

a. De Ladder voor duurzame verstedelijking (onderdeel Besluit ruimtelijke ordening)

De Ladder beoogt vraag en aanbod van woningbouwlocaties en bedrijventerreinen beter in balans te brengen. Dit vindt op gemeentelijk niveau zijn vertaling in:

- De Woonvisie;
- De Herprogrammering bedrijventerreinen.

b. Vennootschapsbelasting (Vpb-plicht) voor gemeenten

De Vpb-plicht beoogt het structureel maken van winst op het grondbedrijf minder aantrekkelijk te maken;

c. Het Besluit begroting en verantwoording (BBV)

Het BBV is sterk gewijzigd met het doel risico's te beperken. De gemeente laat haar grondexploitaties aansluiten bij deze nieuwe regels.

2. De strenge regelgeving en de reeds gedane investeringen hebben als consequentie dat het grondbedrijf voorzichtig opereert en niet snel zal overgaan tot investeringen. Maar vanuit maatschappelijk perspectief kan het juist wenselijk zijn om bepaalde ontwikkelingen in de stad te stimuleren of juist af te remmen. Daar waar gewenst pakt het grondbedrijf dan een actievere rol op om zorg te dragen voor een evenwichtige ontwikkeling van de stad en kiest voor meer sturing door middel van actief grondbeleid. Het kan daarbij gaan om belangrijke locaties die niet door marktpartijen worden ontwikkeld en gerealiseerd, maar ook is heel goed mogelijk dat de gemeente uit strategische overwegingen gronden verwerft die wel goed in de markt liggen;

3. In anterieure overeenkomsten worden in het kader van het kostenverhaal de ambtelijke uurtarieven gehanteerd conform de ministeriële regeling inzake van plankosten;

4. In anterieure overeenkomsten worden bepalingen opgenomen waarbinnen het project moet zijn gerealiseerd. Zo niet, dan kan de nieuwe bestemming zonder schadevergoeding worden ingetrokken. Dit is een uitvloeisel van de Ladder voor duurzame verstedelijking.

Actualiteit gemeentelijk grondbeleid

Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) is in 2016 enorm gewijzigd. De gemeente laat uiteraard haar grondexploitaties in de begroting aansluiten bij deze nieuwe regelgeving. Kort gaan we hieronder nog in op een aantal punten van de BBV die een nadere toelichting behoeven:

Disconteringsvoet

De commissie BBV schrijft een disconteringsvoet voor van 2%. De disconteringsvoet wordt gebruikt om het resultaat op eindwaarde, contant te maken naar heden (huidig prijspeil). De gehanteerde disconteringsvoet was in de jaarrekening van 2016 gelijk aan de (omslag)rente (2 %).

Looptijd langer dan tien jaar

De volgende gemeentelijke complexen hebben een langere looptijd dan tien jaar. In de grondexploitaties is daarom geen opbrengstenindexering gerekend na tien jaar. Dit is een risico beperkende maatregel. De volgende vijf gemeentelijk grondexploitaties hebben een looptijd langer dan tien jaar:

- Veldwijk Noord. We zijn in 2009 een realisatie overeenkomst aangegaan met de woningcorporatie Welbions over heel Veldwijk Noord. Er zijn vertragingen in de uitvoering ontstaan, waardoor het de verwachting is dat de uitvoering van de overeenkomst pas in 2030 gerealiseerd is. We zijn met Welbions in gesprek om het project te verkleinen naar alleen het middendeel van Veldwijk Noord;
- Dalmeden. In Dalmeden verkopen we voornamelijk grotere kavels. Het is de verwachting dat er na de gestelde tienjaarstermijn nog steeds vraag is naar deze kavels (geraamd € 5,7 miljoen); dat de looptijd van Dalmeden langer is dan 10 jaar is op zich een risico beperkende maatregel.
- Hart van Zuid. Hart van Zuid is opgedeeld in diverse deelprojecten. De meeste grondexploitaties vallen ruim binnen de tienjaarstermijn. Uitzonderingen hierop vormt het WTC Businessdistrict waarin de laatste opbrengsten geraamd zijn in 2034. Het WTC Businessdistrict is een compacte kantorenlocatie waarvoor de lange looptijd op zich een risico beperkende maatregel is.
- Oosterveld. In de grondexploitatie gaan we uit van een uitgiftetermijn van 11 jaar. Daarmee wijkt deze grondexploitatie heel licht af van de gestelde tienjaarstermijn en is er geen reden om de termijn aan te passen.

Planresultaten grondexploitaties

Alle gemeentelijke grondexploitaties worden jaarlijks middels de herzieningen grondexploitaties vastgesteld door de Raad. De Raad heeft de parameters, die in de grondexploitaties gebruikt worden, 17 januari 2017 al vastgesteld. Het gaat om de volgende parameters:

Omschrijving	2018	2019	2020	2021	2022 t/m 2027	2028 ev.
Kostenindexering	0%	3%	3%	2%	2%	2%
Rente	2%	2%	2%	2%	2%	2%
Opbrengstenindex bedrijven	0%	0%	0%	1%	2%	0%
Opbrengstenindex woningbouw	0%	3%	3%	2%	2%	0%
Opbrengstenindex kantoren	0%	0%	0%	1%	2%	0%
Opbrengsten overig	0%	0%	0%	1%	2%	0%

Tussentijdse winstname

De Commissie BBV geeft een interpretatie ("vraag en antwoord") over de tussentijdse winstneming. Geadviseerd wordt om juist wel tussentijds winsten te realiseren. In de onderstaande tabel staan de resultaten per grondexploitatie:

Resultaten grondexploitaties					
Omschrijving	Boekwaarde 31-12-2017	Eindwaarde jaarrekening 2017	Voorziening 2017	Einde looptij grex	
Verliesgevend					
Woningbouw					
104 Lange Wemen grondexploitatie	-227.350	-513.017	483.427		2020
006 't Rot	8.047.145	-4.005.580	3.418.724		2025
027 M kwadraat	0	-0	1.442.255		2021
036 Kristenbos	0	-92.871	79.265		2025
101 Broek Noord	9.461.879	-4.252.300	3.701.883		2024
102 Broek Oost	3.557.324	-738.875	643.235		2024
HART VAN ZUID					
701 Lansinkveld Noord	10.280.566	-5.671.245	5.035.903		2023
702 Langeler Erve	3.881.030	-2.707.038	2.310.431		2025
703 hoofdinfrastructuur	232.438	-3.901.562	3.533.765		2022
704 EMGA	4.154.918	-4.922.555	4.371.088		2023
711 fase 2a Industrieplein e.o.	6.909.276	-6.891.797	4.921.863		2034
712 Vereenigingsgebouw	165.295	916.317	-751.699		2027
713 Noordelijke laan HvZ	-2.533.102	491.487	-403.190		2027
714 Woonstad Noord	2.388.978	859.263	-704.895		2027
715 Zuidelijke laan HvZ	295.394	-4.422.898	3.628.317		2027
716 Kanaalzone	1.631.030	555.312	-483.432		2024
790 Verspreide gronden	1.943.112	-1.965.419	1.780.141		2022
Bedrijventerrein					
016 Gezondheidspark	16.024.733	-6.085.906	5.194.262		2025
035 't Oosterveld	17.509.835	-4.152.183	3.339.447		2028
096 Campus	17.492.336	-8.480.908	7.096.444		2022
Exploitaties buiten gemeentelijke administratie					
De Veldkamp	51.882.099	-28.104.650	16.038.680		2027
BBV De veldkamp			1.957.370		2027
Businesspark XL	93.150.030	-35.758.871	5.758.489		2035
Subtotaal verliesgevend	246.246.965	-119.845.297	72.391.772		
Winstgevend			Contante Waarde		
Woningbouw					
007 VMBO	-533.331	7.391	7.246		2018
044 Veldwijk Noord	-2.901.413	374.625	289.597		2030
052 Dalmeden	40.031.211	14.535.807	11.016.325		2031
054 Medaillon	-20.453	164.750	155.247		2020
069 Brouwerijterrein	0	79.544	76.455		2019
XXX Wijkerslokatie Hemmelhorst	4.477.948	1.496.075	1.179.645		2029
Bedrijventerrein					
084 Zuidelijke Havenweg	343.497	34.424	33.749		2018
092 Veldkamptunnel	-0	0	0		2018
103 Watertorenpark	93.003	7.198	7.057		2018
Subtotaal winstgevend	41.490.461	16.699.814	12.765.322		

Grondexploitaties die in de bovenstaande tabel bij de boekwaarde een positief bedrag hebben staan, hebben een spaarsaldo. De boekwaarde van de Veldkamp, de Hemmelhorst en Businesspark XL zitten niet in de gemeentelijke administratie. De boekhouding van de Hemmelhorst en de Veldkamp zitten bij de gemeente Borne en Businesspark XL zit bij de Gemeenschappelijke Regeling BXL in de administratie.

De negatieve bedragen op eindwaarde zijn de grondexploitaties met een verlies. We presenteren de verschillende deelcomplexen bij Hart van Zuid, maar we treffen één voorziening voor het gehele project. Vandaar dat sommige winstgevende deelcomplexen in de bovenstaande tabel toch als verliesgevend wordt gepresenteerd. Voor het verlies treffen we voor ons aandeel op contante waarde een voorziening. Die voorziening komt uit per 31 december 2017 op € 72,4 miljoen. Van de totale voorziening ad € 72,4 miljoen is € 48,6 miljoen opgenomen onder de post 'Voorraden' en € 23,8 miljoen onder de post 'Voorzieningen'. De € 23,8 miljoen onder de voorzieningen heeft betrekking op grondexploitatie-complexen die door derden worden uitgevoerd maar waarvoor de gemeente Hengelo voor een deel verantwoordelijk is voor de ontwikkeling en het daarbij behorende verlies. De voorziening was bij de laatst vastgestelde jaarrekening per 31 december 2016 nog € 60,2 miljoen.

Voortgang projecten

Navolgend staat een korte omschrijving van de grootste wijzigingen in de vastgestelde grondexploitaties in 2016. Tussen haakjes staat de wijziging van het verwachte resultaat ten opzichte van vorig jaar (prijspeil 01.01.2017).

't Rot (-/- € 0,5 miljoen)

Het eindresultaat van 't Rot is circa € 5 ton lager dan in de vorige herziening voorzien. Dit wordt veroorzaakt door een voorziening voor afkoop van de bouwclaim voor fase 2 en 3. Daarnaast is het budget voor plankosten herzien. Tevens zijn de kosten voor bouw- en woonrijp maken nu hoger geraamd dan in de vorige herziening was aangenomen.

Dalmeden (-/- € 2,3 miljoen)

In Dalmeden is winst genomen op basis van BBV regelgeving. Hierdoor wordt de winst in het complex lager. Deze winstverlaging wordt gedempt door hogere verkoopopbrengsten. Per saldo ontstaat een nadeel van € 2,3 miljoen.

Medaillon (-/- € 1,2 miljoen)

Het BBV schrijft voor dat er onder voorwaarden winst genomen moet worden. Bij het Medaillon is dat het geval. De verslechtering van het resultaat is de winst die al uit de grondexploitatie is gehaald (de winst staat in de reserve grondexploitaties).

Broek Noord (-/- € 1,8 miljoen)

De kosten voor bouw- en woonrijp maken voor de Noordrand zijn herzien. Ook de kosten voor het woonrijp maken van het overige gebied. Per saldo nemen hierdoor de kosten toe. De grondopbrengsten worden lager geraamd dan in de vorige herziening nog aangenomen. Het resultaat van de grondexploitatie verslechtert met € 1,8 miljoen.

Broek Oost (-/- € 0,3 miljoen)

Het aantal woningen in deze grondexploitatie is teruggebracht. Per saldo verslechtert hierdoor het eindresultaat van de grondexploitatie met € 0,3 miljoen.

Hart van Zuid (-/- € 3,1 miljoen)

De verslechtering van het resultaat is met name veroorzaakt doordat het te realiseren kantoorprogramma in het WTC Businessdistrict is verkleind van 25.000 m2 naar 15.000 m2 omdat er op dit moment voldoende bestaande kantoorpanden beschikbaar zijn en komen.

Gezondheidspark (-/- € 1,9 miljoen)

De markt en behoefte aan kavels voor zorg-gerelateerde bedrijven is veranderd. Naar aanleiding hiervan worden de grondprijzen voor de bedrijfskavels lager ingeschat. Hiernaast zullen de grondprijzen van de bedrijfskavels minder snel stijgen dan vorig jaar verwacht werd.

Oosterveld (-/- € 2,2 miljoen)

In het Oosterveld zijn de te verwachten opbrengsten nu lager ingeschat dan in de vorige herzieningen, naar aanleiding van een grondprijzadvies van een taxateur. Daarnaast zijn door toepassing van ongunstigere parameters de toegerekende opbrengststijgingen nu minder dan in de vorige herziening nog aangenomen. In totaal leidt dit tot een verslechtering van € 2,2 miljoen.

Campus (-/- € 2,3 miljoen)

Naar aanleiding van een grondprijzadvies van een taxateur worden de opbrengsten circa € 1,5 miljoen lager ingeschat. Hiernaast zullen de grondprijzen van de bedrijfskavels minder stijgen dan vorig jaar verwacht werd. De geraamde opbrengstindexering is € 0,8 miljoen lager.

Watertorenpark (-/- € 0,2 miljoen)

Het BBV schrijft voor dat er onder voorwaarden winst genomen moet worden. Bij het watertorenpark is dat het geval. De verslechtering van het resultaat is de winst die al uit de grondexploitatie is gehaald (de winst staat in de reserve grondexploitaties). Daarnaast zijn er geen planschades meer te verwachten.

Risico's

De risico's van het grondbedrijf hebben met name betrekking op de vastgestelde grondexploitaties. Voor de risico's van de grondexploitaties geldt dat er een wisselwerking is tussen de herziening van de grondexploitaties en de risico's. Wanneer een risico (financieel) wordt verwerkt in de grondexploitatie vervalt daarmee dat specifieke risico; het wordt dan voorzien. Het geraamde financiële gevolg van het totale risicoprofiel is afgenomen van € 7,7 miljoen naar € 6,2 miljoen bij 90% zekerheid. Deze daling wordt met name veroorzaakt doordat:

- De verwachte opbrengstenstijging voor bedrijventerreinen, kantoren en overige verkopen zijn neerwaarts bijgesteld (de komende drie jaar wordt er geen prijsstijging verwacht), waardoor de risico's zijn afgenomen;
- Door toepassing van (extern getoetste) marktconforme tarieven voor de m2 prijzen van bedrijventerreinen daalt het risico dat grondprijzen neerwaarts bijgesteld moeten worden;
- Het programma voor kantoren is neerwaarts bijgesteld, waardoor de risico's van de afzet zijn afgenomen.

Hieronder staan de tien grootste risico's vermeld (tussen haakjes staat vermeld welke invloed het betreffende risico heeft).

Algemeen risico; Rente

In de grondexploitaties wordt meerjarig gerekend op een rente van 2% conform de voorschriften van het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording). Gezien de ontwikkeling van de rente is het te verwachten dat de rente gaat stijgen ten opzichte van de inflatie en moet er een grotere voorziening worden getroffen (20%);

Algemeen risico; uitgifteprijsen

De markt voor de grondverkopen verslechtert, waardoor de uitgifteprijsen onder druk komen te staan (11%);

Algemeen risico; ladder duurzame verstedelijking woningbouw

De gemeente heeft een convenant afgesloten met de provincie over de ladder van duurzame verstedelijking. De gemeente heeft bijna de volledige ruimte in die ladder geprogrammeerd, waardoor er geen flexibiliteit is en er nauwelijks ruimte is voor nieuwe initiatieven. Indien er voor gekozen wordt om flexibiliteit in de woningbouwprogrammering toe te passen, moet er afgewaardeerd worden (10%);

Businesspark XL

Wanneer het project verslechtert, moet de gemeente voor haar aandeel een hogere voorziening treffen (10%);

Hart van Zuid fase 2b

Wanneer de beoogde ontwikkeling van het Vereenigingsgebouw geen doorgang vindt, zou de gemeente daarvoor aansprakelijk gesteld kunnen worden (6%);

Maatschappelijke Vaste Activa

Verkeerswaarde van de gronden in de Maatschappelijke Vaste Activa daalt, waardoor een grotere voorziening getroffen moet worden (6%);

De markt voor grondverkopen verslechtert

De markt voor grondverkopen is goed en dat is verwerkt in de cijfers. Op het moment dat de markt verslechtert, gaan de verkopen minder snel en moet er meer voorziening getroffen worden (4%);

WTC business district; programma en uitgifteprijsen

De markt voor de grondverkopen verslechtert, waardoor de uitgifteprijsen onder druk komen te staan en/of het niet volledig kunnen realiseren van het beoogde programma (4%);

Algemeen risico; ladder duurzame verstedelijking niet woningbouw

De gemeente heeft afspraken gemaakt met de netwerkstadgemeenten over de Regionale Bedrijventerreinen Programmering Twente 2017-2020. Hieruit blijkt vooralsnog een kleine over-programmering, die kan leiden tot de noodzaak af te waarderen (4%);

Hart van Zuid Fase 1

Wanneer de door de ontwikkelaar voorgestelde saneringsaanpak voor EMGA Zuid niet haalbaar blijkt, zal een andere aanpak meer kosten met zich mee brengen (3%).

De tien grootste risico's bepalen afgerond 78% van de benodigde weerstandscapaciteit van het grondbedrijf.

6.5 Financiering

Inleiding

De paragraaf financiering beschrijft de beleidsvoornemens ten aanzien van het beheer van de financieringsportefeuille. Vanwege de risico's die ontstaan als een tekort aan liquide middelen optreedt of als overtollige middelen te voortvarend worden uitgezet, is de financiering, meer dan andere beleidsterreinen, sterk wettelijk verankerd. Met name de Wet Fido en de uitvoeringsregeling van deze wet (Ruddo) geven de kaders aan waarbinnen gemeenten mogen handelen. Een van de wijzigingen die daarin sinds 2014 van kracht zijn is het verplichte schatkistbankieren: alle tegoeden van decentrale overheden worden automatisch afgeroomd en bij het rijk belegd. Daarnaast hebben we als gemeente in de Financiële beheerverordening en in het Treasurybesluit regels met betrekking tot de financieringsfunctie opgesteld. Bij de vernieuwing van het BBV zijn uniforme kengetallen verplicht gesteld. Deze moeten er voor zorgen, dat alle gemeenten bij de waardering van hun financiële positie gebruik maken van kengetallen, die op voorgeschreven wijze zijn berekend. Belanghebbenden kunnen daardoor een objectief beeld krijgen van de toekomstbestendigheid van gemeenten en kunnen gemeenten onderling vergelijken. De rekenregels voor rentetoerekening zijn aangepast. De toepassing daarvan is in een Notitie Rente van de commissie BBV vastgelegd.

Wat wilden we bereiken en hoe hebben we dit in 2017 uitgevoerd

We wilden de doelstellingen nastreven zoals vastgelegd in de financiële verordening en Treasurybesluit. In 2017 is hier als volgt mee omgegaan.

- We beschikten over voldoende financiële middelen om de begrotingstaken binnen de door de raad vastgestelde kaders van de begroting uit te kunnen voeren. Hiervoor hebben we optimaal gebruik gemaakt van kasgeldleningen, waarvoor een rentevergoeding werd ontvangen. Hiermee is gerealiseerd, dat de totale rentedruk op onze producten zo laag mogelijk was in 2017. Volgens de huidige liquiditeitsprognose neemt onze financieringsbehoefte eerst toe als gevolg van grote investeringen en aflossingen van geldleningen en zal deze na 2021 afnemen. Dit heeft ons doen besluiten om medio 2017 2 geldleningen van € 15 mln. aan te trekken voor een relatief korte duur (5 en 6 jaren) met uitgestelde stortingen in 2018 en 2019. In 2017 zijn geen nieuwe geldleningen gestort.
- De toegang tot de financiële markten is gegarandeerd. Bij een liquiditeitsbehoefte vragen we bij meerdere partijen offertes op. Hierbij zijn zowel de sectorbanken BNG Bank en NWB Bank als makelaars, die de gehele markt overzien, betrokken. Deze marktwerking heeft gezorgd voor gunstige rentetarieven.
- We hebben daarbij de kapitaal- en rentemarkt gevolgd om te voorkomen, dat we te laat zouden besluiten om kort geld te consolideren in langdurige geldleningen en zo een te groot renterisico zouden lopen. Mede daarom zijn de hiervoor genoemde 2 nieuwe geldleningen afgesloten. Door financiering met kasgeldleningen is onze (duurdere) kredietfaciliteit bij de huisbank BNG Bank niet aangesproken.

Beleidsontwikkelingen treasury in 2017

Kapitaalmarkt en geldmarkt in 2017

In 2017 hebben de geld- en kapitaalmarktrentes zich rond een vaste trendlijn bewogen. Voor leningen met een duur van 10 jaren lag de marktrente rond de 1,8%. Voor de laagrisico leningen (gemeente-BNG) lag het niveau zelfs rond de 1,6%. Berichten van de ECB over halvering van steunmaatregelen waren nauwelijks van invloed. De korte rente heeft zich bewogen tussen de -0,3% en -0,4%. De inflatie was nog steeds historisch laag, een teken dat het vertrouwen van de consument in de economie nog onvoldoende hersteld was.

Geld uitzetten

De Wet Fido is aangescherpt om te voorkomen, dat gemeenten gaan "bankieren", met alle risico's daarvan. Wij hebben ons beleid m.b.t. het uitzetten van geld in 2014 al scherper gesteld. In 2017 hebben we zeer terughoudend gereageerd op verzoeken om geld te lenen of om uitstel te verlenen voor aflossing van bestaande geldleningen. Het publiek belang blijft voorop staan. Daarom is besloten om in twee gevallen nieuwe afspraken te maken over aflossing van bestaande geldleningen. Nieuwe contracten voor uitgeleend geld zijn niet aangegaan. Wij hebben verenigingen en andere instellingen waaraan we in het verleden geld geleend hebben toegestaan om finaal af te lossen en in de markt een goedkopere lening af te sluiten. In 2017 liep de leningenpositie van instellingen terug van € 60 mln naar € 59,6 mln. Een algehele aflossing van ruim € 1 mln. is contractueel geregeld, maar in januari 2018 pas notarieel gepasseerd. Onze geldleningen aan woningbouwcorporatie Welbions worden bij einde contract afgelost en niet verlengd. De leningenpositie is in 2017 afgenomen van € 371 mln. naar € 349 mln.

Beheer Leningenportefeuille

In 2017 hebben we een onafhankelijke deskundige onze leningenportefeuille laten doorlichten. Naast adviezen over toekomstige financiering kwam hieruit naar voren, dat er geen winstkansen in de leningenportefeuille aanwezig waren, die onbenut zijn gelaten. Een periodieke inkijk door een onafhankelijke partij zorgt er voor, dat we treasury zo optimaal mogelijk blijven invullen.

Integrale gemeentelijke financiering

We gaan uit van het systeem van integrale financiering. We lenen niet voor projecten of investeringsplannen, maar voor het totaal van de behoefte die er in de tijd ontstaat. Omdat we niet voor projecten, producten of programma's lenen berekenen we op voorhand, in de begroting, de toerekening van rente aan projecten en producten (omslagrente) voor het betreffende jaar. Dit is het gemiddelde van de rentevoet op al onze aangetrokken financieringen. In de begroting 2017 hebben we als omslagrente 3,75% gehanteerd en voor grondexploitaties 2%. Deze percentages zijn in 2017 toegepast. De rente voor grondexploitaties is achteraf bijgesteld naar 2,73%. Conform de voorgeschreven berekeningswijze in de notitie grondexploitaties 2016 van de commissie BBV passen we een correctie toe voor het deel dat we financieren met eigen vermogen. De rente aan de andere programma's en producten is niet bijgesteld. Vooruitlopend op de licht dalende gemiddelde rente van onze leningenportefeuille hanteren we in 2018 een naar beneden bijgestelde rekenrente voor omslag naar de programma's of producten.

Het volgende overzicht geeft de totstandkoming van het renteresultaat weer.

Bedragen in euro x 1.000

Omschrijving		Bedrag 2017
a.	De externe rentelasten over de korte en lange financiering	24.130
b.	De externe rentebaten over de korte en lange financiering	-18.061
	Saldo externe rentelasten en rentebaten	6.069
c1.	De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	-3.622
c2.	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	0
c3.	De rentebaat van doorverstrekte leningen indien daar een specifieke lening voor is aangetrokken (= projectfinanciering), die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	2.939
	Aan taakvelden toe te rekenen externe rente	5.386
d1.	Rente over eigen vermogen	0
d2.	Rente over voorzieningen	0
	Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente	5.386
e.	De aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)	-7.572
f.	Renteresultaat op het taakveld Treasury ¹⁾	-2.186

¹⁾ Het renteresultaat is een positief renteresultaat

Kasgeldlimiet

De Wet Fido schrijft voor, dat de gemiddelde netto vlottende schuld de kasgeldlimiet niet mag overschrijden. Hiermee wordt voorkomen dat overheden teveel financieren met kort geld en daarmee te sterk onderhevig zijn aan de ontwikkelingen op de rentemarkt.

Bedragen in euro x 1.000

Soort kasgeldpost of schuld	Eerste kwartaal	Tweede kwartaal	Derde kwartaal	Vierde kwartaal
Begroting per 1-1-2017	285.362	285.362	285.362	285.362
Percentage cf regeling	8,50%	8,50%	8,50%	8,50%
1. Toegestane kasgeldlimiet	24.256	24.256	24.256	24.256
Opgenomen gelden < 1 jr	15.000	15.000	15.000	15.000
Schulden in rekening courant	10.905	10.672	529	1.193
Gestort door derden < 1 jr	0	0	0	0
2. Omvang vlottende schuld	25.905	25.672	15.529	16.193
Contant in kas	100	-105	-8	71
Tegoeden in rekening courant banken	10.715	12.882	2.075	956
Tegoeden RC overig	0	0	0	0
Overige uitstaande gelden < 1 jr	0	0	0	0
3. Omvang vlottende middelen	10.815	12.777	2.067	1.027
4. Omvang netto vlottende schuld	15.090	12.895	13.462	15.166
Toegestane kasgeldlimiet	24.256	24.256	24.256	24.256
Netto vlottende schuld	15.090	12.895	13.462	15.166
Ruimte (+) of overschrijding (-)	9.166	11.361	10.794	9.090

In 2017 is de kasgeldlimiet niet overschreden, zoals blijkt uit de laatste regel in het vorige overzicht.

Renterisiconorm

Wij lopen geen renterisico met lang doorlopende geldleningen met vaststaande rentepercentages. We lopen wel renterisico als herfinanciering d.m.v. nieuwe geldleningen moet plaatsvinden of als m.b.t. bestaande geldleningen een renteherziening plaats gaat vinden. Wij lopen dan het risico, dat de actuele nieuwe rente voor leningen afwijkt van de rente die voordien voor de financiering betaald werd. De renterisiconorm ziet er op toe dat niet een te hoog bedrag aan leningen in het jaar opnieuw in de markt gezet moet worden. We gaan daarom uit van spreiding van aflossings- en herzieningsmomenten. De wet Fido bepaalt, dat in een jaar niet meer dan 20% van het begrotingstotaal opnieuw gefinancierd mag worden. In 2017 hebben we twee nieuwe langlopende geldleningen aangetrokken met stortingen in 2018 en 2019. Voor twee leningen bereikten we een renteherzieningsdatum in 2017. Voor 2017 en de 3 volgende jaren is volgende overzicht te geven:

Bedragen in euro x 1.000

Variabelen renterisico	2017	2018	2019	2020
1. Renteherzieningen	14.000	0	0	1.307
2. Herfinancieringen	0	20.000	25.000	0
3. Renterisico	14.000	20.000	25.000	1.307
4. Renterisiconorm	57.072	57.072	57.072	57.072
5a. Ruimte onder renterisiconorm	43.072	37.072	32.072	55.765
5b. Overschrijding renterisiconorm				
4a. Begroting per 1-1-2017	285.362	285.362	285.362	285.362
4a. Percentage cf regeling	20,00%	20,00%	20,00%	20,00%
4. Renterisiconorm	57.072	57.072	57.072	57.072

Financiering van deelnemingen

Vaak heeft financiering van andere rechtspersonen in een ver verleden plaatsgevonden en had deze financiering een relatie met de publieke functie van het bedrijf. De boekwaarde van deze deelnemingen is vaak veel lager dan de reële waarde van de deelneming. De hogere marktwaarde biedt beperkte kansen, omdat de aandelen veelal niet vrij verhandelbaar zijn. In 2017 heeft de provincie Overijssel aangeboden om de aandelen Vitens over te nemen. Deze aandelen zijn in december 2017 overgedragen. De verkoopopbrengst komt ten gunste van het resultaat 2017. Hoewel de aanloop van de overdracht al in juni 2017 begon, was pas in het laatste kwartaal duidelijk dat we een opbrengstresultaat van € 4 mln. gingen realiseren. Daar staat tegenover, dat we toekomstige dividenden niet meer gaan ontvangen.

In volgende tabel zijn de deelnemingen opgenomen, die een meer dan symbolische balanswaarde vertegenwoordigen of een dividendinkomst genereren.

Bedragen in euro

Aandelen van	Aantal aandelen per 31-12-2017	Boek- waarde aandelen 31-12-2017	Marktwaaarde aandelen ¹⁾	Baten 2017
BNG Bank NV	174.486	€ 436.215	€ 2.300.000	€ 286.157
Enexis NV	213.099	€ 289.459	€ 6.400.000	€ 147.073
Vitens NV	0	€ -	€ -	€ 155.665
Twence BV	105.681	€ -	€ 15.700.000	€ 234.139
OL Crematoria Twente		€ -	n.b.	€ 41.855
Rechtspers. verkoop Essent				€ 8.374
Stadsbank Oost-Nederland		€ 128.890	n.b.	
Twente Milieu NV		€ 154.285	n.b.	
Subtotaal (dividend)	493.266	1.008.849	€ 24.400.000	€ 873.263
Twence borgstellingsprovisie				€ 210.101
Opbrengst verkoop Vitens				€ 4.007.459
Totaal opbrengst deelnemingen				€ 5.090.823

¹⁾ De marktwaaarde van aandelen is puur indicatief en niet meer dan een theoretisch concept. Omdat deze aandelen niet vrij verhandelbaar zijn, kan de waarde alleen met vuistregels worden benaderd. Voor Enexis is de marktwaaarde afgeleid van de waarderingsofinie die Deloitte jaarlijks opstelt. Voor Twence is deze afgeleid van de intrinsieke waarde van de onderneming.

6.6 Verbonden partijen

Inleiding

Voor de uitvoering van taken doet de gemeente steeds vaker een beroep op andere organisaties. Als we taken hebben uitbesteed aan een organisatie, waarin we een bestuurlijk én financieel belang hebben is deze partij een verbonden partij. We zitten dan in het bestuur van deze organisatie of hebben stemrecht in de ledenvergadering/aandeelhoudersvergadering én lijden verlies als de organisatie failliet gaat of ons kan aanspreken als ze haar verplichtingen niet kan nakomen. De beleidskaders rondom verbonden partijen liggen vast in de nota "Beleidskader Verbonden Partijen Hengelo 2013", hierna Beleidskader genoemd.

De vernieuwing van het BBV is weergegeven in de Notitie Verbonden Partijen van oktober 2016. Deze beoogt het inzicht te vergroten in de risico's van verbonden partijen en de wijze waarop ze bijdragen aan de output of de doelstellingen van de gemeente. Hoewel de notitie in het begrotingsjaar 2018 van kracht is geworden zullen we waar mogelijk deze notitie al volgen. Daarmee kiezen we er niet voor om de opzet van de begroting 2017 als basis te nemen.

Wat wilden we bereiken en wat is er bereikt

We willen alleen samenwerken met verbonden partijen als dit het geëigende middel is om onze beleidsdoelstellingen te realiseren. Samenwerken is gebaseerd op vertrouwen. Dat betekent niet, dat we alle keuzes overlaten aan de verbonden partij. Randvoorwaarde is, dat we het zo organiseren, dat de democratische controle op de uitvoering door de gemeenteraad optimaal is. De raad heeft in 2017 regelmatig gediscussieerd over haar invloed op het functioneren van verbonden partijen. De raad kan bijsturen als verbonden partijen beleidsvoornemens presenteren, die niet passen in de gemeentelijke aanpak. Ze krijgt hiervoor de conceptbegrotingen van de verbonden partijen aangeboden en kan hier wensen en bedenkingen uiten, voordat de besluiten in de algemene besturen van de partijen zijn genomen. Tevens kan ze standpunten innemen m.b.t. de jaarverantwoordingen van de verbonden partijen. Ze kan echter geen besluitvorming tegen houden of wijzigen. Dat is voorbehouden aan de besturen van de verbonden partijen, waarin namens gemeenten wethouders vertegenwoordiger zijn. Deze beperkte invloed is inherent aan samenwerken en geaccepteerd bij het aangaan van het samenwerkingsverband.

De samenwerking met verbonden partijen kent twee invalshoeken, die we bij in het jaarverslag belichten:

- De bijdrage van de verbonden partij aan de doelstellingen van de gemeente (nut);
- Het risico dat de gemeente loopt door de deelname, met name financieel, maar ook bestuurlijk.

Het financiële risico is het risico, dat de gemeente loopt als de verbonden partij failliet gaat of aanspraak maakt op niet begrote bijdragen van de gemeente. Bestuurlijke risico's treden op als de gemeente aangesproken kan worden op haar bestuurlijke rol in de verbonden partij.

Deze invalshoeken moeten in balans zijn.

Risicomanagement bij de verbonden partijen

De risicobeoordeling van verbonden partijen wordt nu nog gedaan op basis van een beoordeling van de jaarstukken en begrotingen van deze partijen. Daarmee oordelen we met algemeen aanvaarde normen over in rapportages zichtbare grootheden zoals bijvoorbeeld weerstandsvermogen, schuldpositie en resultaten in de meerjarenbegroting. Enkele partijen hebben zelf al een objectieve risicoanalyse ontwikkeld en rapporteren daarover in de eigen begroting en jaarstukken. Anderen moeten hier nog een slag maken. Pas als we het objectieve kader om de risico's te kunnen kwantificeren hebben ontwikkeld zullen we uitspraken doen over de classificering van de risico's van de verbonden partijen. We lichten toe op algemeen aanvaarde normen.

In volgende tabel is weergegeven hoe doelen en risico's zich tot elkaar verhouden.

Naam verbonden partij	Bijgedragen aan de doelstellingen van gemeente	Risico's
Regio Twente	Regio Twente voert taken uit op het gebied van publieke gezondheid (GGD), zorg en jeugd (OZJT), recreatie en toerisme (o.a. recreatieparken), economische structuurversterking (o.a. Agenda voor Twente) en bedrijfsvoering (o.a. Kennispunt/SSNT). Dit zijn voor een groot deel gemeentelijke taken, waarvan we met alle veertien Twentse gemeenten hebben afgesproken om ze gezamenlijk te doen. Soms zijn het ook 'coalitions of the willing', waarbij dus niet noodzakelijkerwijs alle veertien gemeenten deelnemen, maar waar wel Regio Twente optreedt als gastheerorganisatie.	Regio Twente hanteert een systeem van periodieke risicoanalyse. Ze heeft haar risico's in beeld en oordeelt, dat risico's en aanwezige weerstandscapaciteit in balans zijn. De financiële risico's voor gemeenten op grond van ontstane tekorten zijn daarmee beperkt. De risico's om zowel op lange als korte termijn niet aan de betalingsverplichtingen te kunnen voldoen zijn laag (solvabiliteit ligt boven de norm van 20% en netto werkkapitaal is positief).
Bedrijfsvoeringsorganisatie Twentebedrijf	Geen, in liquidatie	Geen
Veiligheidsregio Twente	De VRT voert brandweertaken voor de gemeente uit en zorgt voor voorbereiding op en bestrijding van rampen en crises. Wij verwachten, dat de VRT zich ontwikkelt tot een slagvaardige, flexibele en outputgerichte crisisorganisatie. Het nieuwe Regionaal Crisisplan schept hiervoor de voorwaarden. Vanaf februari 2017 is de doorontwikkelde crisisorganisatie operationeel en is gewerkt aan doorontwikkeling ervan. Er is intensief geoefend om de goede werking van het crisisplan, als het er echt op aan komt, te kunnen verzekeren. In Hengelo is als één van de eerste Twentse gemeenten de zogenoemde kolomroefening gehouden. Hierbij worden zowel de regionale als de lokale functionarissen van alle kolommen getraind.	De risicoanalyse van de VRT is nog teveel gericht op grotere mogelijke en redelijk voorspelbare fluctuaties in de exploitatie. De effecten daarvan zullen op termijn aan gemeenten worden doorgerekend in de bijdrage. We missen nog informatie over minder voor de hand liggende, maar wel veel impact veroorzakende risico's. Dit ligt op het gebied van operationele risico's met gevolgen voor aansprakelijkheid en mogelijke financiële klappers. B.v. op gebied van brandweertaken, zoals toezicht & advies en controle van risicovolle objecten. De reservepositie is uit balans met de wel gesignaleerde risico's. De VRT is kapitaalintensief en heeft een zeer hoge leningpositie en matige solvabiliteit. Er dient veel aandacht te zijn voor de betaalbaarheid op langere termijn.
Euregio (Openb. Lichaam volgens NL-Duits recht, volgt niet BBV)	De Euregio draagt bij aan grensoverschrijdende belangen van burgers in het Nederlands-Duitse grensgebied. Zowel economisch (arbeidsmarkt zonder belemmeringen, innovatie en recreatie), als ruimtelijk (aansluiting wegen, wetgeving) en maatschappelijk (onderwijs, wonen zonder regelbeperkingen, samenwerken ogv gezondheid en veiligheid van de inwoners)	Er zijn weinig risico's verbonden aan deze samenwerking.
Sociaal Werkleerbedrijf Midden Twente (SWB) ¹⁾	SWB is een werk-leerbedrijf. Een uitvoerende organisatie voor gemeenten vanuit de kernwaarden publiek, sociaal en ondernemend. Ze zorgt voor werk en arbeidsintegratie voor mensen met enige afstand tot de arbeidsmarkt. Ze voorziet hierin zowel in een behoefte van mensen (willen werken) als van bedrijven (willen werk gedaan hebben) en gemeenten (willen mensen graag aan het werk hebben). SWB neemt de volledige begeleiding en werkgeverschap van door ons voorgestelde personen voor haar rekening, geeft ze een volwaardige taak en begeleidt zo mogelijk richting werken op eigen kracht. In 2017 is begonnen met het verzorgen van de openbare ruimte van o.a. Hengelo.	De grootste risico's liggen in de afnemende rijksbijdrage Wsw-subsidie en P-budgetten en het aanbod en passend zijn van aangeboden werkzaamheden. In 2017 is m.b.v. een deskundige een uitgebreide risico-analyse uitgevoerd met €3,5 mln. als benodigde weerstandscapaciteit om de risico's te dekken. Ook de beheersmaatregelen zijn gedefinieerd. Met gemeenten is afgesproken dat de algemene reserve tussen 40 en 70% van de berekende benodigde weerstandscapaciteit moet liggen. In het meerjarenbeeld daalt de reserve naar 1,9 mln, 54% derhalve en binnen de marge. Door ons forse aandeel lopen wij evenredig meer risico dan andere gemeenten. Door het standaardiseren van de risico-analyse in de P&C-cyclus kunnen we blijven monitoren. De uitbreiding van activiteiten beheer en onderhoud openbare ruimte heeft gezorgd voor een betere spreiding van risico's.

Naam verbonden partij	Bijgedragen aan de doelstellingen van gemeente	Risico's
Stadsbank Oost Nederland	Vanuit de zorgplicht naar onze inwoners en ter uitvoering van de Wet gemeentelijke Schuldhelpverlening zijn we deelnemer in de GR Stadsbank; Stadsbank zorgt voor de financieel-technische schuldhelpverlening.	Er ligt een financieel risico bij de 22 deelnemende gemeenten. Enerzijds voor de in het verleden aan de stadsbank ter beschikking gestelde kapitaal. Anderzijds voor alle mogelijke toekomstige tekorten. De stadsbank kent integrale risicoanalyse als instrument om risico's en maatregelen vast te leggen. Ze stelt zelf vast voldoende weerstandsvermogen te hebben om risico's op te vangen, maar laat ons niet meekijken naar de risico's zelf. Het frauderisico is een bijzonder risico voor een stadsbank, waar geld wordt beheerd. Hier is aandacht voor. Een ander risico is de druk op juiste uitvoering door de hoge mate van media aandacht voor schuldhelpverlening.
Crematoria Twente	Het is noodzakelijk om in de gemeente meer vormen van uitvaarten te kunnen aanbieden. Vanwege de kapitaalsinvestering is dit in het verleden gezamenlijk aangepakt. Crematoria Twente heeft zich ontwikkeld tot een zelfstandig bedrijf (BV), waar wij als gemeente via het openbaar lichaam nog zeggenschap in hebben. het is de vraag of wij deze zeggenschap nodig hebben en of we nog invloed op de besluitvorming nodig vinden. De BV levert nog wel een regelmatig dividend op.	Het openbaar lichaam is "slechts" een voorportaal richting de BV en heeft geen andere balansposten dan de deelname in de BV. Dit beperkt het zicht op de balanssamenstelling en exploitatie van de BV. De BV opereert zakelijk en werkt met tarieven, die in principe winstgevend zijn. Bedrijfsrisico's liggen in het marktaandeel in de regio. Er wordt nu geïnvesteerd in nieuwe vestigingen met beperkte kans op gebiedsuitbreiding. In de Achterhoek is concurrentie gekomen.
Regionaal Bedrijventerrein Twente ²⁾	Het RBT (XL Park) is een grootschalig bedrijventerrein waarin de gemeenten Almelo, Borne, Enschede, en Hengelo en de provincie Overijssel participeren. Het terrein voorziet in een regionale behoefte. Bedrijven groter dan 2 ha en passend binnen het economische profiel kunnen zich er vestigen. In 2017 is 13 ha grond uitgegeven. Verwachting is dat de uitgifte van XL Park de komende jaren aanzienlijk zal zijn. Daarmee draagt het bij aan de versterking van de economische structuur van Hengelo en Twente.	RBT is een grondexploitatie met risico's die daarbij horen, zoals onzekerheden van behoefte aan XL-percelen, marktprijs voor grond en de fasering van de verkopen in de tijd. We draaien voor 23% mee in de mee- en tegenvallers van deze GR. RBT voert zelf naast een risicoanalyse ook een gevoeligheidsanalyse uit, gericht op afwijkingen van de uitgangspunten voor de exploitatie.
Gemeentelijk Belastingkantoor Twente (GBT)	Het GBT voert de lokale heffingen uit voor gemeenten. Wij bepalen ons eigen fiscaal beleid, waarbij de raad volledig sturend kan optreden. Vervolgens leggen we de uitwerking in verordeningen, de bestandsregistraties, de waardering van vastgoed, de aanslagoplegging en het beheer van het werkelijk ontvangen van deze middelen bij het GBT neer. Het GBT levert doordat zij dit op grotere schaal uitvoeren meerwaarde door deskundigheid en stroomlijnen van processen.	Het GBT voert risico-analyses uit en kwantificeert risico's tot ruim € 1 mln. Ze laat ons in de PC-cyclus niet meekijken naar de aard van de risico's. Er is bepaald dat de reservepositie 5% van het begrotingstotaal van ca € 10 mln. (ca 0,5 mln.) mag zijn. Daarmee accepteren gemeenten dat ze zelf dat deel van de risico's dragen, dat boven de normale bedrijfsvoeringsrisico's uit komt. GBT kan alleen fluctuaties in resultaten binnen het vermogen opvangen. Het risico bestaat, dat gemeenten eerder moeten bijspringen (hogere bijdrage) als de normale bedrijfsvoering nadelen oplevert. Calamiteiten kunnen niet binnen de financiële huishouding van het GBT opgevangen worden. Het GBT is grotendeels gefinancierd met kort geld vanuit de deelnemende gemeenten en kent op dat gebied geen risico's.

Naam verbonden partij	Bijgedragen aan de doelstellingen van gemeente	Risico's
Twente Milieu NV	Twente Milieu verzorgt de (gescheiden) afvalinzameling voor de deelnemende gemeenten en zorgt voor de vermarkting van de restproducten. Daarnaast heeft ze zich toegelegd op onderhoud openbare ruimte voor enkele gemeenten (niet voor Hengelo). Ze beheert tevens het afvalbrengpunt. Door samenwerking en schaalvergroting kan Twente Milieu dit op innovatieve en efficiënte wijze uitvoeren en de tarieven voor onze burgers daarmee zo laag mogelijk houden. Twente Milieu streeft niet naar winstoptimalisatie, maar volgt de behoefte van tariefbeperking van burgers van deelnemende gemeenten.	Wij hebben als aandeelhouder een stem in de besluiten van het algemeen bestuur van Twente Milieu. Als NV richt Twente Milieu zich op de eigen bedrijfsvoering. Ze opereert hierin niet alleen zelfstandig, maar stemt haar strategie af met de deelnemende gemeenten. Formeel staat het bestuur op grotere afstand van de raad, in de praktijk worden we wel betrokken bij majeure ontwikkelingen. Wij lopen slechts risico voor onze kapitaaldeelname. Omdat de bedrijfsmiddelen veel kapitaal vergen is er wel geleend geld in de organisatie. Maar de solvabiliteit ligt boven de 30% en is daarmee gezond.
Twence Holding BV	Twence is de afvalverwerker voor meerdere gemeenten, maar als BV kan ze ook andere klanten bedienen. In december 2017 is besloten dat Twence ook ingezet gaat worden als duurzaamheidsbevorderaar. Als aandeelhouder hebben we beperkte invloed op het beleid van de BV. Twence is structureel winstgevend en betaalt jaarlijks dividend aan de aandeelhouders. Er is geen noodzaak om aandeelhouder te zijn om de dienstverlening af te kunnen nemen. De vraag of Twence nog een publieke taak verricht is legitiem.	Wij staan nog tot 2021 garant voor leningen van Twence voor de aanvangsinvesteringen. De kans op nadelen hieruit zijn zeer gering. Met een ruim eigen vermogen zijn de risico's voor de continuïteit van het bedrijf beperkt. Een risico wordt gevormd door de afnemende verbrandingsafvalstromen. Het bedrijf is innovatief genoeg om hier tijdig op in te spelen.

Ontwikkelingen bij verbonden partijen

SWB Midden-Twente

De taken op het gebied van arbeidsontwikkeling/participatiewet zijn adequaat uitgevoerd. M.b.t. minder goed draaiende processen (Post NL gedurende een periode) is snel bijgestuurd, waardoor eind 2017 (productie)resultaten weer verbeterden. De GR-tekst is volledig herschreven. Vanaf 2017 is de uitvoering van het gemeentelijke deel van het beheer van de openbare ruimte van Hengelo en Hof van Twente overgedragen aan SWB Midden-Twente. Deze taken vormen een zelfstandig bedrijfsonderdeel onder de naam Gildebor. Het bedrijfsplan 2017 vormt de basis voor de zeer grofmazige begroting 2018. Behoudens goed te duiden aanloopproblematiek is de integratie goed verlopen. In de rapportages kunnen objectieve kengetallen en risico-analyse nog verbeteren. Hier wordt aan gewerkt.

Twentebedrijf

Nadat Twentebedrijf al eerder had besloten geen taken meer te vervullen heeft het bestuur op 6 december 2017 het besluit genomen om de Gemeenschappelijke Regeling op te heffen en de rechtspersoon te willen liquideren. Eind januari 2018 heeft de rechtspersoon in liquidatie een liquidatieplan opgesteld en aan de leden van Bestuur Twentebedrijf in liquidatie gezonden. Met deze brief wordt de liquidatie van het Twentebedrijf als afgewikkeld beschouwd. Het archief is in bewaring gegeven bij Regio Twente.

Euregio

De Euregio is in 2016 omgevormd van een e.V. (Deutscher Verein) naar een openbaar lichaam naar Nederlands-Duits recht volgens het verdrag van Anholt. De Verein is vervolgens geliquideerd (d.V.i.L.). De nieuwe rechtspersoon volgt niet het Nederlandse Besluit Begroting en Verantwoording (BBV), maar de Duitse variant "Neue kommunale Finanzmanagement für Gemeinden". Voor de samenwerking heeft dit geen consequenties. We blijven grensoverschrijdend samenwerken.

Regionaal Bedrijventerrein Twente

In 2017 hebben de in 2016 genomen maatregelen geresulteerd in een positieve ontwikkeling van XL Park. Het bestemmingsplan tranche 3 is vastgesteld, er is een investeringsbudget beschikbaar

gesteld de projectorganisatie is versterkt. De bouw van de logistieke campus is gestart en de containerterminal is in gebruik genomen. Op het gebied van acquisitie wordt samengewerkt met Oost en de NFIA (agentschap voor buitenlandse investeringen). Dit heeft geleid tot goede contacten met beleggers en ontwikkelaars in logistiek vastgoed.

Twence

In december 2017 hebben de gezamenlijke aandeelhouders van Twence een besluit willen nemen over de toetreding van de gemeente Münster als aandeelhouder. De belemmeringen aan Duitse zijde lijken glad te strijken te zijn, waardoor Münster als toekomstig aandeelhouder in beeld blijft. De gemeenten Oldenzaal en Almelo beschouwen de afvalverwerking niet meer als taak met publiek belang. Ze zijn er vooralsnog niet in geslaagd om hun aandelen binnen de mogelijkheden van de aandeelhoudersafspraken te verkopen. De zittende aandeelhouders hebben besloten dat Twence ook ingezet gaat worden als duurzaamheidsbevorderaar. Duurzaamheidsvoorstellen zijn in voorbereiding. Vanaf 2018 wordt er geen winst meer bestemd voor de Agenda voor Twente. De hieraan voorbehouden dividenduitkeringen gaan geheel naar de gemeenten. Gemeenten hebben afzonderlijk besloten of ze de doelen middels de Agenda voor Twente met een bijdrage blijven ondersteunen.

Vitens

De provincie Overijssel heeft in 2017 aangeboden om de aandelen in Vitens NV over te nemen. De Hengelse gemeenteraad heeft middels een aangenomen motie aangegeven, dat de provincie de aandelen alleen zou mogen overnemen als ze de aandelen niet zullen overdragen aan een private partij, ook als de wetgeving dit niet meer zou vereisen. Na bevestiging van dit voornemen zijn de aandelen in december 2017 verkocht en hebben we een stille reserve van bijna € 4 mln. verzilverd. Hiermee is de relatie als verbonden partij beëindigd.

Warmtenetwerkbedrijf Hengelo en Warmtebedrijf Hengelo

Per 1 juli 2016 zijn Warmtenetwerk Hengelo BV en Warmtebedrijf Hengelo BV opgericht. Deze twee bedrijven nemen de taken van het gemeentelijke Warmtenet Hengelo BV i.o. over.

Warmtenetwerk Hengelo BV zal alle transportactiviteiten middels het hoofdtransportnet gaan uitvoeren en Warmtebedrijf Hengelo BV treedt op als energieproducent en leverancier aan de eindgebruikers. Warmtebedrijf is formeel met deze activiteit gestart met ingang van 31 maart 2017. Op deze datum zijn alle leveringsactiviteiten van de gemeente overgedragen aan Warmtebedrijf Hengelo BV.

De belangrijkste activiteit van Warmtenetwerk Hengelo BV is de aanleg van de backbone. Dit is het hoofdtransportnet dat de warmte vanaf AkzoNobel transporteert. De aanleg hiervan is in 2016 gestart en is in volle gang. Het eerste deel is inmiddels gereed waarmee het zuidelijk deel van duurzame warmte is voorzien. Het noordelijk deel zal naar verwachting begin 2019 gereed zijn. Na aanleg van de backbone zal Warmtenetwerk Hengelo BV zich vooral nog bezig houden met het transport van de warmte naar de overnamepunten van Warmtebedrijf Hengelo BV. Als de systemen gebouwd zijn houden wij als gemeente een minderheidsaandeel van 5% in beide bedrijven. Energiefonds Overijssel heeft een belang van 25% in Warmtebedrijf Hengelo genomen. Dit aandeel is overgenomen van Ennatuurlijk.

Lijst van verbonden partijen

Van alle verbonden partijen vermelden we kerngegevens, waarvan de informatieve waarde en de onderverdeling in categorieën verbonden partijen in het BBV is bepaald. Voor de overzichtelijkheid en leesbaarheid van de tabellen splitsen we de tekstuele gegevens en de cijfermatige gegevens. Omdat de verbonden partijen hun jaarrekeningen 2017 nog niet klaar hebben of niet hebben gecommuniceerd kunnen de gegevens niet volledig actueel gepresenteerd worden. In de eerstvolgende tabel worden het publieke belang dat de verbonden partij namens ons dient en het bestuurlijke belang dat wij hebben in de partij weergegeven.

1. Gemeenschappelijke regelingen

Naam verbonden partij	Openbaar belang dat gediend wordt	Bestuurlijk belang	Beleid in programma
Regio Twente	Gemeentelijke beleidsvoering van o.a. GGD, recreatie en toerisme, economie en arbeidsmarkt	Deelname algemeen bestuur en afstemmingsberaden	1,2,3,7
Bedrijfsvoeringsorganisatie Twentebedrijf	Gemeentelijke bedrijfsvoering en administratieve taken (activiteiten voorlopig opgeschort)	Deelname algemeen bestuur	-
Veiligheidsregio Twente	(Voorbereiding op) bestrijding van rampen en incidenten, w.o. brandweer	Deelname algemeen en dagelijks bestuur	7
Sociaal Werkleerbedrijf Midden Twente (SWB)	Ondersteuning mensen met afstand tot de arbeidsmarkt/WSW en samenwerking beheer en onderhoud openbare ruimte	Deelname algemeen en dagelijks bestuur	1
Stadsbank Oost Nederland	Hulpverlening aan mensen met financiële problemen en schulden	Deelname algemeen en dagelijks bestuur	1
Crematoria Twente	Lijkbezorging met inachtneming van wettelijke voorschriften	Deelname dagelijks bestuur	8
Regionaal Bedrijventerrein Twente	Regionale afstemming en ontwikkeling XL-businesspark	Deelname algemeen en dagelijks bestuur	8
Gemeentelijk Belasting kantoor (GBT)	Gemeentelijke heffing en invordering lokale belastingen	Deelname algemeen en dagelijks bestuur	8
Omgevingsdienst Twente	Gemeentelijke vergunningen, toezicht en handhaving milieuwetgeving	n.b.	5
Gemeenschappelijke regeling samenwerking sociale zaken Borne, Haaksbergen en Hengelo (Hengelo Centrumgemeente)	Schaal- en kwaliteitsvoordelen behalen en kwetsbaarheidsbeperking van aangesloten gemeenten op het gebied van sociale zaken	Verantwoordelijkheid gemeentebestuur Hengelo, inbreng deelnemende gemeenten via portefeuillehoudersoverleg	1
Centrumgemeenteregeling samenwerking ICT Hengelo (Hengelo Centrumgemeente)	Schaal- en kwaliteitsvoordelen behalen en kwetsbaarheidsbeperking van aangesloten gemeenten op ICT-gebied	Verantwoordelijkheid gemeentebestuur Hengelo, inbreng deelnemende gemeenten via portefeuillehoudersoverleg	7

In volgende tabel nemen we de cijfers op die indicatief zijn voor vermogenspositie van de verbonden partij in relatie tot het belang en de risico's die hieruit voortkomen voor ons. De basis is de jaarstukken 2016 en voor de inschatting van de positie einde jaar de geprognosticeerde balans uit de begroting 2018 of vastgestelde bestuursrapportages in 2017.

- De omvang financieel belang is niet te interpreteren als het totale belang, maar als het bedrag dat we, rekening houdend met de eigen vermogenspositie van de verbonden partij, in een "bad case scenario" als verlies te verwerken zouden kunnen krijgen.
- Het resultaat van de verbonden partij is gelijk gesteld aan de vermogensmutatie. Er kan een verschil ontstaan met de rapportage van de verbonden partij zelf als deze rechtstreeks reserves heeft versterkt of hier bedragen aan heeft onttrokken. Ook kan het zijn dat de verbonden partij dividend heeft uitgekeerd (Crematoria b.v.), wat daarnaast nog door ons ontvangen wordt. Het is daarnaast mogelijk dat naast dit resultaat meer of minder dan begroot als bijdrage is betaald.

Bedragen in euro x 1.000

Naam verbonden partij	Omvang financieel belang 1-1-2017	Omvang financieel belang 31-12-2017	Financiële bijdrage 2017	Eigen vermogen 1-1-2017	Eigen vermogen 31-12-2017	Vreemd vermogen 1-1-2017	Vreemd vermogen 31-12-2017	Resultaat VP 2017	Risico's (geen spec. maatregelen)	Aandeel belang
Regio Twente	590	568	4.069	3.734	3.972	12.894	12.787	238	2.747	12,9%
Bedrijfsvoeringsorganisatie Twentebedrijf	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12,9%
Veiligheidsregio Twente	3.985	3.920	5.728	73	118	57.541	56.652	45	4.182	13,9%
Sociaal Werkleerbedrijf Midden Twente (SWB) ¹⁾	0	88	26.959	5.540	5.057	4.316	5.316	-483	n.b.	67,8%
Stadsbank Oost Nederland	875	903	564	1.698	1.067	18.795	18.795	-631	n.b.	8,7%
Crematoria Twente	0	0	0	1.591	1.591	13	13	0	n.b.	16,4%
Regionaal Bedrijventerrein Twente	13.211	13.213	0	-34	-47	114.848	114.848	-13	11.800	23,0%
Gemeentelijk Belastingkantoor Twente (GBT)	327	452	1.558	865	254	4.840	5.740	-611	1.059	16,5%
Gemeenschappelijke regeling samenwerking sociale zaken Borne, Haaksbergen en Hengelo (Hengelo Centrumgemeente)	n.v.t									
Centrumgemeenteregeling samenwerking ICT Hengelo (Hengelo Centrumgemeente)	n.v.t									

1) De financiële bijdrage aan SWB is incl. € 13,2 mln. rijks gelden, die we rechtstreeks doorbetalen.

2. Vennootschappen en corporaties

Naam verbonden partij	Openbaar belang dat gediend wordt	Wijze van belang	Beleid in programma
Twente Milieu NV	Gezamenlijke efficiënte duurzame afvalinzameling	Aandeelhouder en deelname bestuur	6
Twence Holding BV	Milieuverantwoordelijke afvalverwerking en kenniscentrum CO2-neutraliteit	Aandeelhouder	6
Bank Nederlandse Gemeenten (gegevens 2016)	Financiering publieke sector: laag houden kosten maatschappelijke voorzieningen	Aandeelhouder	8
Enexis NV	Beschikbaarheid van het energienet, duurzame energiesystemen en energietransport	Aandeelhouder	8
CBL Vennootschap BV	Afhandeling rechten en plichten n.a.v. verkoop Essent	Aandeelhouder	8
Vordering op Enexis Beheer BV	Afhandeling rechten en plichten n.a.v. verkoop Essent	Aandeelhouder	8
Verkoop Vennootschap BV	Afhandeling rechten en plichten n.a.v. verkoop Essent	Aandeelhouder	8
CSV Amsterdam B.V.	Afhandeling rechten en plichten n.a.v. verkoop Essent en Attero	Aandeelhouder	8
Publiek Belang Electriciteitsproductie BV	Afhandeling rechten en plichten n.a.v. verkoop Essent	Aandeelhouder	8
Warmtenetwerk Hengelo BV	Duurzame energieproductie	Financier en aandeelhouder	6
Warmtebedrijf Hengelo BV	Duurzame energieleverantie	Aandeelhouder	6

Bedragen in euro x 1.000

Naam verbonden partij	Beleid in programma	Omvang financieel belang 1-1-2017	Omvang financieel belang 31-12-2017	Eigen vermogen 1-1-2017	Eigen vermogen 31-12-2017	Vreemd vermogen 1-1-2017	Vreemd vermogen 31-12-2017	Resultaat 2017 ¹⁾	Risico's (geen spec. maatregelen)	% belang in organisatie
Twente Milieu NV	6	1.816	1.907	8.972	9.422	17.784	21.784	450	n.b.	20,2%
Twence Holding BV	6	15.675	15.986	126.072	128.574	16.135	16.135	n.b.	n.b.	12,4%
Bank Nederlandse Gemeenten	8	14.055	13.209	4.486.000	4.216.000	149.514.000	149.514.000	376.000	n.b.	0,3%
Enexis NV	8	2.756	2.833	3.704.000	3.808.000	3.580.000	3.860.000	104.000	n.b.	0,07%
CBL Vennootschap BV	8	2	0	788	145	149	8	-20	2	0,2%
Vordering op Enexis Beheer BV	8	0	0	24	17	356.261	356.500	-15	20	0,2%
Verkoop Vennootschap BV	8	0	0	1.243	153	37	20	-65	20	0,2%
CSV Amsterdam B.V.	8	7	2	3.209	870	171	60	-110	n.b.	0,2%
Publiek Belang Electriciteitsproductie BV	8	4	3	1.639	1.615	51	11	-22	20	0,2%
Warmtenetwerk Hengelo BV	6	1.040	1.040	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	1.040	5,0%
Warmtebedrijf Hengelo BV	6	1.040	1.040	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	1.040	5,0%

¹⁾ Resultaten worden gepresenteerd als vermogensmutaties van de verbonden partij zelf. Daarnaast kunnen winst-uitkeringen aan aandeelhouders gedaan worden. Twence heeft aangekondigd ruim 14 mln. winst te gaan behalen, waardoor de dividenduitkering hoger is dan begroot.

3. Stichtingen en verenigingen

Bij de volgende verenigingen is in strikte zin geen sprake van een verbonden partij, omdat er geen sprake is van een financiële impact bij faillissement of aansprakelijkheid door garantstelling.

Naam verbonden partij	Openbaar belang dat gediend wordt	Aard van het belang	Beleid in programma
VNG, Vereniging Nederlandse Gemeenten ¹⁾	Krachtiger lokale overheid door samenwerking en belangenbehartiging	Lid van de vereniging met stemrecht	7
Vereniging van Gemeenten Aandeelhouders Noord Nederland	Belangenbehartiging gemeenten in deelnemingen, w.o. Enexis NV en maatschappijen inzake verkoop Essent	Lid van de vereniging	8

Bedragen in euro x 1.000

Naam verbonden partij	Beleid in programma	Omvang financieel belang 1-1-2017	Omvang financieel belang 31-12-2017	Financiële bijdrage	Eigen vermogen 1-1-2017	Eigen vermogen 31-12-2017	Vreemd vermogen 1-1-2017	Vreemd vermogen 31-12-2017	Resultaat 2017	Risico's (geen spec. maatregelen)
VNG, Vereniging Nederlandse Gemeenten ¹⁾	7	n.v.t.	n.v.t.	100	65.548	64.548	81.229	81.229	-1.000	n.b.
Vereniging van Gemeenten Aandeelhouders Noord Nederland	8	n.v.t.								

4. Overige verbonden partijen

Naam verbonden partij	Openbaar belang dat gediend wordt	Bestuurlijk belang	Beleid in programma
Euregio (Openb. Lichaam volgens NL-Duits recht)	Belangenbehartiging gemeenten NL-Duitse grensstreek	Deelname algemeen bestuur en Euregioraad	7

Naam verbonden partij	Omvang financieel belang 1-1-2017	Omvang financieel belang 31-12-2017	Financiële bijdrage 2017	Eigen vermogen 1-1-2017	Eigen vermogen 31-12-2017	Vreemd vermogen 1-1-2017	Vreemd vermogen 31-12-2017	Solvabiliteit	Resultaat VP 2017	Risico's (geen spec. maatregelen)
Euregio (Openb. Lichaam volgens NL-Duits recht)	0	0	24	1.308	1.346	0	0	n.b.	38	n.b.

De Euregio heeft nominaal een schuldpositie van 34 mln, waar aan de activazijde een gelijk bedrag tegenover staat. Deze is niet relevant voor het risico van de deelnemende gemeenten.

In bijlage 8.7 is een overzicht opgenomen van de vertegenwoordiging namens onze gemeente bij de verbonden partijen. In de paragraaf financiering is een overzicht van de deelnemingen opgenomen.

6.7 De bedrijfsvoering

6.7.1. Personeel en organisatie

Organisatieontwikkeling

Het doorontwikkelen van de organisatie is een continu proces geworden.

Veranderingen volgen elkaar in hoog tempo op waardoor regelmatig grotere en kleinere organisatiewijzigingen plaatsvinden. Een ingrijpende organisatieverandering heeft zich per 1 januari 2017 voltrokken, toen een groot deel van de sector Stedelijk Beheer is overgegaan naar Gildebor. Binnen (en tussen) de sectoren is ook in 2017 verder gewerkt aan doorontwikkelingstrajecten, soms ook leidend tot wijzigingen in de organisatiestructuur. In alle ontwikkelingen staat het verder professionaliseren van de dienstverlening aan de Hengeloër centraal.

Het is belangrijk om hierbij een duidelijke focus voor de toekomst te hebben. Dit heeft geresulteerd in het benoemen van 3 kernwaarden, die voor alle medewerkers van de gemeente Hengelo als leidraad dienen voor houding en gedrag:

1. De logica van de Hengeloër als uitgangspunt nemen;
2. Lef hebben, daar hoort keuzes maken bij, daadkracht tonen;
3. Dingen voltooien, door goed samen te werken.

6.7.2 Personeelsbeleid

De opgave waar we voor staan vergt een flexibele organisatie met een grote mate van mobiliteit van de medewerkers. Naast ontwikkeling en mobiliteit zijn vitaliteit, duurzame inzetbaarheid van oudere werknemers, instroom van jongeren en aantrekkelijke arbeidsvoorwaarden belangrijke thema's binnen het personeelsbeleid. Blijvende aandacht is er voor de onderwerpen integriteit, arbeidsomstandigheden en ziekteverzuim.

Ontwikkeling en mobiliteit

Door de veranderende rol van de overheid en de verandering van taken van gemeenten moeten gemeenten nu en in de toekomst kunnen beschikken over medewerkers die hierin mee kunnen bewegen. Daarom willen wij onze medewerkers stimuleren mobiel te zijn en zichzelf te ontwikkelen. Zodat zij nu en in de toekomst met evenveel plezier hun werk kunnen blijven doen.

- Twentse School

De Twentse School draagt bij aan de ontwikkeling en duurzame inzetbaarheid van onze medewerkers door middel van het aanbieden van een ruim assortiment aan opleidingen, trainingen en workshops. De Twentse School is er voor de 14 Twentse gemeenten en voor enkele andere, aan gemeenten gelieerde, (semi)overheidsinstanties. De inbreng van Hengelo is gewaarborgd door de Hengelose deelname in de Adviesgroep Twentse School.

- Hengelo Academie

In de Hengelo Academie worden alleen nog trainingen aangeboden die specifiek zijn voor Hengelo. Hierbij valt te denken aan de Introductiedagen, 'Avondje Politiek' of de training van de BHV-ers.

- Loopbaancentrum

Het Hengelose loopbaancentrum adviseert en begeleidt medewerkers met een loopbaanvraag(stuk). Dit kan gaan om een eenmalig loopbaanadviesgesprek of om een traject van meerdere gesprekken. In totaal zijn 63 medewerkers in 2017 begeleid door het loopbaancentrum. In het kader van de samenwerking binnen het project Twentse Kracht heeft de Hengelose loopbaanadviseur ook 12 medewerkers uit andere Twentse gemeenten begeleid.

Integriteit en diversiteit

- Integriteit

Hoewel integriteit altijd een belangrijk thema voor onze organisatie is, stond het de afgelopen jaren meer dan voorheen in de (publieke) belangstelling. Een integriteitsonderzoek door het bureau BING leverde een aantal verbeterpunten voor onze organisatie op. Mede op basis hiervan hebben we processen aangepast, controles aangescherpt en sturen we meer op houding, samenwerking en kritisch vermogen. Een leer- en speerpunt voor de gehele organisatie waar in 2017 de nodige aandacht naar uit is gegaan.

- Diversiteit

Een spontaan initiatief van medewerkers was een geslaagde "Roze Borrel" voor alle collega's. Hierbij werd geconstateerd dat we het goed is om op een positieve manier stil te staan bij het feit dat we een zeer diverse organisatie zijn waar collega's van allerlei "doelgroepen" zich over het algemeen prima thuis voelen.

6.7.3 Arbeidsvoorwaarden

In 2017 hebben twee arbeidsvoorwaardelijke onderwerpen veel aandacht gekregen, namelijk het Generatiepact en de vernieuwing van het Individueel Keuzebudget.

- Generatiepact

Vanaf 1 april 2017 biedt de gemeente Hengelo medewerkers vanaf 60 jaar de mogelijkheid om minder te werken met gedeeltelijk behoud van salaris en volledige pensioenopbouw. De formatie die hierdoor vrijkomt, wordt gebruikt voor de instroom van jongeren tot 27 jaar. Hiermee bereiken we drie doelstellingen; het bevorderen van duurzame inzetbaarheid van ouderen, het stimuleren van instroom van jongeren en het verminderen van de jeugdwerkloosheid. De medewerkers die tot de doelgroep behoren hebben tot 1 april 2017 de mogelijkheid gehad hun deelname aan het generatiepact kenbaar te maken. In totaal heeft 60% van doelgroep besloten gebruik te maken van het generatiepact, in vergelijking met andere gemeenten een hoge deelnamegraad.

Dit heeft geresulteerd in 12 vacatures voor jongeren. Door een zeer wervende campagne is het gelukt 11 van de 12 vacatures in te vullen met een jongere medewerker. In het najaar van 2017 is het generatiepact geëvalueerd. De resultaten hiervan zijn begin 2018 bekend en vormen de basis van een mogelijk volgend generatiepact.

- Individueel Keuzebudget

Per 1 januari 2017 is het Individueel Keuzebudget (IKB) ingevoerd.

Het IKB geeft de werknemer meer keuzevrijheid ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden. Bij invoering is aansluiting gezocht bij het toenmalige cafetariamodel, waarbij in het Georganiseerd Overleg (GO) is afgesproken om in 2017 tot verdere vernieuwing van het IKB te komen. Helaas is hierover in 2017 geen overeenstemming bereikt en zal dit onderwerp in 2018 opnieuw op de agenda van het GO geplaatst worden.

Vitaliteit en arbeidsomstandigheden

- Vitaliteit

Door de vergrijzing en oplopende pensioenleeftijd moeten mensen steeds langer doorwerken. Daarom is de gezondheid en vitaliteit van medewerkers meer dan ooit van belang. Op diverse manieren proberen we een gezonde levensstijl te stimuleren.

Enkele voorbeelden hiervan zijn het aanbieden van de mogelijkheid om een fiets aan te schaffen met een fiscaal voordeel in het IKB, het deelnemen aan een fietsactie van Twente Mobiel en aandacht voor gezonde voeding in het bedrijfsrestaurant.

Ook de Twentse School biedt trainingen aan die bijdragen aan vitaliteit, zoals mindfulness-trainingen en een training balans werk/privé. In november stond de jaarlijkse 'Kracht en talentweek' in het teken van 'Vitaliteit en mobiliteit', met een keur aan korte workshops.

- Agressie en geweld

De 'Werkgroep Agressie & Geweld' heeft het agressiebeleid herschreven. Het nieuwe agressiebeleid is verwoord in een beleidsnota en een nieuw agressieprotocol. Besluitvorming en implementatie zullen in 2018 plaatsvinden.

- Risico Inventarisatie & Evaluatie

Naar aanleiding van de Risico Inventarisatie & Evaluatie (RI&E) van het gebouw 'Markant' eind 2016 is een Plan van Aanpak gemaakt met daarin de geconstateerde risico's en de te ondernemen acties om deze risico's weg te nemen. De acties uit het Plan van Aanpak zijn voortvarend opgepakt, zodat halverwege 2017 alle benoemde risico's waren verdwenen.

In november 2017 is er een 1e RI&E uitgevoerd voor de nieuwbouw Stads kantoor en de verbouw van het Stadhuis. Deze RI&E is uitgevoerd aan de hand van de tekeningen. Door in zo'n vroeg stadium al een RI&E uit te voeren kan mogelijk worden voorkomen dat er keuzes worden gemaakt die in een later stadium als onveilig of ongezond worden bestempeld.

- Ziekteverzuim

Het gemiddelde ziekteverzuimpercentage van 2017 was 4,79%. Dit is 0,5 procent lager dan het gemiddelde in 2016. Door leidinggevenden te ondersteunen in het goed uitvoeren van hun rol als regievoerder van het ziekteverzuimproces hopen wij het ziekteverzuimpercentage in 2018 verder omlaag te brengen.

6.7.4 Informatievoorziening en technologie

De organisatie blijft sterk inzetten op het verhogen van de efficiency van de bedrijfsvoering. We zetten actief in op samenwerking met andere gemeenten in de regio op het terrein van ICT. Uitgangspunt blijft dat we een goede dienstverlening willen bieden aan onze burgers. Het belang van ICT als middel om dit te bereiken neemt nog steeds toe.

Bereiken?	Doen?	Bereikt
Dienstverlening aansluiten op de digitale agenda 2017 en 2020: realiseren van een verbeterde interne/ externe (elektronische) dienstverlening.	Na de zomer van 2016 zal het Programma "(digitale) Dienstverlening" worden opgestart. Vanuit dit programma zullen diverse projecten onderdak krijgen. Dit zal gebeuren vanuit de thema's Houding & Gedrag, Fysiek, Organisatie & Processen en Informatie. Bijvoorbeeld het implementeren van nieuwe communicatietechnologieën waardoor de burger eenvoudig en vooral sneller met de gemeente kan communiceren. Daarnaast besteden we aandacht aan de realisatie van nieuwe producten en/of diensten op basis van "Cocreatie" met burgers of ondernemers. Ook aan het digitaal aanbieden van informatie over producten, gevraagde producten, persoonlijke gegevens, enzovoort via hengelo.nl en één of meerdere portalen (incl. de benodigde aansluiting op landelijke inlogmechanismen) wordt de komende periode gewerkt. Tenslotte besteden we ook aandacht aan de positionering van het klantcontactcentrum (KCC) en de daaruit voortvloeiende informatiebehoefte en de realisatie daarvan.	In 2017 hebben vanuit het programma dienstverlening diverse klantreizen (Drank & Horeca, Paspoort, Melding Openbare Ruimte, etc) uitgevoerd. Dit heeft geleid tot enerzijds bewustwording aan de kant van de medewerkers om van buiten naar binnen te denken en anderzijds heeft dit geleid tot duidelijke implementatieplannen waar onder andere in 2017 de eerste resultaten voor zijn opgeleverd. Zo is onder andere Whatsapp geïntroduceerd waardoor het voor burgers nog laagdrempeliger is geworden om met de gemeente te communiceren, is MijnHengelo gerealiseerd zodat in 2018 hiermee live kan worden gegeven, zijn diverse formulieren eenvoudiger gemaakt (niet meer vragen naar niet noodzakelijke informatie). In 2017 zijn we daarnaast gestart met de exercitie om op basis van het formulieren te bepalen op welke wijze het KCC vorm gegeven kan worden. Dit zal een vervolg in 2018 krijgen. Tenslotte hebben we tbv een betere bewustwording rondom cocreatie een Escaperoom gerealiseerd. De medewerkers krijgen hierdoor op een speelse manier te maken met nieuwe manieren om cocreatie te gebruiken ipv traditionele procesaanpakken.
Innovatie in	De positionering van het centrale	In 2017 hebben de koppeling

bedrijfsvoering: Implementeren van efficiënte processen door innovatieve technologieën	zaaksysteem verder uitbreiden door de implementatie van de Zaak-DMS-service (standaard koppelvlaak) tussen het Zaaksysteem en de backoffice systemen voor sociale zaken. Daarmee kan efficiencywinst worden behaald. De formulieren in het digitale loket worden aangesloten op het zaaksysteem. Verdere ontwikkeling van de basisregistraties met als doel overal binnen de gemeente eenduidige informatie te gebruiken. Een efficiencyslag kan worden verkregen door meer gebruik te maken van mobiele apparaten "in het veld". Na de implementatie (najaar 2016) van mobile device management (MDM), worden diverse projecten opgestart om medewerkers te ondersteunen met het meer en meer buiten de fysieke kantoormuren te kunnen werken. Faciliteren ICT innovatie in manieren van werken, bijvoorbeeld door software aan te schaffen die het mogelijk maakt om samen aan bedrijfsdoelen te werken. Dit ter voorbereiding van de realisatie van het nieuwe stadskantoor. Hiervoor wordt een apart programma gestart. Dit om de wensen van de organisatie om flexibel werken mogelijk te maken. Inzet van technologie om vereenvoudiging en versnelling van stappen in de uitvoering van processen te realiseren.	tussen het Zaaksysteem IRIS en het backofficesysteem voor de WMO gerealiseerd. Naast de direct al zichtbare kwaliteitswinsten en eenduidige archivering zullen de beoogde efficiencywinsten in 2018 zichtbaar worden. Tevens zijn we in 2017 gestart met de koppeling tussen het Zaaksysteem IRIS en het backoffice systeem Werk & Inkomen. De afronding daarvan vinden in 2018 plaats. Ten aanzien van de basisregistraties zijn onder andere IRIS van updates voorzien waardoor meer dataelementen uit de basisregistraties bij het behandelen van Zaken kan worden gebruikt. In 2017 zijn bijna alle medewerkers overgegaan op Mobile Device Management (MDM). Het laatste plukje medewerkers wordt begin 2018 overgezet. Hierdoor is er naast een betere ondersteuning voor flexibel werken ook een betere garantie te geven voor wat betreft gegevensverwerking en de veiligheid daaromtrent. Ter voorbereiding op het werken in het nieuwe stadskantoor, is er begonnen met het testen van nieuwe vergadersystemen. Tevens is er een app geïntroduceerd, voor de meldingen facilitair. Dit wordt in 2018 verder uitgebreid.
Decentralisaties: Van transitie naar transformatie	Twee jaar na de overdracht van taken op het gebied van zorg, jeugd en participatie is de impact steeds duidelijker geworden. De noodzaak bestaat om verdergaande procesautomatisering en innovatie toe te passen om de burger integraal te benaderen. Aspecten als privacy en zorgvuldig omgaan met cliëntinformatie speelt hierbij een belangrijke rol.	De systemen die gebruikt worden bij WMO en Jeugd zijn aangepast, zodat ze optimaler binnen het werkproces functioneren. Daarnaast hebben de medewerkers WMO de beschikking gekregen over laptops, zodat de informatie uit de huisbezoeken efficiënter verwerkt kunnen worden.
Beveiliging: Optimale bescherming bieden van ons netwerk en data	Een optimale beveiliging van zowel het netwerk als de data (met persoonsgegevens) is essentieel. Maatregelen om te voldoen aan de BIG (Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten) zullen komende jaren worden geïmplementeerd. Bij de nieuwbouw zal met	Er is hard gewerkt aan de invoering van maatregelen om te voldoen aan de BIG (Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten). In 2017 is voor de eerste keer de Ensia Audit

	beveiliging rekening gehouden worden. Bewustwording van het onderwerp informatiebeveiliging en privacy bij het personeel krijgt aandacht.	gehouden. Dat is een audit over de status van de informatieveiligheid van de gemeente. Met betrekking tot Suwinet is een beveiligingsplan Suwinet 2017 vastgesteld. Bewustwording van het thema informatiebeveiliging en privacy bij het personeel heeft veel aandacht gekregen (via intranet, bezoeken aan werkoverleggen etc.).
Samenwerken: samenwerking in Twente verstevigen en uitbouwen	De dynamiek en complexiteit van samenwerken in Twente en de gevolgen voor ICT vergen veel inzet. De gemeente Hengelo werkt samen met Oldenzaal en deze relatie zal de komende jaren verstevigd worden. Daarnaast zijn er regelmatig verzoeken om ICT ondersteuning in de regio die onderzocht moeten worden op haalbaarheid en de gevolgen voor de interne dienstverlening. Ook binnen het SSNT wordt samengewerkt, waarbij Hengelo een actieve rol vervult. Naast ICT wordt ook samengewerkt op andere terreinen, zoals bijvoorbeeld Sociale Zaken. Dit vergt verder gaande ICT samenwerking en afstemming.	De samenwerking met Oldenzaal is in 2017 verstevigd. Sinds 1 april 2017 wordt door Hengelo de ICT van de SWB verzorgd. Een andere partij waarvoor de ICT wordt verzorgd is het WTC. Ook binnen het SSNT wordt samengewerkt, waarbij Hengelo een actieve rol vervult. De samenwerking binnen het domein Sociale Zaken met de gemeenten Haaksbergen en Borne heeft ook gevolgen voor de afdelingen ICT.

6.7.5 Control en auditing

Concern control en auditing ondersteunen het management en de concern control functie bij de continue verbetering van de besturing en de beheersing van de gemeentelijke organisatie.

Daarvoor is nodig dat:

- Beleidsvoornemens, planningen en normen voldoende toetsbaar zijn;
- Besluiten in overeenstemming met geldende wet- en regelgeving worden genomen;
- Planning en control instrumenten er voor zorgen dat producten en diensten op norm en conform verwachtingen worden geleverd;
- Tussentijdse rapportages zo zijn ingericht dat zelfsturend en lerend vermogen van de ambtelijke organisatie wordt gestimuleerd;
- Het bestuur verantwoording af kan leggen over gekozen doelen, gemaakte keuzes, getroffen maatregelen, wijze van uitvoering en gerealiseerde prestaties in de jaarverslagen.
- Een organisatie die aan deze voorwaarden voldoet is "In Control".

Doelen

Bereiken?	Doen?	Bereikt
Toetsbare beleidsvoornemens	Evaluatie door multidisciplinaire leesteams van account functionarissen Vaststellen dat de verbeterpunten in de plannen en beleidsvoornemens zichtbaar zijn.	Jaarplannen, tussentijdse rapportages en (sector)jaarverslagen zijn geëvalueerd.
Rechtmatigheid (compliance)	Opstellen, uitvoeren en verbeteren van het Jaarlijks Intern Controle Plan. Inzicht in de rechtmatige uitvoering van de begroting door tussentijdse voortgang rapportages.	Het Interne Controle Plan 2017 is in afstemming met management en extern accountant opgesteld, uitgevoerd en verbeterd. De rechtmatige uitvoering is onder meer betrokken bij de

		interim controle van de extern accountant en de interne controle.
Stuurbare sectorjaarplannen	Toezen op Smart geformuleerde beleidsvoornemens, logica, interne consistentie, betrouwbaarheid en relevantie. Toezen op betrouwbaarheid van niet financiële indicatoren als bijvoorbeeld de dienstverlening prestaties.	Betrokken bij het proces van totstandkoming van beleidsvoornemens. Besproken op MT niveau. De standaardrapportages worden kritisch gevolgd op MT niveau.
Betrouwbare management informatie	Beheerafspraken vastleggen van alle centrale informatiesystemen. Ontsluiten van de centrale informatiesystemen via Cognos10 in overleg met het management	In 2017 zijn stappen gezet om de managementinformatie verder door te ontwikkelen.
Transparante verslaggeving	Opstellen van standaard rapporten in Cognos10 Toetsing van de Maraps door account functionarissen Kennis bevorderen in samenwerking met Hengelo Academy	Tussentijdse rapportages zijn besproken in het MT. Sinds 2017 zetten we vooral Twentse Kracht in voor het bevorderen van kennis.
Versterking van het leervermogen	Aandacht voor risico identificatie Kennis over risicomanagement bevorderen via de opleidingsplannen van de sectoren.	Risicomanagement heeft doorlopend de aandacht. In 2017 zijn de eerste stappen gezet om risicomanagement verder door te ontwikkelen. Dit komt onder meer tot uitdrukking in de beleidsnota Integraal risicomanagement en weerstandsvermogen 2018-2022 die medio 2018 aan de raad ter vaststelling wordt voorgelegd.
Organisatie In Control	Door ontwikkelen van risicomanagement bij verbonden partijen Uitvoeren van proces-audits Vaststellen dat bij kritische processen de interne beheersmaatregelen aantoonbaar effectief zijn	Risicomanagement bij verbonden partijen is onderdeel van het integrale risicomanagement van de gemeente Hengelo. Procesaudits en het aantonen van de effectiviteit van beheersmaatregelen is onderdeel van de interim controle van de extern accountant, uitvoering van het Interne Controle plan 2017 en de uitgevoerde zelfevaluatie.

6.7.6 Inkopen van diensten, leveringen en werken

Het jaar 2017 was wederom een veelbewogen jaar op het gebied van de inkoopfunctie. Diverse majeure aanbestedingen kwamen tot een goed einde, waarvan de aanbesteding van de nieuwe huisvesting (nieuwbouw Stads kantoor en renovatie Stadhuis) het meest in het oog sprongen. Maar uiteraard vonden er in het Sociaal Domein (Huishoudelijke Hulp) en Fysieke Domein (Verbouwingen Twentebad, Boekelosebrug) ook de nodige succesvolle aanbestedingen plaats.

Daarnaast waren er nog een aantal ontwikkelingen op het gebied van Governance en Samenwerking die hieronder worden toegelicht:

- Bij de accountantscontrole 2015 bleek dat de gemeente Hengelo voor dat jaar – meer dan is toegestaan – onrechtmatig te hebben ingekocht. De gedane 'veegactie' en de procedurele afspraken die zijn gemaakt hebben nog niet tot het gewenste resultaat geleid. Ook in 2016 constateert de accountant (op basis van een steekproef) dat er te veel onrechtmatig is

ingekocht. Om het rechtmatigheidsprobleem definitief op te lossen heeft directie/MT medio 2017 een concreet verbeterplan vastgesteld. In 2017 hebben er 17 rechtmatigheidstoetsen plaatsgevonden op inkopen met een contractwaarde > € 50.000. .

- In 2017 zijn een aantal extra opdrachten neergelegd bij ons werkleerbedrijf SWB, om de bezuiniging op de gemeentelijke bijdrage te compenseren. Deze compensatie is in eerste instantie gezocht in opdrachten aangaande de schoonmaak van gemeentelijke gebouwen.
- Bij de vaststelling van het Twents Inkoopbeleid in 2014 heeft het College een toezegging gedaan aan de Gemeenteraad om dit beleid te gaan evalueren. In het afgelopen jaar is dit proces in gang gezet, en het zal leiden tot een evaluatie op Twentse schaal (bij voorkeur) of een evaluatie op Hengelose schaal.

Te bereiken?	Bereikt?
In staat zijn te sturen op inkoopresultaten op concern-niveau: in control over het inkoopproces. En uiteindelijk deze resultaten ook kunnen meten.	In 2017 is gebleken dat dit nog onvoldoende mogelijk is. Het MT heeft in samenspraak met het College besloten tot een aantal maatregelen, in eerste instantie vooral op het gebied van de rechtmatigheid.
Resultaten aanbestedingen grote projecten (Stadskantoor, Backbone Warmtenet, Twentebad) verzilveren.	Deze projecten zijn allemaal gegund en in de uitvoering gegaan in 2017.
Bewuste keuzes in het Sociaal Domein: innovatieve zorg inkopen in relatie tot financiële uitdagingen.	Naast de diverse aanbestedingsprocedures binnen het sociaal domein zijn er in 2017 voorbereidingen getroffen voor de transformaties binnen de zorg in de komende jaren.
Regionale samenwerking verder optimaliseren.	Onder andere door het stagneren van de voortgang rondom het Twentebedrijf is deze optimalisatie nog niet bereikt. In 2017 is onderzocht waar de kansen voor inkoop samenwerking liggen door een 4-tal inkoopadviseurs uit de regio Twente

6.7.7 Huisvesting

In 2016 zijn, na het raadsbesluit in januari jl. over de renovatie van het stadhuis en de nieuwbouw van het stadskantoor, de bouwkundige en installatiebestekken uit 2014 geactualiseerd en is de 2^e fase (de gunningsfase) van de Europese Aanbesteding uitgevoerd.

Na de definitieve gunning van de aanbestedingspercelen zijn de betreffende werkzaamheden in 2017 gestart. Deze werkzaamheden hebben een doorlooptijd van circa 21 maanden met een verwachte afronding in 2019. Het jaar 2017 heeft daarmee volledig in het teken van concrete bouw- en renovatieactiviteiten van het nieuwe stadskantoor en het bestaande stadhuis gestaan.

Bereiken?	Doen?	Bereikt
Nieuwbouw van het stadskantoor en renovatie van het stadhuis.	Uitvoering van de werkzaamheden door de per perceel geselecteerde aannemers uit de gunningsfase van de Europese Aanbesteding nieuwbouw stadskantoor en renovatie stadhuis. Directievoering en bouwtoezicht door externe partijen. Inrichting van de diverse ruimten in beide panden met werkgroepen en extern advies. Gemeentelijke projectleiding over het geheel van de werkzaamheden.	Werkzaamheden zijn gestart. Directievoering en toezicht zijn georganiseerd met de inhuur van betreffende functionarissen. De voorbereidingen voor de inrichting zijn gestart. Gemeentelijke projectleiding functioneert.

6.7.8 Overhead

Eén van de onderdelen van de recente wijziging van het BBV betreft een beter inzicht in de overhead.

Om de raad op eenvoudige wijze meer inzicht te geven in de totale kosten van de overhead voor de gehele organisatie en ook meer zeggenschap over die kosten te geven, wordt in artikel 8, eerste lid, onderdeel c voorgeschreven dat een apart overzicht moet worden opgenomen van de kosten van de overhead. Om te kunnen vaststellen welke kosten verband houden met de sturing en ondersteuning van het primaire proces en zodoende gerekend kunnen worden tot de overhead, wordt een definitie van de overhead geïntroduceerd. Deze definitie luidt: alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Voorts wordt verwezen naar de toelichting in het Wijzigingsbesluit vernieuwing BBV.

Overhead bestaat uit:

1. Leidinggevenden primair proces (hiërarchisch).
2. Financiën, toezicht en controle gericht op de eigen organisatie.
3. Personeel & Organisatie
4. Inkoop
5. Interne en externe communicatie
6. Juridische zaken
7. Bestuurszaken en bestuursondersteuning.
8. Informatievoorziening en automatisering (ICT).
9. Facilitaire zaken en Huisvesting.
10. Documentaire Informatie Voorziening (DIV).
11. Managementondersteuning primair proces.

De totale overhead werden over 2017 per saldo geraamd op € 23,4 miljoen; in werkelijkheid werd € 21,3 miljoen uitgegeven. Het positieve saldo wordt veroorzaakt door hogere ontvangsten van doorberekeningen aan derde, vacaturruimte en pensioenpremie. Meer in detail wordt dit toegelicht in de analyses in hoofdstuk 7.5

6.8 Investerings

Algemeen

In 2017 zijn een aantal grote werken uitgevoerd en opgestart. Met name de grote infrastructurele werken zoals de Enschedesestraat inclusief de kruising met de Kuipersdijk, de Deurningerstraat en de Westtangent hebben een grote impact op de bereikbaarheid van Hengelo. Deze werken zijn uitgevoerd binnen de daarvoor beschikbaar gestelde middelen. De Laan Hart van Zuid is in uitvoering gegaan, zowel het noordelijk als het zuidelijk deel inclusief de nieuwe brug over het Twentekanaal. Ook de aansluiting van de Laan op de Breemarsweg is ontworpen, uitvoering daarvan is in 2018 gepland.

Op het vlak van woningbouw is de vraag naar nieuwbouwwoningen en kavels verder toegenomen. Dat is in de verschillende gemeentelijke grondexploitatieprojecten (zoals Dalmeden, Veldwijk Noord, Broek en Medaillon) te zien aan de hoeveelheid kavels die verkocht of in optie genomen zijn. In 2017 zijn 286 nieuwe woningen gerealiseerd.

Net als bij de woningbouw zien we ook bij de bedrijventerreinen een opleving in de verkopen. Met name De Veldkamp is in trek. In december 2017 zijn koopovereenkomsten getekend voor de verkoop van bijna 4 ha die in 2018 worden geëffectueerd.

Het nieuwe VMBO is in 2017 opgeleverd, net als het Sports Centre Hengelo en het Watertorenpark. De bouw van het nieuwe stadskantoor is begonnen en een aantal grote projecten met een exploitatie-overeenkomst zijn gestart met de voorbereiding zoals bijvoorbeeld het Seahorse terrein en de Hengelose Es. Daarnaast is voor bijvoorbeeld Drienerstaete Tebodin en het Badhuis het bestemmingsplan inmiddels door de raad vastgesteld.

Een ander belangrijk punt is de vaststelling in 2017 van het Integraal Actieplan voor een Vitale Hengelose Binnenstad. In de komende jaren zullen als gevolg hiervan verschillende projecten in de Binnenstad aangepakt gaan worden. De eerste hiervan is de Enschedesestraat. In 2017 is het ontwerp voorbereid en de voorbereidingen gestart. De uitvoering zal in 2018 gaan lopen.

Voor het Marktplaats is in 2017 begonnen met een prijsvraag over het ontwerp waar de hele bevolking aan mee kon doen, en in grote getale ook heeft gedaan. Dit zal in 2018 verder worden uitgewerkt.

Kredieten

De meeste werkzaamheden zijn uitgevoerd binnen de daarvoor beschikbaar gestelde kredieten. Van een tweetal (planvoorbereiding) kredieten - *Reconstructie Kuipersdijk en Enschedesestraat Binnenstad* is het budget overschreden, maar met een duidelijke reden. Dekking hiervoor wordt gevonden in de uitvoeringsbudgetten.

Stand van zaken projecten

Grondexploitaties

Hart van Zuid

HvZ WTC Businessdistrict, Verenigingsgebouw, Stationsplein incl fietsenstalling

De WTC organisatie heeft per 1 juli 2016 haar intrek genomen in het verbouwde bouwdeel 5. De werkzaamheden om bouwdeel 6 gedeeltelijk verhuur gereed te maken zijn afgerond. De verhuur verloopt boven verwachting goed, dus is er in december een krediet door de raad beschikbaar gesteld waarbij op het moment dat 80% van de units in de eerste fase verhuurd is gestart kan worden met de tweede fase. Per 1 februari 2018 kan hiermee gestart worden.

Verder is een onderzoek gestart om te kijken hoe het vliegwielt naar een definitieve ontwikkeling kan komen. Ingegeven door de economische omstandigheden van de afgelopen jaren en een mogelijk vertrek van Siemens uit Hengelo en Hart van Zuid zien wij ons gedwongen om af te waarderen op het programma per 1.1.2018.

Op 15 november 2017 hebben wij van koper het plan van aanpak voor de transformatie van het Verenigingsgebouw, conform afspraken in de koopovereenkomst, ontvangen. De anterieure overeenkomst is op 28 november 2017 ondertekend.

Op grond van het voorgaande is het proces vervolgd, waarbij de gemeente is gestart met de wijziging van het bestemmingsplan en waarbij koper op basis van het restauratie- en architectuurplan, als onderdeel van het plan van aanpak, de verdere uitwerking richting VO heeft opgestart. Met koper is afgesproken dat het architectuur- en restauratieplan (d.d. 13 september 2017) het concept is voor de verdere uitwerking van zijn plan. Op dit moment wordt met grote voortvarendheid gewerkt aan het opstellen van het voorontwerp bestemmingsplan. De planning is dat het voorontwerp van het bestemmingsplan op 28 februari 2018 gereed is. De leveringsdatum is

bepaald op 3 december 2018, voor die datum moet het bestemmingsplan zijn vastgesteld door de gemeenteraad.

HvZ Lansinkveld

Het gezamenlijk doel van partijen is toe te werken naar een situatie waarin Van Wijnen uiterlijk per 1 januari 2021 alle gronden van de gemeente heeft afgenomen. Hiertoe is er, onder aanvoering van Van Wijnen, aan een visie gewerkt die basis biedt voor een bestemmingsplanherziening die de ontwikkeling van dit deelgebied optimaal faciliteert en de taakstelling ten aanzien van de grondopbrengst mogelijk maakt. Van Wijnen is verantwoordelijk voor dit proces.

Wij hebben op 7 november '17 kennisgenomen van het gebiedsconcept Het Verbond voor Lansinkveld Noord. Binnen de gemeente wordt positief gereageerd op het gebiedsconcept. Met het gebiedsconcept wordt aangesloten bij het ROC, bij Hengelo (geen wo/hbo, wel mbo), bij bedrijven in Hengelo en de regio en het gebiedsconcept kan aanvullend zijn op de ontwikkelingen in het WTC Business District. Het concept is onderscheidend en zet een duidelijke eigen identiteit neer voor het gebied Lansinkveld Noord, met een positieve uitstraling voor heel Hart van Zuid.

HvZ Langelier Erve, EMGA, Hoofdinfra 1e fase

Van Wijnen heeft een afnameplicht van de gronden in het deelgebied Langelier Erve en EMGA Zuid. Op dit moment is Van Wijnen bezig met de planvorming voor woningen in het deelgebied Langelier Erve. Het is van groot belang de kwaliteit van de plannen te toetsen aan de kaders van het Masterplan Hart van Zuid. Langelier Erve is per afgelopen januari 2018 in eigendom overgedragen aan Van Wijnen.

De huurovereenkomst voor de locatie Zuiderhart loopt tot en met 1 mei 2018. Na het vertrek van Twinta zullen wij het terrein in bouwrijpe staat brengen. Wij streven er naar het bouwrijp maken per 1 juli 2018 te hebben afgerond om het terrein vervolgens te leveren aan Van Wijnen.

De gemeente is verantwoordelijk voor de aanleg van de hoofdinfrastructuur. Dit jaar wordt de planvorming voor het project herinrichting Lansinkesweg opgestart. Dit is mede afhankelijk van de ontwikkelplannen voor het deelgebied Lansinkveld Noord.

HvZ Laan Noord en Laan Zuid

De uitvoeringswerkzaamheden voor het noordelijk deel van de laan zijn oktober 2016 gestart.

De werkzaamheden zijn vertraagd en er zijn problemen met aannemer NTP geweest. Met NTP is een overeenstemming bereikt. Het kruispunt bij het Industrieplein is klaar en het kruispunt bij het Esrein is eveneens gereed. Het aanleg van het wegvak tussen de kruispunten start zodra de Gasunie gereed is met zijn werk en het warmtenet haar leiding heeft gelegd. In het najaar van 2018 zal de laan noordelijk deel gereed komen. Ook de sanering is in uitvoering. Tijdens de saneringswerkzaamheden wordt, conform verwachting maar desondanks veel verontreiniging gevonden/ opgepompt.

Laan Hart van Zuid, zuidelijk deel

Per 1 november 2017 is de hoge druk gasleiding aan de zuidzijde verlegd waarna de werkzaamheden aan de brug konden starten. Dura Vermeer is toen buiten gestart met de uitvoeringswerkzaamheden voor het zuidelijk deel. Het DO is wel door ons en maar niet door RWS goedgekeurd. Hierin schuilt een risico. Het proces met RWS verloopt moeizaam. We hebben de belangrijkste bevinding van Rijkswaterstaat - nl. de beheerafspraken - al uit de DO discussie gehaald. Ten aanzien van het beheer van de nieuwe brug wordt met RWS een beheerovereenkomst opgesteld.

Dura heeft 1 november '17 de brug gesloopt en is buiten volop aan de slag. De planning van Dura is er op gericht op 31 december 2018 de werken op te leveren.

HvZ Kanaalzone

Start uitgifte van de overige kavels is afhankelijk van het moment waarop de overtollige verontreinigde grond een nieuwe bestemming heeft gekregen. Om de deelsanering te kunnen afronden zullen de nog op de Kanaalzone aanwezige depots met verontreinigde grond worden verwerkt in het gebied (binnen het geval van bodemverontreiniging). De grond wordt hergebruikt onder de toekomstige Laan Hart van Zuid, zuidelijk deel en de op- en afrit van de nieuwe brug.

In 2016 is de eerste partij grond van circa 8.000 m3 hergebruikt. Vanaf maart 2018 zal de resterende grond circa 6.000 m3 worden gebruikt aan de zuidzijde van het brugtalud. Er ligt op dit moment nog 7.000 m3 in depot. Overtollige grond wordt afgevoerd naar een erkende verwerker indien deze niet hergebruikt kan worden. De planning is er op gericht dat de gronddepots voor het einde van 2018 opgeruimd zijn en gestart kan worden met de uitgifte van de bedrijfskavels.

Dalmeden

De verkoop van woningen en kavels is aangetrokken in het afgelopen jaar. Er zijn meer kavels verkocht dan werd verwacht. De voorbereidingen voor de verkoop van het volgende woongebied (Meander-Zuid) zijn in 2017 opgepakt zodat de kavels in dit gebiedje begin 2018 uitgegeven kunnen worden.

Gezondheidspark

De bouw van de appartementen in het Woolderpark is bijna klaar. Naar verwachting wordt in het voorjaar gestart met de bouw van de grondgebonden woningen in het Woolderpark. Droste heeft het laatste deel van de grond voor de appartementen afgenomen. De Nije stichting heeft de afname van de horecaboerderij opnieuw uitgesteld.

Lange Wemen

Het project lange Wemen bestaat uit verschillende onderdelen. De sloop van de panden aan de Deldenerstraat, de aanleg van de openbare ruimte en de ontwikkeling van de horecawand en de herontwikkeling van het vastgoed.

De sloop van de panden aan de Deldenerstraat is afgerond waardoor de bouw van het stadskantoor is gestart. Het verleggen van de kabels en leidingen aan de Deldenerstraat heeft vertraging ondervonden vanwege onder meer de afhankelijkheid van de nutsbedrijven die niet eerder konden starten met verleggen nadat zekerheid was over de locatie van de damwanden voor het stadskantoor en een aangetroffen verontreiniging.

De aanleg van een deel van de openbare ruimte is gekoppeld aan de bouw van het stadskantoor. Daarnaast is de aanpak van de openbare ruimte Langestraat gekoppeld aan het project Enschedesestraat dat reeds in uitvoering is.

De situatie wat betreft de ontwikkeling van het vastgoed, de horecawand en Thiemsbrug is nog steeds onduidelijk. De marktomstandigheden zijn op dit moment voor AM RED zodanig dat het realiseren van extra winkels niet zinvol is. In de komende periode zal worden onderzocht welke mogelijkheden er zijn om het gebied een passende invulling en meerwaarde voor de stad te geven.

De Veldkamp

De verkoop van kavels is aangetrokken in het afgelopen jaar. Er zijn meer kavels verkocht dan werd verwacht. De verwachte verkoop voor 2018 ziet er ook positief uit. Voor het deelgebied Zuidoost (Hengeloos deel van De Veldkamp) wordt in eerste kwartaal van 2018 een uitwerkingsplan in procedure gebracht, zodat daarna gestart kan worden met de uitgifte. Actualisatie van het communicatieplan is in voorbereiding.

Medaillon

Het project loopt boven de verwachtingen. In 2017 zijn 8 vrije kavels in het gemeentelijke deel verkocht, in 2018 worden naar verwachting de laatste 3 kavels verkocht. Deelgebied 11 is volledig bouwrijp gemaakt.

Oosterveld

De uitgifte van het bedrijventerrein loopt al lang en loopt wat achter bij de verwachtingen in de huidige opgaande conjunctuur. Het resultaat is verslechterd als gevolg van neerwaarts bijgestelde parameters en grondprijzen.

Investerings

Twentebad

Het overdekte buitenbad wordt 15 februari 2018 in gebruik genomen. De officiële opening zal in april 2018 plaatsvinden. Het krediet is toereikend voor deze fase. De bouwkosten vielen hoger uit dan begroot, maar dit wordt gecompenseerd door de installatiekosten die lager uitvielen. Uitvoeringskrediet voor de 3e fase wordt voorbereid.

Herhuisvesting ambtelijk apparaat

De uitvoerende partijen (aannemers van de 3 percelen) zijn aan het werk. Aandachtspunten hierbij zijn 4-5 maanden vertraging bij de start van de werkzaamheden, aanvullende asbestsanering met geld- en tijdconsequenties en de gewicht besparende vloer van het nieuwe stadskantoor. De projectgroep en de meeste werkgroepen functioneren. Deze werkzaamheden liggen op schema.

Enschedesestraat Binnenstad

Het project Enschedesestraat binnenstad is op dit moment in uitvoering. De werkzaamheden zijn gestart in maart 2018 en worden eind 2018 afgerond. Het gaat om de herinrichting van de

openbare ruimte vanaf het Drienerplein tot en met een deel van het gebied Lange Wemen, dat integraal met de Enschedesestraat wordt heringericht. Het doel is door middel van de herinrichting van de openbare ruimte de verblijfskwaliteit van het gebied te verbeteren waardoor het centrum van de binnenstad aantrekkelijker wordt.

Het proces om te komen tot een breed gedragen ontwerp kwam tot stand via een participatieproces waarvoor de gemeente Okra landschapsarchitecten de opdracht heeft gegeven. Na twee werksessies werd duidelijk dat de belanghebbenden behoefte hadden om dit project in een breder perspectief van de binnenstad te plaatsen. Dat wordt nu aan de hand van het gezamenlijke "actieplan binnenstad" uitgevoerd.

F 35 Kuipersdijk – Centrumring incl. 3 knelpunten

In september 2017 is gestart met de uitvoering van de werkzaamheden, deze zijn nu in volle gang. Het tracé F35 Parallelweg LS is al gereed, inclusief parkeerplaatsen en nieuwe trottoirs. De werkzaamheden verlopen volgens planning. Naar verwachting is de uitvoering gereed in het 2e kwartaal 2018.

Sports Centre Hengelo

Maandag 10 juli 2017 is de officiële opening van het Sports Centre Hengelo geweest.

Aan de noordwest zijde van het stadion (tussen stadion en spoor) worden nog bomen gepland, een wandelpad aangelegd en, op initiatief van de Stichting Topsport Overijssel, afdeling Twente, worden borden geplaatst ter ere van Twentse gouden medaillewinnaars op de Olympische spelen. Opening hiervan wordt verwacht op 26 april 2018, de 100ste verjaardag van Fanny Blankers Koen.

Exploitatie-overeenkomsten

Hengelose Es fase 2

De renovatie van de 2 flats in het plangebied welke 1e helft 2018 worden opgeleverd loopt voorspoedig. Ook is gestart met de sloop van de Jacob Maris flat en openbaar gebied rondom. Dit is ook de 1e fase van het gebied. De verdere ontwikkeling van het plangebied zal in fasen worden uitgevoerd nadat het bestemmingsplan onherroepelijk is. Het bestemmingsplan wordt in mei 2018 vastgesteld.

Badhuis – Ariënschool

Het bestemmingsplan voor het Badhuis is inmiddels vastgesteld en de omgevingsvergunning voor de bouw van de appartementen op het Badhuis is verleend. Er zijn vier beroepsschriften ingediend. Ondertussen gaat Domain verder met zijn plannen voor de Ariënschool. Het vooroverleg is inmiddels afgerond en de monumentencommissie en de stadsbouwmeester zijn positief over de plannen.

Seahorse - anterieure overeenkomst

Het braakliggend voormalig fabrieksterrein van Seahorse wordt herontwikkeld tot een unieke en groene woningbouwlocatie voor maximaal 110 woningen met inpassing van de 4 sheddak-restanten. Deze binnenstedelijke locatie, gelegen tussen centrum en buitengebied, heeft bijzondere kwaliteiten en is daardoor onderscheidend ten opzichte van andere ontwikkelingen in Hengelo. De projectontwikkelaar heeft een stedenbouwkundig plan ontwikkeld dat de instemming van de gemeente heeft. Op basis van dit plan is het ontwerpbestemmingsplan in voorbereiding. Deze wordt naar verwachting in het 2e kwartaal van 2018 ter inzage gelegd.

Jaarrekening

De balans en overzicht van baten en lasten

7.1 Balans

ACTIVA		
Vaste Activa		
Immateriële Vaste Activa		
Omschrijving	31-12-2017	31-12-2016
Kosten verbonden aan het sluiten van geldleningen en saldo van agio en disagio	473	498
Kosten van onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	0	15
Bijdrage aan activa in eigendom van derden	9.522	9.973
Totaal Immateriële Vaste Activa	9.995	10.485
Materiële Vaste Activa		
Omschrijving	31-12-2017	31-12-2016
Gronden uitgegeven in erfpacht	23.327	0
Investerings met economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	33.906	34.456
Investerings met economisch nut	143.947	156.401
Investerings in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	21.957	19.606
Totaal Materiële Vaste Activa	223.137	210.462
Financiële Vaste Activa		
Omschrijving	31-12-2017	31-12-2016
Kapitaalverstrekking aan: Deelnemingen	632	644
Kapitaalverstrekking aan: Gemeenschappelijke regelingen	129	129
Leningen aan: woningcorporaties	368.646	391.007
Leningen aan: deelneming	187	191
Overige langlopende leningen	47.565	42.521
Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van 1 jaar of langer	2.205	2.421
Totaal Financiële Vaste Activa	419.363	436.912
Totaal - Vaste Activa	652.495	657.859
Vlottende Activa		
Voorraden		
Omschrijving	31-12-2017	31-12-2016
Onderhanden werk, waaronder bouwgrond in exploitatie	89.642	99.334
Gereed product en handelsgoederen	20	47
Totaal Voorraden	89.661	99.381
Uitzettingen met rentetypische looptijd korter dan 1 jaar		
Omschrijving	31-12-2017	31-12-2016
Vorderingen op openbare lichamen	11.871	12.442
RC verhouding met het Rijk	0	4.197
RC verhouding met niet financiële instellingen	3.525	3.310
Overige vorderingen	7.236	9.563
Overige uitzettingen	81	81
Totaal Uitzettingen met rentetypische looptijd korter dan 1 jaar	22.713	29.593
Liquide Middelen		
Omschrijving	31-12-2017	31-12-2016
Kassaldi	70	96
Banksaldi	330	1.774
Totaal Liquide Middelen	400	1.870
Overlopende activa		
Omschrijving	31-12-2017	31-12-2016
De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel uitgesplitst naar de nog te ontvangen bedragen van:		
- Europese overheidslichamen	0	700
- Het Rijk	600	2.577
- Overige Nederlandse overheidslichamen	1.284	1.573
Overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	14.628	14.817
Totaal Overlopende activa	16.512	19.667
Totaal - Vlottende Activa	129.287	150.511
Totaal - ACTIVA	781.782	808.371

PASSIVA		
Vaste Passiva		
Eigen Vermogen		
Omschrijving	31-12-2017	31-12-2016
Algemene reserve	17.676	17.774
Bestemmingsreserve	23.211	20.526
Gerealiseerd resultaat	2.703	6.126
Eigen Vermogen	43.590	44.426
Voorzieningen		
Omschrijving	31-12-2017	31-12-2016
Voorziening voor verplichtingen, verliezen en risico's	34.173	31.793
Voorziening ter egalisatie van kosten	2.928	2.831
Voorziening voor middelen van derden waarvan de bestemming gebonden is.	14.180	12.526
Totaal Voorzieningen	51.282	47.149
Vaste schulden met renttypische looptijd van 1 jaar of langer		
Omschrijving	31-12-2017	31-12-2016
Onderhandse leningen van binnenlandse pensioenfondsen en verzekeraars	0	10.000
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen	606.112	635.222
Onderhandse leningen van buitenlandse instellingen, fondsen, banken, bedrijven, en overige sectoren	15.000	15.000
Waarborgsommen	81	60
Totaal Vaste schulden met renttypische looptijd van > 1 jaar	621.193	660.282
Totaal - Vaste Passiva		
	716.065	751.857
Vlottende Passiva		
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar		
Omschrijving	31-12-2017	31-12-2016
Overige kasgeldleningen	15.000	0
Overige schulden	12.114	11.411
Totaal Vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan < jaar	27.114	11.411
Overlopende Passiva		
Omschrijving	31-12-2017	31-12-2016
De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren:		
- Het Rijk	775	5.701
- Overige Nederlandse overheidslichamen	1.734	1.565
Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen	36.095	37.839
Totaal Overlopende Passiva	38.603	45.105
Totaal - Vlottende Passiva	65.717	56.514
Totaal - PASSIVA	781.782	808.371
Gewaarborgde geldleningen	43.754	45.350
Garantstellingen	960	12.044

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

1.1 Inleiding:

De jaarrekening is opgemaakt met inachtneming van de voorschriften die het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en de verordening ex artikel 212 Gemeentewet, waarin door de gemeenteraad op 22 oktober 2014 de uitgangspunten voor het financiële beleid, alsmede de regels voor het financiële beheer en voor de inrichting van de financiële organisatie zijn vastgesteld.

Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening:

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.

De lasten en baten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Dividendopbrengsten van deelnemingen worden als bate genomen op het moment waarop het besluit tot toekenning aan het dividend door de Algemene vergadering van de vennootschap is genomen.

De eindresultaten van de vastgestelde grondexploitaties worden verrekend met de algemene reserve grondexploitatie. De verrekening is in de meerjarenraming gefaseerd in het jaar dat verwacht wordt dat de grondexploitatie kan worden afgesloten. In enkele gevallen vindt er een tussentijdse verrekening plaats. Een tussentijdse verrekening kan alleen plaatsvinden, wanneer er aan onderstaande regels wordt voldaan:

Verliezen zullen worden genomen in het jaar waarin deze tot uitdrukking komen (onafwendbaar zijn);

Tussentijdse winst dient genomen te worden conform de Percentage of completion (Poc) methode. Naar rato van gerealiseerde kosten en opbrengsten wordt de winst genomen.

De balans geeft de stand van zaken weer voor wat betreft de omvang en samenstelling van het vermogen, zowel per balansdatum alsmede de cijfers van de balans van het vorige begrotingsjaar (artikel 30 BBV). De balans bestaat uit Activa en Passiva.

Activa wordt onderscheiden in vaste en vlottende activa, al naar gelang zij zijn bestemd om de uitoefening van de werkzaamheid van de gemeente al dan niet duurzaam te dienen. Passiva wordt onderscheiden in vast en vlottend.

Personeelslasten worden in principe toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben.

Jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume worden daarentegen overeenkomstig de voorschriften van het BBV toegerekend aan de periode waarin uitbetaling plaatsvindt. Voor het bepalen van het "jaarlijks vergelijkbaar volume" is een tijdperiode van vier jaar gehanteerd.

Met betrekking tot de verwerking van de algemene uitkering is in de jaarrekening de algemene uitkering opgenomen conform de in het jaar laatst gepubliceerde accresmededeling.

Met betrekking tot de eigen bijdragen die het CAK int en aan de gemeente afdraagt geldt op basis van de Kadernota rechtmatigheid 2017 van de commissie BBV het volgende. Gemeenten kunnen op basis van de overzichten van het CAK wel de aantallen personen, soort en omvang van de zorgverlening beoordelen met de eigen WMO-administratie. Probleempunt is dat door het ontbreken van inkomensgegevens op deze overzichten de informatie over de eigen bijdrage ontoereikend is om als gemeente de juistheid op persoonsniveau en volledigheid van de eigen bijdragen als geheel te kunne vaststellen. Door de systematiek te kiezen van het vaststellen van de eigen bijdragen door het CAK heeft de wetgever in feite bepaald, dat de verantwoordelijkheid voor de juistheid en volledigheid van de eigen bijdragen geen gemeentelijke verantwoordelijkheid is. Dat betekent dat door de gemeenten geen zekerheden over omvang en hoogte van de eigen bijdragen kunnen worden verkregen als gevolg van het niet kunnen vaststellen van de juistheid op persoonsniveau, zoals hiervoor is toegelicht.

Onder de vaste activa worden afzonderlijk opgenomen de immateriële, de materiele en de financiële vaste activa (artikel 33 BBV).

1.1 Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa zijn, evenals materiële vaste activa, niet financieel van aard. Ze zijn niet tastbaar, in tegenstelling tot materiële vaste activa. Alle activa worden gewaardeerd op basis van de verkrijgings- of vervaardigingsprijs (artikel 63 BBV), verminderd met de ontvangen subsidies en bijdragen van derden, de jaarlijkse afschrijvingslasten en afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen. Duurzame waardeverminderingen van vaste activa worden onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar in aanmerking genomen.

De kosten van het sluiten van geldleningen (incl. de betaalde boetrente) worden geactiveerd en over maximaal de looptijd van de lening volledig afgeschreven. Indien geen nieuwe lening wordt aangetrokken zijn de kosten van vervroegde aflossing (boetrente) niet geactiveerd, maar als last verantwoord.

De kosten van onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief worden volledig afgeschreven in maximaal 5 jaar.

Bijdragen aan activa in eigendom van derden worden gewaardeerd tegen het bedrag van de verstrekte bijdrage verminderd met de afschrijvingen. Op de geactiveerde bijdragen aan activa in eigendom van derden wordt afgeschreven als was het actief waarvoor de bijdrage wordt verstrekt in bezit van de gemeente.

1.2 Materiële vaste activa

De materiële vaste activa (inclusief Software) zijn te onderscheiden in investeringen met een economisch nut (het is verhandelbaar / kan opbrengst genereren). Investerings met een economisch nut waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven (deze categorie is m.i.v. 2014 in de jaarrekening verwerkt). Investerings in de openbare ruimte met uitsluitend maatschappelijk nut (artikel 35 BBV).

Activa met een economisch nut zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs verminderd met de ontvangen subsidies en bijdragen die direct gerelateerd zijn aan het actief, de jaarlijkse afschrijvingslasten en afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen. Duurzame waardeverminderingen van vaste activa worden onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar in aanmerking genomen.

Activa met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs verminderd met de ontvangen subsidies en bijdragen die direct gerelateerd zijn aan het actief, de jaarlijkse afschrijvingslasten en afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen. Duurzame waardeverminderingen van vaste activa worden onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar in aanmerking genomen. Tevens zijn de uit de spaarcomponent van heffingen gevormde voorzieningen voor toekomstige vervangingsinvesteringen met economisch nut in mindering gebracht op de in het boekjaar gepleegde investeringen met economisch nut, waarvoor ter bestrijding van kosten een heffing is geheven. Over het resterende bedrag wordt afgeschreven.

Activa in de openbare ruimte met uitsluitend een maatschappelijk nut worden gewaardeerd tegen historische kostprijs verminderd met de ontvangen subsidies en bijdragen die direct gerelateerd zijn aan het actief, de jaarlijkse afschrijvingslasten en afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen. Duurzame waardeverminderingen van vaste activa worden onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar in aanmerking genomen.

In de "Verordening op het financiële beleid en beheer van de gemeente Hengelo" en de "Nota investerings- en activeringsbeleid 2017" zijn de regels omtrent waarderen en afschrijven van activa nader vastgelegd.

In beginsel wordt lineair afgeschreven. Slechts in incidentele gevallen wordt een afwijkende afschrijvingsmethode gekozen, bijvoorbeeld omdat wet- en regelgeving dit voorschrijft of om fluctuaties in tarieven te voorkomen. Afschrijvingen geschieden op basis van een bestendige gedragslijn en zijn onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar. De op de oorspronkelijke

verkrijgings- of vervaardigingsprijs toegepaste jaarlijkse afschrijvingen corresponderen met een stelsel dat is afgestemd op de verwachte toekomstige gebruiksduur (kortste van de geschatte levensduur óf technische gebruiksduur) van de geactiveerd objecten en voorzieningen.

De meest gangbare afschrijvingstermijnen zijn:

Soort actief	Afschrijving
Onderzoek en ontwikkeling	20,0 %
Grond	0,0 %
Riolering	2 - 3,3 %
Openbare verlichting	4,0 %
Wegen	3,3 %
Parkeerapparatuur	6,67 - 10,0 %
Gebouwen	2,5 %
Soft- en hardware	16,6 - 33,3%

De lasten samenhangend met de uitvoering van klein en groot onderhoud, bodemsaneringen en het baggeren van watergangen zijn niet levensduur verlengend en zijn daarom niet geactiveerd, maar direct ten laste van de exploitatie of de gevormde voorziening gebracht.

De in erfpacht uitgegeven percelen zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs, waarbij de uitgifteprijs van de eerste uitgifte geldt als verkrijgingsprijs. Indien de gronden in eeuwigdurende erfpacht zijn uitgegeven vindt waardering tegen registratiewaarde plaats.

1.3 Financiële vaste activa

Uitzettingen met een rentetypische looptijd van langer dan één jaar worden onder de financiële vaste activa opgenomen. Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar behoren tot de vlottende activa.

Kapitaalverstrekkingen aan gemeenschappelijke regelingen en overige verbonden partijen, alsmede de verstrekte leningen zijn gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs (de inkoopprijs en de bijkomende kosten), de jaarlijkse aflossingen, afschrijvingslasten en afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen. Duurzame waardeverminderingen van vaste activa worden onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar in aanmerking genomen. Zo nodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid op de boekwaarde in mindering gebracht. Participaties in het aandelenkapitaal van NV's en BV's (kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen in de zin van het BBV) zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs van de aandelen. Indien de marktwaarde van de deelneming duurzaam lager is dan de verkrijgingsprijs zal afwaardering tot marktwaarde plaatsvinden.

2 Vlottende activa

Onder de vlottende activa worden afzonderlijk opgenomen de voorraden, de uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar, de liquide middelen en de overlopende activa (Artikel 37 BBV)

2.1 Voorraden

De grond- en hulpstoffen zijn gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs, worden vermeerderd met de toegerekende algemene beheerskosten (inclusief rente) en verminderd met de gerealiseerde verkopen. Indien de marktwaarde lager is dan de verkrijgingsprijs, vindt waardering plaats tegen deze lagere marktwaarde.

De onderhanden werken incl. de bouwgronden in exploitatie zijn opgenomen tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs vermeerderd met de vervaardigingskosten verminderd met de opbrengsten wegens gerealiseerde verkopen en ontvangen (rijks)subsidies, dan wel de lagere marktwaarde.

Voor verwachte incurrantheid van de voorraad of voor verwachte verliezen op grondexploitatie is een voorziening in mindering gebracht. Deze voorziening is bepaald op de contante waarde van de voorraad.

Voor winstneming geldt de percentage of completion methode: voor zover gronden zijn verkocht en opbrengsten zijn gerealiseerd kan tussentijds naar rato van de voortgang van de grondexploitatie winst worden genomen. Hiervoor moet het resultaat op de grondexploitatie wel op betrouwbare wijze kunnen worden ingeschat. Indien is voldaan aan de volgende voorwaarden, bestaat er voldoende zekerheid om winst te kunnen nemen:

1. Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat.
2. De grond (of het deelperceel) moet zijn verkocht.
3. De kosten zijn gerealiseerd (winst wordt naar rato van de realisatie gerealiseerd).

Zolang daarvan geen sprake is, worden de verkregen verkoopopbrengsten ten volle op de vervaardigingskosten in mindering gebracht.

2.2 Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar

De vorderingen zijn opgenomen tegen nominale waarde.

Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht. Deze voorziening wordt statisch bepaald.

2.3 Liquide middelen en overlopende activa.

Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen. Kas- en Banksaldi worden daarbij afzonderlijk opgenomen. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht. Deze voorziening wordt statisch bepaald.

3 Vaste passiva

Onder de vaste passiva worden afzonderlijk opgenomen het eigen vermogen, de voorzieningen en de vaste schulden met een rentetypische looptijd van 1 jaar of langer (Artikel 41 BBV)

3.1 Eigen vermogen

Het eigen vermogen kent geen eigenstandige waardering. Feitelijk vormt het eigen vermogen de resultante van alle overige in de balans opgenomen posten, die wel een eigenstandige waardering kennen.

3.2 Voorzieningen

Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting c.q. het voorzienbare verlies. De pensioenverplichting ten behoeve van de wethouders is echter op de contante waarde van de (reeds opgebouwde) toekomstige uitkeringsverplichtingen gewaardeerd, o.a. o.v.v. gehanteerde rekenrente.

De voorzieningen ter egalisering van kosten stoelen op een actuele meerjarenraming van het uit te voeren groot onderhoud. Uitgevoerd achterstallig onderhoud is daarbij ten laste van de exploitatie verantwoord. Deze lasten zijn niet ten laste van de gevormde voorziening gebracht. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen is het beleid ter zake nader uiteengezet.

De vorming van voorziening, dan wel een dotatie aan de reeds bestaande voorziening, is als een last in het betreffende boekjaar verantwoord. Alle aanwendungen aan voorzieningen zijn rechtstreeks ten lasten van de voorziening gebracht en in het verslagjaar niet ten laste van de exploitatie verantwoord.

3.3 Vaste schulden met een rentetypische looptijd van 1 jaar of langer

Vaste schulden worden gewaardeerd tegen de nominale waarde verminderd met gedane aflossingen. De vaste schulden hebben een rentetypische looptijd van één jaar of langer.

Verplichting voortvloeiend uit leasing

De waardering van de verplichting uit hoofde van de financial leasing van de vervoermiddelen vindt plaats tegen de contante waarde van de contractueel verschuldigde leasetermijn.

4 Vlottende passiva

Onder de vlottende passiva worden afzonderlijk opgenomen de netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar en de overlopende passiva.

4.1 Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar
De netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar worden gesplitst in kasgeldleningen, bank- en girosaldi alsmede in overige schulden.
De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

4.2 Overlopende passiva

Overlopende passiva zijn verplichtingen jegens een derde om op een bepaalde manier te handelen of presteren. De Verplichting is in het begrotingsjaar opgebouwd en komt in een volgend begrotingsjaar tot betaling. Hieronder vallen ook van overheidswege ontvangen maar nog niet bestede voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel, die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren.

5 Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Aan de passiefzijde van de balans worden buiten de balansstelling opgenomen het bedrag waartoe aan natuurlijke en rechtspersonen een borgstelling of garantstelling is verstrekt (Artikel 50 BBV).

5.1 Borgstelling

Bij een borgstelling wordt altijd waarborg voor een bepaald bedrag verleend.
Voor zover leningen door de gemeente gewaarborgd zijn, is buiten telling het totaalbedrag van de geborgde schuldrestanten per einde boekjaar opgenomen. Overigens is in de toelichting op de balans nadere informatie opgenomen.

5.2 Garantstelling

Bij een garantstelling kan in principe ook een garantstelling worden gedaan zonder een maximumbedrag.

5.3 Overige niet uit de balans blijvende verplichtingen

Hier wordt melding gemaakt van de financiële verplichtingen waarbij de gemeente Hengelo voor een aantal toekomstige jaren is verbonden, voor zover dit niet blijkt uit de balans.

6 Overige gegevens

Alle ten tijde van het opmaken van de jaarrekening beschikbare informatie omtrent de feitelijke situatie per balansdatum is bij het opmaken van de jaarrekening in aanmerking genomen en verwerkt. Er hebben zich na het opmaken van de jaarrekening geen gebeurtenissen van betekenis voorgedaan die nadere informatie geven over de feitelijke situatie op balansdatum.

7.2 Toelichting op de balans

(Bedragen x €.1000)

1 Vaste Activa

1.1 Immateriële vaste activa

Het verloop van de immateriële vaste activa is als volgt:

Omschrijving Immateriële vaste activa	Boekwaarde 1-1-2017	Investe- ringen 2017	Verminderen 2017			afschr. in 2017	Boekwaarde eind 2017
			Desinves- teringen	Bijdragen derden	Afwaar- dering		
Kosten in verband met sluiten geldlening en het saldo van agio en disagio	498	0	0	0	0	-25	473
Kosten onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	15	0	0	0	0	-15	0
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	9.973	0	0	0	-31	-419	9.522
Totaal	10.485	0	0	0	-31	-459	9.995

Het saldo Bijdragen aan activa in eigendom van derden bestaat uit de bijdrage aan de Stichting Schouwborg, de bijdrage in de aankoop van de voormalige Wilhelminaschool en de bijdrage voor de kunstisbaan in Enschede. In 2017 is hierop € 0,4 miljoen afgeschreven.

De afwaardering is het gevolg van het besluit tot afwikkeling van de BWS-subsidies (jaarrekening 2016) waarbij ook de balanswaarde van de daarmee samenhangende activa dient te worden afgewaardeerd.

1.2 Materiële vaste activa

Het verloop van de materiële vaste activa is in onderstaand overzicht weergegeven.

Omschrijving Materiële vaste activa (M.V.A.)	Boekwaarde 1-1-2017	Herrubrie- ring 1-1-2017	Investe- ringen 2017	Verminderen 2017			afschr. in 2017	Boekwaarde 31-12-2017
				Desinves- teringen	Bijdragen derden	Afwaar- dering		
M.V.A. met economisch nut:	133.028	0	21.574	-2.561	-500	-1.732	-5.863	143.947
Gronden en terreinen	37.015		0	-180	0	-173	0	36.662
Woonruimten	0		0	0	0	0	0	0
Bedrijfsgebouwen	79.128	-351	15.669	-960	-500	-1.559	-2.850	88.577
Grond, weg en waterbouwkundige werken	548		0	0	0	0	-45	503
Vervoermiddelen	1.429		44	-1.311	0	0	-28	134
Machines, apparaten en installaties	8.165		4.029	-111	0	0	-2.006	10.078
Ov. materiële vaste activa	6.744	351	1.832	0	0	0	-933	7.993
M.V.A. met econ. nut door heffingen:	34.456		883	-12	-750	0	-671	33.906
Gronden en terreinen	147		0	0	0	0	0	147
Woonruimten	0		0	0	0	0	0	0
Bedrijfsgebouwen	515		0	0	0	0	-14	501
Grond, weg en water- bouwkundige werken	32.302		883	0	-750	0	-455	31.980
Vervoermiddelen	30		0	-12	0	0	-4	14
Machines, apparaten en installaties	1.295		0	0	0	0	-134	1.161
Ov. materiële vaste activa	166		0	0	0	0	-65	102
M.V.A. met econ. nut in erfpacht:	23.372		230	-275	0	0	0	23.327
M.V.A. met maatschappelijk nut:	19.606		7.230	0	-4.302	0	-577	21.957
Gronden en terreinen	0		0	0	0	0	0	0
Woonruimten	0		0	0	0	0	0	0
Bedrijfsgebouwen	0		0	0	0	0	0	0
Grond, weg en water- bouwkundige werken	16.977		6.804	0	-4.285	0	-456	19.040
Vervoermiddelen	0		0	0	0	0	0	0
Machines, apparaten en installaties	2.607		404	0	-18	0	-121	2.872
Ov. materiële vaste activa	22		22	0	0	0	0	44
Totaal	210.463	0	29.917	-2.848	-5.552	-1.732	-7.111	223.137

M.i.v. 2016 mag volgens de notitie Grondexploitaties van het BBV de voorraad Niet in Exploitatie genomen gronden (NIEGG) niet meer worden gepresenteerd onder de voorraden maar moet deze worden gepresenteerd onder de Materieel vaste activa.

De gemeente Hengelo maakt gebruik van de overgangsbepaling van het BBV die de mogelijkheid biedt om de marktwaardetoets van de NIEGG's tot en met 31 december 2019 uit te voeren. De komende jaren zal bekeken worden of er nog verder gebruik moet worden gemaakt van deze overgangsregeling.

Voor de MFA Berflo Es heeft in 2017 een herrubricering plaats gevonden. Het totale bedrijfspand incl. digiborden, theatertechniek, inschuiftribune en de keukeninrichting van de school waren verantwoord onder bedrijfsgebouwen". Er is op 1-1 een splitsing aangebracht waarbij de hiervoor genoemde onderdelen zijn gepositioneerd onder "overige materiele vaste activa".

Desinvesteringen : betreffen € 1,4 miljoen verkoop bedrijfsmiddelen aan Gildebor, € 1,0 miljoen verkoop vastgoed, € 0,4 miljoen verkoop gronden

Bijdragen derden: de bijdragen van derden betreffen voornamelijk onder:

- Economisch nut: € 4,0 miljoen, met name

€ 0,9 miljoen Project nieuwbouw stadhuis/stadskantoor

€ 0,4 miljoen project bouw/sloop WTC MTS

- Maatschappelijk nut: € 4,3 miljoen, met name

€ 1,4 miljoen Project Sports Centre Hengelo

€ 1,0 miljoen Project verbetering Vosboerweg - Wegtersweg

€ 0,6 miljoen Project HOV Enschedesestraat Binnenstad

€ 0,2 miljoen Project F35 Kuipersdijk – centrumring voorbereiding

€ 0,2 miljoen Project F35 oversteekplaats Kuipersdijk (3 schakels)

€ 0,2 miljoen Project uitvoering rioolverzwaring Mozartlaan

Afwaardering: betreft € 0,3 miljoen Parkeergarage B.P. Hofstedestraat

Afschrijvingen: betreft de reguliere afschrijving (± € 7,1 miljoen)

De 10 belangrijkste investeringen in materiële vaste activa in het boekjaar betreffen:

Benaming investering	Beschikbaar krediet	Totaal gerealiseerd /tm 31-12-2017	Waarvan uitgegeven in verslagjaar 2017
Nieuwbouw VMBO	15.674.166	15.662.258	10.060.331
Renovatie Twentebad	3.548.080	4.623.832	4.623.832
Stadhuis/stadskantoor advies-/bouwkosten/vaste installaties	32.834.053	5.709.549	3.259.861
Uitvoering rioolverzwaring Mozartlaan	2.332.500	1.584.407	1.584.407
Uitvoering F35 Veldbeek Watertorenlaan-Parallelweg	2.128.306	1.558.489	1.558.489
Verbetering Vosboerweg-Wegtersweg	1.301.000	1.156.588	1.009.636
Software applicaties 2017	883.600	464.448	464.448
HOV Enschede-Hengelo Kruising	3.839.762	3.113.331	436.101
F35 Uitvoering oversteekplaats Kuipersdijk (3 schakels)	488.030	451.520	400.462
2e Fase Sports Centre uitvoering	2.913.000	2.497.493	368.676

Voor een toelichting op de belangrijkste afwijkingen bij investeringen, wordt doorverwezen naar Paragraaf 6.8 Investerings.

Erfpachten 2017

De investeringen in erfpachtgronden in 2017 bestaat uit:

De uitgifte van een kavel op het Oosterveld

De desinvestering erfpachtgronden in 2017 bestaat uit:

Een verkoop van een kavel aan een bestaande erfpachter

Het belangrijkste erfpachtcontract in 2017:

Eaton 500.000

Financiële vaste activa worden onderscheiden in kapitaalverstrekkingen, uitgegeven leningen en overige financiële vaste activa.

Overige financiële vaste activa.											
	Boekwaarde						Voorziening			Balanswaarde	
	Boek- waarde 1-1-2017	Invester- ting 2017	Des- investering 2017	Afschrij- vingen/ aflossing en 2017	Afwaar- deringen 2017	Boek- waarde 31-12-17	Voor- ziening 1-1- 2017	mutatie Voor- ziening 2017	Voor- ziening 31-12- 17	Balans- waarde 1-1-2017	Balans- waarde 31-12-17
Omschrijving											
Kapitaalverstrekkingen aan:											
- Deelnemingen	892	0	0	12		880	249	0	249	644	632
- Gemeenschappelijke regelingen	129	0	0	0		129	0	0	0	129	129
Totaal	1.021	0	0	12		1.009	249	0	249	772	761
Leningen aan:											
- Woningbouwcorporaties	391.007	0	0	22.361		368.646	0	0	0	391.007	368.646
- Deelnemingen	191	0	0	4		187	0	0	0	191	187
- Overige langlopende lening	45.284	6.540	0	1.636	682	49.505	2.762	-822	1.940	42.521	47.565
Totaal	436.481	6.539	-1	24.000	681	418.337	2.761	-823	1.940	433.719	416.398
Overige financiële vaste activa											
- Specificatie overige uitzettingen >= 1 jaar:	2.421	0	0	217		2.205	0	0	0	2.421	2.205
Totaal	2.421	0	0	217		2.205	0	0	0	2.421	2.205

De **gemeentelijke deelnemingen** bestaan met name uit aandelen in :

BNG Bank € 436.215

Twente Milieu N.V. € 154.285

Verkoop Vennootschap BV € 248.619

Voor de aandelen Verkoop Vennootschap BV is in het verleden een voorziening getroffen (100%) voor de afwikkeling van verplichtingen.

De kapitaalverstrekking aan **de gemeenschappelijke regeling** betreffen de inleggelden in de Stadsbank Oost Nederland.

Het bedrag aan uitgezette leningen ad € 368 miljoen bestaat voor € 20 miljoen aan leningen aan Ons Huis en voor € 348 miljoen aan de Hengelose **woningcorporatie** Welbions. De leningen zijn voor 100% bestemd voor investeringen in de sociale huisvesting en zijn als zodanig "staatssteunproof".

Leningen aan woningbouwcorporaties werden verstrekt tegen de leningsvoorwaarden waartegen de gemeente de lening afsluit, vermeerderd met een opslag van 0,065%.

De leningen worden gedekt door een recht van eerste hypotheek, gevestigd ten gunste van de gemeente. De overwaarde van deze hypotheek is in overeenstemming gebracht met de WSW-norm (200% van de WOZ-waarde van de woningen).

Onder Overige langlopende leningen zijn de achtergestelde leningen aan WNH opgenomen. Bij de verzelfstandiging van Warmtenet Hengelo in een tweetal BV's is in juni 2016 door de raad besloten (zaak 2009221) om deze achtergestelde leningen te verstrekken. Wanneer en of deze leningen worden terugbetaald is afhankelijk van de toekomstige resultaten van de opgerichte BV's. De belangrijkste voorwaarde voor terugbetaling worden hierna kort genoemd. Bij de achtergestelde lening van € 1,04 miljoen aan Warmtebedrijf Hengelo B.V zal vanaf het boekjaar 2022 een bedrag worden afgelost dat gelijk is aan het verschil tussen het netto resultaat en een bedrag gelijk aan 8% van het zichtbaar eigen vermogen van Warmtebedrijf Hengelo B.V. Bij de achtergestelde lening van € 1,04 miljoen aan Warmtenetwerk Hengelo B.V. zal na afloop van respectievelijk het boekjaar 2032 en boekjaar 2047 een bedrag ter aflossing van de lening worden voldaan, ter hoogte van het meerdere, indien en voor zover het gemiddeld rendement gerekend over 15 jaar hoger is dan 8,5%.

Het bedrag in de **voorziening onder Overige langlopende geldleningen** is € 1.941.000, waarvan € 500.000 op basis van door de raad genomen besluiten en € 1.441.000 op basis van eigen beoordeling van de ontvangen jaarstukken en op basis van informatie van de organisatie zelf, de accounthouder of de financiële administratie m.b.t. betalingsgedrag. Twee grotere mutaties bepalen met name de verlaging met € 141.000. Eén lening waar we een deel dubieus

hadden verklaard is afgelost (vrijval). Een andere lening hebben we een hoger risicoprofiel gegeven (toename).

De overige financiële vaste activa zijn als volgt te specificeren:

Het saldo **uitzettingen** $\geq$ 1 jaar bestaat uit een bijdrage aan de Stichting Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten (SVN) voor het verstrekken van startersleningen.

2 Vlottende activa

2.1 Voorraden

Algemeen

De waardering van de gronden in exploitatie per 31 december 2017 is gebaseerd op de geactualiseerde grondexploitaties per 1 januari 2018 en de uitkomsten van de door de gemeente uitgevoerde risicoanalyses ter zake. Dit betreft de beste inschatting op dit moment die omgeven is door de nodige risico's, aannames en veronderstellingen die periodiek (jaarlijks) zullen worden herzien. Deze periodieke herziening kan leiden tot een aangepaste waardering van de gronden in exploitatie en de hiermee samenhangende voorziening voor negatieve grondexploitaties. De belangrijkste risico's zijn gelegen in de rente, de uitgifte prijzen en de ladder van duurzaamheid. In regionaal verband worden in het kader van de ladder afspraken over de hoeveelheid te realiseren bedrijventerrein en woningbouw. In beide gevallen is de verwachte vraag bijna volledig ingevuld met het huidige aanbod. Er is daarmee nauwelijks ruimte voor nieuwe initiatieven. Het college van B en W heeft het kantoorprogramma in de grondexploitatie bijgesteld. Omdat er op dit moment voldoende bestaande kantoorpanden beschikbaar zijn en komen, wordt het programma binnen het WTC Businessdistrict (Hart van Zuid) met 10.000 m² verlaagd, van 25.000 m² naar 15.000 m² kantoren.

Voor een gedetailleerde toelichting van de gehanteerde uitgangspunten alsmede risico's en onzekerheden van grondexploitaties verwijzen wij naar de paragraaf grondbeleid. Voor een nadere toelichting van grondexploitaties wordt verwezen naar bijlage 8.2.2 e.v. en de paragraaf grondbeleid.

De in de balans opgenomen voorraden worden uitgesplitst naar de volgende categorieën:

Omschrijving voorraad	Boekwaarde 1-1-2017	Voorziening grond expl. 1-1-2017	Balanswaarde 1-1-2017	Vermeer- deringen 2017	Verminde- ringen 2017	Boekwaarde 31-12-2017	Voorziening 31-12-2017	Balans 31-12-2017
- Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	135.923	36.589	99.334	22.925	20.569	138.279	48.637	89.642
- Gereed product en handelsgoederen	47		47		28	20		20
Totaal	135.970	36.589	99.381	22.925	20.597	138.299	48.637	89.661

Gereed product en handelsgoederen

Dit betreft de magazijnvoorraad van de Asveldweg, afdeling communicatie en secretarie B&W. De voorraad Asveldweg is in 2017 volledig ingezet.

Onderhanden werk inclusief bouwgrond in exploitatie

Omschrijving onderhanden werk	31-12-2017	31-12-2016
Bedrijven terreinen	37.464	18.710
Gronden in exploitatie	52.177	57.889
Gronden in saneringsgebieden	0	0
Totaal	89.642	76.599
Nog te maken kosten	131.874	
Nog te verwachten opbrengsten	181.227	
Verwacht exploitatieresultaat	-40.288	

Het eindresultaat van de in exploitatie genomen gronden bedraagt -€ 40,3 miljoen op eindwaarde. Dit wil zeggen dat de verliesgevende exploitaties € 40,3 miljoen meer middelen uit de Reserve Grondbedrijf vragen dan de winstgevende exploitaties aan de reserve toevoegen.

Uit winstgevende exploitaties vloeit € 15,1 miljoen naar de Reserve en de verliesgevende complexen vragen € 55,4 miljoen. Deze bedragen zijn de totale eindwaarden van de complexen.

Voor de te verwachten verliezen zijn voorzieningen gevormd. Voor de € 55,4 miljoen aan verliezen voor exploitaties in de gemeentelijke administratie is € 48,6 miljoen aan voorzieningen getroffen. Dit wil zeggen dat nu € 48,6 miljoen beschikbaar is om € 55,4 miljoen aan verliezen in de toekomst te kunnen betalen. Het verschil wordt in de loop van de tijd overbrugd door rentebijbeschrijvingen. Voor verdere toelichting op de grondexploitatie wordt verwezen naar paragraaf grondexploitatie (8.4) alsmede bijlage 8.3.

Onderstaand overzicht laat de vermeerderingen en verminderingen alsook de verwachte uitgaven en inkomsten zien.

	Mutatie boekwaarde						Nog te realiseren kosten	Te realiseren bijdragen en opbrengsten	Totaal tijdsinvloeden	Eindsaldi en resultaatbepaling
	Boekwaarde per 1-1-2017	Vermeerdering en	Verminderen	Boekwaarde herzieningen per 31-12-2017	Boekwaarde balans		Totaal kosten	Totaal bijdragen en verkopen	Totaal tijdsinvloeden	Verwacht eindresultaat
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				1+2-3	4+5		som 6 t/m 14	16+17	19+20-21	22
										23
										24
										4+15-18 +22+23
Nog niet in exploitatie genomen bouwgronden	32.658.066	0	178.188	32.479.879	32.619.879					
104 Lange Wemen	-586.159	358.809	0	-227.350	-227.350	1.173.549	479.037	45.855	513.016	
06 't Rot	7.411.900	1.193.397	558.153	8.047.145	8.047.145	1.468.453	6.484.907	974.889	4.005.580	
07 VMBO	-408.338	30.130	155.123	-533.331	-533.331	531.320	0	-5.380	-7.391	
101 Broek Noord	10.156.388	540.238	1.234.747	9.461.879	9.461.879	2.831.089	8.542.900	502.232	4.252.300	
102 Broek Oost	3.663.788	102.762	209.226	3.557.324	3.557.324	1.165.519	4.072.810	88.842	738.875	
27 M kwadraat	0	70.600	70.600	0	0	0	0	0	0	
36 Kristenbos	0	-81.824	-81.824	0	0	0	0	0	0	
44 Veldwijk Noord	-3.500.371	638.309	39.351	-2.901.413	-2.901.413	8.970.386	6.577.094	133.495	-374.625	
52 Dalmeden	41.281.136	5.804.421	7.054.346	40.031.211	40.031.211	11.088.908	61.976.125	-3.679.800	-14.535.807	
54 Medallion	-179.545	1.864.213	1.705.122	-20.453	-20.453	492.050	630.653	-5.693	-164.750	
69 Brouwerijterrein	0	-274.883	-274.882	0	0	0	0	0	0	
701 Lansinkveld Noord	10.182.041	302.614	204.089	10.280.566	10.280.566	2.215.349	7.561.368	736.698	5.671.245	
702 Langelier Erve	3.819.116	126.201	64.287	3.881.030	3.881.030	473.218	2.065.824	418.614	2.707.038	
703 Hoofdinfrastructuur	225.685	6.752	0	232.438	232.438	3.295.328	0	373.797	3.901.562	
704 Deelplan 10	4.037.755	117.617	454	4.154.918	4.154.918	2.459.805	2.282.840	590.671	4.922.555	
711 Fase 2a Industrieplein eo	5.958.615	1.081.943	131.282	6.909.276	6.909.276	4.714.515	7.233.410	2.501.416	6.891.797	
712 Verenigingsgebouw	62.820	102.475	0	165.295	165.295	1.149.798	2.098.500	-132.911	-916.317	
713 Noordelijke laan HvZ	-2.314.072	3.251.662	3.470.692	-2.533.102	-2.533.102	3.736.677	1.585.133	-109.928	-491.487	
714 Woonstad Noord	2.415.857	83.539	110.419	2.388.978	2.388.978	3.457.112	6.785.577	80.224	-859.263	
715 Zuidelijk Laan HvZ	124.409	4.061.904	3.890.920	295.394	295.394	11.286.979	8.058.037	898.562	4.422.898	
790 Verspreide gronden Hart van Zuid	1.881.112	64.214	2.214	1.943.112	1.943.112	0	0	-458.056	1.485.056	
Voorraden - Woningbouw in exploitatie	84.232.140	19.445.094	18.544.318	85.132.916	85.132.916	60.510.053	126.434.216	2.953.529	22.162.281	
790 Verspreide gronden Hart van Zuid					51.405					
Voorraden - Nog te betalen "onderhanden werk"					51.405					
Woningbouw in exploitatie	84.232.140	19.445.094	18.544.318	85.132.916	85.184.321	60.510.053	126.434.216	2.953.529	22.162.281	
16 Gezondheidspark	16.410.960	492.078	878.306	16.024.733	16.024.733	506.030	11.835.289	1.390.433	6.085.906	
92 Veldkampntunnel	0	31.766	31.766	0	0	0	0	0	0	
35 Oosterveld	17.203.992	549.589	243.746	17.509.835	17.509.835	689.181	15.681.045	1.634.212	4.152.183	
84 Zuidelijke Havenweg	7.922	335.575	0	343.497	343.497	19.000	400.000	3.079	-34.424	
96 Westermat Campus	17.721.112	525.905	754.680	17.492.336	17.492.336	525.779	11.507.045	1.969.838	8.480.908	
103 Watertorenpark	-1.043.236	1.209.032	72.793	93.003	93.003	110.000	111.055	97.577	-7.198	
716 Kanaalzone	1.338.686	335.473	43.129	1.631.030	1.631.030	1.157.747	3.441.665	97.577	-555.312	
Voorraden - Bedrijvencomplexen in exploitatie	51.639.435	3.479.417	2.024.419	53.094.433	53.094.433	3.007.736	42.976.099	4.995.993	18.122.063	
Bedrijvencomplexen in exploitatie	51.639.435	3.479.417	2.024.419	53.094.433	53.094.433	3.007.736	42.976.099	4.995.993	18.122.063	
Subtotaal Onderhanden werk woningbouw en bedrijven	135.871.576	22.924.510	20.568.738	138.227.349	138.278.754					
Totalen grondexploitatie cf herziening	168.529.642	22.924.510	20.746.925	170.707.227	170.898.632	63.517.789	185.438.819	7.949.522	55.730.862	
95 Erfpachtgronden	23.372.475	229.970	275.280	23.327.165	23.327.165	0	23.327.165	0	0	
Totaal algemeen	191.902.117	23.154.480	21.022.205	194.034.392	194.225.797	63.517.789	208.765.984	7.949.522	55.730.862	

De in de balans opgenomen uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar kunnen als volgt gespecificeerd worden:

Omschrijving Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar	Boekwaarde	Voorziening	Balanswaarde	Balanswaarde
	31-12-2017	oninbaarheid	31-12-2017	31-12-2016
- Vorderingen op openbare lichamen	11.871	0	11.871	12.442
- Verstrekte kasgeldleningen	0	0	0	0
- Rekening-courant verhouding met het rijk	0		0	4.197
- Rekening-courant verhouding met niet-financiële instellingen	3.916	391	3.525	3.310
- Overige vorderingen	13.331	6.094	7.236	9.563
- Overige uitzettingen	81	0	81	81
Totaal	29.199	6.485	22.713	29.593

De uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar zijn met 6,88 miljoen afgenomen.

De afname ad € 0,6 miljoen op **vorderingen openbare lichamen** wordt veroorzaakt door een afname van de debiteuren openbare lichamen ad € 2 miljoen en een toename ad € 1,3 miljoen op de belastingdienst.

De afname ad € 4 miljoen van **de rekening-courant** is ontstaan door het volledig terughalen van het saldo schatkistbankieren op 31-12-2017. Door het ministerie van financiën is per 1-1-2014 het schatkistbankieren ingevoerd. Het drempelbedrag in 2017 was 1,5 miljoen (75% van het begrotingstotaal). Daarnaast laten de rekening-courant GBT en rekening-courant SVN een toename zien van ieder € 0,3 miljoen.

De toename van € 0,6 miljoen **op rekening-courant verhouding** betreffen een toename ad € 0,6 miljoen waarbij het saldo van RC SVN met € 0,3 miljoen is toegenomen als het saldo van RC GBT met € 0,3 miljoen. Er is een voorziening opgenomen voor dubieuze debiteuren GBT ad € 0,4 miljoen.

De afname ad € 2,3 miljoen bij de **overige vorderingen** (= debiteuren) bestaat uit de volgende voornaamste mutaties:

Debiteuren Algemeen	-	0,9 miljoen
Bijstandsdebiteuren	+	0,3 miljoen
Debiteuren WMO	-	1,3 miljoen
Voorziening debiteuren	+	0,4 miljoen

De overige vorderingen bestaan voor € 9,7 miljoen uit bijstandsdebiteuren. Van deze vordering is € 6 miljoen aangemerkt als dubieus en hiervoor is een voorziening getroffen.

Per 1 januari 2014 is het verplicht schatkistbankieren van lagere overheden bij het rijk ingevoerd. Tegoeden boven een drempelbedrag, voor de gemeente Hengelo is dat 1,5 miljoen, worden dagelijks 'afgeroomd', op een aparte rekening bij huisbank BNG gestort en bij het rijk belegd. Onderstaand overzicht laat zien hoe het drempelbedrag tot stand komt, en geeft aan hoeveel middelen buiten de schatkist van het Rijk worden aangehouden.

Berekening benutting drempelbedrag schatkistbankieren (bedragen x € 1000)					
Verslagjaar		2017			
(1)	Drempelbedrag	2140			
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(2)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	547	990	1.178	1.193
(3a) = (1) > (2)	Ruimte onder het drempelbedrag	1.593	1.150	962	947
(3b) = (2) > (1)	Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-
(1) Berekening drempelbedrag verslagjaar 2017					
(4a)	Begrotingstotaal verslagjaar	285.362			
(4b)	Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 miljoen	285.362			
(4c)	Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat	-			
(1) = (4b)*0,0075 + (4c)*0,002 met een minimum van €250.000	Drempelbedrag	2140			
(2) Berekening kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen					
		Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
(5a)	Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	49.217	90.097	108.386	109.777
(5b)	Dagen in het kwartaal	90	91	92	92
(2) - (5a) / (5b)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	547	990	1.178	1.193

2.3 Liquide middelen en overlopende activa

Liquide middelen

Het saldo van de liquide middelen bestaat uit de volgende componenten:

Omschrijving liquide middelen	31-12-2017	31-12-2016
Kassaldi	70	96
Banksaldi	330	1.774
Totaal	400	1.870

Het saldo van de liquide middelen is ultimo 2017 afgenomen met 1,45 miljoen.

Overlopende activa

Van de overlopende activa kan de volgende opstelling worden weergegeven:

Omschrijving overlopende activa	Boekwaarde 31-12-2017	Boekwaarde 31-12-2016
De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel uitgesplitst naar de nog te ontvangen bedragen van:		
- Europese overheidslichamen	0	700
- Het Rijk	600	2.577
- Overige Nederlandse overheidslichamen	1.284	1.573
Overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die t.l.v. volgende begrotingsjaren komen	14.628	14.817
Totaal	16.512	19.667

De overlopende activa is afgenomen met 3,1 miljoen in 2017.

De onderbouwing van de Nog te ontvangen bijdragen van EU, Rijk en overige Nederlandse overheidslichamen kunt u terugvinden in de tabel op de volgende pagina.

De boekwaarde van € 14,6 miljoen betreffende de nog te ontvangen bedragen en vooruitbetaalde bedragen bestaat voornamelijk uit:

Nog te ontvangen bedragen ad € 12,6 miljoen:

€ 7,3 miljoen nog te ontvangen rente van uitstaande geldleningen

€ 3,0 miljoen nog te ontvangen gelden debiteuren BBZ.

€ 3,0 miljoen diverse nog te ontvangen gelden, bestaande voornamelijk uit;

€ 0,6 miljoen verpakkingsmateriaal nov en dec 2017

€ 0,5 miljoen div sponsorbedragen Metropool

€ 0,4 miljoen Bijdrage beschermd wonen

€ 0,3 miljoen exploitatie Brouwerij

€ 0,3 miljoen ICT dienstverlening

€ 0,3 miljoen Rioolheffing

€ 0,3 miljoen Subsidie Duurzaam Veilig

€ 0,2 miljoen Regio beschikking WTC

€ 0,2 miljoen Uitvoeringsregeling zelfstandigen

Van de post debiteuren BBZ ad. € 3 miljoen is 25% voorzien en voor 75% opgenomen als af te dragen aan het rijk. Deze post is opgenomen onder de overlopende passiva.

De boekwaarde op vooruitbetaalde bedragen ad € 1,2 miljoen wordt voornamelijk veroorzaakt op:

€ 0,4 miljoen huur stadskantoor Hazenweg (jaarlijks)

€ 0,6 miljoen Stichting Schouwburg subsidie

€ 0,2 miljoen diverse posten

Omschrijving NTO overheidssubsidies	Boekwaarde per 31-12-2016	Toegevoegd in 2017	Vrijgevallen in 2017	Boekwaarde per 31-12-2017
Nog te ontvangen bedragen Europese Overheidslichamen	700	0	700	0
BOWEN	700		700	0
Nog te ontvangen bedragen Rijk	2.577	423	2.400	600
Greendeal 2017/0285987	2.577	423	2.400	600
Nog te ontvangen bedragen overige Nederlandse overheidslichamen	1.573	619	909	1.284
Prj. Cultureel erfgoed Begraafplaatsen en Afrikaanderbuurt	10		10	0
Du en Infra 2016-rec.Deurningerstraat	242	281	242	281
Duurzaam veilig 2016	165	338		503
High Tech Systems	277		277	0
HOV Enschedesestraat	880		380	500
Totaal	4.850	1.042	4.009	1.884

3 Vaste passiva

3.1 Eigen Vermogen

Het verloop van de reserves wordt in onderstaand overzicht weergegeven:

Omschrijving Eigen vermogen	Boek-waarde 01-01-17	Toevoegingen		Onttrekkingen			Boek-waarde 31-12-17
		Bestemming resultaat vorig boekjaar	Via resultaat- bestemming bij het overzicht van baten en lasten	Bestemming resultaat vorig boekjaar	Via resultaat- bestemming bij het overzicht van baten en lasten	ivm met afschrijv- ingen op activa	
Algemene reserves:							
Algemene reserve	14.716	5.651	2.537	0	5.228	0	17.676
Reserve grondexploitatie	3.058	0	11.587	0	14.645	0	0
Overige bestemmingsreserves	20.526	475	11.121	0	8.911	0	23.211
Bestemd resultaat 2016	6.126						
Totaal	44.426	6.126	25.245	0	28.784	0	40.887

Uit bovenstaande tabel blijkt dat het eigen vermogen van de gemeenten Hengelo met 3,54 miljoen is afgenomen in 2017. Hierin is nog niet verdisconteerd het nog te bestemmen resultaat van dit onderhavige verslagjaar.

De toename is voornamelijk ontstaan door:

Een toename van:

Algemene Reserve	+	3,0 miljoen
Reserve Vastgoed	+	0,8 miljoen
Reserve bodemsanering	+	2,5 miljoen

Een afname van:

Reserve Grex	-	3,0 miljoen
Reserve egalisatie accommodatie	-	0,7 miljoen

In hoofdstuk 8.1 is de aard en reden van elke reserve en de toevoegingen en onttrekkingen daaraan toegelicht.

3.2 Voorzieningen

Het verloop van de voorzieningen wordt in onderstaand overzicht weergegeven:

Omschrijving Voorzieningen	Saldo 1-1-2017	Toevoeging	Vrijval	Aanwending	Saldo 31-12-2017
Voorziening voor verplichtingen, verliezen en risico's	31.792	3.875		1.494	34.173
Voorziening ter egalisatie van kosten	2.831	2.925		2.828	2.928
Voorziening voor middelen van derden waarvan de bestemming gebonden is	12.526	2.875		1.221	14.180
Totaal	47.149	9.676	0	5.543	51.282

Uit bovenstaande opstelling blijkt dat de voorzieningen van de gemeente met € 4,1 miljoen dit verslagjaar zijn toegenomen.

Dit wordt grotendeels veroorzaakt door:

Een toename van:

Voorziening rioolrenovatie	+ 2,4 miljoen
Voorziening afwikkeling WNH	+ 3,1 miljoen
Voorziening onderhoud vastgoed	+ 1,0 miljoen

Een afname van:

Voorziening wachtgeld muziekschool	- 0,7 miljoen
Voorziening groot oh stads kantoor	- 0,9 miljoen
Voorziening oh Buurtcentra	- 0,6 miljoen
Voorziening pensioen wethouders	- 0,4 miljoen

In hoofdstuk 8.1 is de aard en reden van elke voorziening toegelicht, alsmede de in de loop van het jaar daarin doorgevoerde mutaties.

De onderverdeling van de in de balans opgenomen langlopende schulden is als volgt:

Omschrijving	Boekwaarde 01-01-2017	Herrubricering lening	Vermeerderingen 2017	Aflossingen 2017	Boekwaarde 31-12-2017
Onderhandse leningen van:					
- binnenlandse..					
..pensioenfondsen en verz. instellingen	10.000	-10.000	0	0	0
..banken en ov. financiële instellingen	635.222	10.000	0	39.110	606.112
..bedrijven	0		0	0	0
..overige binnenlandse sectoren	0		0	0	0
- buitenlandse instellingen	15.000		0	0	15.000
Door derden belegde gelden	0		0	0	0
Waarborgsommen	60		22	1	81
Totaal	660.282		22	39.112	621.193

In 2017 zijn de vaste schulden op balansdatum afgenomen met € 39 miljoen.

Er heeft een herrubricering plaatsgevonden van een geldlening die was gepositioneerd onder Leningen van pensioenfondsen en verzekeringsinstellingen terwijl deze moet staan onder Leningen van banken en overige financiële instellingen.

In de paragraaf 6.5 Financiering is een nadere toelichting gegeven inzake het risicobeheer van de financieringsportefeuille van de gemeente Hengelo.

4 Vlottende passiva

4.1 De netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar

Omschrijving vlottende schuld met rentetypische looptijd korter dan 1 jaar	31-12-2017	1-1-2017
Kasgeldlening aangegaan bij openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a, van de Wet financiering decentrale overheden		
Overige kasgeldleningen	15.000	0
Banksaldi	231	0
Overige Schulden	11.883	11.411
Totaal	27.114	11.411

De vlottende schuld is ultimo 2017 toegenomen met € 15,7 miljoen. Deze toename is ontstaan door:

Aantrekken kasgeldlening	+	15,0
Overige schulden Crediteurensaldo	+	0,5
Saldo bank	+	0,2

4.2 Overlopende passiva

Omschrijving overlopende passiva	31-12-2017	1-1-2017
De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende		
- Het Rijk	775	5.701
- Overige Nederlandse overheidslichamen	1.734	1.565
Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen	36.095	37.839
Totaal	38.603	45.105

Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend jaar tot betaling komen m.u.v. jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume

De bedragen kunnen worden gesplitst in: (in miljoenen)

BTW	0,2
Diversen personeel zoals loonheffing	3,4
GWS4ALL/WMO/BBZ	6,2
Rente geldleningen	11,5
Nog te betalen BCF	1,2
Nog te betalen Sociaal Domein Jeugd	3,0
Nog te betalen Sociaal Domein WMO	1,4
Nog te betalen SMS	0,6
Nog te betalen suppletie BTW parkeren	0,2
Overige nog te betalen bedragen	4,8
Vooruitontvangen project gezonde toekomst	0,1
Vooruitontvangen erfpacht 2018	0,5

Voor een specificatie van de posten vooruit ontvangen overheidssubsidies wordt verwezen naar de hiernavolgende staat. In deze staat worden de mutaties gepresenteerd naar overheidsinstantie.

De onderverdeling van de ontvangen voorschotbedragen voor overheidssubsidies is als volgt:

Omschrijving Subsidieregelingen	Boekwaarde per 01-01-2017	Ontvangen in 2017	Terug- betalingen in 2017	Vrijgevalen in 2017	Boekwaarde per 31-12-2017
Vooruitontvangen bedragen Europese Unie	3.200			3.200	
Bowen	3.200			3.200	
Vooruitontvangen bedragen Rijksoverheid	2.500	519		2.244	775
Voorber. Gevelmaatregelen Deurningerstraat		54		21	34
GSB-Fysiek	2.052			2.052	
Tijd. Stim.reg. Woningbouw Hart van Zuid Stelplaats	100				100
Onderwijsachterstanden beleid 2011-2014	47	140			187
RMC	47			12	36
Vorbereiding stil wegdek Enschedesestraat	38				38
Westtangent, voorber.kst, san. woningen, stil asfalt	83			83	
Uitvoeringskosten Enschedesestraat	68				68
Vorb. Geluidsanering Deldenerstraat	66				66
Preventie woninginbraken huurwoningen		44			44
Uitvoeringskosten Gevelm. Enschedesestraat		281		77	203

Omschrijving Subsidieregelingen	Boekwaarde per 01-01-2017	Ontvangen in 2017	Terug- betalingen in 2017	Vrijgevalen in 2017	Boekwaarde per 31-12-2017
Vooruitontvangen bedragen Provincie	1.448	1.365		1.300	1.513
Plan van aanpak "F35 Hengelo Enschede, ontbrekende sct	227			227	
Marskant-Berflobeek, ruimtelijke kwaliteit	29			29	
Geluidsanering Breemarsweg(Oost), voorb., begeleiding, t	97				97
Cutuureducatie "Cultuur aan de basis"	16	25		41	
Energie-loket Hengelo 2.0	46			6	40
Energiebesparing bij metaalbedrijven	1			1	
Tijd.stim.stelplaats	5				5
Kerk Bornsestraat	5				5
Leefbare wijken	51	9		60	
Zichtwal Oele en de landschappelijke inpassing daarvan	66			66	
Opladpunten elektrische voertuigen	20				20
Tranformatie van het sociale domein	38	4		43	
cult. in stad Tuindorp	14				14
Innovatiedriehoek Twente fase 4		11			11
Aanpak beheersconcept Weusthag	21			21	
Stadsentrees Hengelo	50	250			300
Herstructurering Westermaat Zuidw.	450			450	
Inbraakpreventieve maatregelen	44			44	
Zoetwatervoorz. Hoge Zandgronden	6	9		15	
Doorontwikkelingen energieloket	50				50
Samen actief	5			5	
Sport en Jeugdhulp scoren samen	11			11	
Stadswerkplaats 074 en Stadscheque	45			34	11
Procesbegeel.deelproj. Westermaat	7			7	
Leren Transformeren	21	49		43	27
Project Zorg voor Sport en Bewegen		133		124	8
Herstructurering Twentekanaal	122	800		43	879
Project Talking Traffic		18		11	7
Cultuur aan de basis 2017-2020		47		19	28
Binnenstad Hengelo		10			10

Omschrijving Subsidieregelingen	Boekwaarde per 01-01-2017	Ontvangen in 2017	Terug- betalingen in 2017	Vrijgevallen in 2017	Boekwaarde per 31-12-2017
Vooruitontvangen bedragen Gemeenten	55	560		444	171
Pr. 16 Gamechange Karavan	20			20	
High Tech Systems Park Twente		560		389	171
Prj. 16, Kwaliteitsimpuls Pastoriestraat	20			20	
binnenstad HeArtLane	15			15	
Vooruitontvangen bedragen Waterschappen					
Vooruitontvangen bedragen Regio	62			12	50
Ritmobiel	62			12	50
Totaal	7.265	2.444		7.200	2.509

5 Niet uit de balans blijvende verplichtingen

5.1 Gewaarborgde geldleningen

Aard instelling	Oorspronkelijk bedrag van de lening	perc.Borg stelling	Betalingen gedurende 2017	Restant 31-12-2016	Restant 31-12-2017
Instellingen	52.485	100%	1.200	37.350	36.150
Particulieren	41.000	100%	396	8.000	7.604
Totaal	93.485	2	1.596	45.350	43.754

De gewaarborgde geldleningen voor particulieren betreft de door de gemeente verstrekte gemeentegaranties voor geldleningen voor het verkrijgen en verbeteren van eigen woningen. Sinds 1 januari 1995 worden ze niet meer verstrekt. De afname betreft de reguliere afloop.

5.2 Garanties

Garanties

De Regio Twente had een borgstelling afgegeven voor een tweetal geldleningen van Twence Holding BV. Het betreft de volgende leningen:

BNG 7% Deze lening is in 2016 volledig afgelost
NWB 6,97% stand per 31-12-17: € 960.109

Als gevolg van de aandelenoverdracht van de Regio Twente naar de bij de regio aangesloten gemeenten zijn begin 2012 ook de borgstellingen overgegaan naar de gemeenten.

Hengelo bezit 105.681 van de 849.150 bij de regiogemeenten in bezit zijnde aandelen en staat derhalve borg op 31-12-2017 voor € 960.109.

De kans dat Hengelo voor deze borgstelling wordt aangesproken grenst aan nihil. Vandaar dat het ook niet noodzakelijk is hiermee rekening te houden bij de bepaling van het benodigde weerstandsvermogen of een voorziening te treffen.

De gemeente Hengelo staat behoudens bovengenoemde garantstelling niet garant voor het nakomen van verplichtingen aan derden, niet anders dan reeds in de begroting van de lopende exploitatie is afgedekt.

5.3 Overige niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen

De gemeente Hengelo is voor een aantal toekomstige jaren verbonden aan verschillende, niet uit de balans blijvende, financiële verplichtingen. Hieronder volgt een opsomming van de belangrijkste van deze verplichtingen:

- *Huuroverkomst pand Hazenweg 121 (De Lage Landen Vastgoedfinanciering BV, vanaf 2005 FGH Bank N.V.)*

Oorspronkelijk is een overeenkomst aangegaan waarbij de gemeente het stadskantoor voor 10 jaar leest voor de periode 1 april 2003 tot 1 april 2013. De huursom bedraagt het 1e jaar € 1.250.000 (exclusief omzetbelasting) en wordt jaarlijks met 3% verhoogd, voor het eerst op 1 april 2004.

Alle verschuldigde lasten, belastingen, heffingen, verzekeringspremies, boeten en kosten terzake van het object en het gebruik daarvan, waaronder begrepen de zowel op de eigenaar als de gebruiker drukkende onroerendezaakbelasting, zijn voor rekening van de huurder.

Anticiperend op de realisatie van een nieuw stadskantoor in het centrum en de renovatie van het huidige stadhuis is de leaseovereenkomst verlengd tot 1 augustus 2018, waarbij de leasesom per 1 april 2016 € 1.365.908,75 bedraagt. Vanaf 1 april 2017 wordt laatstgenoemd bedrag jaarlijks verhoogd met een indexcijfer van 3%.

In onderstaand overzicht zijn, m.u.v. de lopende contracten voor energie en schoonmaak, de overige niet uit de balans blijvende verplichtingen groter dan € 200.000 opgenomen.

Werk of dienst	Verplichting	I/U	Toelichting	Einddatum
Huurovereenkomst Hazenweg	€ 1.366.000	U	Zie toelichting	
Rico EA huur en onderhoud MFP's	€ 700.000	U	Contract afgesloten met Rico	30-4-2023
Exploitatie Expo	€ 579.000	U	Eenmalig contract voor onbepaalde tijd i.v.m. de nog niet gerealiseerde wegaanpassing.	
Realisatie brouwerijterrein	€ 558.000	U	Eenmalig contract. Bouw is nog niet gerealiseerd.	
Levering (incl. bijbehorende dienst) Notebooks, TFT scherm	€ 500.000	U	Einde contract, is aanbesteed in 2014 (EA)	
Vodafone Mobiele telefonie	€ 420.000	U	Contract tot 1 mei 2018, daarna maandelijks opzegbaar tot aanvang contract GT2	01-05-2018
SquitXO tbv WABO	€ 205.000	U	Contract loopt nog (jaarlijks met een jaar verlengd)	01-01-2019
WMO hulpmiddelen	€ 1.200.000	U	Inkoop hulpmiddelen Welzorg	1-1-2018
WMO hulpmiddelen	€ 1.164.000	I	Verkoop hulpmiddelen Meyra	1-1-2018
DVO GBT	€ 597.005	I		

Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

De openstaande vakantiedagen van medewerkers op 31 december 2017 bedraagt 6.417 dagen.

Eigen bijdragen van Centraal AdministratieKantoor (CAK)

Aanvragers van een voorziening op grond van de Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO) zijn op grond van de WMO een eigen bijdrage verschuldigd. De wetgever heeft bepaald dat het CAK de berekening, oplegging en incasso van deze eigen bijdragen uitvoert. Het CAK verstrekt aan de gemeente een totaaloverzicht waarbij maandelijks afstorting plaatsvindt van de geïncasseerde bijdragen.

De gemeente kan met deze overzichten van het CAK de aantallen personen, de soort en omvang van de zorgverlening beoordelen in relatie tot de eigen WMO-administratie. Door het ontbreken van inkomensgegevens op de CAK-overzichten heeft de gemeente Hengelo onvoldoende informatie over de eigen bijdragen om de juistheid op persoonsniveau en volledigheid van de eigen bijdragen als geheel te kunnen vaststellen.

Door de keuze van het CAK de berekening, oplegging en incasso van de eigen bijdragen te laten uitvoeren, heeft de wetgever in feite bepaald, dat de verantwoordelijkheid voor de juistheid en volledigheid van de eigen bijdragen geen gemeentelijke verantwoordelijkheid is. Dat betekent dat de gemeente Hengelo geen zekerheid kan verkrijgen over de omvang en hoogte van de eigen bijdragen.

Vennootschapsbelasting

De inventarisatie van de activiteiten over 2017 op basis van de huidige bekende gegevens en de huidige feiten en omstandigheden laten zien dat er geen vennootschapsbelastingplicht over 2017 bestaat. (Zie ook Programma 8 – Financiën)

Achtervangfunctie voor de WEW

Vanaf 1995 zijn de gemeentegaranties niet meer mogelijk. De waarborgfunctie is ondergebracht bij de stichting Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW). WEW voert de NHG, nationale hypotheekgarantie, uit en staat garant voor hypotheek van particuliere woningbezitters die vanaf 1995 onder NHG-condities zijn afgesloten.

Van 1995 tot 2011 zijn gemeenten en rijk, elk voor 50%, aanspreekbaar voor schulden als de WEW onvermogen zou worden. Van 2011 ligt deze verantwoordelijkheid voor 100% bij het rijk. WEW heeft een garantievermogen van 1 miljard euro. De kans, dat de gemeente als achtervang wordt aangesproken is bijna nihil. Omdat banken de restantschulden niet doorgeven aan WEW is het niet mogelijk om het totale achtervangrisico te kwantificeren.

7.3 Overzicht van baten en lasten per programma

Exploitatie	REKENING 2016				BEGROTING 01-01-2017				GEWIJZIGDE BEGROTING 2017				REKENING 2017			
	BATEN	LASTEN	SALDO	BEDRAGEN x € 1.000	BATEN	LASTEN	SALDO		BATEN	LASTEN	SALDO		BATEN	LASTEN	SALDO	
Resultaat voor bestemming																
Economie, Werk en Inkomens	40.556	-74.451	-33.895		40.129	-68.080	-27.951		43.215	-71.966	-28.751		42.807	-69.698	-26.891	
Onderwijs en Jeugd	2.466	-39.442	-36.976		2.063	-34.895	-32.832		2.029	-40.027	-37.998		2.040	-42.593	-40.553	
Wetzijn en Zorg	2.820	-34.140	-31.320		2.447	-33.197	-30.750		2.420	-33.579	-31.159		2.776	-33.950	-31.175	
Sport en Cultuur	3.900	-16.065	-12.164		3.648	-14.851	-11.203		3.869	-16.164	-12.295		4.521	-17.290	-12.769	
Ruimtelijke ontwikkeling en Mobiliteit	5	9.058	-9.177		4.158	-9.177	-119		4.273	-7.480	-3.207		4.787	-7.421	-2.633	
Beheer openbare ruimte en Duurzaamheid	25.401	-41.008	-15.607		21.002	-30.575	-9.573		23.390	-31.985	-8.596		30.825	-42.134	-11.309	
Bestuur, Veiligheid en Openbare orde	1.651	-17.579	-15.928		1.894	-13.692	-11.798		1.908	-13.969	-12.060		2.230	-13.267	-11.037	
Financiën	202.731	-48.380	154.352		29.988	-30.042	-55		19.500	-18.901	600		37.041	-43.717	-6.676	
Resultaat voor bestemming	288.584	-280.242	8.342		105.329	-232.181	-126.852		100.605	-234.072	-133.467		127.027	-270.070	-143.043	
Algemene Dekkingsmiddelen																
Lokale heffingen					22.196		22.196		22.196		22.196		22.363		22.363	
Algemene uitkering					127.452	0	127.452		130.442	0	130.442		130.403		130.403	
Dividend					895		895		895		895		5.091		5.091	
Saldo financieringsfunctie					18.441	-13.257	5.184		18.226	-13.492	4.735		18.273	-13.051	5.222	
Overige algemene dekkingsmiddelen					522		522		522		522		597		597	
Geheel - Total					169.505	-13.257	156.249		172.281	-13.492	158.790		176.726	-13.051	163.675	
Vennootschapsbelasting/Overhead																
Geïmplementeerde kosten Overhead	0	0	0		3.160	-27.838	-24.679		3.212	-26.454	-23.242		4.010	-25.478	-21.468	
Vennootschapsbelasting	0	0	0		0	0	0		0	0	0		0	0	0	
Geïmplementeerde totaal saldo van baten en lasten	0	0	0		3.160	-27.838	-24.679		3.212	-26.454	-23.242		4.010	-25.478	-21.468	
Mutaties reserves																
Economie, Werk en Inkomens	64	-45	19			-45	-45		75	-45	30		56	-45	11	
Onderwijs en Jeugd	6.392	-5.418	974		7.028	-5.933	1.095		6.362	-5.933	429		6.179	-5.933	246	
Wetzijn en Zorg																
Sport en Cultuur	5.394	-5.722	-328			-328	-328			-328	-328					
Ruimtelijke ontwikkeling en Mobiliteit	83	-400	-317													
Beheer openbare ruimte en Duurzaamheid	609	-972	-363		251	-932	-682		295	-2.983	-2.689		495	-2.999	-2.504	
Bestuur, Veiligheid en Openbare orde																
Financiën	11.808	-14.009	-2.201		474	-4.849	-4.374		3.411	-2.037	1.374		20.554	-14.843	5.711	
Mutaties reserves	24.351	-26.566	-2.215		7.753	-12.086	-4.333		10.217	-11.325	-1.108		27.359	-23.820	3.539	
Geïmplementeerd resultaat																
Economie, Werk en Inkomens	40.620	-74.496	-33.875		40.129	-68.125	-27.996		43.290	-72.011	-28.721		42.863	-69.743	-26.880	
Onderwijs en Jeugd	8.857	-44.860	-36.003		9.091	-40.828	-31.736		8.391	-45.960	-37.569		8.218	-48.525	-40.307	
Wetzijn en Zorg	2.820	-34.140	-31.320		2.447	-33.197	-30.751		2.420	-33.579	-31.159		2.776	-33.950	-31.175	
Sport en Cultuur	9.295	-21.786	-12.492		3.648	-15.178	-11.531		3.869	-16.492	-12.622		4.521	-17.290	-12.769	
Ruimtelijke ontwikkeling en Mobiliteit	5	9.142	-9.577		4.158	-6.848	-2.690		4.273	-7.480	-3.207		4.787	-7.421	-2.633	
Beheer openbare ruimte en Duurzaamheid	26.010	-41.980	-15.970		21.252	-31.507	-10.255		23.684	-34.969	-11.285		31.320	-45.133	-13.813	
Bestuur, Veiligheid en Openbare orde	1.651	-17.579	-15.928		5.054	-41.531	-36.476		5.195	-40.422	-35.227		6.315	-38.745	-32.430	
Financiën	214.539	-62.388	152.151		199.967	-48.148	151.820		195.193	-34.429	160.764		234.321	-71.611	162.710	
Geïmplementeerd resultaat	312.934	-306.808	6.127		285.747	-285.362	385		286.316	-285.342	973		335.122	-332.419	2.703	

7.4 Overzicht van baten en lasten per taakveld

Taakveld	Omschrijving taakveld	Baten	Lasten	Saldo
0.1	Bestuur	407.181	-3.209.504	-2.802.322
0.10	Mutaties reserves	27.358.736	-23.819.565	3.539.171
0.11	Resultaat van de rekening van baten en lasten			
0.2	Burgerzaken	1.674.057	-2.898.207	-1.224.150
0.4	Overhead	4.009.612	-25.477.540	-21.467.928
0.5	Treasury	29.825.275	-22.740.797	7.084.478
0.61	OZB woningen	9.900.197	-571.931	9.328.266
0.62	OZB niet-woningen	11.532.836	-115.160	11.417.676
0.63	Parkeerbelasting	1.900.777	-807.964	1.092.813
0.64	Belastingen overig	757.143	-54.570	702.573
0.7	Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	130.402.693		130.402.693
0.8	Overige baten en lasten	1.182.238	-1.068.887	113.351
0.9	Vennootschapsbelasting (VpB)			
0 - Totaal		218.950.745	-80.764.125	138.186.621
1.1	Crisisbeheersing en brandweer		-5.780.201	-5.780.201
1.2	Openbare orde en veiligheid	152.055	-2.102.385	-1.950.329
1 - Totaal		152.055	-7.882.586	-7.730.530
2.1	Verkeer en vervoer	1.352.741	-7.208.815	-5.856.074
2.2	Parkeren	28.223	-362.088	-333.865
2.4	Economische havens en waterwegen	464.797	-430.378	34.419
2.5	Openbaar vervoer	9.301	-346.639	-337.338
2 - Totaal		1.855.063	-8.347.920	-6.492.857
3.1	Economische ontwikkeling		-46.953	-46.953
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	2.359.790	-5.033.207	-2.673.416
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	353.403	-630.637	-277.235
3.4	Economische promotie	292.518	-603.527	-311.009
3 - Totaal		3.005.711	-6.314.325	-3.308.614
4.1	Openbaar basisonderwijs	33.836	-19.056	14.780
4.2	Onderwijshuisvesting	42.281	-5.485.631	-5.443.351
4.3	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	1.832.782	-4.947.967	-3.115.185
4 - Totaal		1.908.898	-10.452.654	-8.543.756
5.1	Sportbeleid en activering	124.290	-484.718	-360.428
5.2	Sportaccommodaties	3.410.713	-7.966.752	-4.556.039
5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	933.898	-5.962.250	-5.028.352
5.4	Musea	5.692	-415.299	-409.607
5.5	Cultureel erfgoed	118.931	-382.660	-263.730
5.6	Media	52.484	-2.472.467	-2.419.984
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	734.401	-6.724.641	-5.990.240
5 - Totaal		5.380.409	-24.408.788	-19.028.379
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	2.390.997	-10.629.256	-8.238.259
6.2	Wijkteams	15.956	-2.757.394	-2.741.438
6.3	Inkomensregelingen	40.882.978	-48.860.808	-7.977.830
6.4	Begeleide participatie	515.432	-13.775.663	-13.260.231
6.5	Arbeidsparticipatie	49.105	-4.499.846	-4.450.742
6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.004	-2.919.447	-2.918.442
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	390.179	-22.047.953	-21.657.774
6.72	Maatwerkdienstverlening 18-	24.957	-23.428.493	-23.403.537
6.81	Geëscaleerde zorg 18+	398.816	-461.898	-63.081
6.82	Geëscaleerde zorg 18-		-2.931.898	-2.931.898
6 - Totaal		44.669.425	-132.312.656	-87.643.231
7.1	Volksgezondheid		-2.631.762	-2.631.762
7.2	Riolering	8.949.996	-7.278.353	1.671.643
7.3	Afval	11.212.800	-9.077.506	2.135.294
7.4	Milieubeheer	2.303.752	-1.958.143	345.609
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	499.531	-699.644	-200.113
7 - Totaal		22.966.078	-21.645.408	1.320.671
8.1	Ruimtelijke ordening	310.198	-1.210.932	-900.734
8.2	Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	33.498.748	-36.947.833	-3.449.085
8.3	Wonen en bouwen	2.424.683	-2.131.451	293.233
8 - Totaal		36.233.629	-40.290.216	-4.056.586
		335.122.015	-332.418.677	2.703.338

7.5 Financiële analyses per begrotingshoofdstuk

Programma 1		
Bedrijfsadvies ROZ	-151	I De omzet bij de verschillende Twentse gemeenten en gemeenten in de Achterhoek is in 2017 teruggelopen.
Verstrekking bijstand	371	I In 2017 waren er gemiddeld 2405 klanten bij een gemiddelde prijs van € 13.836. Bij de 2e Beleidsrapportage werd nog uitgegaan van gemiddeld 2423 klanten en een gemiddelde prijs van € 13.885.
Minimabeleid kindpakket	189	I De in 2017 extra ontvangen middelen ter bestrijding van kinderarmoede zijn niet volledig besteed. De raad heeft besloten het niet bestede deel van deze middelen over te hevelen naar 2018.
Bijzondere bijstand	121	I Bij beide beleidsrapportages is in totaal € 278.000 bijgeraamd voor hogere bewindvoeringskosten en bijstand voor jongeren onder de 21 jaar. Ultimo 2017 blijken deze kosten toch mee te vallen. De lagere verstrekkingen bijzondere bijstand zijn te verklaren door het gedaalde aantal bijstandsgerechtigden en door de sterk teruggelopen instroom van statushouders. Met name inrichtingskosten en leenbijstand zijn daardoor fors gedaald ten opzichte van 2016.
Extra middelen maatschappelijke opvang statushouders	378	I De extra middelen voor opvang statushouders zijn door verschillende oorzaken maar ten dele besteed. Het saldo van het voordeel op de lasten en het nadeel op inkomsten ter grootte van € 315.000 wordt via budgetoverheveling ten gunste van 2018 gebracht.
Aflossing en rente op verstrekte bijstands-leningen	-232	I Er is € 162.000 minder afgelost dan begroot. Aan de voorziening dubieuze debiteuren is € 70.000 extra toegevoegd.
Inkomsten samen-werkingsverband SMS	-158	I De inkomsten voor SMS zijn gedaald doordat het gemiddeld aantal bijstandsklanten van Borne en Haaksbergen t.o.v. de begroting met 40 is teruggelopen.
Wet sociale werkvoorziening	182	S Met de SWB is in verband met de bezuinigingsopdracht op de eigen bijdrage overeengekomen dat € 120.000 van de gemeentelijke bijdrage met het jaarlijkse lumpsum bedrag, dat de gemeente aan de SWB overmaakt, wordt verrekend. Tevens was het budget voor de gemeentelijke bijdrage voor € 51.000 te hoog in de begroting opgenomen.
Salarissen, resp. inhuur	912	I Met de meicirculaire 2017 is € 1,7 miljoen op een algemene stelpost geraamd voor verwachte loonstijgingen en stijging pensioenpremies. Omdat de CAO pas in oktober 2017 is bekrachtigd is de verwerking van deze stelpost niet meegenomen in de 2e beleidsrapportage. Voor de sector sociaal is echter bij de 2e beleidsrapportage al wel rekening gehouden met de gestegen pensioenpremie ad € 450.000, hetgeen nu tot een voordeel leidt. Daarnaast is € 135.000 salarisbudget overgeheveld naar 2018 en € 190.000 betreft met name personele mutaties (bv. uitstroom) welke niet bij de 2e beleidsrapportage konden worden voorzien. Resterend een voordeel van € 130.000 dat veroorzaakt wordt door meerdere factoren (0,7% van de begrote salarissom sector sociaal). Deze voordelen worden per saldo toegerekend aan de verschillende producten.
Programma 2		
Leerlingenvervoer	141	S In de 2e Berap was het budget reeds met € 80.000 verlaagd. Echter blijkt dat het leerlingenaantal dat gebruik maakt van het leerlingenvervoer nog verder is gedaald. Daarnaast heeft in 2017 een aanbesteding plaatsgevonden. Het nieuwe contract (met een andere vervoerder) is na de zomer ingegaan.
Landelijk transitie-arrangement	-256	S De overschrijding wordt voor € 33.000 veroorzaakt door nagekomen kosten over boekjaar 2016, waarin niet voorzien was. De overschrijding ten gevolge van de zorglevering in 2017 is € 223.000. Namens gemeenten heeft de VNG afspraken met landelijke jeugdhulpaanbieders met een specialistische functie. Op de uitgaven hebben wij als gemeente geen invloed en er wordt getoetst door de VNG.
Jeugdhulp - begeleiding, behandeling & persoonlijke verzorging	-648	S De zorgproducten begeleiding, behandeling en persoonlijke verzorging laten gezamenlijk een overschrijding zien van € 647.000. In 2017 is € 637.000 meer aan zorg in natura geleverd. Bij ondersteuning zelfstandig leven 2, de intensieve begeleiding zie je een flinke toename van cliënten. Het betreft een toename van 45 cliënten in 2017 ten opzichte van 2016. Dit verklaart de toename in de uitgaven. Ook bij behandeling en verblijf is er een toename van het aantal cliënten. Hier hebben wij echter niet altijd invloed op de indicaties.
GGZ & dyslexiezorg	194	S De financiële waarde van de onderhanden GGZ-projecten hebben we ten tijde van het opstellen van de jaarrekening 2016 bepaald aan de hand van de opgaven van aanbieders, omdat veel zorgtrajecten nog doorliepen in 2017 en dus nog niet afgerond kon worden. We hebben in 2017 voor € 179.000 meer aan afrekeningen uit 2016 en 2015 uitgegeven. Op basis van ervaringscijfers, de ontwikkelingen in aantallen cliënten en indicaties en ontvangen onderhanden werk posities van aanbieders verwachten we in 2017 € 314.000 minder uit te hebben gegeven. Wij hebben geen invloed op de indicaties omdat deze niet door ons worden gesteld. De hoeveelheid cliënten dat gebruik maakt van dyslexiezorg en GGZ trajecten is minder geworden. Maar, zoals aangegeven, worden deze indicaties niet gesteld door de gemeente.
Opvoedhulp	-351	S In 2016 hebben we de nakomende kosten over in 2016 verleende zorg € 85.000 te hoog ingeschat. In de jaarrekening 2016 hebben we reeds aangegeven dat het op dat moment erg moeilijk was een juiste inschatting te geven, omdat de beschikbare managementinformatie niet leek te kloppen. De cijfers laten in 2017 een overschrijding zien van € 436.000. In 2017 hebben 25 meer cliënten dan in 2016 opvoedhulp gehad. Deze stijging was niet te voorzien.
Spoedzorg	207	S Net als bij opvoedhulp hebben we in 2016 ook bij spoedzorg de nakomende kosten over in 2016 verleende zorg verkeerd ingeschat, wegens het nog ontbreken van adequate managementinformatie. Ditmaal zijn de kosten € 185.000 lager uitgegeven. De cijfers laten in 2017 een voordeel zien van € 41.000. De aantallen zijn in 2017 gelijkgebleven ten opzichten van 2016.
Verblijf	-1.912	S € 173.000 heeft als oorzaak hogere nakomende kosten 2016. In 2017 is € 1.739.000 meer aan verblijf besteed dan geraamd. Voor een groot gedeelte hebben wij als gemeente geen invloed op de indicaties en de hoeveelheid cliënten omdat wij de indicatiestelling niet doen. In 2017 is er een toename van 24 cliënten ten opzichten van 2016. Gezien de hoge kosten voor verblijf is dit de verklaring.
Pleegzorg	-208	De overschrijding heeft voor € 60.000 betrekking op 2016. In 2017 is € 133.000 meer uitgegeven aan pleegzorgtrajecten dan geraamd. Dit zijn dusdanige dure indicaties dat een of twee cliënten meer in pleegzorg het verschil in uitgaven al kan verklaren. De resterende overschrijding ad € 15.000 wordt veroorzaakt door hogere loonkosten en meer inhuur van derden.
Gesloten jeugdzorg (Jeugdbescherming, Jeugdreclassering en Jeugdzorgplus)	-307	S De lasten zijn € 78.000 hoger dan geraamd vanwege na-ijlende kosten 2016. Daarnaast is in 2017 € 179.000 meer besteed aan Jeugdzorgplus. Voor een groot gedeelte hebben wij als gemeente geen invloed op de indicaties en de hoeveelheid cliënten omdat wij de indicatiestelling niet doen. In 2017 is er een toename van 6 cliënten ten opzichte van 2016. Gezien de hoge kosten voor een indicatie gesloten jeugdzorg is dit de verklaring.
Hoe ouders worden	128	I Het project is later gestart. Daarnaast is in 2017 weinig besteed, doordat het aantal aanmeldingen nog achterblijft en daardoor veel minder uren inzet van professionals is geweest.

Programma 3		
PGB: WMO	-138 S	De extra overschrijding ten gevolge van de zorglevering op de PGB-budgetten is € 138.000.
Hulpmiddelen	-112 S	Er zijn in 2017 meer hulpmiddelen verstrekt dan in 2016 vanwege het afschaffen van de scootmobielpool.
Vervoer	-140 S	Er heeft een aanbesteding plaatsgevonden en sinds 1 juli 2017 geldt een nieuw tarief dat hoger is dan het vorige tarief. Dit heeft als consequentie dat onze bijdrage per rit omhoog gaat met als gevolg een toename in de uitgaven.
Begeleiding, kortdurend verblijf en dagbesteding	-190 S	Er is nog voor € 118.000 meer aan kosten nageijld over boekjaar 2016 dan geraamd. In 2017 is € 81.000 meer besteed. De hoeveelheid cliënten die gebruik maken van begeleiding en dagbesteding neemt toe. De tarieven voor dagbesteding voor 2017 zijn lager dan in 2016, voor begeleiding geldt het omgekeerde. De zogenaamde OMD3 en OZL3 bestaan niet meer en zijn ondergebracht in OZL2 en OMD2. Deze verschuiving heeft er dus toe geleid dat de mensen die voorheen voor OMD3 of OZL3 waren geïndiceerd, nu tegen een lager tarief voor OMD2 of OZL2 zijn geïndiceerd.
Wijkwelzijn	94 I/S	Het voordeel wordt voor € 40.000 verklaard, doordat enige gedateerde verplichtingen zijn vrij komen te vallen. Daarnaast is voor € 14.000 minder aan onderhoud uitgegeven. Aan lonen is € 24.000 minder besteed dan geraamd. Het resterende verschil ad € 16.000 bestaat uit zeer veel kleine meevallers.
Beschermd wonen	399 I	De gemeente Enschede acteert als centrumgemeente voor de uitvoering van het convenant Beschermd wonen, opvang en begeleiding kwetsbare burgers. Regiobreed is een overschot ontstaan van € 4 miljoen. In het Bestuurlijk overleg beschermd wonen en maatschappelijke opvang van 14 december jl. is besloten deze middelen voor een deel niet toe te voegen aan de reserve maar uit te keren aan de regiogemeenten.
Programma 4		
Geen bijzondere afwijkingen		
Programma 5		
Omgevingsvergunningen	505 I	In de 1e Berap 2017 is op basis van toen beschikbare prognose de inkomstenraming bijgesteld met 500.000,-. In werkelijkheid zijn de inkomsten in het 4e kwartaal 2017 door diverse grote projecten aangetrokken tot het oorspronkelijk geraamde nivo. Hierdoor positief resultaat van 500.000,=.
Parkeren	148 I	Oorzaak resultaat zijn hogere opbrengsten straatparkeren, parkeergarage de Beurs en parkeervergunningen. Wel tenevenaar bij de opbrengsten fiscale naheffing. Oorzaak hiervan is ziekte en een hoge werkdruk, waardoor minder inzet op fiscale naheffing parkeren.
Programma 6		
Onderhoud wegen	188 I	Deels gevolg van onderbesteding diensten van derden (129K). Deel van de werkzaamheden is nog niet verricht, waarvoor budgetoverheveling is aangemeld. Rest betreft meevaller in toerekening personeel door verschuiving naar investeringsprojecten.
Openbare verlichting	183 I	Meevallende kosten electra en lager onderhoud zijn de oorzaken van deze incidentele meevaller. Hogere inkomsten uit verhaalde schade. Omdat herstel nog deels moet worden uitgevoerd is hiervoor een overhevelingsvoorstel gedaan.
Afval: verpakkingen	171 I	Door hogere verwerkingskosten vanwege vervuiling in het aangeboden verpakkingsmateriaal ontstaat een nadel van 55K. Daarnaast ontstaat een voordeel van 227K in de ontvangen vergoedingen. Oorzaak: enerzijds zijn de vergoedingen t.o.v. vorig jaar gestegen en anderzijds heeft de vermarkting van verpakkingen een inhaalslag gemaakt, waardoor de de opbrengsten fors hoger zijn dan geraamd.
Afval: fijn huishoudelijk restafval	264 I	Als gevolg van minder aanbiedingen waardoor de kosten van inzamelen en verwerking lager uitvallen. Ook het verbrandingstarief van Twence is naar beneden bijgesteld. Beiden leiden tot meevallende lasten.
Afval: kwijschelding	-171 I	Er zijn naast de ambtshalve kwijscheldingen meer individuele aanvragen voor kwijschelding ingediend en toegekend. Daarnaast zijn er meer oninbare vorderingen dan begroot.
Afval: ondergrondse containers	-67 I	De plaatsingskosten voor de nieuwe containers zijn hoger uitgevallen. Oorzaken: moeilijk te bestraten locaties, verwijderen boomwortels en extra bodemanalyses. Daarnaast zijn de paslezers aangepast zodat de containers voor alle inwoners bruikbaar zijn.
Afval: project stadstuin	-61 I	Betreft voortzetting project kosten derden. Aanwezige subsidie provincie is tegengeboekt (zie baten). Voor vervolg is subsidie-aanvraag naar provincie verzonden.
Afval: exploitatie afvalbrengpunt	89 I	Betreft lagere kosten derden. Oorzaak is m.n. meevaller in bemensing KCA-loket
Afval: voorziening ter egalisatie kosten baten	-317 I	Naast het totaal van de werkelijk toe te rekenen lasten en baten is in de bepaling van de mutatie voorziening ook meegenomen de extra comptabel toe te rekenen overhead en de compensabele btw. Dit heeft ook bij de vaststelling van de tarieven plaatsgevonden. Per saldo is daardoor 317K minder bijgedragen vanuit de voorziening.
Afval: papier / karton	126 I	Relatief hoge marktprijs voor oud papier. Door gelijk blijvende kosten voor de vergoeding, inzameling en transport maar hogere opbrengsten vanwege de marktprijs is een batig saldo ontstaan op het papier dossier
Afval: opbrengst milieupark	234 I	Heeft deels te maken met opbrengsten van Borne (72K), waar het aantal gratis weg te brengen kilo's naar beneden is bijgesteld. Andere deel door meer reguliere aanbiedingen aan de Wegtersweg (129K).
Handhaving milieu	94 I	Een lagere inzet van ambtelijke inzet door verschuiving naar handhaving bouwvergunningen, evenementen en kwaliteitsimpuls sector Fysiek.
Warmtenet: dotatie voorziening	-3.144 I	Om aan alle toekomstige betalingsverplichtingen te voldoen is een verliesvoorziening in het leven geroepen ter hoogte van 3.144 K.

Programma 7		
College van burgemeester en wethouders	394	I Als gevolg van het voorzichtige herstel van het rendement van de pensioenfondsen kon aan de hand van de laatste berekeningen (december) de dotatie 4 ton lager zijn dan geraamd.
	383	I Onderdeel van de voorziening was tot heden een stelpost voor het "kortlevenrisico" van zittende wethouders. In 2018 wordt dit risico op een meer adequate wijze afgedekt door het afsluiten van een verzekering voor het volledige risico. Het betreffende deel van de voorziening valt daarmee vrij.
Overhead sector Directie	167	Het voordeel wordt hoofdzakelijk veroorzaakt doordat bij het cluster stafondersteuning het hele dienstjaar 1,5 formatieplaats niet bezet is geweest.
Huisvestingsector Dienstverlening	503	Het voordelig resultaat van deze sector komt voor ruim een half miljoen voor rekening van lagere huisvestingslasten. Deels werkt hier het effect van het hebben van 1 locatie in door. Lagere energielasten, verzekeringskosten etc.
Facilitair Dienstverlening	254	De facilitaire kosten komen lager uit dan begroot dit betrof o.a. de schoonmaak, boeken, bureaubehoeften.
Lonen fysiek	441	I De geraamde lasten voor overhead liggen iets lager dan de werkelijke lasten. Bij de 2e BERAP zijn er loonkosten bijgeraamd ad 320k en is een extra onttrekking uit de reserve organisatieontwikkeling ad 80k gedaan voor een boventallige medewerker. Deze loonkosten zijn vanuit efficiency geraamd op product 040.8 echter hadden verdeeld moeten worden over alle producten. In de analyse van de loonkosten komt dit terug.
Burgerzaken	-126	I De afwijking van 7 procent inkomsten is mede het gevolg van de langere geldigheid van de documenten. De verwachte inhaalslag van aanschaf van documenten heeft slechts deels plaatsgevonden.
Overhead sector Directie	114	I Deze inkomsten zijn vergoedingen voor (gedeeltelijke) detachering van medewerkers van de afdeling communicatie m.n. bij de regio Twente
Overhead sector Dienstverlening	522	I Dit saldo bestaat enerzijds uit vergoedingen voor werkzaamheden voor derden door medewerkers van de sector (2/3) en daarnaast uit niet geraamde vergoedingen van het UWV (1/3).
Overhead sector Middelen	130	I Hier sprake van een niet geraamde vergoeding voor de inzet van personeel elders. Daarnaast zijn er incidentele bijdragen vanuit het UWV ontvangen.
Programma 8		
Rente lasten	440	De werkelijke rentelasten vallen € 26.000 lager uit dan in de bijgestelde begroting. De kosten van betalingsverkeer en financiële dienstverlening zijn € 31.000 lager dan begroot. Een voordeel van € 387.000 is het gevolg van een hogere rentedoorbelasting aan de producten en de grondexploitaties. Deze laatste afwijking heeft ten dele een tegengesteld effect in de betreffende programma's.
Hogere lasten grond-complexen	-1.978	Na de crisis is er sprake van een inhaal slag v.w.b. de verkoop van kavels annex hieraan zijn ook de kosten van het bouw en woonrijpmaken op een hoger niveau dan waar in de herziening nog rekening mee werd gehouden.
Hogere grondverkoop	5.796	Door de toegenomen vraag zijn bijna alle reeds beschikbare kavels verkocht. De kavels die eerder nog moeilijker in de markt lagen, zijn inmiddels ook verkocht. De verkopen zijn daarmee veel sneller gegaan dan vorig jaar nog werd ingeschat. Daarnaast zijn eerder dan verwacht subsidies voor Hart van Zuid binnengekomen.
	2.047	Naast de hogere verkoopopbrengsten zijn er m.n. bij Hart van Zuid een deel van de subsidies eerder dan verwacht binnengekomen.
Grondexploitatie AD	221	Per saldo 2 ton afwikkeling van een aantal complexen
Erpacht	326	Verkoop van een in erfpacht uitgeven kavel op 't Oosterveld aan ACH en daarnaast een aanzienlijk hogere huuropbrengst voor de gronden in verhuur. Tot aan de vernieuwing van het BBV werden deze huren binnen cpl 10 verantwoord. De toekomstige begrotingen moeten hier nog op worden aangepast.
Winstneming Grondexploitatie	-5.910	effect van de bij de uitgaven aangegeven tussentijdse winst name Voor zover gronden zijn verkocht en opbrengsten zijn gerealiseerd is tussentijds naar rato van de voortgang van de grondexploitatie winst genomen.
Reserve Grondexploitatie	-571	Dotatie in de reserve grondexploitatie a.g.v. het afwikkelen van een aantal oneigenlijke complexen conform de BBV regels en een aantal niet geraamde verkopen.
Reserve Grondexploitatie	-578	Dotatie rente compensatie op basis van de werkelijk betaalde rente ad 2,73% ipv de voorcalculatorische 2%
Reserve Grondexploitatie	-788	Extra dotatie reserve grondexploitatie a.g.v. verslechtering van de resultaten als uitkomst van de herzieningen per 1-1-2018
Erpacht	-230	I Aankoop van een kavelgrond in het erfpacht complex uit complex 't Oosterveld om dit vervolgens uit te kunnen geven in erfpacht.
Onvoorziene uitgaven	173	I Er is dit dienstjaar geen beroep gedaan op de post onvoorziene in tegenstelling tot de post nieuwbeleid hiervan is 18K aangewend.
Begrotingstechnische correcties	-1.372	I Als gevolg van de invoering van het vernieuwde BBV en de daarbij veranderde wijze van verantwoorden van personeelslasten zijn de lasten van de bovenformatieve en gedetacheerde medewerkers hier verantwoord. Daarnaast is ook het saldo van de medewerkers van wie middels de urenverantwoording de personeelslasten worden verdeeld hier verantwoord. Tegenover deze post staat deels ontvangen vergoedingen voor gedetacheerde
Externe subsidie verwerving	-103	I Hoger inzet van eigen personeel en personeel van derden voor het aantrekken en beheer van subsidies. Deze kosten worden goed gemaakt door de nodige inkomsten zoals onder de baten is verantwoord.
Snippergroen	292	Er was afgelopen jaar sprake van een aantal relatief grote verkopen Snippergroen
Hogere opbrengst deelnemingen	4.196	I Verkoop aandelen Vitens 4 miljoen en daarnaast hogere dividenden BNG en Twence
Externe subsidieverwerving	229	Dit voordeel bestaat uit een vergoeding van inzet eigen personeel (advieskosten 2013-2016 ESF project) en resultaatvoordelen van afgesloten projecten.
OZB	148	Hogere opbrengst OZB. De opbrengst is 0,7% meer dan het geraamde opbrengst van 21 miljoen euro.
Belastingdebiteuren	-391	In een laat stadium is vastgesteld dateen voorziening voor belastingdebiteuren moet worden getroffen. Deze voorziening is niet meer uitgesplitst over de diverse belastingsoorten, maar in het geheel binnen dit programma verantwoord.
Algemene reserve	-287	Doordat in 2017 de sectorresultaten ruim binnen de begrote bedragen zijn gebleven is het in tegenstelling tot de begroting niet nodig om de reserve organisatie ontwikkeling aan te spreken voor eventuele tekorten.

7.6 Verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (SiSa)

 Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties 							
SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2017 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2018							
OCW	D9	Onderwijsachterstanden beleid 2011-2018 (OAB) Besluit specifieke uitkeringen gemeentelijke onderwijsachterstanden beleid 2011-2017	Besteding (jaar T) aan voorzieningen voor voorschoolse educatie die voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen (conform artikel 166, eerste lid WPO) Aard controle R Indicatornummer: D9 / 01 € 660.069 Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen Aard controle n.v.t. Indicatornummer: D9 / 05	Besteding (jaar T) aan overige activiteiten (naast VVE) voor leerlingen met een grote achterstand in de Nederlandse taal (conform artikel 165 WPO) Aard controle R Indicatornummer: D9 / 02 € 267.192 Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (lasten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid Bedrag Aard controle R Indicatornummer: D9 / 06	Besteding (jaar T) aan afspraken over voor- en vroegschoolse educatie met bevoegde gezagsorganen van scholen, houders van kindcentra en peuterspeelzalen (conform artikel 167 WPO) Aard controle R Indicatornummer: D9 / 03 € 23.340 Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen Aard controle n.v.t. Indicatornummer: D9 / 07	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie Aard controle R Indicatornummer: D9 / 04 € 57.017 Van andere gemeenten in (jaar T) overgeboekte middelen (baten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid Bedrag Aard controle R Indicatornummer: D9 / 08	
			1	€ 0	€ 0	€ 0	
lenW	E3	Subsidie-regeling sanering verkeerslawaa Subsidie-regeling sanering verkeerslawaa Provincies, gemeenten en gemeenschappelijke regelingen (Wgr)	Hieronder per regel één beschikingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 01	Besteding (jaar T) ten laste van rijksmiddelen Aard controle R Indicatornummer: E3 / 02	Overige bestedingen (jaar T) Aard controle R Indicatornummer: E3 / 03	Besteding (jaar T) door meenwerk dat o.b.v. art. 126 Wet geluidshinder ten laste van het Rijk komt Aard controle R Indicatornummer: E3 / 04	Correctie over besteding t/m jaar T Aard controle R Indicatornummer: E3 / 05
			1	lenM/BSK-2017/274204	€ 77.046	€ 0	€ 0
			2	lenM/BSK-2016/159115	€ 67.778	€ 73.339	€ 0
			Kopie beschikingsnummer		Cumulatieve bestedingen ten laste van rijksmiddelen tot en met (jaar T)	Cumulatieve Kosten ProRail tot en met (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van rijksmiddelen	Correctie over besteding kosten ProRail t/m jaar T
			Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie		Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Endverantwoording Ja/Nee
			Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 07	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 08	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 09	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E3 / 10	Aard controle R Indicatornummer: E3 / 11
			1	lenM/BSK-2017/274204	€ 77.046	€ 60.570	€ 0
			2	lenM/BSK-2016/159115	€ 67.778	€ 73.339	€ 0
							Nee
							Nee
SZW	G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet gemeentedeel 2017 Alle gemeenten verantwoord voor hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.	Besteding (jaar T) algemene bijstand Gemeente I.1 Participatiewet (PW) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 01	Baten (jaar T) algemene bijstand (exclusief Rijk) Gemeente I.1 Participatiewet (PW) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 02	Besteding (jaar T) IOAW Gemeente I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 03	Baten (jaar T) IOAW (exclusief Rijk) Gemeente I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 04	Besteding (jaar T) IOAZ Gemeente I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ) Aard controle R Indicatornummer: G2 / 05
			€ 30.806.590	€ 581.780	€ 2.222.480	€ 7.451	€ 182.707
			Besteding (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen	Baten (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen	Baten (jaar T) WWIK (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet	Baten (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet (excl. Rijk)
			Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente	Gemeente
			I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004)	I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004)	I.6 Wet werk en inkomen kunstenaars (WWIK)	I.7 Participatiewet (PW)	I.7 Participatiewet (PW)
			Aard controle R Indicatornummer: G2 / 07	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 08	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 09	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 10	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 11
			€ 272.241	€ 20.269	€ 0	€ 431.445	€ 3.373
SZW	G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen) gemeentedeel 2017 Besluit	Besteding (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) Aard controle R Indicatornummer: G3 / 01	Besteding (jaar T) kapitaalverstrekking (exclusief Bob) Aard controle R Indicatornummer: G3 / 02	Baten (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) (exclusief Rijk) Aard controle R Indicatornummer: G3 / 03	Baten (jaar T) kapitaalverstrekking (exclusief Bob) (exclusief Rijk) Aard controle R Indicatornummer: G3 / 04	Besteding (jaar T) aan onderzoek als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004 (exclusief Bob) Aard controle R Indicatornummer: G3 / 05
			€ 308.080	€ 301.972	€ 34.790	€ 346.031	€ 0
			Baten (jaar T) Bob (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) aan uitvoeringskosten Bob als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee		
			Aard controle R Indicatornummer: G3 / 07	Aard controle R Indicatornummer: G3 / 08	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: G3 / 09		
			€ 0	€ 0	Ja		

lenW	E27B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer SISa tussen medeoverheden Provinciale beschikking en/of verordening Gemeenten en Gemeenschappelijke Regelingen	Hieronder per regel één beschikkingnummer en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie	Besteding (jaar T) ten laste van provinciale middelen	Overige bestedingen (jaar T)	Correctie ten opzichte van tot jaar T verantwoorde bestedingen ten laste van provinciale middelen Indien de correctie een vermeerdering van bestedingen betreft, mag het alleen gaan over nog niet eerder verantwoorde bestedingen	Correctie ten opzichte van tot jaar T verantwoorde overige bestedingen Indien de correctie een vermeerdering van bestedingen betreft, mag het alleen gaan over nog niet eerder verantwoorde bestedingen	
			Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E27B / 01	Aard controle R Indicatornummer: E27B / 02	Aard controle R Indicatornummer: E27B / 03	Aard controle R Indicatornummer: E27B / 04	Aard controle R Indicatornummer: E27B / 05	
			1 2015/0235910	€ 192.312	€ 183.572			
			2					
			Kopie beschikkingnummer	Cumulatieve besteding ten laste van provinciale middelen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Cumulatieve overige bestedingen tot en met (jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie	Toelichting	Eindverantwoording Ja/Nee Als u kiest voor 'ja', betekent dit dat het project is afgerond en u voor de komende jaren geen bestedingen meer wilt verantwoorden	
			Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E27B / 06	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E27B / 07	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E27B / 08	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E27B / 09	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: E27B / 10	
			1 2015/0235910	€ 192.312	€ 234.630		Ja	
			2					

7.7 Verantwoordingsinformatie investeringen met gemeenten (IMG)

Investeren Met Gemeenten (IMG)											

7.8 WNT-verantwoording 2017 Gemeente Hengelo

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op de gemeente Hengelo van toepassing zijnde regelgeving: Algemene WNT maximum

Het bezoldigingsmaximum in 2017 voor Gemeente Hengelo is € 181.000,-. Dit geldt naar rato van de duur en/of omvang van het dienstverband.

Bezoldiging topfunctionarissen

bedragen x € 1	J. Eshuis	G.J. Eeftink
Funcatiegegevens	Algemeen directeur/ Gemeentesecretaris	Griffier
Aanvang en einde functieervulling in 2017	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12
Deeltijdfactor in fte	1,0	1,0
Gewezen topfunctionaris?	nee	nee
(Fictieve) dienstbetrekking?	ja	ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	123.670,76	93.730,00
Beloningen betaalbaar op termijn	17.000,64	14.147,28
<i>Subtotaal</i>	140.671,40	107.877,28
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	181.000,00	181.000,00
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	-	-
Totale bezoldiging	140.671,40	107.877,28
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.
Gegevens 2016		
Aanvang en einde functieervulling in 2016	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12
Deeltijdfactor 2016 in fte	1,0	1,0
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	117.182,00	88.304,00
Beloningen betaalbaar op termijn	14.650,00	12.138,00
Totale bezoldiging 2016	131.832,00	100.442,00

7.9 Begrotingsrechtmatigheid

In het kader van de begrotingsrechtmatigheid worden de lastenoverschrijdingen per programma aangegeven. Op een programma is een begrotingsoverschrijding op de lasten te constateren.

Lastenoverschrijdingen op programma:	Per programma: (* €1.000):	Product-combinatie	Begrotingsafwijking op product:	Afwijking lasten:	Extra baten:	Netto:	Onrechtmatig		Toelichting
							telt niet mee:	telt wel mee:	
2	2.566	div		2.566			x		De lasten binnen het sociaal domeindienen in totaal te worden beschouwd o.b.v. het raadsuitgangspunt van budgettaire neutraliteit voor de transitie in het sociale domein. Tegenover de deze overschrijding staat een onttrekking uit de Algemene Reserve (geoomerkt deel voor Sociaal Domein). Verwezen wordt naar de analyse van de afwijkingen in de betreffende programma's.
3	371	div		371			x		
4	798		Totaal 4	336					
		P530	Zwembaden	482	450	-30	x		Een hoger bezoekersaantal dan verwacht leidt tot hogere baten en hogere lasten
		P530	Sporthallen	77	77	0	x		Voor zowel sporthal OSG Hengelo als Groot Driene geldt dat de gemeente geen eigenaar is maar wel de verhuur faciliteert en de opbrengst realiseert welke vervolgens wordt doorgesluisd aan de eigenaar. Aan de lastenzijde leidt dit tot een nadeel van vergelijkbare omvang. Aan de lastenzijde wordt het nadeel echter gecompenseerd door een voordeel op energie en onderhoud.
		P540	Schouwburg	259		-259	x		Betreft een interne verrekening van rente na de stelselwijziging in 2016.
6	10.164		Totaal 6						
		P330	Warmtenet	7.296	7.296	0	x		
		P330	Warmtenet	3.144		-3.144	x		verliesvoorziening conform raadsbrief d.d. 19 december 2017 (2183898)
8	36.209			37.123					
		P830	Bouwgrondexploitatie	7.974	7.974	0	x		De mutaties bouwgrondexploitatie verlopen budgettair neutraal
		P830	Bouwgrondexploitatie	13.416	13.416	0	x		Verhoging van de voorziening grondexploitatie t.l.v. de reserve grondexploitatie
		P830	Bouwgrondexploitatie	13.215	13.215	0	x		Winstneming uit de grondexploitatie t.g.v. de reserve grondexploitatie
		P830	Accommodatiebeleid	881	889	8	x		De overschrijding van de lasten wordt geheel gedekt door hogere baten.
		P922	Bovenformatieven	1.637		-1.637	x		Correctie op overhead

Overig

Controleverklaring

Gebeurtenissen na balansdatum

Bijlagen

8.1 Mutaties reserves en voorzieningen

8.1.1 Mutaties in de reserves

Bijlage 8.1.1: Mutaties in de reserves

Reserves	nr.	Beginbalans 01-01-2017	Dotatie	Onttrekking	Bestemming resultaat 2016	Balans mutatie	Eindbalans 31-12-2017
Algemene Reserves							
Alg. reserve (rentedragend)	102	14.716.401,13	2.536.500,00	5.227.822,50	5.651.342,65	2.960.020,15	17.676.421,28
Alg. reserve grondexploitatie	103=150	3.057.630,63	11.586.967,13	14.644.597,58		-3.057.630,45	0,18
Subtotaal algemene reserves		17.774.031,76	14.123.467,13	19.872.420,08	5.651.342,65	-97.610,30	17.676.421,46
Bestemmingsreserves							
Best.Res. Centr. opleidingsbudget	310	100.000,20	0,00	0,00		0,00	100.000,20
Best.Res. Communicatiebeleid	311	46.094,90	0,00	17.575,00		-17.575,00	28.519,90
Best.Res. Verevening binnenstad	313	400.000,00	0,00	0,00		0,00	400.000,00
Best.Res. Ruimtelijke kwaliteit binnenstad	314	0,00	0,00	0,00	475.000,00	475.000,00	475.000,00
Best.Res. Arbeidsvoorwaarden	316	212.307,61	0,00	75.000,00		-75.000,00	137.307,61
Best.Res. Kapitaallasten	320	0,00	210.892,00	0,00		210.892,00	210.892,00
Best.Res. Egalisatie accommodaties	326	1.137.805,44	69.435,00	723.915,44		-654.480,44	483.325,00
Best.Res. Vastgoedbedrijf	327	1.161.886,43	1.406.872,90	575.118,56		831.754,34	1.993.640,77
Best.Res. Duurzaamheid	328	94.053,52	0,00	0,00		0,00	94.053,52
Best.Res. Fietspadenplan	329	479.369,22	0,00	257.805,02		-257.805,02	221.564,20
Best.Res. Twentehaven	331	415.982,37	44.750,00	0,00		44.750,00	460.732,37
Best.Res. Bodemsanering	332	3.174.416,71	2.984.766,25	495.153,16		2.489.613,09	5.664.029,80
Best.Res. Onderwijshuisvesting	367	5.430.118,25	5.932.539,00	6.178.703,90		-246.164,90	5.183.953,35
Best.Res. Decentralisatie-uitkering	371	2.966.748,35	57.593,00	367.168,00		-309.575,00	2.657.173,35
Best.Res. Organisatieontwikkeling	372	2.582.925,00	400.000,00	0,00		400.000,00	2.982.925,00
Best.Res. Groencomp.bomen	374	192.534,39	14.250,00	0,00		14.250,00	206.784,39
Best.Res. Prj.bestrijd. Jwerkloos	375	124.903,00	0,00	55.876,76		-55.876,76	69.026,24
Best.Res. Ondhoud buurtcentra	398	108.609,00	0,00	0,00		0,00	108.609,00
Best.Res. ARI (Investeringen)	399	1.898.152,95	0,00	165.000,00		-165.000,00	1.733.152,95
Subtotaal bestemmingsreserves		20.525.907,34	11.121.098,15	8.911.315,84	475.000,00	2.684.782,31	23.210.689,65
Saldo van de rekening 2016		6.126.342,65			-6.126.342,65		
Totaal reserves		44.426.281,75	25.244.565,28	28.783.735,92	0,00	2.587.172,01	40.887.111,11

8.1.2 Toelichting reserves

Algemene reserve (102): € 17.676.421

Doel: Gevormd vanuit resultaten van algemene middelen zonder directe bestemming, nodig t.b.v. het weerstandsvermogen van de gemeente (o.a. voor calamiteiten).

Dotaties:

€ 51.000 Verv. van speelplekken 2017
 € 300.000 Industrieplein
 € 1.899.000 Koersvast in krappe tijden
 € 187.000 Rente
 € 150.000 herinrichting van het Industrieplein

Onttrekkingen:

€ 257.138 hijsinstallatie Schouwburg
 € 4.970.685 Ondersteuning en zorg Jeugd en Wmo 2017

Bestemming resultaat 2016.

Dotaties:

€ 5.600.342 Saldo resultaat 2016

Onttrekkingen: Geen

Reserve grondexploitatie incl. Hart van Zuid (103=150): € 0 (zie ook bijlage 8.2.2)

Doel: Buffer ter afdekking van de risico's grondexploitatie.

Dotaties:

€ 306.000 Opbrengst grond Watertorenpark

€ 2.164.308 Rentecomp. Grondexpl R+V
 € 70.248 Corr verk bouwrecht Veldhof cpl 62
 € 25.000 Result van proj 478010 naar res. GREX
 € 83.520 Corr verk opbr Ondernemingshuis /A.H.C.
 € 87.972 Resultaat Veldkamptunnel (tm 2016) tgv Reserve GRX
 € 435.342 Resultaat erfpacht in Reserve Grondexploitatie
 € 214.000 res erfpacht (aanvulling Herz 1-1-17)
 € 71.018 Afwikkeling M-kwadraat
 € 3.780.369 Winstname Dalmeden
 € 137.035 Winstname Watertorenpark
 € 315.445 Winstname Zuidelijke Havenweg
 € 1.657.459 Winstname Medaillon
 € 6.208 Winstname Veldwijk Noord
 € 13.751 Winstname VMBO
 € 2.219.292 Extra dot Res GZ agv ontw herz 01-01-2018

Onttrekkingen:

€ 50.000 bijdrage Grex herinr Industrieplein
 € 12.420 Advieskosten verr. met res. grex
 € 7.258 Promotiekosten grondverkoop
 € 160.284 Afd. fonds bovenwijken BXL

€ 200.000	Overh. naar reserve vastgoed (watertorenpark)
€ 10.000	Verg. mobiliteitscentrum
€ 79.772	Afwikkeling Kristenbos
€ 235.434	Verrek Rentecomp 2017
	De Veldkamp Res Gz
€13.889.430	Naar voorziening Grex

Reserve Centraal Opleidingsbudget (310):
€ 100.000

Doel: Afzondering 0,4% van loonsom als buffer voor tegenvallers in reguliere opleidingsbudgetten.

Dotaties: Geen

Onttrekkingen: Geen

Reserve communicatiebeleid (311):
€ 28.520

Doel: Reservering bij verkoop van St. Kabeltevee Hengelo met doel deze te besteden ter dekking van kapitaallasten van investeringen op het gebied van informatie- en communicatietechnologie. Besteding dient plaats te vinden t.b.v. de burgers van de Gemeente Hengelo conform de oorspronkelijke doelstellingen van de stichting.

Dotaties: Geen

Onttrekkingen:

€ 17.575	Bijdrage aan project Breedband 2017
----------	-------------------------------------

Vereveningsreserve binnenstad (313):
€ 400.000

Doel: Compactere binnenstad

Dotaties: Geen

Onttrekkingen: Geen

Reserve ruimtelijke kwaliteit binnenstad (314):
€ 475.000

Doel: Ter verbetering van de ruimtelijke kwaliteit in de binnenstad o.a. voor de herinrichting van de openbare ruimte van het kernwinkelgebied, het versterken en ondersteunen van de woonfunctie in de binnenstad.

Dotaties:

€ 475.000	Resultaat 2016
-----------	----------------

Onttrekkingen: Geen

Reserve arbeidsvoorwaarden (316):
€ 137.308

Doel: In 1999 door de raad afgezonderde middelen ter dekking van niet direct voorzienbare kosten van arbeidsvoorwaarden. Over aanvragen en omvang vindt structureel georganiseerd overleg plaats met werknemers (niet tijdgebonden).

Dotatie:

Onttrekking:

€ 75.000	Kerstmarkt arbeidsvoorwaarden
----------	-------------------------------

Reserve Kapitaallasten (320):
€ 210.892

Doel: Reserve dekking kapitaallasten

Door de wijziging van de BBV-systematiek, met ingang van 2017, voor investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut zal voor de oude 'probleemgevallen' en nieuwe gevallen gebruik kunnen worden gemaakt van de dekkingsreserve kapitaallasten. Het gereserveerde bedrag in deze nieuwe reserve kan worden gebruikt voor de dekking van de jaarlijkse kapitaallasten, die voortvloeien uit de betreffende investeringen. Op basis van de vastgestelde nota Investerings- en activeringsbeleid gaat de voorkeur bij alle uitbreidings- en vervangingsinvesteringen uit naar het toepassen van de reguliere afschrijvings- en rentesystematiek. Na afloop van de gebruiksduur van het actief vallen de kapitaallasten vrij in de exploitatie en ontstaat er ruimte om een nieuwe vervangingsinvestering met bijbehorende kapitaallasten te ramen.

Dotaties:

€ 97.884	F35 Hengelo Borne van Res fietspadenplan
€ 44.014	F35 uitvoering oversteekplaats Kuipersdijk 3 schakels van Res fietspadenplan
€ 18.588	F35 uitvoering oversteekplaats Kuipersdijk 3 schakels van Res Bodemsanering
€ 50.406	Uitvoering F35 en de Veldbeek door de Watertorenlaan en Parallelweg LS van Res fietspadenplan

Onttrekkingen: Geen

Reserve Preventiepakket Berflo Es (324):
€ 0

Doel: Programma Berflo Es kansen scheppen, stappen maken.

Opgeheven per 31 december 2016

Reserve egalisatie accommodaties (326):
€ 483.325

Doel: Ter dekking van (groot) onderhoud van gebouwen, welke niet direct meer in gemeentelijk gebruik zijn, maar nog wel eigendom van de gemeente zijn.

Dotaties:

€ 630	Brinkstraat
€ 8.550	Deurningerstraat 250 loods
€ 2.475	Deurningerstraat 250 kantine
€ 1.275	Deurningerstraat 262 berging
€ 2.700	Kuipersdijk 46 wedstrijdsec
€ 9.795	Onze Lieve Vrouwenstr 10 tm 20

€	900	Prins Bernhardplatoen Koepel
€	1.200	van Alphenstraat kapschuur
€	1.800	Wegtersweg 11
€	1.830	Wegterweg 13
€	1.830	Wegtersweg 15
€	24.750	Wegtersweg 9 stalling
€	11.700	Wegtersweg 9 zoutloods
<i>Onttrekkingen:</i>		
€	717.805	naar voorziening onderhoud vastgoed(533).
€	6.110	Kosten onderhoud 2017 zonder mjo

Reserve vastgoedbedrijf (327): € 1.993.641

Doel: Bestemd om voor- en nadelige verkoopresultaten op vastgoed te plooien. Daarnaast geeft het jaarlijks financieel rendement en vangt het vermogensrisico op van het gemeentelijk vastgoed. Ook ondersteund het de monitoring en effectuering van de gemeentelijke bezuinigingen op het vastgoed.

Dotaties:

€	22.500	Verkoop grond Boekweitweg
€	761.014	Verkoop Waterstaatskerk
€	156.960	Verkoop A. Molenweg 271-2
€	6.532	Verkoop Drienerstraat 18
€	259.867	Verkoop Havezatelaan
€	200.000	Overh vanuit reserve grex Watertorenpark

Onttrekkingen:

€	53.650	structureel nadeel Muziekschool/ Waterstaatskerk
€	113.687	Herontwikkeling en bezuiniging Vastgoed
€	368.000	Renovatie hoofdgebouw Kuipersdijk
€	39.782	Advieskosten Vastgoed

Reserve duurzaamheid (328): € 94.054

Doel: Ter dekking van interne duurzaamheid.

Dotaties: Geen

Onttrekkingen: Geen

Reserve fietspadenplan (329): € 221.564

Doel: Als correctie op de negatieve boekwaarde van cpl. 42 Fietspadenplan is deze vermogenstoename ondergebracht in deze reserve.

Dotaties: geen.

Onttrekkingen:

€	97.884	F35 Hengelo Borne
€	44.014	F35 uitvoering oversteekplaats Kuipersdijk 3 schakels
€	50.406	Uitvoering F35 en de Veldbeek door de Watertorenlaan en Parallelweg LS
€	11.676	Fietspad Broek Oost

€	37.093	Duurzaam Veilig, Zwavertweg/ Schoolomgeving/ Parkeerplaatsen en verkeersveiligheid
€	16.732	Actieplan(2015-2018)

Reserve Twentehaven (331): € 460.732,37

Doel: Bestemd voor toekomstig incidenteel groot onderhoud van de haven.

Dotaties:

€	44.750	Conform begroting.
---	--------	--------------------

Onttrekkingen: Geen

Reserve bodemsanering (332): € 5.664.030

Doel: Middelen ter dekking van lasten bodemsaneringen, waarvoor binnen de beschikbare ISV-gelden geen ruimte is.

Dotaties:

€	2.052.545	GSB middelen
€	932.221	Conform begroting Middelen ontv van het Rijk

Onttrekkingen:

€	18.588	F35 uitvoering oversteekplaats Kuipersdijk 3 schakels
€	11.774	Bodemsanering Deuringerstraat 92 t/m 236
€	32.549	Bodemsanering FBK Stadion
€	432.243	Dekking kosten 2017

Reserve volkshuisvesting (1333): € 0

Doel: Jaarlijks vast bedrag beschikbaar hebben voor sociale woningbouw.

Opgeheven per 31 december 2016

Reserve algemene onderwijshuisvesting

(367): € 5.183.953

Doel: Vanuit de algemene uitkering afgezonderde middelen ter dekking van uitgaven binnen het meerjaren investeringsprogramma onderwijshuisvesting.

Dotaties:

€	5.932.539	Uitkering uit gemeentefonds
---	-----------	-----------------------------

Onttrekkingen:

€	369.894	Openbaar basisonderwijs.
€	1.350.977	Bijzonder basisonderwijs.
€	1.507.131	Bijzonder speciaal basisonderwijs.
€	851.919	Openbaar voortgezet onderwijs.
€	1.285.059	Bijzonder voortgezet onderwijs.
€	350.174	Kosten gymnastieklokalen.
€	118.131	Huisvesting noodlokalen.
€	152.597	Leegstand schoolgebouwen.
€	192.821	Broek.

Reserve decentralisatie-uitkeringen (371):

€ 2.657.173

Doel: Afgezonderde middelen uit de algemene uitkering ter dekking van uitgaven die gemeoid zijn met decentralisatie

uitkeringen. Het gaat om incidentele middelen voor een beperkte periode.

Dotaties:

€ 57.593 Asielinstroom december
circulaire

Onttrekkingen:

€ 100.000 Industrieplein

€ 5.781 EED richtlijn

€ 261.387 Verhoogde asielinstroom

Reserve organisatieontwikkeling (372):

€ 2.982.925

Doel: Bestemd voor de transitie van meer mobiliteit in de organisatie naar een flexibele organisatie met de juiste medewerker op de juiste plek.

Dotaties:

€ 400.000 Conform begroting

Onttrekkingen: Geen

Reserve groencompensatie bomen (374):

€ 206.784

Doel: Baten en lasten van de bomenverordering te egaliseren.

Dotaties:

€ 14.250 Compensatie 2017

Onttrekkingen: Geen.

Reserve Project bestrijden Jeugdwerkloosheid (375): € 69.026

Doel: Projecten van bestrijding van jeugdwerkloosheid.

Dotaties: Geen

Onttrekkingen:

€ 55.877 Bestrijding Jeugdwerkloosheid

Reserve onderhoud buurtcentra (1398):

€ 108.609

Doel: Meerjarig onderhoud buurtcentra. Met amendement 147062 heeft de raad besloten dat € 108.609 beschikbaar moet blijven.

Dotaties: Geen

Onttrekkingen: Geen

Reserve Algemene Investeringen (ARI)

(1399): € 1.733.153

Doel: Bestemd ter dekking van toekomstige lasten die voortvloeien uit de ARI-investeringen.

Dotaties: Geen

Onttrekkingen:

€ 165.000 Projectleider nieuwbouw

8.1.3 Mutaties in de voorzieningen

Voorzieningen	nr.	Beginbalans 01-01-2017	Dotatie	Aanwending	Herrubri- cering/Vrijval	Balans mutatie	Eindbalans 31-12-2017
1. Risico, Verplichtingen							
Voorz. Verlieslatend contract oh Stadskanto	502	800.000,00	0,00	0,00		0,00	800.000,00
Voorz. Pensioen wethouders	503	5.975.376,65	586.611,00	425.553,00	383.000,00	-221.942,00	5.753.434,65
Voorz. Complexen derden	512	23.609.663,00	144.875,00	0,00		144.875,00	23.754.538,00
Voorz. Wachtgeld Muziekschool	522	1.406.909,84	0,00	685.594,74		-685.594,74	721.315,10
Voorz. Afwikkeling Warmtenet	523	0,00	3.143.850,00	0,00		3.143.850,00	3.143.850,00
Subtotaal risico, verplichtingen		31.791.949,49	3.875.336,00	1.111.147,74	383.000,00	2.381.188,26	34.173.137,75
2. Egalisatie Onderhoud							
Voorz. Groot onderhoud stadhuis	501	969.890,79	0,00	938.927,00		-938.927,00	30.963,79
Voorz. onderhoud gebouwen	505	280.507,22	0,00	0,00	280.507,22	-280.507,22	0,00
Voorz. onderh. Waterstaatskerk	507	211.565,02	0,00	0,00	211.565,02	-211.565,02	0,00
Voorz. Renovatie sportvelden	527	77.077,12	35.667,00	32.223,83		3.443,17	80.520,29
Voorz. Gebouwen/install. Sport	528	536.085,72	117.040,00	9.125,00	468.085,72	-360.170,72	175.915,00
Voorz. Onderh. buurt-wijkcentra	530	592.729,66	0,00	0,00	592.729,66	-592.729,66	0,00
Voorz. Onderh. Metropool	531	69.865,59	0,00	0,00	69.865,59	-69.865,59	0,00
Voorz. Parkg. Hofstedestraat	532	93.600,00	0,00	0,00	93.600,00	-93.600,00	0,00
Voorz. Onderhoud vastgoed	533	0,00	1.055.885,44	131.425,53	-1.716.353,21	2.640.813,12	2.640.813,12
Subtotaal egalisatie onderhoud		2.831.321,12	1.208.592,44	1.111.701,36	0,00	96.891,08	2.928.212,20
3. Beklemd middelen							
Voorz. Rioolrenovatie	508	8.639.139,48	2.402.035,44	281.833,25		2.120.202,19	10.759.341,67
Voorz. Gebiedsgericht grondwaterbeleid	510	1.307.500,00	32.000,00	0,00		32.000,00	1.339.500,00
Voorz. Afvalverwerking	511	2.579.147,96	441.386,00	939.000,00		-497.614,00	2.081.533,96
Subtotaal beklemd middelen		12.525.787,44	2.875.421,44	1.220.833,25	0,00	1.654.588,19	14.180.375,63
Totaal		47.149.058,05	7.959.349,88	3.443.682,35	383.000,00	4.132.667,53	51.281.725,58

8.1.4 Toelichting voorzieningen

Voorziening groot onderhoud stadhuis/
stadskantoor (501):

€ 30.964

Doel: T.b.v. (groot) onderhoud stadhuis op basis meerjarige onderhoudsplanning.

Dotatie: Geen

Aanwendingen:

€ 938.927 Grootonderhoud Stadhuis

Voorziening verlieslatend contract onderhoud
stadskantoor (502):

€ 800.000

Doel: T.b.v. (groot) onderhoud stadskantoor op basis meerjarige onderhoudsplanning.

Dotatie: Geen

Aanwendingen: Geen

Voorziening pensioen wethouders (503):

€ 5.753.435

Doel: Te verwachten verplichtingen jegens de pensioenen en wachtgelden wethouders, waarvan de omvang redelijkerwijs in te schatten is.

Dotatie:

€ 586.611 Wethouders

Aanwendingen:

€ 425.553 Salaris voormalig wethouders

€ 383.000 Vrijval risicovoorziening nabestaanden

Voorziening onderhoud gebouwen wijkbeheer
(505):

€ 0 Opgeheven in 2017

Doel: Ter dekking van (groot) onderhoud van gebouwen bij de sectoren wijkzaken en stedelijk beheer in gebruik zijn.

Dotatie: Geen

Aanwendingen:

€ 280.507 naar voorziening onderhoud vastgoed(533).

Voorziening Muziekschool en Waterstaatskerk
(507):

€ 0 Opgeheven in 2017

Doel: Ter dekking van (groot) onderhoud van de Waterstaatskerk.

Dotatie: Geen

Aanwendingen:

€ 211.565 naar voorziening onderhoud vastgoed(533).

Voorziening rioolrenovatie (508):

€ 10.759.342

Doel: Bestemd voor de vervangingsinvesteringen van het rioolstelsel, evenals egalisatie van de tarieven rioolrecht.

Dotatie:

€ 29.540 Waterlopen algemeen

€ 2.024.821 Dotatie volgens Onderhoudsplan

€ 347.674 Westtangent uitvoering fase 2

Aanwendungen:

€ 58.505 Rio. verv. Tweekw/
Ketelstr/Meeuw
€ 150.827 Riool verv. Relinen
Landmansweg
€ 440 Voorb. Opl. Wateroverlast
Adamsweg
€ 41.083 Westtangent uitvoering fase 1
€ 22.147 HOV Enschedesestr voorb.
€ 8.831 Riool verv. Ketelstraat

Voorziening gebiedsgericht grondwaterbeleid (510):

€ 1.339.500

Doel: Ter dekking van
grondwaterverontreiniging in centrumgebied.

Dotatie:

€ 32.000 Storting afkoopsom Hazemeijer

Aanwendungen: Geen.

Voorziening afvalverwerking (511):

€ 2.081.534

Doel: Reserve vanuit toevallige meevallers
product afvalverwerking/-verwijdering ten
behoefte van egalisatie mogelijk toekomstige
tegevallen. Geen gebonden besteding.

Dotatie:

€ 441.386 Resultaat 2017

Aanwendungen:

€ 939.000 Begroting 2017

Voorziening Complexen derden (512):

€ 23.754.538

Doel: Voorziening t.b.v. grondcomplexen,
waarvan we de administratie niet zelf voeren

Dotatie:

€ 144.875 Businesspark XL De Veldkamp

Aanwendungen: Geen

Voorziening wachtgeld Muziekschool (522):

€ 721.315

Doel: Te verwachten verplichtingen wachtgeld
i.v.m. reorganisatie Muziekschool.

Dotatie: Geen

Aanwendungen:

€ 335.595 Frictiekosten 2017

€ 350.000 CAO transitie

Voorziening afwikkeling Warmtenet(523):

€ 3.143.850

Doel: Verliesvoorziening en afwikkeling
Warmtenet

Dotatie:

€ 3.143.850 dotatie verliesvoorziening

Aanwendungen:Geen

Voorziening renovatie sportvelden (527):

€ 80.520

Doel: T.b.v. het toekomstig groot onderhoud
van sportvelden afgezonderde middelen.

Dotatie:

€ 667 Renovatie Sportpark Wilbert
Natuurvelden

€ 35.000 Renovatie velden Sportpark
Groot Driene

Aanwendungen:

€ 32.224 Renovatie veld Juliana 32
Sportpark Groot Driene

Voorziening gebouwen en installaties sport(1.)
hernoemd per augustus 2017 in Voorziening
onderhoud Twentebad(2.) (528):

€ 175.915

1.*Doel:* T.b.v. het toekomstig groot onderhoud
voor gebouwen en installaties op de
sportparken afgezonderde middelen zonder dat
er een directe onderbouwing is via een
meerjarig onderhoudsplan.

2. *Doel:* T.b.v. het toekomstig groot onderhoud
voor gebouwen en installaties Twentebad
middelen zonder dat er een directe
onderbouwing is via een meerjarig
onderhoudsplan. .

Dotatie:

€ 58.000 Groot onderhoud Twentebad

€ 59.040 Onderhoud dak Twentebad

Aanwendungen:

€ 468.086 naar voorziening onderhoud
vastgoed(533).

€ 9.125 Sporthal Weusthag
renovatie dak

Voorziening onderhoud buurt-wijkcentrum
(530):

€ 0 Opgeheven in 2017

Doel: Ter dekking van het onderhoud van het
buurt-wijkcentrum.

Dotatie: Geen

Aanwendungen:

€ 592.730 naar voorziening onderhoud
vastgoed(533).

Voorziening onderhoud Metropool (531):

€ 0 Opgeheven in 2017

Doel: Ter dekking van het onderhoud van het
gebouw.

Dotatie:Geen

Aanwendungen:

€ 69.866 naar voorziening onderhoud
vastgoed(533).

Voorziening parkeergarage Hofstedestraat
(532):

€ 0 Opgeheven in 2017

Doel: Ter dekking van het onderhoud van de
parkeergarage Hofstedestraat.

Dotatie:Geen

Aanwendungen:

€ 93.600 naar voorziening onderhoud
vastgoed(533).

Voorziening onderhoud vastgoed (533):

€ 2.640.813

Doel: Ter dekking (groot) onderhoud van
panden vastgoed

Dotatie:

€ 338.080 groot onderhoud 2017
€ 717.805 van Reserve egalisatie
accommodaties
€ 280.507 van Voorziening onderhoud
gebouwen wijkbeheer (505)
€ 211.565 van Voorziening
Muziekschool en
Waterstaatskerk (507)
€ 93.600 van Voorziening parkeergarage
Hofstedestraat (532)
€ 592.730 van Voorziening onderhoud
buurt-wijkcentrum (530)
€ 69.866 van Voorziening onderhoud
Metropool (531)
€ 468.086 van Voorziening gebouwen en
installaties sport (528):

Aanwendungen:

€ 21.432 Beckumerkerkweg 27
(Sporthal Beckum)
€ 12.221 Mozartlaan 161
(Voorm. Ekkelkamp)
€ 39.502 Asveldweg 14 (01)
(Kantoorgebouw Asveldweg)
€ 6.501 van Alphenstraat 25
(01) (Educatief Centr kinderb)
€ 2.166 Langestraat 35
(Lambooyhuis)
€ 44 Bataafse Kamp 4
(Conciergewoning)
€ 3.195 Asveldweg 14 (02)
(Garage/timmerwerkplaats)
€ 5.060 Deldenerstraat 59 (Markant)
€ 1.517 Schumannstraat 30
(Voorm. Ekkelkamp)
€ 24.636 Straatsburg 1 t/m 7
(MC Slangenbeek)
€ 15.150 Straatsburg 1 (Soos
Wijkcentrum Slangenbeek)

8.2 Overzichten

8.2.1 Incidentele baten en lasten 2017

(bedragen groter of gelijk aan € 100.000; bedragen * € 1.000)			
Product	Omschrijving incidentele bate/last	B/L	2.017
Totaal programma 1:			-176
P310.3	Bijdrage Regio	B	120
P310.3	Subsidie WTC	L	-120
P610.1	desintegratieschade gemeente Haaksbergen	L	-250
P623.2	bijdragen COA	B	441
P623.2	Inburgeringstrajecten - extra kosten trajecten statushouders	L	-367
Totaal programma 2:			0
Totaal programma 3:			399
P681.1	Beschermd Wonen	B	399
Totaal programma 4:			-257
P540.1	Subsidie hijsinstallatie schouwburg	L	-257
Totaal programma 5:			-608
P722.1	5-jaarlijkse keuring gemalen	L	-120
P723,3	Incidentele kosten bodemsanering tbv project Warmtenet	L	-188
P210.1	Incidentele verkoop traktie	B	300
P210.1	Afwaardering boekwaarde traktie	L	-300
P210.1	Bijdrage aan diverse projecten	L	-270
P560.6	Incidentele verkoop traktie	B	510
P560.6	Afwaardering boekwaarde traktie	L	-540
Totaal programma 6:			-1.216
P330.1	Exploitatielasten 2017	L	-658
P330.1	Exploitatiebaten 2017	B	291
P330.1	vrijval Greendeal subsidies	B	367
P330.1	De investeringen door Alliander in 2017 door Hengelo betaald en gedekt uit subsidies.	L	-3.223
P330.1	Greendeal subsidies benut ter dekking van investeringen Alliander	B	3.223
P330.1	In 2018 te verstrekken leningen aan het Warmtebedrijf.	L	-2.581
P330.1	In 2018 ev te verwachten terugbetalingen leningen.	B	2.581
P330.1	In 2018 te betalen investeringen te gaan betalen uit (te) ontvangen subsidies Greendeal.	L	-834
P330.1	Greendeal subsidies benut ter dekking van investeringen 2018	B	834
P330.1	Vorming verliesvoorziening	L	-1.216
Totaal programma 7:			0
Totaal programma 8:			9.470
P913.2	Verkoop aandelen Vitens	B	4.007
P921.1	Decentralisatieuitkering verhoogde asielinstroom	B	532
P922.7	Subsidie Duurzaam veilig	B	300
P980.8	Onttrekking aan reserve communicatie (project Breedband)	B	18
P980.9	Toevoeging aan algemene reserve (Duurzaam veilig)	L	-300
P980.9	Onttrekkingen reserves decentralisatie-uitkeringen en grondexploitatie (t.b.v. Industrieplein)	B	150
P980.9	Toevoeging aan algemene reserve (t.b.v. Industrieplein)	L	-150
P980.9	Onttrekking algemene reserve t.b.v. hijsinstallatie Schouwburg Hengelo	B	257
P980.9	Onttrekking algemene reserve t.b.v. sociaal domein	B	4.971
P980.8	Overheveling niet bestede middelen COA en verhoogde asielinstroom naar 2018 (zie P623.2)	L	-315
	totaal baten	B	19.301
	totaal lasten	L	-11.689
TOTAAL			7.612

8.2.2 Overzicht structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves 2017

Product-combinatie	Omschrijving structurele dotatie/onttrekking aan reserve	D / T	2017 - =dotatie
P980.9	Toevoeging aan algemene reserve	D	-2.087
P980.8	Toevoeging aan reserve vastgoedbedrijf uit opbrengst verkopen	D	-1.153
P980.8	Toevoeging aan reserve vastgoedbedrijf uit res Grex	D	-200
P980.8	Onttrekk uit reserve vastgoedbedrijf renovatie Kuipersdijk	T	368
P980.8	Onttrekk uit reserve vastgoedbedrijf advies Vastgoedbedrijf	T	40
P980.8	Onttrekk uit reserve vastgoedbedrijf taakstelling Vastgoedbedrijf	T	114
P980.8	Toevoeging aan reserve accommodatie egalisatie voor panden zonder onderhoudsplan	D	-63
P980.8	Onttrekking uit reserve accommodatie egalisatie omzetting naar voorziening	T	718
Totaal prog. 8:			-2.263
	Totaal dotaties	D	-3.503
	Totaal onttrekkingen	T	1.240
TOTAAL			-2.263

8.3 Staat van activa onderhanden complexen

8.3.1 Verrekeningen met reserve grondbedrijf

De verrekeningen met de reserve grondbedrijf in 2017 kan als volgt worden gespecificeerd:

Reserve per 01-01-2017	€	3.057.630
Dotaties in de reserve		
Rente	€	2.164.308
Bijdrage Algemene Dienst	€	610.512
Resultaten (erfpacht)	€	649.342
Winstnemingen	€	6.629.413
Totaal dotaties	€	10.053.576
Onttrekkingen uit de reserve		
Verrekening verliesexploitatie	€	79.772-
Verrekening naar reserve vastgoed	€	200.000-
Overige onttrekkingen	€	465.396-
Totaal onttrekkingen	€	745.168-
Totaal mutaties	€	9.308.408
Mutatie voorzieningen	€	12.366.038
Reserve per 31-12-2017	€	0

8.3.2 Onderhanden complexen

Bijlage 8.3.2: Onderhanden complexen										
Complex en omschrijving	Mutatie boekwaarden		Balanscorrecties		Nog te realiseren kosten		Totaal tijdsinvloeden		Eindsaldo en resultaatbepaling	
	Boekwaarde per 1-1-2017	Vermeerderingen	Boekwaarde per 31-12-2017	Correctie voor balans	Boekwaarde balans	Totaal kosten	Totaal tijdsinvloeden	Verwacht eindresultaat	Ten bate van marktaandeel	Eindsaldo wel te verwerken met NIEGG
09 Verspreide gronden binnen de bebouwde kom	5.094.279	0	110.000	4.984.279	0	4.017.190	0	967.089	967.089	967.089
10 Huurgroonden	1.004.857	0	1.004.857	1.004.857	0	0	0	1.501.222	1.501.222	1.501.222
22 Verspreide gronden buiten de bebouwde kom	5.821.172	0	46.000	5.775.172	0	4.273.450	0	1.005.580	1.005.580	1.005.580
62 Schalmieden	11.138.598	0	21.188	11.159.786	0	4.131.022	0	2.186.538	2.186.538	2.186.538
68 Stadsparc Westinghag	1.874.374	0	1.874.374	1.874.374	0	1.317.900	0	556.474	556.474	556.474
81 Boldershoek Oost	3.400.559	0	0	3.400.559	0	1.788.570	0	1.611.989	1.611.989	1.611.989
90 Westermat Veld	1.614.784	0	1.614.784	1.614.784	0	651.48	0	1.549.636	1.549.636	1.549.636
Materialie Vaste Activa	32.658.066	0	178.188	32.479.879	0	16.028.504	0	15.446.517	15.446.517	15.446.517
62 Schalmieden				140.000	140.000					
Voorraden - Nog te betalen "bouwgrond niet in exploitatie"				140.000	140.000	369.000				
Nog niet in exploitatie genomen bouwgronden	32.658.066	0	178.188	32.479.879	140.000	32.619.879				
104 Lange Wenen	-586.159	358.809	-227.350	-227.350	-227.350	1.173.549	479.037	513.016	513.016	513.016
06 T. Rot	7.411.900	1.193.377	8.605.277	8.605.277	8.605.277	1.488.453	6.484.907	4.005.580	4.005.580	4.005.580
101 Broek Noord	10.156.388	540.338	1.234.747	9.461.879	9.461.879	2.831.089	8.542.900	502.232	4.252.300	4.252.300
102 Broek Oost	3.663.788	102.762	209.226	3.557.324	3.557.324	1.165.519	4.072.810	88.842	738.875	738.875
27 K. Kwadrat	0	70.600	0	0	0	0	0	0	0	0
44 Veldwijk Noord	-3.500.371	638.309	-2.901.413	-2.901.413	-2.901.413	8.970.366	6.577.094	-374.625	-374.625	-374.625
52 Dalmeiden	41.281.136	5.804.321	7.054.346	40.031.211	40.031.211	11.088.908	61.976.125	-14.535.807	-14.535.807	-14.535.807
54 Redallen	1.864.413	1.705.122	-20.453	-20.453	-20.453	492.950	630.653	-164.750	-164.750	-164.750
701 Lansinkveld Noord	10.182.041	302.814	204.089	10.286.966	10.286.966	2.215.349	7.561.368	5.671.245	5.671.245	5.671.245
702 Langeler Erve	3.819.116	126.201	3.881.030	3.881.030	3.881.030	473.218	2.065.824	418.614	2.707.038	2.707.038
703 Hoofdinstructuur	4.225.685	6.752	4.232.438	4.232.438	4.232.438	2.955.238	2.282.840	3.901.562	3.901.562	3.901.562
711 Fase 2a Industriepark en	5.958.615	1.081.043	6.909.276	6.909.276	6.909.276	4.714.515	2.233.410	6.891.797	6.891.797	6.891.797
712 Vereenigingsschouw	62.820	102.755	165.295	165.295	165.295	1.149.798	2.098.500	-132.911	-916.317	-916.317
713 Noordelijke baan HvZ	-2.314.072	3.251.662	-2.533.102	-2.533.102	-2.533.102	3.756.677	1.585.133	-491.487	-491.487	-491.487
714 Zuidelijke baan HvZ	2.124.409	4.061.094	3.890.920	2.954.394	2.954.394	11.266.979	8.058.037	4.422.898	4.422.898	4.422.898
715 Zuidelijk Laan HvZ	1.881.112	64.214	1.943.112	1.943.112	1.943.112	0	-458.056	1.485.056	1.485.056	1.485.056
Voorraden - Woningbouw in exploitatie	84.232.140	19.445.094	18.544.318	85.132.916	85.132.916	60.510.053	126.434.216	22.162.281	22.162.281	22.162.281
790 Verspreide gronden Hart van Zuid				51.405	51.405					
Voorraden - Nog te betalen "onderhanden werk"				51.405	51.405					
Woningbouw in exploitatie	84.232.140	19.445.094	18.544.318	85.132.916	51.405	85.184.321	60.510.053	126.434.216	22.162.281	22.162.281
16 Geandheidsparc	16.410.960	492.078	878.306	16.024.733	16.024.733	506.030	11.835.289	1.390.433	6.085.906	6.085.906
92 Veldkrumtunnel	0	31.766	0	0	0	0	0	0	0	0
35 Oosterveld	17.203.992	549.989	243.746	17.599.835	17.599.835	689.181	15.681.045	1.634.212	4.152.183	4.152.183
96 Zuidelijke Herenweg	17.721.112	1.525.005	754.680	17.492.336	17.492.336	525.729	11.507.045	1.969.838	8.480.908	8.480.908
103 Waterstorepark	-1.043.236	1.209.032	72.793	93.003	93.003	110.000	-99.145	-7.198	-3.599	-3.599
716 Kanaalzone	1.338.686	335.473	43.129	1.631.030	1.631.030	1.157.747	3.441.665	-555.312	-555.312	-555.312
Voorraden - Bedrijfscomplexen in exploitatie	51.639.435	3.479.417	2.024.419	53.094.433	53.094.433	3.007.726	42.976.099	4.995.993	18.122.063	18.122.063
Bedrijfscomplexen in exploitatie	51.639.435	3.479.417	2.024.419	53.094.433	53.094.433	3.007.726	42.976.099	4.995.993	18.122.063	18.122.063
Schakels Ouderhanden werk, woningen en bedrijven	138.871.576	22.924.510	20.746.925	138.871.576	138.871.576	0	0	0	0	0
Totaal grondeexploitatie of herziening	168.529.642	22.924.510	20.746.925	170.207.227	191.405	170.898.632	63.517.789	185.438.819	7.949.522	7.949.522
95 Erfpachtgronden	23.372.475	229.970	275.280	23.327.165	23.327.165	0	23.327.165	0	0	0
Totaal gemeent	191.902.117	23.154.480	21.022.205	194.034.392	191.405	194.225.297	63.517.789	208.745.984	7.949.522	7.949.522
								85.730.862	15.446.517	85.730.862
								40.287.943	-3.599	40.287.943
								55.730.862	15.446.517	55.730.862

8.3.3 Voorziening grondexploitaties

De totale voorziening bedraagt € 88,6 miljoen. Hiervan heeft € 72,4 miljoen betrekking op de verliesgevende grondexploitaties en € 16,2 miljoen op de (nog) niet in exploitatie genomen gronden.

Voorziening tekortexploitaties

Conform de "gedragslijn BBV en grondbedrijf" (raadsbesluit 20.03.2007) dient ten laste van de reserve een voorziening getroffen te worden om de contante waarde van de tekortexploitaties af te dekken. Per 31.12.2017 is er een voorziening getroffen van afgerond € 72,4 miljoen. Per 31.12.2016 was er een voorziening getroffen à € 60,2 miljoen, waarbij er verwacht werd dat de voorziening in 2014 zou toenemen tot € 61,2 miljoen (dit is de voorziening per 31.12.2016 vermeerderd met de rente, verminderd met de verwachte verrekeningen van de reserve)

Project	2017		2016		Verschil	
<u>Woningbouw:</u>						
Lange Wemen	€ 0,5	miljoen	€ 0,4	miljoen	€ 0,1	miljoen
`t Rot	€ 3,4	miljoen	€ 2,9	miljoen	€ 0,5	miljoen
"Exploitatieovereenkomsten"	€ 0,0	miljoen	€ 0,0	miljoen	€ 0,0	miljoen
Broek Noord	€ 3,7	miljoen	€ 1,8	miljoen	€ 1,9	miljoen
M-kwadraat	€ 1,4	miljoen	€ 1,0	miljoen	€ 0,4	miljoen
Kristenbos	€ 0,1	miljoen	€ 0,1	miljoen	€ 0,0	miljoen
Hart van Zuid	€ 23,2	miljoen	€ 19,8	miljoen	€ 3,4	miljoen
Overig	€ 0,6	miljoen	€ 0,4	miljoen	€ 0,2	miljoen
	€ 33,0	miljoen	€ 26,4	miljoen	€ 6,6	miljoen
<u>Bedrijventerreinen:</u>						
Gezondheidspark	€ 5,2	miljoen	€ 3,3	miljoen	€ 1,9	miljoen
Oosterveld	€ 3,3	miljoen	€ 1,1	miljoen	€ 2,2	miljoen
De Veldkamp	€ 16,0	miljoen	€ 15,7	miljoen	€ 0,3	miljoen
Campus	€ 7,1	miljoen	€ 4,8	miljoen	€ 2,3	miljoen
Businesspark XL (o.b.v. laatste informatie)	€ 5,8	miljoen	€ 5,5	miljoen	€ 0,3	miljoen
	€ 37,4	miljoen	€ 30,4	miljoen	€ 7,0	miljoen
Voorziening voor gewijzigde regelgeving BBV						
Waardering bedrijventerrein	€ 0,0	miljoen	€ 1,1	miljoen	-€ 1,1	miljoen
Veldkamp	€ 2,0	miljoen	€ 2,3	miljoen	€ 0,3-	miljoen
	€ 2,0	miljoen	€ 3,4	miljoen	€ 1,4-	miljoen
	€ 72,4	miljoen	€ 60,2	miljoen	€ 12,2	miljoen

Voorziening Nog Niet In Exploitatie Genomen Gronden

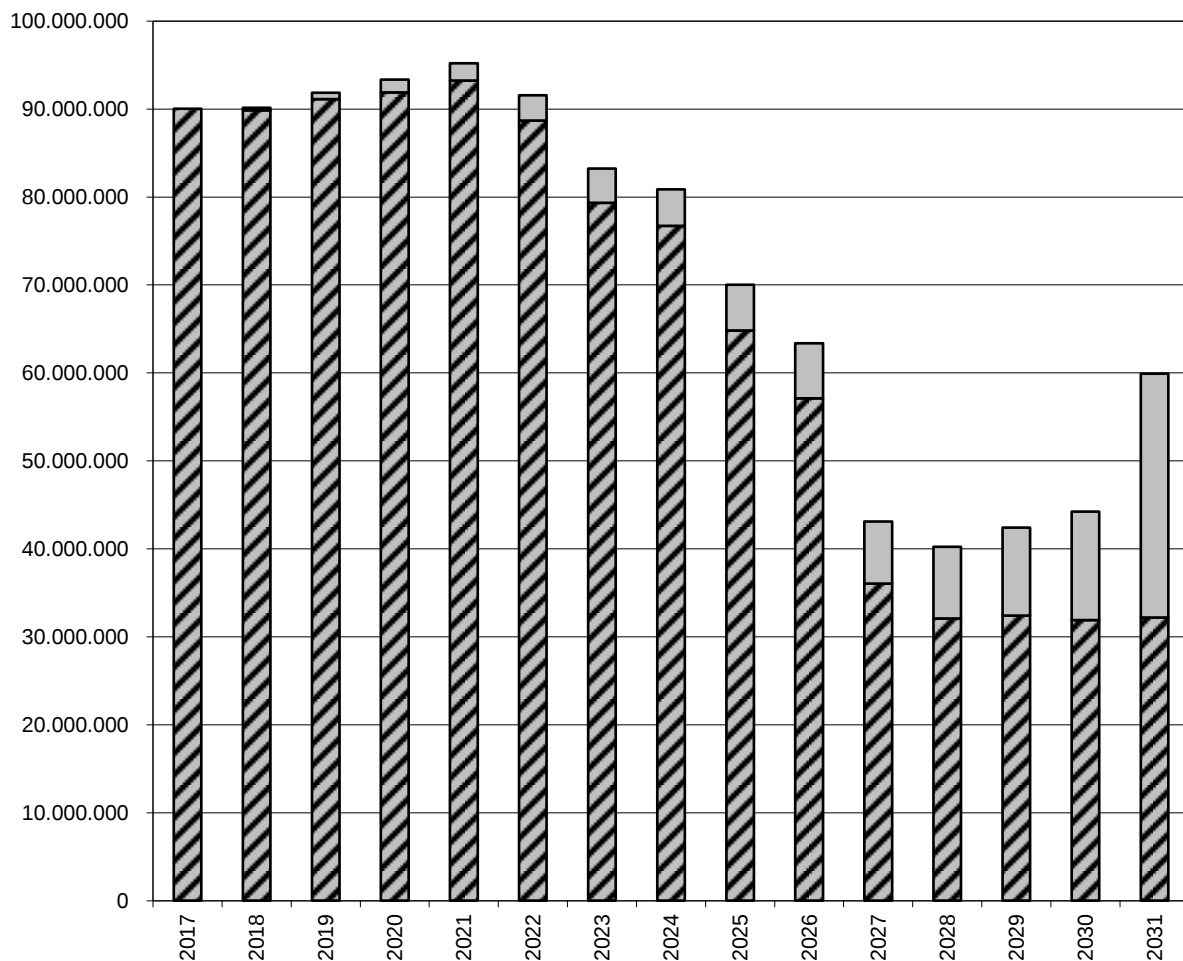
Naast de bezittingen in de vastgestelde grondexploitaties heeft het grondbedrijf 145 hectare grond in eigendom. Dit zijn gronden waarvoor (nog) geen concrete plannen zijn. Als de verkeerswaarde van deze gronden lager is dan de boekwaarde, dan dient voor het verschil een voorziening te worden getroffen (BBV artikel 70). Is de verkeerswaarde hoger dan de boekwaarde, dan is er sprake van een stille reserve.

Project	Boekwaarde per m ²	Verkeerswaarde	Voorziening per m ²	Voorziening	
Schalmeden	€ 32	€ 12	€ 20	€ 7,2	miljoen
Sportpark Groot Driene	€ 53	€ 9	€ 44	€ 2,1	miljoen
Stadspark Weusthag	€ 13	€ 9	€ 4	€ 0,6	miljoen
Westermaat Veld	€ 34	€ 1	€ 33	€ 1,5	miljoen
Milieubedrijvenpark	€ 29	€ 15	€ 14	€ 1,6	miljoen
Verspr.gr.buiten de kom	€ 11	€ 8	€ 3	€ 1,5	miljoen
Verspr.gr.binnen de kom	€ 26,23	€ 21,14	€ 5,09	€ 1,0	miljoen
Overig				€ 0,8	miljoen
				€ 16,2	miljoen

8.3.4 Meerjarenraming reserve GREX

In navolgend overzicht staat de ontwikkeling van het eindsaldo van de reserve weergegeven. Het betreft het geprognosticeerde eindsaldi van de reserve op basis van de herzieningen van de grondexploitaties per 01.01.2018

De staven geven de tand van de reserve weer. Het gearceerde deel, is het deel van de reserve wat (naar verwachting) benodigd is voor het treffen van de voorziening. Hieruit blijkt dat naar huidige inzichten de reserve de komende jaren voldoende is om de voorziening te kunnen treffen.

Wanneer de huidige planningen worden gehaald, dan is het vrij besteedbare deel van de reserve niet eerder dan in 2020 groter dan de doelstelling van € 3,0 miljoen.

Omschrijving	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039
Reserve per 1 Januari	79.280	88.588	90.110	91.830	93.305	95.157	91.515	83.174	80.823	69.970	63.310	43.052	40.183	42.357	44.201	60.242	62.069	63.932	43.494	36.762	38.119	39.503	43.580
Rente / rentecompensatie	2.164	1.772	1.802	1.837	1.866	1.903	1.830	1.663	1.616	1.399	1.266	861	804	847	884	1.205	1.241	1.279	870	735	762	790	872
Mutaties in complexen:																							
- Nog niet in exploitatie genomen gronden	5.996	38	87	165	0	0	0	555	0	0	2.267	0	748	375	14.536	0	0	0	0	0	0	0	0
- Grondexploitaties met een positief eindresultaat	-80	0	0	-513	0	-5.867	-10.594	-4.991	-12.891	-8.481	-23.974	-4.152	0	0	0	0	0	-22.338	-8.225	0	0	0	0
- Grondexploitaties met een negatief eindresultaat	5.916	38	87	-348	0	-5.867	-10.594	-4.436	-12.891	-8.481	-21.707	-4.152	748	375	14.536	0	0	-22.338	-8.225	0	0	0	0
Subtotaal mutaties in complexen	87.360	90.398	92.000	93.319	95.171	91.193	82.752	80.401	69.548	62.889	42.870	39.761	41.735	43.579	59.620	61.447	63.310	42.873	36.140	37.497	38.881	40.293	44.451
Reserve per 31 december na mutaties in complexen	87.360	90.398	92.000	93.319	95.171	91.193	82.752	80.401	69.548	62.889	42.870	39.761	41.735	43.579	59.620	61.447	63.310	42.873	36.140	37.497	38.881	40.293	44.451
Specifieke stortingen:																							
Erfpachresultaat	649	875	774	774	773	773	773	773	773	773	773	773	773	773	773	773	773	773	773	773	773	773	773
Afwikkelen exploitatie-overeenkomsten	159	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Incidentele winsten	475	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bijdrage Algemene Dienst	611	1.425	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal stortingen	1.894	2.300	774	774	773	773	773	773	773	773	773	773	773	773	773	773	773	773	773	773	773	773	0
Resultate onttrekkingen:																							
Stimulerend grondverkoop	-7	-50	-50	-50	-50	-50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Personeelslasten Grondzaken	-12	-50	-50	-50	-50	-50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reeds bestemd:																							
Nakomende kosten reeds afgesloten complexen	0	-13	-156	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Afdrachten aan de Algemene Dienst:																							
Lange wemen openbare ruimte	0	-1.425	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Haalbaarheidsonderzoek zonnepark	0	-15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Industrieplein	-50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Reeds bestemd:																							
Jaarlijkse afdracht bovo BXL (zaaknummer 2055845)	-160	-151	-151	-151	-151	-151	-151	-151	-151	-151	-151	-151	-151	-151	-151	-151	-151	-151	-151	-151	-151	-151	0
Bestemmingsreserve BXL (zaaknummer 2055845)	0	-336	-336	-336	-336	-336	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
De veldkamp afrekening rente	-235	-200	-200	-200	-200	-200	-200	-200	-200	-200	-200	-200	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Afdracht Reserve Vastgoedbedrijf	-200	-200	-200	-200	-200	-200	-200	-200	-200	-200	-200	-200	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ROK Veldwijk Noord/Watertorenpark	-348																						
Reserve bovenwijken:																							
Verplichtingen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-239	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal specifieke onttrekkingen	-665	-2.588	-943	-787	-787	-451	-351	-351	-351	-351	-590	-351	-151	-151	-151	-151	-151	-151	-151	-151	-151	-151	0
Mutatie saldo	1.228	-288	-169	-13	-14	322	422	422	422	422	183	422	622	622	622	622	622	622	622	622	622	622	773
Reserve per 31 december na specifieke mutaties	88.588	90.110	91.830	93.305	95.157	91.515	83.174	80.823	69.970	63.310	43.052	40.183	42.357	44.201	60.242	62.069	63.932	43.494	36.762	38.119	39.503	41.066	44.451
Voorziening tekortexploitaties	72.392	73.640	74.912	75.698	77.012	72.485	63.141	60.507	48.625	40.917	19.828	15.873	16.190	15.682	15.996	16.315	16.642	10.083	2.060	2.101	2.143	2.186	0
Voorziening NIEGG	16.197	16.197	16.197	16.197	16.197	16.197	16.197	16.197	16.197	16.197	16.197	16.197	16.197	16.197	16.197	16.197	16.622	750	780	811	842	874	0
Reserve na afrekening tekortexploitaties	0	274	721	1.411	1.949	2.834	3.836	4.120	5.148	6.197	7.028	8.114	9.970	12.322	28.050	29.557	30.669	32.662	33.922	35.207	36.518	38.006	44.451

8.4 Aanwending onvoorzien

Overzicht stelposten 2017				Mutatie	Nieuw saldo
Wijziging Begr.	Stuk Nr.	Omschrijving	Programma B&W datum		
6922101		Ovz. stelpost onvoorzien 2017 Primitieve begroting Geen aanwending in 2017			166.000

8.5 Overzicht en vertegenwoordiging verbonden partijen

Benoemingen gemeenteraad na voordracht college

Instelling	Vertegenwoordigd door	Bijzonderheden
Openbaar Lichaam Regionaal Bedrijven Terrein Twente	AB: Elferink (vervanging Bruggink) en Ten Heuw (vervanging Bron) DB: Ten Heuw (vervanging Elferink)	AB: gemeenteraad besluit op voordracht college DB: college voordracht aan AB RBT
Stadsbank Oost Nederland	AB: Ten Heuw DB: Ten Heuw	Gemeenteraad besluit op voordracht college

Benoemingen en voordrachten door het college

1. Regio Twente, bestuurscommissies en overlegstructuren

Instelling	Vertegenwoordigd door	Bijzonderheden
Regio Twente	AB: Bron (plv. Schelberg) DB: niet vertegenwoordigd	Collegeleden vormen het bestuur van Regio Twente. Gemeenteraden hebben invloed via de Twenteraad. Namens hen neemt één raadslid deel in het Presidium, dat de Twenteraadbijeenkomsten voorbereidt. Voor Hengelo is dat de heer Vis.
Regio Twente heeft bij verordening bevoegdheden toegekend aan de volgende bestuurscommissies:		
Bestuurscommissie Publieke Gezondheid (PGZ)	Bron (plv. voorzitter)	Voortvloeiend uit portefeuillehouderschap, bestuurt GGD,
Bestuurscommissie Organisatie voor Zorg en Jeugdhulp Twente (OZJT)	Bruggink (plv. Bron)	Voortvloeiend uit portefeuillehouderschap
Bestuurscommissie Agenda van Twente	Bron (plv. Ten Heuw)	Voortvloeiend uit portefeuillehouderschap
Regio Twente heeft per taakveld overleg via portefeuillehoudersoverleg:		
Portefeuillehoudersoverleg Mobiliteit	Bron (plv. voorzitter)	Voortvloeiend uit portefeuillehouderschap
Portefeuillehoudersoverleg Arbeidsmarkt/Economische zaken	Ten Heuw	Voortvloeiend uit portefeuillehouderschap
Portefeuillehoudersoverleg Financiën	Ten Heuw	Voortvloeiend uit portefeuillehouderschap

Instelling	Vertegenwoordigd door	Bijzonderheden
Portefeuillehoudersoverleg Afval en Duurzaamheid	Elferink	Voortvloeiend uit portefeuillehouderschap
Portefeuillehoudersoverleg Informatie Service Punt (ISP) Milieu	Elferink	Voortvloeiend uit portefeuillehouderschap
Portefeuillehoudersoverleg Sport	Bruggink	Voortvloeiend uit portefeuillehouderschap
Portefeuillehoudersoverleg Vrijtijdseconomie	Ten Heuw	Voortvloeiend uit portefeuillehouderschap
Regio Twente faciliteert de volgende netwerkorganisaties (zonder rechtspersoonlijkheid):		
Kennispunt Twente	Bruggink	Voortvloeiend uit portefeuillehouderschap
Shared Services Netwerk Twente (SSNT)	Bron	Taken eerst overgedragen aan Twentebedrijf, in 2017 weer teruggebracht in Regio Twente.
Platform Onderwijs, Werk en Inkomen (POWI)	Ten Heuw	Voortvloeiend uit portefeuillehouderschap
Bestuurlijke Tafel Netwerkstad Twente	Elferink	Is vervolg op het BO REG
Eurocities: Social Affairs Forum	Bruggink	Voortvloeiend uit portefeuillehouderschap
Eurocities: Mobility Forum	Bron	Voortvloeiend uit portefeuillehouderschap

2. Overige verbonden partijen

Instelling	Vertegenwoordigd door	Bijzonderheden
Bedrijfsvoeringsorganisatie Twentebedrijf	Bruggink (plv: Schelberg)	Twentebedrijf wordt voorlopig niet met taken gevuld. De gemeenschappelijke regeling wordt vooralsnog in stand gelaten.
Euregio	AB: vanuit college Schelberg en Bron (met de overige collegeleden als plv) Euregioraad: vanuit de raad: Van Doren en (R.) Kok . Plaatsvervangers: Yikilmaz en Peters DB: Schelberg	Gebaseerd op de aangepaste rechtsvorm voor de Euregio, waarmee de raad op 2 september 2015 heeft ingestemd. Gevolg daarvan is nu dat Nederlandse leden kunnen deelnemen aan het Algemeen Bestuur. Hengelo mag vier leden voor het Algemeen Bestuur aanwijzen.
Veiligheidsregio Twente	AB: Schelberg (plv. vz) DB: Schelberg (plv. vz) Districtelijk veiligheidsberaad: Schelberg (plv.)	Regionale Brandweer, Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie Regio (GHOR), Bevolkingszorg (oude gemeentelijke crisisbeheersing)
Sociaal Werkleerbedrijf Midden Twente (SWB)	AB: Ten Heuw, Elferink DB: Ten Heuw	Elk van de deelnemende colleges wijst 2 leden aan. Het AB benoemt dan vervolgens 1 lid per gemeente in het DB.

Instelling	Vertegenwoordigd door	Bijzonderheden
Gemeentelijk Belastingkantoor Twente (GBT)	AB: Ten Heuw DB: Ten Heuw	AB: door de colleges wordt één lid en één plv. lid aangewezen. Uit hun midden worden leden van het DB benoemd. DB: het DB bestaat uit drie leden, waaronder de voorzitter. Twee leden van het DB worden aangewezen uit de deelnemers met een inwonertal van meer dan 50.000 inwoners. Van de deelnemende gemeente waar het DB-lid als voorzitter wordt benoemd, wordt een tweede AB-lid aangewezen.
OL Crematoria Twente	AB: Bron ; plv. Bruggink DB: Bron	AB-lid wordt door college aangewezen <B&W besluit 21-2-2017>
Gemeenschappelijke regeling samenwerking sociale zaken Borne, Haaksbergen en Hengelo	Portefeuillehoudersoverleg: Ten Heuw	Lichte gemeenschappelijke regeling. Hengelo is centrumgemeente.
Centrumgemeenteregeling Samenwerking ICT Hengelo	Portefeuillehoudersoverleg: Bruggink	Lichte gemeenschappelijke regeling. Hengelo is centrumgemeente.

3. Verenigingen en stichtingen

Instelling	Vertegenwoordigd door	Bijzonderheden
Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG)	Commissie Werk en Inkomen: Ten Heuw; Commissie Asiel en Integratie: Schelberg	
VNG-Overijssel	Platform Sociaal Domein: Bron en Ten Heuw Platform Financiën: Ten Heuw	
Vereniging v Gemeenten Aandeelhouders Noord Nederland	Ten Heuw	Belangenbehartiging gemeenten in deelnemingen
De "Overijsselse Ombudsman"	Momenteel niet vertegenwoordigd	

4. Deelneming in vennootschappen

Instelling	Vertegenwoordigd door	Bijzonderheden
N.V. Bank Nederlandse Gemeenten	Ten Heuw	Handelsnaam BNG Bank Portefeuille gebonden
Enexis Holding N.V.	Ten Heuw	Portefeuille gebonden
Verkoop Vennootschap B.V.	Ten Heuw	Afwikkeling van oude claims verkoop Essent Portefeuille gebonden
CBL Vennootschap B.V.	Ten Heuw	Afwikkeling van oude claims verkoop Essent Portefeuille gebonden
Claim Staat Vennootschap B.V.	Ten Heuw	Afwikkeling van oude claims verkoop Essent Portefeuille gebonden
Vordering op Enexis B.V.	Ten Heuw	Portefeuille gebonden
Vitens N.V.	Ten Heuw	Portefeuille gebonden: Financiën
Twente Milieu N.V.	Ten Heuw/ Elferink	Afvaardiging naar / uitoefening van aandeelhouderschap. Suggestie portefeuillehouder milieu en/of financiën.
Twence BV	Ten Heuw/ Elferink	Afvaardiging naar / uitoefening van aandeelhouderschap. Suggestie

Instelling	Vertegenwoordigd door	Bijzonderheden
		portefeuillehouder financiën en/of milieu.
Warmtebedrijf Hengelo B.V.	Elferink (inhoudelijk) Ten Heuw (financieel)	Energieleveringsbedrijf; oprichting op 24 juni 2016
Warmtenetbedrijf Hengelo BV	Elferink (inhoudelijk) Ten Heuw (financieel)	Energietransportbedrijf; oprichting op 24 juni 2016

5. Overige vertegenwoordigingen

Instelling	Vertegenwoordigd door	Bijzonderheden
Regionale Uitvoeringsdienst (RUD)	Schelberg	Omgevingsdienst Twente (ODT) is beoogd opvolger van de RUD.
Grote Stedenbeleid (G32)	DB: niet vertegenwoordigd Pijler Sociaal: Bron Pijler Fysiek: Elferink Pijler Economie en Werk: ten Heuw	Het G32-netwerk behartigt de belangen van 38 steden richting kabinet, Eerste en Tweede Kamer en ministeries.
WTC	Schelberg, Ten Heuw, Bron	Betreft advisory board (burgemeester is voorzitter, wethouders zijn lid)
Provincie Overijssel Uitvoeringscommissie Saasveld-Gammelke	Elferink	Portefeuille gebonden: Ruimtelijke Ontwikkeling
Provincie Overijssel Uitvoeringscommissie Enschede-Zuid	Bron	
Cultuurconvenant Oost Nederland	Bruggink	Portefeuille gebonden: Cultuur

Vervanging burgemeester

Loco volgorde	Vervanger
1 ^e	Wethouder ten Heuw
2 ^e	Wethouder Elferink
3 ^e	Wethouder Bruggink
4 ^e	Wethouder Bron

Vervanging portefeuillehouders

Bestuurder	Vervanger
Burgemeester Schelberg	Op loco-volgorde
Wethouder ten Heuw	Wethouder Elferink
Wethouder Elferink	Wethouder ten Heuw
Wethouder Bruggink	Wethouder Bron
Wethouder Bron	Wethouder Bruggink

8.6 Kengetallen

Programma 1 Economie, werk en inkomen

Kengetallen	Begroot 2017	Werkelijk 2017
Bedrijven aantrekken en relatiemanagement door accountmanagers Meer inzet op binnenstad	6.500 bedrijfscontacten 550 bedrijfsbezoeken (2015)	6800 bedrijfscontacten 700 bedrijfsbezoeken
Het aantal vestigingen van bedrijven (per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar)	104,2 (2015)	107,2 (2016)
Haven: aantal kton bulk en TEU gelost en geladen	Kton TEU geladen: 46.786 Kton TEU gelost: 47.211 (2015) Kton bulk geladen: 1.999.820 Kton bulk gelost: 1.054.833 (2015)	TEU geladen: 44.276 TEU gelost: 42.354 Kt.bulk geladen: 2.087.497 Kt. Bulk gelost: 1.181722
Bruto Gemeentelijk Product (aantal banen per inwoner, vermenigvuldigd met de toegevoegde waarde van die banen)	29,1 (2013)	nnb
Funciemenging (de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken)	55,1 (2015)	55,6
Aantal banen (per 1000 inwoners in de leeftijd 15-64 jaar)	884,2 (2015)	868,8 (2016)
Aantal werkloze jongeren (Percentage werkloze jongeren 16-22 jaar)	1,24% (2012)	1,86% (2015)
Netto arbeidsparticipatie (Het percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking)	64,7% (2015)	65,5% (2016)
Personen met een bijstandsuitkering (per 10.000 inwoners)	484,7 (2015)	506 (2017)
Het aantal kinderen in uitkeringsgezinnen (percentage kinderen tot 18 jaar)	5,8% (2012)	6,28% (2015)
Personen met een lopend re- integratietraject (per 10.000 inwoners in de leeftijd 15-64 jaar)	122,4 (2015)	122,4 (2015)
Ingekochte re-integratietrajecten	377	300

Programma 2 Onderwijs en jeugd

Kengetallen	Begroot 2017	Werkelijk 2017
Aantal jongeren dat gebruik maakt van jeugdhulp (Percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp t.o.v. alle jongeren tot 18 jaar)	8,9% (2015)	9.5% (2016)

Aantal jongeren met een beschermingsmaatregel (percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel t.o.v. alle jongeren tot 18 jaar)	1,3% (2015)	1,4% (2016)
Aantal jongeren met een reclasseringsmaatregel (Percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel t.o.v. alle jongeren (12-22 jaar)	0,7% (2015)	0,7% (2016)
Verwijzingen naar Halt (per 10.000 inwoners in de leeftijd 12-17 jaar)	253,5 (2014)	208 (2016)
Het percentage jongeren (12-21 jaar) met een delict voor de rechter (t.o.v. het totaal aantal jongeren tussen de 12-21 jaar)	2,49% (2012)	nnb
Harde kern jongeren (per 10.000 inwoners in de leeftijd van 12-24 jaar)	0,7% (2014)	0,7
Percentage achterstandsleerlingen (4-12 jaar t.o.v. alle leerlingen 4-12 jaar)	7,9% (2012)	7,9% (2012)
Omvang absoluut verzuim (niet ingeschreven op een school) (per 1.000 leerlingen)	4 (2014)	1,42 (2016)
Omvang relatief verzuim (wel ingeschreven, maar ongeoorloofd aanwezig) (per 1.000 leerlingen)	38 (2014)	23,94 (2014)
Aantal vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (percentage van het totaal aantal leerlingen (12-23 jaar))	1,7% (2014)	1,7% (2014)
Aantal peuterplaatsen in voorschoolse voorziening	630 (2015)	700 (2017)
Aantal VVE kindplaatsen	200 (2015)	200 (2017)

Programma 3 Zorg en Welzijn

Kengetallen	Begroet 2017	Werkelijk 2017
Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo (per 10.000 inwoners)	82 (2015)	77
Demografische druk (de verhouding tussen het aantal personen tussen 0-15 jaar en het aantal personen tussen 15-65 jaar)	55,0% (2016)	71,7

Programma 4 Sport en Cultuur

Kengetal	Begroet 2017	Werkelijk 2017
Percentage niet sporters (t.o.v. het totaal aantal inwoners)	50,6% (2014)	50,4

Programma 5 Ruimtelijke ontwikkeling en mobiliteit

Kengetallen	Begroet (2017)	Werkelijk (2017)
Nieuw gebouwde woningen (per 1.000 woningen)	3,8 (2013)	4,2

Ziekenhuisopname na verkeersongeval met een motorvoertuig (t.o.v. het totaal aantal ongevallen met een ziekenhuisopname tot gevolg)	18% (2014)	7%
Overige vervoersongevallen met een gewonde fietser (t.o.v. het totaal aantal ongevallen met een ziekenhuisopname tot gevolg)	16% (2014)	10%

Programma 6 Beheer openbare ruimte en mobiliteit

Kengetallen	Begroot 2017	Werkelijk 2017
IBOR niveau binnenstad en winkelcentra	hoog (2015)	Basis – Hoog
IBOR niveau bedrijventerreinen	laag (2015)	Basis
IBOR niveau overig	basis (2015)	Basis
Aantal elektrische auto's in Hengelo	594, waarvan 559 hybride (2015)	741, waarvan 655 hybride
Aantal openbare laadpalen voor elektrische auto's	28 (2015)	48 en 3 openbare snellaadpunten
Aantal bezoekers kinderboerderij	50.000 (2015)	50.000
Speelplekken	400 (2015)	400
Omvang huishoudelijk restafval (kg/inwoner)	158 (2014)	128
Hernieuwbare elektriciteit (aandeel nieuwe energie als percentage van het totale energieverbruik in de gemeente)	26,8% (2013)	83,4%

Programma 7 Bestuur, veiligheid en openbare orde

Kengetallen	Begroot 2017	Werkelijk 2017
Winkeldiefstallen (het aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners)	1,9 (2015)	1,9
Geweldsmisdrijven (het aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners)	5,6 (2015)	5
Diefstallen uit woning (het aantal diefstallen uit woningen per 1.000 inwoners)	3,7 (2015)	3,8
Vernielingen en beschadigingen in de openbare ruimte (aantal per 1.000 inwoners)	6,7 (2015)	4,9

Programma 8 Financiën

Kengetallen	Begroot (2017)	Werkelijk (2017)
Gemiddelde WOZ-waarde	€ 163.000 (2015)	167.000
Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	€ 651 (2016)	€ 674
Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	€ 747 (2016)	€ 780

8.11 Verdeling taakvelden over de programma's

Programma	Taal	Id	Feitenkaart
1 - Economie, Werk en Inkomen	0.10	Mutaties reserves	11 - Economie
	0.10	Mutaties reserves	13 - Werkgelegenheid en sociale werkvoorziening
	2.4	Economische havens en waterwegen	11 - Economie
	3.1	Economische ontwikkeling	11 - Economie
	3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	11 - Economie
	3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	11 - Economie
	3.4	Economische promotie	11 - Economie
	5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	11 - Economie
	6.3	Inkomensregelingen	12 - Uitkeringen, schuldbemiddeling en minimabeleid
	6.4	Begeleide participatie	13 - Werkgelegenheid en sociale werkvoorziening
	6.5	Arbeidsparticipatie	11 - Economie
	6.5	Arbeidsparticipatie	13 - Werkgelegenheid en sociale werkvoorziening
	6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	12 - Uitkeringen, schuldbemiddeling en minimabeleid
	0.10	Mutaties reserves	21 - Opgroeien en ontwikkelen
	4.1	Openbaar basisonderwijs	21 - Opgroeien en ontwikkelen
2 - Onderwijs en Jeugd	4.2	Onderwijshuisvesting	21 - Opgroeien en ontwikkelen
	4.3	Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	21 - Opgroeien en ontwikkelen
	6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	21 - Opgroeien en ontwikkelen
	6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	22 - Opvoeden en zorg
	6.2	Wijkteams	22 - Opvoeden en zorg
	6.72	Maatwerkdienstverlening 18-	22 - Opvoeden en zorg
	6.82	Geëscaleerde zorg 18-	22 - Opvoeden en zorg
	7.1	Volksgezondheid	22 - Opvoeden en zorg
	2.2	Parkeren	31 - Maatschappelijke ondersteuning en geïndiceerde zorg
	5.3	Cultuurpresentatie, -productie en -participatie	32 - Wijkwerk, welzijn en gezondheidszorg
	6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	31 - Maatschappelijke ondersteuning en geïndiceerde zorg
	6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	32 - Wijkwerk, welzijn en gezondheidszorg
	6.2	Wijkteams	31 - Maatschappelijke ondersteuning en geïndiceerde zorg
	6.2	Wijkteams	32 - Wijkwerk, welzijn en gezondheidszorg
	6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)	31 - Maatschappelijke ondersteuning en geïndiceerde zorg
3 - Welzijn en Zorg	6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	31 - Maatschappelijke ondersteuning en geïndiceerde zorg
	6.71	Maatwerkdienstverlening 18+	32 - Wijkwerk, welzijn en gezondheidszorg
	6.81	Geëscaleerde zorg 18+	31 - Maatschappelijke ondersteuning en geïndiceerde zorg
	6.81	Geëscaleerde zorg 18+	32 - Wijkwerk, welzijn en gezondheidszorg
	7.1	Volksgezondheid	32 - Wijkwerk, welzijn en gezondheidszorg
	0.10	Mutaties reserves	42 - Cultuur
	5.1	Sportbeleid en activering	41 - Sport
	5.2	Sportaccommodaties	41 - Sport
	5.3	Cultuurpresentatie, -productie en -participatie	42 - Cultuur
	5.4	Musea	42 - Cultuur
	5.6	Media	42 - Cultuur
	0.2	Burgerzaken	51 - Ruimtelijke ontwikkeling
	0.63	Parkeerbelasting	53 - Bereikbaarheid
	1.2	Openbare orde en veiligheid	53 - Bereikbaarheid
	2.1	Verkeer en vervoer	53 - Bereikbaarheid
4 - Sport en Cultuur	2.2	Parkeren	53 - Bereikbaarheid
	2.5	Openbaar vervoer	53 - Bereikbaarheid
	5.4	Musea	51 - Ruimtelijke ontwikkeling
	5.5	Cultureel erfgoed	51 - Ruimtelijke ontwikkeling
	7.4	Milieubeheer	52 - omgevingsvergunningen
	8.1	Ruimtelijke ordening	51 - Ruimtelijke ontwikkeling
	8.3	Wonen en bouwen	51 - Ruimtelijke ontwikkeling
	8.3	Wonen en bouwen	52 - omgevingsvergunningen
	0.10	Mutaties reserves	61 - Onderhoud openbare ruimte
	0.10	Mutaties reserves	62 - Afval, milieu en duurzaamheid
	0.5	Treasury	62 - Afval, milieu en duurzaamheid
	2.1	Verkeer en vervoer	61 - Onderhoud openbare ruimte
	2.4	Economische havens en waterwegen	63 - Riool
	5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	61 - Onderhoud openbare ruimte
	5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	62 - Afval, milieu en duurzaamheid
5 - Ruimtelijke ontwikkeling en Mobiliteit	6.3	Inkomensregelingen	61 - Onderhoud openbare ruimte
	6.3	Inkomensregelingen	62 - Afval, milieu en duurzaamheid
	6.3	Inkomensregelingen	63 - Riool
	7.2	Riolering	63 - Riool
	7.3	Afval	61 - Onderhoud openbare ruimte
	7.3	Afval	62 - Afval, milieu en duurzaamheid
	7.4	Milieubeheer	61 - Onderhoud openbare ruimte
	7.4	Milieubeheer	62 - Afval, milieu en duurzaamheid
	0.10	Mutaties reserves	61 - Onderhoud openbare ruimte
	0.10	Mutaties reserves	62 - Afval, milieu en duurzaamheid
	0.5	Treasury	62 - Afval, milieu en duurzaamheid
	2.1	Verkeer en vervoer	61 - Onderhoud openbare ruimte
	2.4	Economische havens en waterwegen	63 - Riool
	5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	61 - Onderhoud openbare ruimte
	5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie	62 - Afval, milieu en duurzaamheid
	6.3	Inkomensregelingen	61 - Onderhoud openbare ruimte
6 - Beheer openbare ruimte en Duurzaamheid	6.3	Inkomensregelingen	62 - Afval, milieu en duurzaamheid
	6.3	Inkomensregelingen	63 - Riool
	7.2	Riolering	63 - Riool
	7.3	Afval	61 - Onderhoud openbare ruimte
	7.3	Afval	62 - Afval, milieu en duurzaamheid
	7.4	Milieubeheer	61 - Onderhoud openbare ruimte
	7.4	Milieubeheer	62 - Afval, milieu en duurzaamheid

7 - Bestuur, Veiligheid en Openbare orde	0.1	Bestuur	73 - Bestuur en Bedrijfsvoering
	0.10	Mutaties reserves	73 - Bestuur en Bedrijfsvoering
	0.2	Burgerzaken	72 - Diensten Publiekszaken
	0.4	Overhead	73 - Bestuur en Bedrijfsvoering
	1.1	Crisisbeheersing en brandweer	71 - Leefbaarheid en veiligheid
	1.2	Openbare orde en veiligheid	71 - Leefbaarheid en veiligheid
	1.2	Openbare orde en veiligheid	72 - Diensten Publiekszaken
8 - Financiën	0.10	Mutaties reserves	81 - Grond en vastgoed
	0.10	Mutaties reserves	82 - Algemene dekkingsmiddelen
	0.10	Mutaties reserves	83 - Begrotings- c.q. rekeningsaldo
	0.11	Resultaat van de rekening van baten en lasten	83 - Begrotings- c.q. rekeningsaldo
	0.4	Overhead	82 - Algemene dekkingsmiddelen
	0.5	Treasury	82 - Algemene dekkingsmiddelen
	0.61	OZB woningen	82 - Algemene dekkingsmiddelen
	0.62	OZB niet-woningen	82 - Algemene dekkingsmiddelen
	0.64	Belastingen overig	82 - Algemene dekkingsmiddelen
	0.7	Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeen	82 - Algemene dekkingsmiddelen
	0.8	Overige baten en lasten	82 - Algemene dekkingsmiddelen
	2.1	Verkeer en vervoer	82 - Algemene dekkingsmiddelen
	3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	81 - Grond en vastgoed
	3.4	Economische promotie	82 - Algemene dekkingsmiddelen
	6.3	Inkomensregelingen	82 - Algemene dekkingsmiddelen
	8.2	Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	81 - Grond en vastgoed

8.7 Overzicht investeringsprojecten

Lopende grondexploitatieprojecten

bedragen x € 1.000,-

Projectnaam	Baten/Lasten	Boekw aarde 1-1-2017	Begroot 2017	Werkelijk 2017	Restant 2017
t Rot	B	-767	-592	-558	-34
	L	8.179	1.344	1.193	151
Totaal - t Rot		7.412	752	635	117
VMBO school	B	-1.390	-235	-155	-80
	L	981	557	30	527
Totaal - VMBO school		-408	322	-125	447
Gezondheidspark	B	-12.860	-550	-878	328
	L	29.271	486	492	-6
Totaal - Gezondheidspark		16.411	-64	-386	322
t Oosterveld	B	-5.783	0	-244	244
	L	22.987	1.068	550	518
Totaal - t Oosterveld		17.204	1.068	306	762
Veldwijk Noord	B	-13.618	-341	-39	-301
	L	10.117	1.912	638	1.274
Totaal - Veldwijk Noord		-3.500	1.571	599	972
Dalmeden	B	-20.903	-3.013	-7.054	4.041
	L	62.185	2.392	5.719	-3.327
Totaal - Dalmeden		41.281	-621	-1.335	715
Medaillon	B	-14.757	-850	-1.705	855
	L	14.578	486	1.864	-1.378
Totaal - Medaillon		-180	-364	159	-523
Revitalisering Tw entekanaal	B	-5.514	-400	0	-400
	L	5.522	5	336	-331
Totaal - Revitalisering Twente kanaal		8	-395	336	-731
Gem Campus	B	-19.083	-52	-755	703
	L	36.804	458	526	-68
Totaal - Gem Campus		17.721	406	-229	634
Broek Noord	B	-19.426	-1.735	-1.235	-501
	L	29.582	720	540	180
Totaal - Broek Noord		10.156	-1.015	-695	-321
Broek Oost	B	-6.806	-437	-209	-228
	L	10.470	120	103	17
Totaal - Broek Oost		3.664	-317	-106	-210
Watertorenpark	B	-6.718	-284	-73	-211
	L	5.675	1.055	1.209	-154
Totaal - Watertorenpark		-1.043	772	1.136	-365
Lange Wemen	B	-13.132	0	0	0
	L	12.545	414	359	55
Totaal - Lange Wemen		-586	414	359	55
HvZ Lansinkveld Noord	B	-23.615	-207	-204	-3
	L	33.797	390	303	87
Totaal - HvZ Lansinkveld Noord		10.182	183	99	84
HvZ Langelier Erve	B	-13.502	-63	-64	2
	L	17.321	112	126	-14
Totaal - HvZ Langelier Erve		3.819	50	62	-12
HvZ Hoofdinfrastructuur	B	-16.120	0	0	0
	L	16.346	650	7	643
Totaal - HvZ Hoofdinfrastructuur		226	650	7	643
HvZ EMGA	B	-9.617	-200	0	-200
	L	13.655	125	118	7
Totaal - HvZ EMGA		4.038	-75	117	-192
HvZFase 2a Industrieplein eo	B	-13.243	-89	-131	42
	L	19.202	1.613	1.082	531
Totaal - HvZFase 2a Industrieplein eo		5.959	1.523	951	573
Vereenigingsgebouw	B	-1.918	-827	0	-827
	L	1.980	966	102	864
Totaal - Vereenigingsgebouw		63	140	102	37
HvZ Noordelijke laan	B	-17.864	0	-3.471	3.471
	L	15.550	5.394	3.252	2.143
Totaal - HvZ Noordelijke laan		-2.314	5.394	-219	5.613
HvZ Woonstad Noord	B	-5.265	-158	-110	-47
	L	7.681	301	84	217
Totaal - HvZ Woonstad Noord		2.416	143	-27	170
HvZ Zuidelijke laan	B	-4.648	-4.521	-3.891	-630
	L	4.772	4.737	4.062	675
Totaal - HvZ Zuidelijke laan		124	216	171	45
HvZ Kanaalzone	B	-9.576	-7	-43	36
	L	10.915	595	335	259
Totaal - HvZ Kanaalzone		1.339	588	292	295
HvZ Verspreide gronden	B	-2.125	-70	-2	-68
	L	4.006	78	64	14
Totaal - HvZ Verspreide gronden		1.881	8	62	-54

Afgesloten grondexploitatieprojecten

bedragen x € 1.000,-

Projectnaam	Baten/Lasten	Boekwaarde 1-1-2017	Begroot 2017	Werkelijk 2017	Restant 2017
M-kwadraat	B	-3.187	-71	-71	0
	L	3.187	15	71	-55
Totaal - M-kwadraat		0	-55	0	-55
Kristenbos	B	-1.046	0	82	-82
	L	1.046	1	-82	83
Totaal - Kristenbos		0	1	0	1
Brouwerij	B	-936	277	275	2
	L	936	20	-275	295
Totaal - Brouwerij		0	298	0	298
De Veldkamp	B	-8.833	-58	-32	-26
	L	8.833	0	32	-32
Totaal - De Veldkamp		0	-58	0	-58

Lopende exploitatieovereenkomsten projecten

bedragen x € 1.000,-

Projectnaam	Baten/Lasten	Mutaties cumulatief tm 2016	Begroot 2017	Werkelijk 2017	Restant 2017
Exploitatieovereenkomst Seahorsecomplex	B	-20	-116	-61	-55
	L	20	116	43	73
Totaal - Exploitatieovereenkomst Seahorsecomplex		0	0	-18	18
Exploitatieovereenkomst Wielew aalstraat	B	0	0	-28	28
Totaal - Exploitatieovereenkomst Wielew aalstraat		0	0	-28	28
Exploitatieovereenkomst Gamma Heerbaart	L	0	0	1	-1
Totaal - Exploitatieovereenkomst Gamma Heerbaart		0	0	1	-1
Exploitatieovereenkomst Groothuis Zuid	L	0	0	3	-3
Totaal - Exploitatieovereenkomst Groothuis Zuid		0	0	3	-3
Exploitatieovereenkomst Zuivelhoeve	L	26	0	0	0
Totaal - Exploitatieovereenkomst Zuivelhoeve		26	0	0	0
Exploitatieovk. Hengelose Es	B	0	-66	-59	-7
	L	0	66	63	2
Totaal - Exploitatieovk. Hengelose Es		0	0	4	-4
Exploitatieovereenkomst Lidl	B	-5	0	0	0
Totaal - Exploitatieovereenkomst Lidl		-5	0	0	0
Exploitatieovereenkomst Huiskes Kokkeler	B	0	0	-8	8
	L	8	0	0	0
Totaal - Exploitatieovereenkomst Huiskes Kokkeler		8	0	-8	8
Exploitatieovereenkomst Trebbe Karwei	L	0	0	0	0
Totaal - Exploitatieovereenkomst Trebbe Karwei		0	0	0	0
Exploitatieovereenkomst Drienerstaete vm. Tebodin	B	-18	0	-17	17
	L	18	0	25	-25
Totaal - Exploitatieovereenkomst Drienerstaete vm. Tebodin		0	0	9	-9
Exploitatieovereenkomst Badhuis - Ariensschool	B	-36	-98	-15	-83
	L	36	98	69	29
Totaal - Exploitatieovereenkomst Badhuis - Ariensschool		0	0	53	-53
Expl.ovk. Vitens Locatie	L	0	0	1	-1
Totaal - Expl.ovk. Vitens Locatie		0	0	1	-1
Exploitatieovereenkomst Expo Business Parc	L	0	0	5	-5
Totaal - Exploitatieovereenkomst Expo Business Parc		0	0	5	-5
Expl.ovk. Da Costastr./Oranjemavo (realisatie)	B	0	-16	-19	3
	L	0	16	19	-3
Totaal - Expl.ovk. Da Costastr./Oranjemavo (realisatie)		0	0	0	0
Exploitatieovk. TenneT 110 KV ondergr. verbinding	B	0	0	-3	3
	L	0	0	3	-3
Totaal - Exploitatieovk. TenneT 110 KV ondergr. verbinding		0	0	0	0
Exploitatieovk. Händelstraat (realisatie)	B	0	-5	0	-5
	L	0	5	5	-1
Totaal - Exploitatieovk. Händelstraat (realisatie)		0	0	5	-5
Exploitatieovk. Nijhuisbinnenweg	L	0	0	8	-8
Totaal - Exploitatieovk. Nijhuisbinnenweg		0	0	8	-8

Lopende investeringsprojecten

Bedragen x € 1.000,-

Project	Baten / Lasten	Totaal krediet	Mutaties cumulatief tm 2016	Mutaties 2017	Totaal mutaties tm 2017	Restant krediet
Nieuw bouw VMBO incl. voorb.kosten	L	16.658	5.602	10.060	15.662	996
	B	-2.300	0	-1.505	-1.505	-795
Totaal - Nieuwbouw VMBO incl. voorb.kosten		14.358	5.602	8.555	14.157	201
Herinrichting Deurningerstraat	L	1.798	1.433	207	1.640	158
	B	-1.798	-1.397	-80	-1.477	-321
Totaal - Herinrichting Deurningerstraat		0	36	127	163	-163
Breedband	L	215	170	18	188	27
	B	-215	-170	-18	-188	-27
Totaal - Breedband		0	0	0	0	0
High Tech Systems Park Twente	L	1.400	837	113	949	451
	B	-1.400	-837	-113	-950	-450
Totaal - High Tech Systems Park Twente		0	0	0	-1	1
F35 Hengelo Borne deel 2	L	1.006	57	234	291	715
	B	-908	-57	-37	-94	-814
Totaal - F35 Hengelo Borne deel 2		98	0	197	197	-99
F35 Watertorenpark	L	425	442	-34	407	17
	B	-425	-154	-17	-171	-254
Totaal - F35 Watertorenpark		-1	288	-51	236	-237
(Ver)bouw Stadhuis / Stadskantoor	L	36.529	8.206	3.260	11.466	25.063
	B	-2.642	-5	-939	-944	-1.698
Totaal - (Ver)bouw Stadhuis / Stadskantoor		33.887	8.201	2.321	10.522	23.365
Westtangent Uitvoering fase 1	L	1.864	1.182	41	1.223	640
Totaal - Westtangent Uitvoering fase 1		1.864	1.182	41	1.223	640
Westtangent Uitvoering fase 2	L	9.092	8.109	25	8.135	957
	B	-2.185	-2.102	-373	-2.475	290
Totaal - Westtangent Uitvoering fase 2		6.907	6.007	-348	5.660	1.247
HOV Hengelo - Enschede 38	L	10.621	7.697	436	8.133	2.488
	B	-7.879	-4.431	-11	-4.442	-3.437
Totaal - HOV Hengelo - Enschede 38		2.742	3.266	425	3.691	-949
Nieuw bouw VMBO Grond	L	1.390	1.390	0	1.390	0
	B	0	0	0	0	0
Totaal - Nieuwbouw VMBO Grond		1.390	1.390	0	1.390	0
Voorbereiding Herinrichting Kuipersdijk	L	120	93	222	315	-195
	B	-120	0	-122	-122	2
Totaal - Voorbereiding Herinrichting Kuipersdijk		0	93	100	193	-193
Sports Centre Hengelo Uitvoering	L	2.988	2.554	369	2.922	66
	B	-2.988	-2.333	-521	-2.854	-134
Totaal - Sports Centre Hengelo Uitvoering		0	221	-152	68	-68
Uitvoering rioolverzwinging Mozartlaan	L	104	0	64	64	40
	B	-2.333	0	-210	-210	-2.123
Totaal - Uitvoering rioolverzwinging Mozartlaan		-2.229	0	-146	-146	-2.083
Uitvoering F35 oversteekplaats Kuipersdijk(3 sch)	L	488	51	400	452	37
	B	-425	-51	-162	-213	-212
Totaal - Uitvoering F35 oversteekplaats Kuipersdijk(3 sch)		63	0	238	239	-175
Uitv. F35 en Veldbeek Watertorenln en Parallelweg	L	2.128	0	1.558	1.558	570
	B	-2.096	0	-15	-15	-2.081
Totaal - Uitv. F35 en Veldbeek Watertorenln en Parallelweg		32	0	1.543	1.543	-1.511
HOV Enschedesestraat 48	L	5.177	4.167	154	4.321	856
	B	-4.977	-3.098	-118	-3.216	-1.761
Totaal - HOV Enschedesestraat 48		200	1.069	36	1.105	-905
Verbetering Vosboerweg-Wegtersweg	L	1.272	132	995	1.128	144
	B	-1.272	0	-988	-988	-284
Totaal - Verbetering Vosboerweg-Wegtersweg		0	132	7	140	-140
Ontwerp klim.maatr. openbare ruimte	L	75	17	0	17	58
Totaal - Ontwerp klim.maatr. openbare ruimte		75	17	0	17	58
Renovatie Twentebad	L	9.275	1.589	4.875	6.464	2.811
Totaal - Renovatie Twentebad		9.275	1.589	4.875	6.464	2.811
Aanpassing bomen Troelstrastraat	L	200	0	47	47	153
Totaal - Aanpassing bomen Troelstrastraat		200	0	47	47	153

Afgesloten investeringsprojecten

Bedragen x € 1.000,-

Project	Baten / Lasten	Totaal krediet	Mutaties cumulatief tm 2016	Mutaties 2017	Totaal mutaties tm 2017	Restant krediet
Weusthagpark programma Prestaties IMG	L	440	453	97	550	-110
Weusthagpark programma Prestaties IMG	B	-440	-1.082	532	-550	110
Totaal - Weusthagpark programma Prestaties IMG		0	-629	629	0	0
Weusthagpark Infra uitvoering 2e fase	L	890	1.135	0	1.135	-245
Weusthagpark Infra uitvoering 2e fase	B	-890	-686	-449	-1.135	245
Totaal - Weusthagpark Infra uitvoering 2e fase		0	449	-449	0	0
F35 Hengelo Borne	L	2.472	1.091	-37	1.054	1.418
F35 Hengelo Borne	B	-2.472	-1.091	37	-1.054	-1.418
Totaal - F35 Hengelo Borne		0	0	0	0	0
F35 Kuipersdijk Centrumring voorbereiding	L	80	162	33	195	-115
F35 Kuipersdijk Centrumring voorbereiding	B	-80	-29	-166	-195	115
Totaal - F35 Kuipersdijk Centrumring voorbereiding		0	133	-133	0	0
Westtangent Voorbereiding	L	612	625	27	652	-40
Westtangent Voorbereiding	B	0	0	-40	-40	40
Totaal - Westtangent Voorbereiding		612	625	-14	612	0
HOV Hengelo - Enschede 38 Midden	L	764	711	32	743	21
Totaal - HOV Hengelo - Enschede 38 Midden		764	711	32	743	21
Herinrichting sportgebied FBK	L	375	452	-62	390	-15
Herinrichting sportgebied FBK	B	-375	-353	-38	-390	15
Totaal - Herinrichting sportgebied FBK		0	99	-99	0	0
Plannen 2e fase Sports Centre Hengelo	L	515	685	116	801	-286
Plannen 2e fase Sports Centre Hengelo	B	-515	0	-801	-801	286
Totaal - Plannen 2e fase Sports Centre Hengelo		0	685	-685	0	0
Leefkwaliteit bedrijventerreinen	L	495	560	32	592	-97
Leefkwaliteit bedrijventerreinen	B	-495	-492	-100	-592	97
Totaal - Leefkwaliteit bedrijventerreinen		0	68	-68	0	0
Scan leefbare wijken	L	104	71	17	88	16
Scan leefbare wijken	B	-104	-28	-60	-88	-16
Totaal - Scan leefbare wijken		0	44	-44	0	0
HOV Enschedesestraat Voorbereiding	L	600	578	27	604	-4
HOV Enschedesestraat Voorbereiding	B	0	0	-27	-27	27
Totaal - HOV Enschedesestraat Voorbereiding		600	578	0	577	23
Parkmanagement verbetering bedr.ter.Westermaat Zw	L	29	14	15	29	0
Parkmanagement verbetering bedr.ter.Westermaat Zw	B	-29	-14	-15	-29	0
Totaal - Parkmanagement verbetering bedr.ter.Westermaat Zw		0	0	0	0	0
Sloop / Bouw WTC MTS	L	750	1.070	0	1.070	-320
Sloop / Bouw WTC MTS	B	-750	-337	-733	-1.070	320
Totaal - Sloop / Bouw WTC MTS		0	733	-733	0	0

Lopende rioleringsprojecten

Bedragen x € 1.000,-

Project	Baten / Lasten	Totaal krediet	Mutaties cumulatief tm 2016	Mutaties 2017	Totaal mutaties tm 2017	Restant krediet
WGW Nazorg herinrichting Omloopleiding	B	275	49	32	80	195
Totaal - WGW Nazorg herinrichting Omloopleiding		275	49	32	80	195
WGW Uitvoering klimaatmaatregelen openbare ruimte	B	60	2	35	37	23
Totaal - WGW Uitvoering klimaatmaatregelen openbare ruimte		60	2	35	37	23
WGW Grondw ateroverlast Oude Postweg	B	85	13	32	45	40
Totaal - WGW Grondw ateroverlast Oude Postweg		85	13	32	45	40
Bijdr uitv F35/Veldb Watertoren//Parallelw	B	790	0	0	0	790
Totaal - Bijdr uitv F35/Veldb Watertoren//Parallelw		790	0	0	0	790
Bijdr GRP aan uitv rioolverzwaring Mozartlaan	B	1.500	0	0	0	1.500
Totaal - Bijdr GRP aan uitv rioolverzwaring Mozartlaan		1.500	0	0	0	1.500
Voorb krediet Gieskesstraat riool en Veldbeek	B	29	5	3	8	21
Totaal - Voorb krediet Gieskesstraat riool en Veldbeek		29	5	3	8	21
Stuw gebieden fase 2; uitvoering	B	416	368	11	379	37
Totaal - Stuwgebieden fase 2; uitvoering		416	368	11	379	37
Ontw erp klim.maatr. openbare ruimte	B	75	17	0	17	58
Totaal - Ontwerp klim.maatr. openbare ruimte		75	17	0	17	58
Bijdrage aan Sedumdaken uit GRP	B	50	30	0	30	20
Totaal - Bijdrage aan Sedumdaken uit GRP		50	30	0	30	20
WGW Beekherstel Klimaat Actief Hengelo	B	558	0	0	0	558
Totaal - WGW Beekherstel Klimaat Actief Hengelo		558	0	0	0	558
WGW Afkoppelbijdrage Veldwijk / Berflo	B	921	795	0	795	126
Totaal - WGW Afkoppelbijdrage Veldwijk / Berflo		921	795	0	795	126
WGW Rio.ren. Slachthuisweg relinen	B	65	60	0	60	5
Totaal - WGW Rio.ren. Slachthuisweg relinen		65	60	0	60	5
Rioolvervanging relinen Landmansweg	B	460	219	151	369	91
	L	0	0	-151	-151	151
Totaal - Rioolvervanging relinen Landmansweg		460	219	0	218	242
Bijdrage aan herinrichting Deurningerstraat	B	362	0	0	0	362
Totaal - Bijdrage aan herinrichting Deurningerstraat		362	0	0	0	362
Bijdr GRP aan uitv rioolverzwaring Mozartlaan	B	500	0	0	0	500
	L	-500	0	0	0	-500
Totaal - Bijdr GRP aan uitv rioolverzwaring Mozartlaan		0	0	0	0	0
WGW Voorbereiding oplossen wateroverlast Adamsweg	B	80	0	0	0	80
	L	-80	0	0	0	-80
Totaal - WGW Voorbereiding oplossen wateroverlast Adamsweg		0	0	0	0	0
WGW Beekherstel Veldwijk Zuid	B	112	41	0	41	71
	L	-42	0	0	0	-42
Totaal - WGW Beekherstel Veldwijk Zuid		70	41	0	41	29
Uitvoering rioolvervanging Ketelstraat	B	946	0	9	9	937
	L	-896	0	-9	-9	-887
Totaal - Uitvoering rioolvervanging Ketelstraat		50	0	0	0	50

8.8 Declaratiegedrag college (motie raad)

Som van uitgaven			
	Elferink	Bruggink	Eindtotaal
Reis- en verblijfkosten	124,99	1.007,11	1.132,10

Overzicht als bedoeld in de door de raad op 19-7-2011 aangenomen motie.

8.9 Overzicht subsidies 2017 (motie raad)

Feitenkaart		Begroot	Werkelijk
11	BI zone Binnenstad	235.931	228.866
	VVV / stadspromotie	472.131	441.131
Totaal Economie		708.062	669.997
21	Jeugd- jongerenwerk div.instel Cerberus	25.837	25.772
	Jeugd- jongerenwerk div.instel Stg Innocent	27.484	27.229
	Jeugd- jongerenwerk Donna	58.059	54.611
	Vrijw. jeugd- jongerenwerk Subsidie	3.808	740
	Vrijw. jeugd- jongerenwerk Programma	96.764	93.804
	Jeugd- jongerenwerk ScaLaKinderwerk	226.285	226.285
	Volwasseneneducatie Nivon afd Hengelo	12.537	12.537
	Jeugd- jongerenwerk ScaLa	362.363	362.363
Totaal Opgroei en ontwikkelen		813.137	803.341
31	Preventie	67.087	64.785
Totaal Maatschappelijke ondersteuning en geïndiceerde zorg		67.087	64.785
32	Overige gezondheidszorg	58.586	28.963
	Geerdink	9.397	9.397
	VVTV vluchtelingenwerk	12.096	12.081
	Samenlevingsopbouw Nrd Mid Zd	139.731	133.201
	Sterrentuin	151.548	149.322
	Tempel	67.242	56.307
	Subsidieregelingen algemeen Adviesraden	35.000	25.093
	Soc.vernieuwing/wijkaanpak Buurtbonnenbudg	51.469	38.812
	Soc.vernieuwing/wijkaanpak Instandh bewonersorg.	56.773	48.247
	Lansink	32.586	27.887
	Ouderenbeleid SWOH	700.862	690.862
	Lokale minderheden sub anti discr bur	24.138	24.150
	Lokale minderheden Actieplan LHBT	29.334	26.700
	Hasseler Es	286.216	281.320
	Maatsch. dienstverlening vrijwilligers project	46.025	46.025
	Samenlevingsopbouw vrijwilligerscentrum	129.467	120.550
	Soc.vernieuwing/wijkaanpak Wijkbrede act budget	73.261	65.179
	Slangenbeek	33.256	33.235
	Weidedorp/Woolderes	20.600	20.364
	Soc.vernieuwing/wijkaanpak St de Schole	8.142	8.142
	Soc.vern./wijkaanpak Budg Wijkaandachtsfunct.	6.001	6.217
	De Jeugd	24.019	24.001
	Wijkwelzijn/soc.cult.werk alg.	51.328	67.114
	Hengelose Es	166.457	163.715
Totaal Wijkwerk, welzijn en gezondheidszorg		2.213.534	2.106.884
41	Subsidies sport	57.841	49.280
	Subsidie sport velden eigen beheer	17.644	21.114
	Tuindorpbad	39.827	37.277
	Renovatie Kuipersdijk 40 (kleedk. FC Twente)	163.938	163.938
	Subsidies sport TVO	5.148	5.000
Totaal Sport		284.398	276.608
42	Stg. Hist. Archief Beckum	2.501	2.501
	Bibliotheek	2.279.874	2.279.874
	Schouwburg Hengelo	1.518.698	1.479.306
	Heim	263.003	263.003
	Culturele amateurverenigingen	121.260	158.075
	Subs.Hgl.Oranjevereniging	11.776	11.776
	Subs. Cultuur in Kleur	1.091	161
	RTV hengelo	41.227	45.195
	Subs. Lokale Culturele Initiatieven	35.832	33.657
	Stg. Historie Brandweer	1.070	1.070
	Creativiteitscentra (Oyfo)	484.254	485.561
	Beeld Kunst Heartpool	12.868	9.844
	Subsidie SWWK	10.645	10.547
	Beeld kunst Subsidie Ateliers 93	5.847	5.680
	Beeldende kunst	52.670	49.804
	Muziekschool (Oyfo)	1.191.608	1.191.268
	Subs. Stg. Oald Hengel	15.276	15.276
	Beeld kunst MHHK	3.601	3.500
	Metropool	1.040.135	1.052.935
Totaal Cultuur		7.093.236	7.099.033
51	Puilenregeling	102.140	118.373
	Subs.Begr.pl. Bomsestraat	3.530	3.655
Totaal Ruimtelijke ontwikkeling		105.670	122.028
53	Verkeersveiligheid	74.092	88.865
Totaal Bereikbaarheid		74.092	88.865
71	Opvang zwerfdieren	109.904	117.967
Totaal Leefbaarheid en veiligheid		109.904	117.967
Totaal		11.469.120	11.349.509

Stadhuis
Burg. Jansenplein 1

Postadres:
Postbus 18,
7550 AA Hengelo

Internet:
www.hengelo.nl

Stadskantoor Hengelo
Hazenweg 121

Telefoon:
(074) 245 98 76

Email:
gemeente@hengelo.nl

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan de gemeenteraad van de gemeente Hengelo

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN JAARREKENING 2017

Ons oordeel: goedkeurend ten aanzien van getrouwheid en met beperking ten aanzien van rechtmatigheid

Wij hebben de jaarrekening 2017 van de gemeente Hengelo te Hengelo gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- Geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2017 als van de activa en passiva van de gemeente Hengelo op 31 december 2017 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincie en gemeenten (BBV).
- Zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2017 in alle van materieel belang zijnde aspecten, uitgezonderd de gevolgen van de aangelegenheid beschreven in de paragraaf "De basis voor ons oordeel met beperking ten aanzien van rechtmatigheid" rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder gemeentelijke verordeningen, zoals opgenomen in het normenkader 2017.

De jaarrekening bestaat uit:

- De balans per 31 december 2017, hoofdstuk 7.1.
- Het overzicht van baten en lasten over 2017, hoofdstuk 7.3.
- De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen, hoofdstuk 7.2.
- De SiSa-bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen, hoofdstuk 7.6.
- De verantwoordingsinformatie Investerings Met Gemeenten (IMG), hoofdstuk 7.7.
- Het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld, hoofdstuk 7.4.

De basis voor ons oordeel met beperking ten aanzien van rechtmatigheid

Naleving regelgeving Europese aanbesteding (rechtmatigheid)

In de jaarrekening zijn lasten en investeringen verantwoord voor een bedrag van afgerond € 3.311.000, waarbij gedurende het aanbestedingsproces ten onrechte de Europese drempelbedragen bij de aanbesteding van de opdrachten niet zijn toegepast. Deze opdrachten hebben een verwachte toekomstige waarde van afgerond € 763.000. Het totale bedrag van € 4.074.000 kwalificeert daardoor als fout in onze controle van de rechtmatigheid van de jaarrekening.

Deloitte Accountants B.V. is ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Rotterdam onder nummer 24362853. Deloitte Accountants B.V. is a Netherlands affiliate of Deloitte NWE LLP, a member firm of Deloitte Touche Tohmatsu Limited.

Verantwoording tussentijdse winstneming grondexploitatie

Bij de berekening van de tussentijdse winstneming voor grondexploitatieprojecten is door de gemeente Hengelo uitgegaan van de contante waarde van de eindwaarde. In de BBV-richtlijnen omtrent het verwerken van tussentijdse winsten is opgenomen dat de winstneming moet plaatsvinden op basis van de nominale eindwaarde van de winstgevendende projecten. Door de andere grondslag voor de berekening is in 2017 € 1.359.000 te weinig winst verantwoord. Het bedrag van € 1.359.000 kwalificeert daardoor als fout in onze controle van de rechtmatigheid van de jaarrekening.

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het controleprotocol dat is vastgesteld door de raad op 7 december 2017 en het Controleprotocol Wet normering topinkomens (WNT) 2017. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie "Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening".

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Hengelo zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel ten aanzien van getrouwheid en ons oordeel met beperking ten aanzien van rechtmatigheid.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 3.320.000, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het controleprotocol WNT 2017. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met de gemeenteraad overeengekomen dat wij aan de gemeenteraad tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 250.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve, SiSa- of WNT-redenen relevant zijn.

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- Het jaarverslag, waaronder de programmarealisatie (hoofdstuk 5) en de paragrafen (hoofdstuk 6).
- Hoofdstuk 4 "De financiën van de gemeente Hengelo".
- De Overige bijlagen (bijlage 8.1 tot en met 8.9).
- De Overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is zoals bedoeld in artikel 213 lid 3 sub d Gemeentewet en geen materiële afwijkingen bevat.
- Alle informatie bevat die op grond van het BBV is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Gemeentewet en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het college van burgemeester en wethouders is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

Verantwoordelijkheden van het college van burgemeester en wethouders de gemeenteraad voor de jaarrekening

Het college van burgemeester en wethouders is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weer-geven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Het college van burgemeester en wethouders is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder gemeentelijke verordeningen, zoals opgenomen in het normenkader.

In dit kader is het college van burgemeester en wethouders tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het college van burgemeester en wethouders noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

De gemeenteraad is als controlerend orgaan op grond van de Gemeentewet verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de gemeente.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het controleprotocol dat is vastgesteld door de gemeenteraad op 7 december 2017, het Controleprotocol WNT 2017, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeente.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het college van burgemeester en wethouders en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met de gemeenteraad onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Groningen, 28 juni 2018

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: drs. H. Kuperus RA

Accountantsverslag 2017

Gemeente Hengelo

28 juni 2018

Aan de gemeenteraad van de
gemeente Hengelo
Postbus 90155
5000 LH HENGELO

Datum

28 juni 2018

Ons kenmerk

3114547790/2018.048223/MA

Bij vragen over dit
accountantsverslag kunt u contact
opnemen met de volgende personen:

drs. H. (Dirk) Kuperus RA

Tel: 06 5204 8549

e-mail: dkuperus@deloitte.nl

drs. V.V. (Vanessa) Jongbloed RA

Tel: 06 2025 2002

e-mail: vjongbloed@deloitte.nl

Geachte leden van de raad,

Graag bieden wij u hierbij ons accountantsverslag met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2017 van de gemeente Hengelo aan.

Deze rapportage beschrijft de kernelementen van onze controle en de belangrijkste aangelegenheden die wij tijdens onze controle in overweging hebben genomen. Wij zijn van mening dat de reikwijdte van onze werkzaamheden en de resultaten daarvan een deugdelijke basis vormen voor ons oordeel over de jaarrekening van de gemeente Hengelo.

De jaarrekening 2017 is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Hengelo. Bij deze jaarrekening hebben wij op 28 juni 2018 een controleverklaring met beperking voor rechtmatigheid en goedkeurend voor getrouwheid verstrekt.

Wij hebben de conceptversie van dit verslag besproken met het (financieel) management, de controller en de portefeuillehouder financiën en op 29 mei en 6 juni met een afvaardiging van de raad.

Met vriendelijke groet,

Deloitte Accountants B.V.

drs. H. Kuperus RA

c.c.: college van burgemeester en wethouders

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting controle 2017	3
Inleiding	5
De financiële positie van uw gemeente	7
Belangrijkste bevindingen uit onze controle	10
Interne beheersing	17
Overige aangelegenheden	19
Bijlagen	21

Bestuurlijke samenvatting controle 2017

Getrouwheid en rechtmatigheid	• Oordeel met beperking voor rechtmatigheid. • Ons oordeel is in belangrijke mate beïnvloed door de geconstateerde fouten bij de naleving van de EU-aanbestedingsregels (€ 4,1 miljoen (2016 € 4,9 miljoen)) en de geconstateerde fout bij de berekening van de tussentijdse winstneming van de grondexploitatieprojecten (€ 1,4 miljoen). • Daarnaast hebben wij onzekerheden op het gebied van het Sociaal domein (€ 7,0 miljoen (2016: € 8,7 miljoen)) geconstateerd. • De door ons gehanteerde materialiteit voor fouten en onzekerheden bedraagt respectievelijk € 3,3 miljoen en € 9,96 miljoen. • Wij hebben geen begrotingsonrechtmatigheden geconstateerd die wij moeten wegeen in ons oordeel.
Financiële positie	• Het weerstandsvermogen bedraagt € 12,3 miljoen (inclusief nog te bestemmen resultaat 2017). De ratio weerstandsvermogen bedraagt ultimo 2017 1,39 (2016: 1,27). Op basis van de binnen de gemeentesector gehanteerde (gebruikelijke) classificatie is de weerstandsratio als voldoende te kwalificeren. • De (gecorrigeerde) netto-schuld quote en de solvabiliteit zijn in relatie tot de begrote (verwachte) uitkomst licht beter en eveneens verbeterd ten opzichte van voorgaand jaar.
Interne beheersing	• Op basis van onze tussentijdse en jaareinde controlewerkzaamheden hebben wij enkele tekortkomingen geïdentificeerd in de interne beheersingsmaatregelen. • Wij kunnen niet steunen op de IT-omgeving en hebben daarom extra gegevensgerichte werkzaamheden verricht, waaronder detailcontroles. • Wij stellen vast dat het proces van totstandkoming van de jaarrekening verbeterd is ten opzichte van voorgaand jaar. We zijn echter wel van mening dat met name de interne controle op de aan te leveren jaarstukken én controledocumentatie verder verbeterd worden om te komen tot een effectiever en efficiënter controleproces. Daarnaast stellen wij vast dat het schattingsproces bij de totstandkoming van de grondexploitaties verbeterd kan worden, voornamelijk de vastlegging ervan. • Het proces inzake de Europese Aanbestedingen is verbeterd in 2017, maar is nog niet op een voldoende niveau. De – door uw gemeente – uitgevoerde interne controle heeft veel inzet gekost om de juiste informatie te achterhalen. Daarnaast hebben wij nog aanvullende werkzaamheden uitgevoerd teneinde voldoende zekerheid te verkrijgen voor ons oordeel over de rechtmatigheid van de EU-aanbestedingen.

Kwaliteit verslaggeving	- De jaarverslaggeving (jaarverslag en jaarrekening) voldoet aan de meest actuele BBV-voorschriften. Zo is invulling gegeven aan bijvoorbeeld de verplichte beleidsindicatoren, de diverse kengetallen, de verplichte indeling en verantwoording van de taakvelden en de gewijzigde voorschriften ten aanzien van de winstneming op de grondexploitatie. - Wij zijn van mening dat de gehanteerde verslaggeving en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.
Grondexploitatie	- De grondexploitaties zijn deugdelijk geactualiseerd en bijgesteld en geven een getrouw beeld van de boekwaarde en verwachte resultaten. Behoudens de verwerking van de tussentijdse winstneming. - In 2017 is voor een bedrag ad € 5,9 miljoen winst genomen. Bij deze winstberekening is uitgegaan van de contante waarde van de eindwaarde. In de (gewijzigde) BBV-richtlijnen omtrent het verwerken van tussentijdse winsten is opgenomen dat de winstneming moet plaatsvinden op basis van de nominale eindwaarde van de winstgevendende projecten. Het verschil ad € 1,4 miljoen is door uw gemeente niet (meer) verwerkt in de definitieve jaarrekening. - Uit de actualisaties per ultimo 2017 van de nog te maken kosten en nog te realiseren opbrengsten blijkt een verwacht tekort van in totaal € 40,3 miljoen op eindwaarde (2016: € 22,1 miljoen negatief). - Deze daling wordt voornamelijk veroorzaakt door het naar beneden bijstellen van de uit te geven vierkante meters in Hart van Zuid en de daling van de grondprijzen in het Gezondheidspark.
Overige gemeentespecifieke onderwerpen	- Wij hebben géén controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) in de verantwoorde informatie in de SiSa-bijlage 2017 geconstateerd. - Wij hebben vastgesteld dat de bezoldigingen over 2017 niet strijdig zijn met de WNT en dat de jaarrekening 2017 van de gemeente Hengelo voldoet aan de publicatieverplichtingen van de WNT.

Belangrijkste actiepunten voor boekjaar 2018

IT-omgeving	Het doorontwikkelen van interne beheersingsmaatregelen betreffende de geautomatiseerde gegevenswerking in het kader van het optimaliseren van een voldoende betrouwbare en continue werking van de IT-omgeving.
EU-aanbesteding	Voor EU-aanbestedingen het op basis van een jaarlijks geraamde inkoopbehoefte en een actueel contractregister vooraf (preventief) vaststellen dat de voorgenomen inkopen plaatsvinden volgens de juiste aanbestedingsprocedure en hierop interne controle uitvoeren.
Grondexploitatie	Voor een verdere doorontwikkeling van het schattingproces voor de toekomstige resultaten van de diverse complexe grondexploitatie adviseren wij u alternatieve scenario's te overwegen en de uitgangspunten zichtbaar te onderbouwen aan de hand van bijvoorbeeld marktgegevens. Wel zijn wij van mening dat de gehanteerde uitgangspunten voor schattingen in de jaarrekening 2017 reëel en consistent zijn toegepast.

Inleiding

Onze belangrijkste bevindingen

Wij verstrekken een controleverklaring bij de jaarrekening 2017

Wij hebben onze controle van de jaarrekening 2017 van gemeente Hengelo uitgevoerd en wij hebben een controleverklaring met beperking voor rechtmatigheid en goedkeurend voor getrouwheid bij deze jaarrekening verstrekt.

Wij hebben de jaarrekeningcontrole 2017 uitgevoerd met inachtneming van de volgende toleranties, zoals opgenomen in de door u vastgestelde controleverordening:

- Voor fouten is de tolerantie 1% van het totaal van de lasten inclusief toevoegingen aan de reserves: **€ 3.320.000**
- Voor onzekerheden is de tolerantie 3% van het totaal van de lasten inclusief toevoegingen aan de reserves: **€ 9.960.000**

Als rapportagetolerantie voor fouten en onzekerheden geldt € 250.000.

Er is rechtmatig gehandeld, met uitzondering van de EU-aanbestedingen, de bestedingen in het kader van het sociaal domein en de berekening van de tussentijdse winstneming grondexploitatie

Op basis van onze controlewerkzaamheden hebben wij geconcludeerd dat alle financieel relevante aspecten van wetgeving en verordeningen, zoals opgenomen in uw normenkader, door het college zijn nageleefd en dat zowel de baten en lasten over 2017 als de balans-mutaties in 2017 rechtmatig tot stand zijn gekomen. Met uitzondering van de EU-aanbestedingen, de Persoonsgebonden budgetten (PGB) en zorg in natura (ZIN) en de berekening van de tussentijdse winstneming voor de grondexploitatieprojecten. Voor bestedingen in het kader van het sociaal domein verwijzen we u naar de volgende paragraaf.

Bij de controle op de naleving van de EU-aanbestedingsregels is geconstateerd dat diverse contracten niet conform deze regelgeving zijn aanbesteed. De totale fout bedraagt € 4,1 miljoen en dit zijn de lasten 2017 inclusief de inschatting van de lasten voor de resterende contractperioden. Wij hebben tijdens onze controlewerkzaamheden geen overtredingen van de EU-regelgeving geconstateerd voor nieuw aangegane contracten.

Bij de controle van de tussentijdse winstneming hebben wij geconstateerd dat bij de berekening van de tussentijdse winstneming voor grondexploitatieprojecten door de gemeente Hengelo is uitgegaan van de contante waarde van de eindwaarde. In de BBV-richtlijnen omtrent het verwerken van tussentijdse winsten is opgenomen dat de winstneming moet plaatsvinden op basis van de nominale eindwaarde van de winstgevendende projecten. Door de andere grondslag voor de berekening is in 2017 € 1.359.000 te weinig winst verantwoord.

Op 5 van de 8 programma's is een begrotingsoverschrijding aanwezig, hetgeen wil zeggen dat de werkelijke lasten hoger zijn dan de begrote lasten. De begrotingsoverschrijdingen passen binnen het bestaande beleid en zijn toegelicht.

Onzekerheden in de bestedingen Sociaal domein

De PGB-bestedingen zijn door uw gemeente (verplicht) belegd bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB). De accountant van de SVB heeft – net als over 2016 – een afkeurende controleverklaring bij de verantwoordingen 2017 verstrekt vanwege rechtmatigheidsafwijkingen.

Het ontbreken van voldoende en geschikte controle-informatie over de prestatielevering (getrouwheid) voor de verantwoorde PGB-bestedingen in de jaarrekening 2017 leidt tot een onzekerheid in onze controle voor de getrouwheid en rechtmatigheid van in totaal € 2,8 miljoen.

Daarnaast zijn onzekerheden aanwezig in de bestedingen Zorg in Natura voor Jeugd en WMO in verband met het ontbreken van verantwoordingen en (goedkeurende) controleverklaringen. Deze bestedingen leiden tot een onzekerheid in onze controle voor de getrouwheid en rechtmatigheid van in totaal € 4,2 miljoen.

De totale onzekerheid in de bestedingen Sociaal domein ad € 7,0 valt binnen de tolerantie van € 9,9 miljoen voor onzekerheden en heeft daarmee geen invloed op de strekking van de controleverklaring bij de jaarrekening 2017.

Het (verplichte) overzicht van controleverschillen groter dan de rapportage-tolerantie ad € 250.000 treft u aan in bijlage A1 en A2 van deze rapportage.

De SiSa-bijlage geeft een getrouw beeld

Wij hebben geen controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) in de verantwoorde informatie in de SiSa-bijlage 2017 geconstateerd.

De Wet normering topinkomens (WNT) is nageleefd

Wij hebben tijdens onze controle geen niet-gecorrigeerde feitelijke afwijkingen geïdentificeerd groter dan onze rapporteringsdrempel die van invloed zijn op de WNT.

Onze opdracht is ongewijzigd uitgevoerd

Met de opdrachtbevestiging van 27 oktober 2017 heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2017.

Naast de opdrachtbevestiging zijn bepalend voor onze controle:

- Het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado).
- De Controleverordening gemeente Hengelo (op grond van artikel 213 van de Gemeentewet).
- Het aan uw raad op 21 december 2017 door het college ter kennisname aangeboden normenkader 2017.

De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging en is nader omschreven in het auditplan.

Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking of wijziging in de reikwijdte van onze controle. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2017 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Wij zijn onafhankelijk van gemeente Hengelo

Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochterondernemingen of de memberfirms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectievelijke zuster- en/of dochterondernemingen en de vennootschap, die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.

Onze volledige onafhankelijkheidsbevestiging is te vinden in bijlage C bij deze rapportage.

Belangrijke wijzigingen in de verslaggevingsregels

Significante verslaggevingsgrondslagen en toepassing hiervan zijn zeer belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en resultaten van de gemeente. Daarnaast vereisen zij van het management het toepassen van oordeelsvorming ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn. De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van de gemeente zijn uiteengezet in de toelichting in de jaarrekening 2017.

In 2017 zijn er – naast de aanvullende toelichting op tussentijdse winst-neming uit de grondexploitaties – geen wijzigingen geweest in toegepaste verslaggevingsgrondslagen die een (materiële) invloed hebben op de baten en lasten of de financiële positie van uw gemeente.

In de jaarrekening 2017 is wel voor het eerst een "Overzicht van taakvelden" opgenomen.

Wij hebben het door het management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingspraktijken geëvalueerd en hebben gegevens-gerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Indien nodig, hebben wij specialisten betrokken bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving. Wij zijn van mening dat de verslaggevingspraktijken en de toegepaste inschattingen redelijk zijn en consistent worden gebruikt.

De financiële positie van uw gemeente

In dit hoofdstuk geven wij op hoofdlijnen een samenvatting van ontwikkelingen in het vermogen en resultaat van uw gemeente

De vermogenspositie van uw gemeente is ten opzichte van 2016 afgenomen

In het Bbv, de verslaggevingsregels van gemeenten, wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen worden gemuteerd.

De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming. Het gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten 2017 bedraagt € 836.000 nadelig. Per saldo is tussentijds € 3,5 miljoen aan de reserves onttrokken, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2017 € 2,7 miljoen voordelig bedraagt. Dit resultaat is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

In het overzicht hiernaast, hebben wij de ontwikkeling van het eigen vermogen opgenomen.

Saldo baten en lasten

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar wordt weergegeven als het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten. Daarnaast kent de gemeente ook het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemmingen. Deze bestemmingen bestaan uit in de loop van het jaar gedane onttrekkingen uit reserves minus de tussentijdse stortingen in reserves. De stortingen in dan wel onttrekkingen aan reserves vinden plaats op basis van door u genomen besluiten.

Het gerealiseerde resultaat is dus mede het gevolg van de politieke besluitvorming.

Eigen vermogen (in € 1.000)		2017
Eigen vermogen per 1 januari		44.426
Tussentijdse resultaatbestemming		- 3.539
Gerealiseerd resultaat		2.703
Totaal (<i>saldo van baten en lasten</i>)		- 836
Correctie resultaatbestemming 2015		-
Eigen vermogen per 31 december		43.590

De omvang van het eigen vermogen bedraagt ultimo 2017 5,6% van het balanstotaal (2016: 5,5% van het balanstotaal).

Concreet betekent dit voor uw gemeente het volgende.

Exploitatieresultaat (in € 1.000)

Totale baten	307.736	
Totale lasten	- 308.599	
Gerealiseerde saldo van baten en lasten		- 836
Af: stortingen in reserves	- 25.245	
Bij: onttrekkingen aan reserves	28.784	
Saldo mutaties reserves		3.539
Gerealiseerd resultaat		2.703

De exploitatie over 2017 laat een nadelig gerealiseerd saldo van baten en lasten van € 0,8 miljoen zien, ten opzichte van een begroot voordelig saldo van € 2,1 miljoen. Dit is een nadeel van afgerond € 2,9 miljoen. Nagenoeg op alle programma's wijkt het gerealiseerde saldo af van het begrote saldo. In hoofdstuk 7.5 van de jaarstukken 2017 ("Financiële analyses per begrotingshoofdstuk") wordt een toelichting gegeven voor de gerealiseerde afwijkingen ten opzichte van de begroting na wijziging.

In het jaarverslag (programmaverantwoording) dient informatie opgenomen te worden over: wat hebben we gedaan, wat hebben we bereikt en wat heeft het gekost? De programmaverantwoording vormt samen met de verplicht voorgeschreven paragrafen (zoals weerstandsvermogen, bedrijfsvoering, etc.) het jaarverslag. Beide onderdelen vallen niet (expliciet) onder de controle van de jaarrekening.

In het jaarverslag van uw gemeente is geen duidelijk onderscheid gemaakt tussen de drie W's (wat hebben we gedaan, wat hebben we bereikt en wat heeft het gekost?). Per programma is een toelichting per 'Activiteit' opgenomen. In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op de vragen "Wat hebben we gedaan?" en "Wat hebben we bereikt?".

Daarnaast is een financieel overzicht opgenomen als zeer beknopt antwoord op de vraag "Wat heeft het gekost?". De toelichting gaat niet in op de oorzaken voor afwijking van de gerealiseerde baten en lasten ten opzichte van de begroting. Deze vraag wordt op hoofdlijnen beantwoord in hoofdstuk 7.5 van de jaarrekening.

Om te voldoen aan het inzichtsvereiste en de vereisten van het Bbv moet de toelichting in het jaarverslag uitgebreider opgenomen worden. Wij hebben begrepen dat in 2018 reeds is besloten in de begroting en in de jaarstukken de financiële toelichtingen en analyses uit te breiden.

Het weerstandsvermogen is licht gedaald

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit vanwege ingeschatte risico's.

De door uw gemeente berekende beschikbare weerstandscapaciteit (voor samenstelling verwijzen wij naar hoofdstuk 6.2 in uw jaarverslag 2017) bedraagt, inclusief het voorstel tot resultaatbestemming, € 37,1 miljoen (2016: 38,3 miljoen). Er is dus sprake van een daling van 3,1% van de beschikbare weerstandscapaciteit in 2017 ten opzichte van 2016.

De inventarisatie van risico's die in de paragraaf weerstandsvermogen (in het jaarverslag) is opgenomen, geeft een indicatie van de financiële omvang op totaalniveau, inclusief een kansinschatting van het voordoen van het geïdentificeerde risico, om zo de benodigde weerstandscapaciteit te bepalen. Daarbij wordt inzicht gegeven in de grootste risico's (qua financiële impact en kans) voor uw gemeente en welke risico's zijn verdwenen en/of nieuw zijn geïdentificeerd. Een inhoudelijke toelichting op nieuw gedefinieerde en gewijzigde risico's in de top van grootste risico's is niet opgenomen in deze paragraaf.

Uw gemeente heeft op basis van deze risico-inventarisatie door middel van een simulatie berekend wat de benodigde weerstandscapaciteit is bij het vastgestelde zekerheidspercentage van 90%. Hieruit volgt een gekwantificeerd bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit van afgerond € 24,8 miljoen (2016: € 25,4 miljoen), inclusief risico's van grondexploitaties van € 6,2 miljoen (2016: € 6,6 miljoen) die nader worden toegelicht in de paragraaf grondbeleid (hoofdstuk 6.4 in het jaarverslag). Ten opzichte van 2016 is sprake van een daling van de gekwantificeerde risico's met per saldo € 1 miljoen.

De daling van de beschikbare weerstandscapaciteit en de stijging van de benodigde weerstandscapaciteit leiden ertoe dat de ratio van het weerstandsvermogen per ultimo 2017 licht is verbeterd in 2017 (op zekerheidsniveau 90% is deze 1,39 ten opzichte van 1,27 in 2016).

Voor meer gedetailleerde informatie over uw weerstandspositie verwijzen wij u naar hoofdstuk 6.2 "Weerstandsvermogen & risico's" in uw jaarverslag 2017.

De financieringsbehoefte van de gemeente Hengelo toont een tekort

Uit de financiële structuur per jaareinde, zie de tabel hiernaast, is op te maken dat de op lange termijn benodigde financiering gedaald is door een afname van de grondexploitatie, mede door de verplichte tussentijdse winstneming in 2017. Daarnaast is de beschikbare financiering op lange termijn afgelopen jaren per saldo gedaald. Dit wordt veroorzaakt door een per saldo hardere stijging van de voorzieningen in relatie tot de daling van de langlopende financieringen. Wij verwijzen u voor nadere informatie naar de paragraaf financiering (hoofdstuk 6.5 van het jaarverslag).

Financiering op lange termijn (in € 1.000)	2017	2016	2015
Stand van de reserves	40.887	38.300	43.866
Gerealiseerd resultaat	2.703	6.126	- 2.387
Voorzieningen	51.282	47.149	24.698
Schulden op lange termijn	621.193	660.282	668.203
Beschikbaar op lange termijn	716.065	751.857	734.380
Vaste activa	652.495	657.859	660.474
Voorraden	89.661	99.381	93.001
Vastgelegd op lange termijn	742.156	757.240	753.475
Financieringspositie	- 26.091	- 5.383	- 19.095

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Dit hoofdstuk bevat onze bevindingen die, volgens ons professionele oordeel, van belang zijn om te rapporteren

De grondslagen van de jaarrekening zijn aanvaardbaar

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van uw gemeente zijn uiteengezet in de grondslagen van de jaarrekening 2017. In 2017 zijn er de volgende wijzigingen in de verslaggevingsvoorschriften BBV:

- Investerings in activa met maatschappelijk nut.
- Toevoeging van het 'Overzicht taakvelden'.
- Toepassing Notitie materiële vaste activa.
- Toepassing Notitie overhead.
- Aanvulling notitie grondexploitatie: Tussentijds winst nemen (POC-methode).

In 2017 zijn er - naast de aanvullende toelichting op tussentijdse winst-neming uit de grondexploitaties - geen wijzigingen geweest in toegepaste verslaggevingsgrondslagen die een (materiële) invloed hebben op de baten en lasten of de financiële positie van uw gemeente.

Significante (beeldbepalende) verslaggevingsgrondslagen en toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie van uw gemeente en de baten en lasten in de jaarrekening. Daarnaast vereisen zij van het college en de directie dat zij zich een oordeel vormen ten aanzien van soms moeilijke subjectieve en complexe posities, vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn.

Wij hebben het door het college en de directie toegepaste proces met betrekking tot significante verslaggevingsaspecten geëvalueerd en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd.

Waar nodig hebben wij specialisten betrokken bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, aannames, berekeningen en consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggevings-voorschriften.

Het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening

De jaarstukken 2017 van uw gemeente bestaan uit:

- Het jaarverslag 2017 (programmaverantwoording en verplichte paragrafen).
- De jaarrekening 2017 (balans met toelichting, overzicht van baten en lasten in de jaarrekening met toelichting en de SiSa-bijlage).

In het onderdeel "programmaverantwoording" van het jaarverslag dient informatie opgenomen te worden over: wat hebben we gedaan, wat hebben we bereikt en wat heeft het gekost? De programmaverantwoording vormt samen met de verplicht voorgeschreven paragrafen (zoals weerstands-vermogen, bedrijfsvoering, etc.) het jaarverslag. Beide onderdelen vallen niet (expliciet) onder de controle van de jaarrekening.

Het primaire object van de accountantscontrole (op grond van artikel 213 van de Gemeentewet) is de jaarrekening (de balans met toelichting en het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening met toelichting en de SiSa-bijlage). De accountantscontrole omvat daarom geen oordeel over de inhoudelijke juistheid en volledigheid van de informatieverstrekking opgenomen in de programmaverantwoording en de verplichte paragrafen.

Bij onze controle hebben wij geen tegenstrijdigheden tussen het jaarverslag en de jaarrekening geconstateerd. Het jaarverslag en de jaarrekening zijn met elkaar verenigbaar.

Wel ontbreekt (per programma) een duidelijke inhoudelijke analyse in de beantwoording op de vraag 'Wat heeft het gekost?'.

Op basis van Nederlandse wetgeving en de Nadere Voorschriften Controles en Overige Standaarden (NVCOS) 720 is de accountant verplicht bepaalde werkzaamheden uit te voeren met betrekking tot het jaarverslag en de andere informatie die in de jaarstukken is opgenomen.

Als onderdeel van dit vereiste, hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag de vereiste informatie bevat op basis van artikel 24 lid 2, artikel 25 en artikel 26 BBV.
- Wij hebben – voor zover wij kunnen beoordelen – vastgesteld dat verklaringen van de gemeenteraad in het jaarverslag en de andere informatie, zoals opgenomen in de jaarstukken, verenigbaar zijn met de beweringen en verklaringen die in de jaarrekening zijn opgenomen.
- Wij hebben vastgesteld dat de verklaringen in het jaarverslag overeenstemmen met de resultaten van de uitgevoerde controlewerkzaamheden. Deze verklaringen dienen te omvatten:
 - de belangrijkste risico's met betrekking tot het beleid van de gemeente;
 - een beschrijving van het ontwerp van de beheersing van interne risico's en interne controlesystemen en een rapportage ten aanzien van de werking van de beheersing van interne risico's en interne controlesystemen tijdens het boekjaar;
 - een beschrijving van eventuele belangrijke wijzigingen en eventuele belangrijke verbeteringen die staan gepland, inclusief een bevestiging dat deze zijn besproken met de gemeenteraad.

De grondexploitaties zijn geactualiseerd

De veruit grootste balanspost met betrekking tot onderhanden projecten betreft de voorraden (grondexploitaties).

De risico's voor de grondexploitaties zijn in essentie terug te brengen tot drie P's:

- *Planning*: is de tijdsplanning van de projecten afgestemd op de (on)mogelijkheden in de markt. Immers, de marktbehoefte bepaalt welke projecten op welk moment te realiseren zijn.

- *Programmering*: in de afgelopen jaren hebben economische ontwikkelingen geleid tot belangrijke wijzigingen in vooral de woningbehoefte. Is er een kritische analyse van de 'mix' van woningen (huur, koop, vrije kavel appartementen, etc.) in de projecten in relatie tot de huidige marktvraag in de gemeente?
- *Prijs*: de verkoopprijzen van woningen en dus van grond hebben langere tijd onder druk gestaan. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd, rekening houdend met het risico dat gronden later of in het geheel niet worden afgenomen?

De 3 P's vormen de basis voor de actualisatie van de grondexploitaties zoals opgenomen in de jaarlijkse 'Herziening Grondexploitaties' en waarvan de uitkomsten kort zijn samengevat in de paragraaf Grondbeleid van het jaarverslag 2017 (hoofdstuk 6.4).

Bij onze beoordeling van de door de gemeente gehanteerde veronderstellingen voor actualisatie van de grondexploitaties, zijnde vooral de uitgangspunten voor de planning (fasering), programmering, het prijsbeleid, maar ook de parameters voor kosten- en opbrengstenstijging en de gehanteerde rekenrente (renteomslagmethode), hebben wij het volgende in overweging genomen:

- Of de afzonderlijke veronderstellingen redelijk lijken, onderling afhankelijk en intern consistent zijn en of de veronderstellingen redelijk lijken wanneer ze collectief of in samenhang met andere veronderstellingen worden beschouwd.
- Of de veronderstellingen in de markt de waarneembare veronderstellingen op passende wijze weerspiegelen, met andere woorden is er consistentie met de algemene economische omgeving en de economische omstandigheden in/bij de gemeente.
- Of de veronderstellingen aansluiten op de (vastgestelde) plannen (besluiten) van de raad.
- Of de veronderstellingen consistent zijn met de ervaringscijfers van de gemeente (met andere woorden, is historische informatie representatief voor toekomstige situaties).

Wij hebben voor deze gebieden het proces beoordeeld waarmee het management schattingsposten ontwikkelt en wij hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Indien nodig hebben wij specialisten ingeschakeld bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving.

Een en ander in de context van onze verklaring bij de jaarrekening als geheel en niet om ons een afzonderlijk oordeel te vormen over de grondexploitatie.

Wij hebben vastgesteld dat de uitgangspunten en veronderstellingen redelijk zijn tegen de achtergrond van de werkelijke uitkomsten in voorafgaande verslagperiodes, de huidige economische ontwikkelingen en niet strijdig zijn met voornemens en (vastgestelde) plannen van uw raad.

De grondexploitaties zijn voor de jaarrekening 2017 opnieuw doorgerekend (geactualiseerd) en waar nodig zijn de verwachtingen bijgesteld. Waarmee tevens is beoordeeld of het onderhanden werk in de jaarrekening op een juiste wijze is gewaardeerd en of mogelijk een (aanvullende) verliesvoorziening moet worden getroffen.

Ultimo 2017 is op basis hiervan € 72,4 miljoen opgenomen in de voorziening, om de naar verwachting niet meer met verkopen goed te maken kosten (2016: € 60,2 miljoen) te dekken. Van de totale voorziening ad € 72,4 miljoen is € 48,6 miljoen opgenomen onder de post 'Vorraden' en € 23,8 miljoen onder de post 'Voorzieningen'. De € 23,8 miljoen onder de voorzieningen heeft betrekking op grondexploitatie-complexen die door derden worden uitgevoerd maar waarvoor de gemeente Hengelo voor een deel verantwoordelijk is voor de ontwikkeling en het daarbij behorende verlies. Het betreft hier de bedrijventerreinen De Veldkamp (voorziening € 18 miljoen) en Businesspark XL (voorziening € 5,8 miljoen).

Voor een nadere onderbouwing van de hoogte van de voorziening verwijzen wij u naar de paragraaf Grondbeleid in uw jaarverslag 2017 waar de belangrijkste complexen en de daarmee gepaard gaande risico's worden toegelicht en naar bijlage 8.3.3. 'Voorziening grondexploitaties'.

De nog te maken kosten en nog te realiseren opbrengsten zijn in 2017 afgenomen en per saldo wordt een tekort van in totaal € 40,3 miljoen op eindwaarde verwacht (2016: € 22,1 miljoen tekort).

De belangrijkste projecten met een verslechtering van het verwachte eindresultaat in 2017 betreffen:

- Hart van Zuid: Fase 2a Industrieplein eo daling ad € 4,7 miljoen
- Broek Noord daling ad € 2 miljoen
- Dalmeden daling ad € 2,4 miljoen
- Gezondheidspark daling € 2,2 miljoen
- Oosterveld daling ad € 2,8 miljoen
- Westermaat Campus daling ad € 2,7 miljoen

De verwachte daling van de nog te realiseren opbrengsten heeft een omvangrijke impact op het verwachte eindresultaat. Mede door de afschaling van het aantal te ontwikkelen vierkante meters in Hart van Zuid (kantorenlocatie) en de daling van de gemiddelde grondprijs in het Gezondheidspark zijn de resultaten voor deze grondexploitatie-complexen verslechterd in 2017.

Onderstaand is de ontwikkeling in de periode 2015 – 2017 weergegeven:

Overzicht grondexploitaties (in € 1.000)	2017	2016	2015
Nog te maken kosten	63.518	79.761	118.473
Nog te realiseren opbrengsten	169.410	200.287	249.221
Verwacht resultaat	- 40.284	- 22.256	- 50.083

Deze (verwachte) uitkomsten zijn in belangrijke mate afhankelijk van de uitgangspunten voor de planning (fasering) en de gehanteerde rekenrente (renteomslag-methode).

Tussentijds winst nemen (POC-methode)

Wij hebben tijdens onze controle geconstateerd dat bij de winstberekening van de winstgevende grondexploitatie-projecten is uitgegaan van de contante waarde van de eindwaarde. In de (gewijzigde) BBV-richtlijnen omtrent het verwerken van tussentijdse winsten is opgenomen dat de winstneming moet plaatsvinden op basis van de nominale eindwaarde van de winstgevende projecten.

In 2017 is € 5,9 miljoen winst genomen. Op basis van de nominale eindwaarden van de winstgevendende projecten bedraagt de – in 2017 te nemen winst – € 7,4 miljoen. Het verschil ad € 1,4 miljoen is door uw gemeente niet (meer) verwerkt in de definitieve jaarrekening.

De rekenrente voor actualisatie grondexploitaties

De bij de actualisatie van de grondexploitaties gehanteerde rekenrente is berekend op basis van de voorschriften van de Commissie BBV. Voor de komende jaren geldt een bandbreedte van 0,5% ten opzichte van de gehanteerde rente (2,0%), waarbinnen bijstelling niet hoeft plaats te vinden.

Waardering “niet in exploitatie genomen gronden”

De overgangsbepaling voor de materiële vaste activa (gronden en terreinen) na de herclassificatie van niet in exploitatie genomen gronden in de jaarrekening 2016 heeft een looptijd van 4 jaar. Uiterlijk 31 december 2019 moet een definitieve toets plaatsvinden op de marktwaarde van deze gronden tegen de geldende bestemming op het moment van de marktwaardetoets. Wordt daarbij een duurzame waardevermindering vastgesteld, dan moet dat uiterlijk 31 december 2019 leiden tot een afwaardering van deze gronden.

Evaluatie van de belangrijkste inschattingen van het management

Uw gemeente heeft voorzieningen gevormd voor verliezen, risico's of verplichtingen die hun oorsprong vinden in het huidige boekjaar of eerdere boekjaren, maar waarvan de (verwachte) uitgaven in de toekomst liggen. Binnen de voorzieningen maakt u conform het Bbv onderscheid naar voorzieningen voor 'verplichtingen, verliezen en risico's', ter 'egalisering van kosten' ('groot onderhoud') en 'voor middelen van derden waarvan de bestemming gebonden is'.

Voor de voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's en de voorzieningen ter egalisering van kosten zijn naar hun aard gebaseerd op veronderstellingen en schattingen van het management en het college. Zij schatten op basis van hun kennis van de gemeente en haar omgeving in wat het effect van de te voorziene risico's, verplichtingen en kosten zal zijn in de komende jaren en wat de omvang van de voorziening moet zijn.

Omdat schattingen per definitie subjectief zijn, besteden wij als uw accountant nadrukkelijk aandacht aan de onderbouwing en redelijkheid van de aannames van het college en het management.

Wij hebben als onderdeel van onze controle daarom uitvoerige gesprekken met het management, de directie en het college gevoerd over de aard van de risico's en de verwachtingen over de ontwikkelingen in de komende jaren. Voor een verdere doorontwikkeling adviseren wij u alternatieve scenario's te overwegen en de uitgangspunten zichtbaar te onderbouwen aan de hand van marktgegevens. Wij zijn van mening dat de gehanteerde uitgangspunten voor schattingen voldoende reëel en consistent zijn toegepast.

Sociaal domein (3 decentralisaties)

Voor de jaarrekeningcontrole 2017 hebben wij – met inachtneming van de Audit Alert Sociaal Domein van de beroepsorganisatie van accountants (NBA) – de door uw gemeente getroffen maatregelen om te komen tot een getrouwe en rechtmatige besteding van de zorg in natura (Wmo en Jeugd, exclusief PGB) geëvalueerd.

De PGB-bestedingen zijn (verplicht) belegd bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB). De accountant van de SVB heeft – net als over 2016 – een afkeurende controleverklaring bij de verantwoordingen 2017 verstrekt vanwege diverse rechtmatigheidsafwijkingen. Het ontbreken van voldoende en geschikte controle-informatie over de prestatielevering (getrouwheid) voor de verantwoorde PGB-bestedingen in de jaarrekening 2017 alsook de geconstateerde rechtmatigheidsafwijkingen, leiden tot een onzekerheid in onze controle voor de getrouwheid en rechtmatigheid van in totaal € 2,8 miljoen.

Daarnaast zijn onzekerheden aanwezig in de bestedingen Zorg in Natura voor Jeugd en WMO in verband met het ontbreken van verantwoordingen en (goedkeurende) controleverklaringen. Deze bestedingen leiden tot een onzekerheid in onze controle voor de getrouwheid en rechtmatigheid van in totaal € 5,0 miljoen.

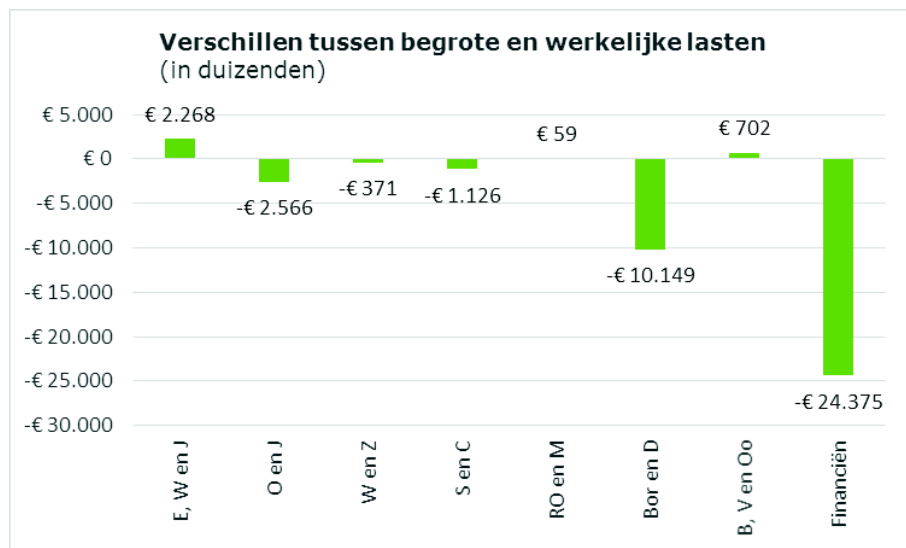
Begrotingsoverschrijdingen zijn toegelicht in de jaarrekening

Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2017, hebben wij de begrotingsrechtmatigheid gecontroleerd. De toe te passen normen voor dit begrotingscriterium zijn gebaseerd op artikel 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moeten door de gemeenteraad zelf nader worden ingevuld en geconcretiseerd. Dit gebeurt door middel van de begroting en via de verordening op het financieel beheer ex artikel 212 van de Gemeentewet.

Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de baten en lasten binnen de begroting blijven en dat belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig worden gemeld aan de gemeenteraad, zodat deze tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de gemeenteraad van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat inbreuk wordt gemaakt op het budgetrecht van de raad.

In het kader van de begrotingsrechtmatigheid moet gekeken worden naar de lastenoverschrijdingen per programma. Zoals blijkt uit de hierna opgenomen figuur is op 5 programma's een begrotingsoverschrijding op de lasten te constateren.

Deze overschrijdingen zijn in te delen in categorieën zoals genoemd in de Kadernota Rechtmatigheid 2017 (paragraaf 4.2.3) waaronder de directe relatie met hogere baten (programma Sport en Cultuur en voor het deel Grondexploitatie binnen programma Financiën) of voortvloeiend uit bestaand beleid (waaronder vorming voorzieningen bouwgrondexploitatie).

Wij verwijzen voor een inhoudelijke analyse van deze overschrijding naar de analyse begrotingsrechtmatigheid zoals opgenomen in hoofdstuk 8.8 van de jaarrekening 2017. Hiermee legt uw gemeente verantwoording af over de rechtmatigheid van de lasten over 2017. De geconstateerde kostenoverschrijdingen die formeel als onrechtmatig worden aangemerkt hoeven – gezien de oorzaak en de toelichting – wij niet te wegen in ons oordeel en hebben daarom geen gevolgen voor de strekking van onze controleverklaring.

Controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot rechtmatigheid van Europees aanbesteden

Uit de uitgevoerde controlewerkzaamheden voor de naleving van de Europese aanbestedingsrichtlijnen hebben wij onrechtmatigheden vastgesteld die een impact hebben op de strekking van de controleverklaring.

Eerder hebben wij met de ambtelijke organisatie en het college besproken dat met de invoering van de nieuwe aanbestedingsrichtlijnen medio 2016 het eerdere onderscheid tussen IIA- en IIB-diensten is komen te vervallen. Bijvoorbeeld de inhuur van personeel kan hierdoor niet meer worden gekwalificeerd als IIB-dienst en daarmee is het volledige richtlijnenregime van toepassing geworden op deze 'voormalige' IIB-dienst. Voor overheidsopdrachten voor 'sociale en andere specifieke diensten' is daarentegen een nieuwe specifieke regeling ingevoerd met een hogere drempel (ad € 750.000).

Conform voorgaand jaar hebben wij tijdens de jaarrekeningcontrole 2017 de naleving van Europese aanbestedingsregels getoetst. Uw interne controleafdeling heeft eveneens een uitgebreide controle op de naleving uitgevoerd.

Wij hebben – op basis van een deelwaarneming – een aantal contracten gecontroleerd en vastgesteld of deze contracten conform de EU-regelgeving zijn aanbesteed. Bij deze controle hebben wij vastgesteld dat een aantal contracten (afgesloten voor 2017) niet conform de aanbestedingsregels zijn afgesloten waardoor de lasten voortvloeiend uit deze contracten onrechtmatig zijn, totaal € 5,3 miljoen. De uitkomsten van onze controle liggen in lijn met de door uw organisatie interne controle.

Het proces rondom de Europese Aanbesteding is verbeterd in 2017, maar is nog niet op niveau, getuige de bevindingen. De – door uw gemeente – uitgevoerde interne controle heeft veel inzet moeten plegen om de juiste informatie te achterhalen. Daarnaast hebben wij nog aanvullende werkzaamheden uitgevoerd teneinde voldoende zekerheid te verkrijgen voor ons oordeel over de rechtmatigheid van de EU-aanbestedingen.

Wij hebben geen fouten en/of onzekerheden in de SiSa-bijlage 2017 geconstateerd

De procedure die uw gemeente moet naleven bij de aanlevering van de bestanden aan het CBS is ten opzichte van vorig jaar niet wezenlijk gewijzigd. Uw gemeente dient in een vast, voorgeschreven stramien zeven documenten aan het CBS aan te leveren.

Wij hebben de SiSa-bijlage gecontroleerd op basis van de nota verwachtingen accountantscontrole SiSa 2017. Hierbij evalueren wij de getrouwheid en rechtmatigheid van de in de SiSa-bijlage verantwoorde gegevens (indicatoren).

Wij willen benadrukken dat u als gemeente zelf verantwoordelijk bent voor de volledigheid van de te verantwoorden indicatoren zoals opgenomen in de SiSa-bijlage. Indien een '0' is ingevuld, zijn wij bij uw organisatie nagegaan of deze '0' terecht is ingevuld. U heeft dit aan ons bevestigd.

De (verplichte) tabel met fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen is opgenomen in bijlage B van dit accountantsverslag. Bij de controle hebben wij geen financiële fouten of onzekerheden geconstateerd.

Wij hebben geen fouten met betrekking tot naleving van de Wet Normering topinkomens (WNT) geconstateerd

De Wet normering topinkomens (WNT) is met ingang van 2013 van toepassing en vervangt tegelijkertijd de Wopt (Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens). Doelstelling van de wet is te verhinderen dat instellingen in de publieke en semipublieke sectoren rechtens in staat zijn bovenmatige bezoldigingen toe te kennen. Voor gemeenten geldt dat de gemeentesecretaris en de griffier als topfunctionaris worden aangemerkt. De algemene bezoldiging voor een topfunctionaris mag voor 2017 niet meer bedragen dan € 181.000 per jaar.

Daarnaast dienen gemeenten het salaris openbaar te maken van overige medewerkers (inclusief – wanneer aan bepaalde voorwaarden is voldaan – ingehuurd personeel) die een bezoldiging ontvangen boven deze norm. Ten

slotte stelt de WNT een aantal overige eisen, zoals een maximale ontslagvergoeding voor topfunctionarissen van € 75.000.

In 2017 hebben wij geen overschrijding van de grensbedragen voor topfunctionarissen en overige medewerkers geconstateerd.

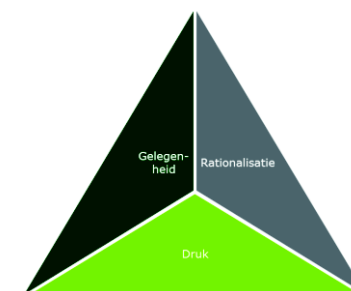
De beoordeling door het college van burgemeester en wethouders van het risico van materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of overtreding van wet- en regelgeving

Het college van burgemeester en wethouders is primair verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en voor de naleving van wet- en regelgeving. Recente ontwikkelingen laten zien dat de handhaving van anticorruptie-wetgeving aan globalisering onderhevig is, waardoor ook gemeenten in toenemende mate te maken krijgt met anticorruptie regels.

Als onderdeel van onze controle hebben wij het college verzocht inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking zou kunnen bevatten als gevolg van fraude of overtreding van wet- en regelgeving (corporate compliance), inclusief de aard, omvang en frequentie van deze inschattingen, het proces dat de directie daarbij hanteert, alsook de communicatie daarover met het personeel en met de werkgroep Accountancy. Tijdens deze gesprekken heeft de portefeuillehouder Financiën aangegeven zich bewust te zijn van frauderisico's, waaronder het belang van corporate compliance en de analyse van corruptievraagstukken. Hierbij hebben wij ook voorbeelden besproken van de manier waarop deze beheerst worden.

In onze voorgaande rapportages hebben wij u geattendeerd op het belang van periodieke frauderisicoanalyses, bijvoorbeeld met gebruik van de 'fraudedriehoek', als vast onderdeel van de interne beheersingsomgeving.

De interne frauderisicoanalyse is eind 2017 opgesteld. Deze analyse moet nog verder uitgewerkt worden in samenwerking met de gehele organisatie. Wij hebben begrepen dat de analyse na de zomer 2018 verder geformaliseerd en geïmplementeerd zal worden.

Wij adviseren u het fraudebeheersingsproces verder in te richten en te formaliseren en de uitkomsten hiervan zichtbaar te evalueren en te borgen in het planning en control systeem. Daarbij adviseren wij de analyse minimaal jaarlijks te bespreken met de werkgroep Accountancy, het college en het management.

Geen wijzigingen in onze initiële inschatting van het frauderisico en geen aanwijzingen van fraude

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en detecteren van fraude berust bij het college van burgemeester en wethouders, inclusief het invoeren en onderhouden van interne beheersingsmaatregelen met betrekking tot de betrouwbaarheid van de financiële verslaggeving, de werking en de efficiency van de bedrijfsvoering en naleving van de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Als accountant verkrijgen wij redelijke, maar geen absolute, zekerheid dat de jaarrekening als *geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat, als gevolg van fraude of fouten*.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing. Onze controle is uitgevoerd met een hoge maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraude hebben ontdekt.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Interne beheersing

De belangrijkste bevindingen uit onze boardletter 2017.

De interne (financiële) beheersing is nog in ontwikkeling

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2017 een interim-controle uitgevoerd. Deze interim-controle is primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing (AO/IB), voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

De bevindingen naar aanleiding van deze controle hebben wij opgenomen in onze managementletter 2017. Onze conclusie naar aanleiding van de interim-controle luidt:

"Overall concluderen wij dat de AO/IB binnen de gemeente Hengelo in de basis op orde is, voor zover wij dat beoordelen in het kader van onze opdracht de jaarrekening te controleren. Echter hierbij sterk gesteund wordt op de geautomatiseerde controls (application controls binnen Key2Financiën) om te komen tot betrouwbare financiële jaarverslaggeving."

De interne beheersing kan nog verder verbeterd worden zodat in de diverse processen meer gebruik gemaakt kan worden van de interne beheersingsmaatregelen. De (verbijzonderde) interne controlemomenten kunnen daarmee steeds meer tussentijds uitgevoerd worden in plaats van achteraf, waardoor zij een signaleringsfunctie krijgen in plaats van een 'herstel'-functie. Ook het volledig benutten van de mogelijkheden in en van de automatiseringsomgeving dragen hieraan bij.

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiseringsomgeving verdient de nodige aandacht

Onze jaarrekeningcontrole is gericht op het geven van een oordeel over de jaarrekening zelf en is niet primair gericht op het doen van uitspraken over de betrouwbaarheid en de continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking als geheel of van onderdelen daarvan. Onze bevindingen gaan over de onderdelen die wij onderzocht hebben in het kader van de jaarrekening, wat wil zeggen dat wij geen volledigheid pretenderen.

De IT-omgeving en een adequate opzet en werking daarvan nemen een steeds dominantere plaats in binnen uw organisatie voor een betrouwbare geautomatiseerde gegevensverwerking.

Daarmee krijgt de IT ook een dominantere positie in onze controleaanpak en -uitvoering. Eind 2017 heeft uw gemeente een IT-audit uit laten voeren. Bij deze audit zijn de opzet en het bestaan van de algemene IT-beheersmaatregelen in en rondom het systeem Key2Financiën in beeld gebracht. Vanwege diverse bevindingen in de opzet en het bestaan is de werking van deze beheersmaatregelen niet getoetst. Voor de algemene IT-beheersmaatregelen omtrent logische toegangsbeveiliging en wijzigingsbeheer zijn relevante bevindingen geconstateerd waarvoor een aantal aanbevelingen is gedaan om de opzet voor het systeem Key2Financiën te verbeteren. Inmiddels hebben wij van uw medewerkers begrepen dat de verbeteringen zijn doorgevoerd.

Indien de algemene IT-beveiligingsmaatregelen (general computer controls) integraal zijn geborgd kan uw gemeente ook meer controlezekerheid ontleen aan de zogenoemde application controls (geprogrammeerde controles binnen bepaalde applicatiesystemen zoals Key2Financiën). Een voorbeeld van een application control is de validatie tussen grootboek-rekening enerzijds en budgethouder anderzijds.

De doorgevoerde veranderingen en verbeteringen zullen op een later moment getoetst worden om vast te stellen of in de interne en externe controle gebruik gemaakt kan worden van de geautomatiseerde controles.

De bevindingen op het gebied van informatiebeveiliging en wijzigingsbeheer resulteren erin dat wij voor onze jaarrekeningcontrole 2017 géén gebruik (hebben) kunnen maken van de door uw gemeente getroffen geautomatiseerde beheersingsmaatregelen in applicaties, omdat die direct afhankelijk zijn van de betrouwbare en continue werking van de IT-omgeving. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de maatregelen die zijn opgenomen in de digitale workflow inkoopfacturen.

Om alsnog voldoende zekerheid te krijgen over de betrouwbare en rechtmatige verwerking en betaling van de inkoopfacturen hebben wij aanvullende gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd. Uit deze controlewerkzaamheden volgen geen bijzonderheden.

Overeenkomstig artikel 2:393, lid 4 van het Burgerlijk Wetboek zijn wij verplicht om onze bevindingen te rapporteren met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van uw geautomatiseerde gegevensverwerking.

Verder hebben wij geen zaken gesignaleerd betreffende de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking die in het kader van onze jaar-rekeningcontrole voor rapportering in aanmerking komen.

Cyber risico's

Cyber is een onlosmakelijk onderdeel geworden van onze samenleving. Dagelijks werken wij met digitale oplossingen, zowel privé als zakelijk. Door gebruik van internet, interne netwerken en bedrijfsapplicaties hebben alle organisaties, ongeacht hun omvang, te maken met aan cyber gerelateerde risico's zoals cyber crime. Als cyber-risico's zich voordoen, kunnen deze een (significante) impact hebben op de financiële systemen, de interne beheersingsmaatregelen en de jaarrekeningcontrole. Daarnaast kunnen deze leiden tot reputatie- en imagoschade voor uw gemeente.

Aangezien iedere organisatie waardevolle informatie heeft te verliezen of ernstige schade kan lijden als de IT-infrastructuur (tijdelijk) niet meer beschikbaar is, benadrukken wij het belang van een cyber risicoanalyse als vast onderdeel van het interne controlesysteem, dat erop is gericht bedrijfsrisico's te onderkennen, het belang en de waarschijnlijkheid daarvan in te schatten en de interne beheersing daarop toe te spitsen.

Wij adviseren continu aandacht te hebben voor cyber risico's en de beheersing van deze risico's te monitoren (bv. door het uitvoeren van onverwachte (penetratie)testen).

Overige aangelegenheden

In dit onderdeel geven wij een samenvatting van overige aangelegenheden en bepaalde vereiste communicaties.

Naleving van wet- en regelgeving

Wij hebben geen kennis van het niet naleven van wet- en regelgeving waarover gerapporteerd zou moet worden, anders dan reeds in dit verslag opgenomen.

Specifieke aandachtspunten werkgroep Accountancy

In het controleprotocol 2017 heeft de werkgroep Accountancy twee aanvullende vragen opgenomen voor onze controle over 2017. Onderstaand gaan wij kort in op de door ons uitgevoerde werkzaamheden voor deze twee onderwerpen.

Afwikkeling verzelfstandiging Warmtenet

In het controleprotocol is het volgende opgenomen *'Verloopt de afwikkeling van de verzelfstandiging van Warmtenet binnen de kaders die daaraan door de raad zijn meegegeven. Zijn de aan de verzelfstandiging van Warmtenet verbonden risico's voldoende in beeld en hoe worden deze beheerst?*

Aanvullend op onze werkzaamheden in het kader van de controle van de jaarrekening 2017 hebben wij gesproken met de verantwoordelijke medewerker van uw gemeente voor het Warmtenet-project en aanvullende documentatie beoordeeld.

In 2016 en 2017 is gebleken dat aanvullende voorzieningen noodzakelijk waren vanwege de meerwerk-kosten die ten tijde van de uitvoering van het project zijn geconstateerd. Wij hebben begrepen dat afronding van het project nu gepland staat voor voorjaar 2019. Vanwege de voortgang van het project, een groot deel van de aanbestedingen is uitgevoerd, en omdat de grondwerkzaamheden verder vorderen, verwacht de projectleider op dit moment geen aanvullende kosten die niet zijn voorzien. Daarnaast is in de huidige voorziening rekening gehouden met een deel onvoorzien. Op basis van de huidige bekende informatie en voortgang van het project achten wij de voorziening per ultimo 2017 toereikend. Wel blijft het Warmtenet-project een project waar risico's mee verbonden zijn, mede vanwege de uniciteit van het project waardoor niet gesteund kan worden op ervaringen bij andere projecten.

Wij hebben de ambtelijke organisatie geadviseerd in gesprek te blijven met andere gemeenten die eveneens bezig zijn met het ontwikkelen van soortgelijke warmtenetwerken.

Project Stadskantoor/Stadhuys

In het controleprotocol is de volgende vraag opgenomen: *'Verloopt dit project, zowel financieel als qua voortgang binnen de door raad vastgestelde kaders?'*

Het project ontwikkeling nieuw stadskantoor wordt aangestuurd door een projectleider een externe projectcontroller. Tijdens de ontwikkeling is geconstateerd dat aanvullende kosten gemaakt moeten worden voor asbestsanering wat voor een deel via de reservering 'onvoorzien' gedekt kan worden. Voor het overige deel is aanvullend budget noodzakelijk. Tevens is de geplande oplevering doorgeschoven naar medio 2019 vanwege vertraging in het aanbestedingsproces en de extra asbestsaneringswerkzaamheden.

Op onderdelen verloopt het project derhalve niet binnen de initieel gestelde kaders echter de tussentijdse bijstellingen zijn gerapporteerd mede via de begrotingen, rapportering over de tussentijdse cijfers en aanvullende raadsbesluiten. Een toets of de voortgang van het project (uitvoering) in lijn ligt met de kaders hebben wij niet uit kunnen voeren.

Onze communicatie met management

Bevestiging van het management

Wij hebben ter confirmatie een schriftelijke bevestiging gevraagd aangaande haar verantwoordelijkheden inzake financiële verslaggeving. Wij hebben van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Hengelo een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.

Geen meningsverschil met management of beperking in reikwijdte van de controle

Er zijn geen meningsverschillen met het management geweest en er waren geen beperkingen bij de uitvoering van onze controle. Naar onze mening is ons bij de uitvoering van onze controleopdracht door het management en de medewerkers van de gemeente medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Verenigbaarheid jaarverslag en jaarrekening

Op basis van Nederlandse wetgeving en de Nadere Voorschriften Controle- en overige standaarden (NV COS) 720 is voorgeschreven dat wij bepaalde werkzaamheden uitvoeren met betrekking tot het jaarverslag van de gemeente.

Wij hebben – voor zover wij kunnen beoordelen – vastgesteld dat verklaringen van het college van burgemeester en wethouders zoals opgenomen in het jaarverslag verenigbaar zijn met de beweringen en verklaringen die in de jaarrekening zijn opgenomen.

Bijlagen

Bijlage A1a – Niet-gecorrigeerde controleverschillen

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van niet-gecorrigeerde controleverschillen boven de rapportagedrempel van € 250.000.

Aard van de controleverschillen	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen voorgaande periode		
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen huidige periode		
Rechtmatigheidsfout is tevens getrouwheidsfout – tussentijdse winstneming grondexploitatieprojecten	€ 1.359.000	€ 1.359.000
Rechtmatigheidsfout is per saldo ook een getrouwheidsfout		
(Sub)totaal getrouwheidsfouten	€ 1.359.000	€ 1.359.000
Extra absolute waarde rechtmatigheidsfouten		
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding/Fido/Etc.)	€ 4.074.000	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	-	
Overige rechtmatigheidsfouten	-	
Totaal rechtmatigheidsfouten	€ 5.433.000	

* In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2017 en in het normenkader 2017 is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Bijlage A1b – Onzekerheden in de controle

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van onzekerheden in de controle boven de rapportagedrempel van € 250.000.

Aard van de onzekerheden	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Onzekerheid PGB-bestedingen 2017 (SVB)	€ 2.800.000	€ 2.800.000
Onzekerheid bestedingen Jeugdwet en WMO (Sociaal Domein)	€ 4.200.000	€ 4.200.000
(Sub)totaal onzekerheden in de getrouwheidscontrole	€ 7.000.000	€ 7.000.000
Extra absolute waarde onzekerheden rechtmatigheid		
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding/Fido/Etc.)		
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	n.v.t.	
Overige onzekerheden inzake rechtmatigheid	n.v.t.	
Totaal onzekerheden in de rechtmatigheidscontrole	€ 7.000.000	

* In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2017 en in het normenkader 2017 is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Wij hebben aan het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening gevraagd, waarin het college het bovenstaande heeft bevestigd. Dat houdt in dat eventuele niet-geconstateerde en daardoor niet-gecorrigeerde afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

Bijlage A2 – In de controle opgenomen aanpassingen

De onderstaande tabel bevat alle afzonderlijk geïdentificeerde en gecorrigeerde afwijkingen boven de rapportagedrempel van € 250.000.

Aard van de gecorrigeerde controleverschillen	Soort correctie	Jaarrekeningpost	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Feitelijke controleverschillen				
Materiële vaste activa: correcties interne bijdragen die als bijdragen van derden (extern) waren verantwoord	Presentatie	Materiële vaste activa, overige opbrengsten en overlopende activa	€ 1.504.000	€ 1.504.000
Grondexploitatie: Correctie voorziening Lange Wemen	Waardering	Vorraden en resultaat	€ 1.425.000	€ 1.425.000
Overlopende activa en passiva: onterecht opgenomen vordering/schuld Greendeal bijdragen	Balansverlenging	Overlopende activa en passiva	n.v.t.	€ 833.000
Correctie verstrekte leningen aan derden van overlopende activa naar financiële vaste activa	Presentatie	Financiële vaste activa en overlopende activa	n.v.t.	€ 6.540.000
Kwijtgescholden lening (€ 681.000) was als voorziening verantwoord en niet afgeboekt.	Presentatie	Financiële vaste activa	n.v.t.	n.v.t.
Voorziening voor belastingdebiteuren was niet opgenomen (extra lasten).	Waardering vorderingen	Uitzettingen met rentetypische looptijd korter dan 1 jaar en resultaat	€ 391.000	€ 391.000
Verstrekte leningen aan derden zijn via de staat van baten en lasten verantwoord.	Presentatie baten en lasten	Baten en lasten	€ 2.581.000	€ 2.581.000
Voor een aantal IMG-regelingen was onterecht geen vordering (overlopende activa) opgenomen.	Waardering vorderingen	Overlopende activa en baten	€ 838.000	€ 838.000
Onttrekkingen van een tweetal voorzieningen waren gepresenteerd als negatieve dotatie. Daardoor geen inzicht in de daadwerkelijke uitgaven	Presentatie	Voorzieningen	n.v.t.	€ 1.365.000

* In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2017 en in het normenkader 2017 is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Bijlage A2 – In de controle opgenomen aanpassingen

De onderstaande tabel bevat alle afzonderlijk geïdentificeerde en gecorrigeerde afwijkingen boven de rapportagedrempel van € 250.000.

Aard van de gecorrigeerde controleverschillen	Soort correctie	Jaarrekeningpost	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Feitelijke controleverschillen				
Voorziening pensioen wethouders was te hoog verantwoord vanwege de risicovoorziening nabestaanden die niet onderbouwd kan worden (lagere lasten).	Waardering	Voorzieningen	€ 317.000	€ 317.000
Inschattingsverschillen				
Correctie voorziening Lange Wemen (onterecht gevormd in 2017, besluit wordt in 2018 genomen) (lagere lasten).			€ 1.400.000	€ 1.400.000
Geprojecteerde (inschattings)verschillen				
Niet van toepassing				
Totaal			€ 8.456.000	€ 17.194.000

* In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2017 en in het normenkader 2017 is het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid opgenomen.

Bijlage A3 – Tekortkomingen in de toelichtingen

Onze controlestandaarden vereisen dat wij afwijkingen van materieel belang in de toelichting signaleren om de gemeenteraad in staat te stellen een inschatting te maken van de gevolgen daarvan voor de jaarrekening.

De tabel hierna bevat een weergave van die onderwerpen uit de toelichting waarvan wij denken dat de gemeenteraad deze nader dient te beoordelen.

Toelichting	Bron van de toelichtingvereiste	Kwantitatieve of kwalitatieve overwegingen
Diverse tekstuele aanpassingen, uitbreidingen van toelichtingen en aanpassingen vanwege onjuiste presentaties zijn gecorrigeerd in de definitieve jaarstukken.	BBV	N.v.t.
Er resteren geen (significante) tekortkomingen in de toelichtingen.		

Bijlage B – Bevindingen controle SiSa-bijlage 2017

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen. Per regeling wordt in een tabel aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

Onderstaand treft u deze tabel aan.

Bevindingen controle SiSa-bijlage		Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
OCW D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2017 (OAB)	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
I&M E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaaï	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet – gemeentedeel 2016	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
SZW G3	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen) – gemeentedeel 2016	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
E27B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer SiSa tussen medeoverheden	N.v.t.	€ 0	N.v.t.
Totaal			€ 0	

Bijlage C – Onafhankelijkheidsbevestiging

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Hengelo

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de "Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)" en vormen een belangrijk onderdeel van het 'normenkader' waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen de organisatie van Deloitte ingebed.

Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van de gemeente Hengelo in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van waarborgen om onafhankelijke positie te waarborgen

Deloitte beschikt over een stelsel van maatregelen om onze onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Het stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen.

Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico's ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle gevolmachtigden en werknemers bij Deloitte.

- Procedures voor de organisatie van periodieke training inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.
- De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking ervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.
- Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt waarin is vastgelegd of sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controleopdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en indien er bedreigingen zijn gesignaleerd welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreiging voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenoemde onafhankelijkheidsevaluatie) wordt in het dossier opgenomen. Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Deloitte wordt geconsulteerd, als sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Indien de bestuursstructuur van de controlecliënt voorziet in een raad van commissarissen of audit committee overwegen wij ook één van deze beide instanties te raadplegen.
- Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheidsvoorschriften.

De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen worden periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties met de gemeente Hengelo

Wij hebben een evaluatie gemaakt van persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Deloitte, haar gevolmachtigden en haar medewerkers en de gemeente die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Bij deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken welke aan u gerapporteerd dienen te worden.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Deloitte, een bestuurder of interne toezichthouder van Deloitte of een lid van het controleteam heeft ontvangen of verstrekt aan de gemeente of een bij de gemeente betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels.

Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die een (geschatte) waarde van meer dan € 100 hebben ontvangen of verstrekt en zijn daarom van mening dat er geen sprake is van een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht.

Bijlage D - Algemene Verordening Gegevensbescherming

Per 24 mei 2016 is de AVG in werking getreden. De AVG is van toepassing op elke organisatie in de Europese Unie (EU) die persoonsgegevens verwerkt. Daarnaast zal de wetgeving ook gaan gelden voor organisaties die diensten en/of goederen aanbieden aan individuen in de EU al dan niet om iets. Mocht een organisatie het gedrag van individuen monitoren, voor zover dit gedrag plaatsvindt op het grondgebied van de EU, dan zal de organisatie ook moeten voldoen aan de AVG. De AVG heeft dus een reikwijdte die verder gaat dan slechts de grenzen van de EU. Tot 25 mei 2018 hebben organisaties de tijd om hun processen op de AVG aan te passen. Daarna kan iedere natuurlijke persoon binnen de EU-organisaties aanspreken op het niet-nakomen ervan. De wetgeving wil het transparant, het zorgvuldig en het bewust gebruik van persoonsgegevens bevorderen en de huidige wetgeving vernieuwen.

Rechten van individuen

De AVG maakt het voor individuen mogelijk om kosteloos inzicht te krijgen in de persoonsgegevens die een organisatie van dat individu verwerkt. In bepaalde gevallen is het dan mogelijk voor een individu om gegevens te wijzingen, te laten verwijderen, een verzoek in te dienen om verdere verwerking te blokkeren en zelfs om te vragen of de gegevens overgedragen kunnen worden naar een andere partij.

Wat is er gelijk gebleven?

Hoewel de AVG-veranderingen met zich meebrengen zullen veel van de reeds bestaande principes gelijk blijven. Zo mogen gegevens alleen voor een specifiek doeleinde worden verwerkt, moet er een wettelijke basis bestaan voor het gebruik van die gegevens en mogen zij niet verder verwerkt worden indien dit niet verenigbaar is met het oorspronkelijke doel. Ook zal onder de AVG de plicht om datalekken te melden binnen 72 uur blijven bestaan.

Verwerkingsverantwoordelijkheid

Wellicht één van de grootste veranderingen is het beginsel van de verwerkingsverantwoordelijkheid. Organisaties zijn verantwoordelijk voor de naleving van alle bepalingen uit de AVG en zij moeten kunnen aantonen dat zij dit actief doen. Dit betekent dat de AVG een hoge mate van volwassenheid en documentatie verlangt. Zonder het actief documenteren van genomen maatregelen en de afwegingen die gemaakt zijn om tot die maatregelen te komen, wordt het lastig voor organisaties om aan te tonen dat zij actief bezig is geweest met deze wetgeving.

Additionele plichten -Gegevensbescherming door ontwerp en standaardinstellingen

Naast meer rechten voor individuen introduceert de AVG ook aanvullende plichten ten opzichte van de Wet bescherming persoonsgegevens. Zo zullen organisaties een register moeten opstellen waarin zij hun verwerkingsactiviteiten opnemen met daarbij aanvullende informatie zoals bewaartermijnen en genomen beveiligingsmaatregelen. Daarnaast zullen alle processen ontworpen moeten worden met de bescherming van persoonsgegevens als centraal uitgangspunt, het zogenoemde 'gegevensbescherming door ontwerp' ('privacy by design'). Daarbij zullen deze processen ook nog eens standaard de voor de individu minst indringende instellingen moeten hebben, het zogenoemde 'gegevensbescherming door standaardinstellingen' ('privacy by default'). Technische en organisatorische maatregelen moeten daarom worden genomen gedurende het gehele proces van het verwerken van persoonsgegevens (art. 25 AVG). Al deze maatregelen hebben als doel het vertrouwen van de individu in de digitale wereld te vergroten.

Technische en organisatorische maatregelen moeten daarom worden genomen gedurende het gehele proces van het verwerken van persoonsgegevens (art. 25 AVG). Al deze maatregelen hebben als doel het vertrouwen van de individu in de digitale wereld te vergroten.

Risico Assessment - Gegevensbescherming effectbeoordeling

Voor iedere nieuwe gegevensverwerking dient de verantwoordelijke gegevensverwerker een impact-analyse uit te voeren indien de verwerking een hoog risico oplevert voor de bescherming van persoonsgegevens van de betrokkene. Deze impact analyse zal uitgevoerd moeten worden met het individu als uitgangspunt en moet in ieder geval plaatsvinden indien een organisatie systematisch individuen monitort of op grootschalig niveau gevoelige gegevens verwerkt. Hierbij zal grootschalig ingevuld worden aan de hand van zowel de hoeveelheid gegevens als de hoeveelheid betrokkene.

Toeziethoudende autoriteit

Ieder EU-land zal tenminste één toezichthoudende autoriteit aanwijzen die bevoegd is om handhavend op te treden in het geval dat de AVG niet wordt nageleefd. In Nederland is dat de Autoriteit Persoonsgegevens (voorheen College Bescherming Persoonsgegevens). Deze autoriteiten hebben daarnaast ook als taak om praktische informatie te verstrekken over de AVG en om leading practices te identificeren en te verspreiden. Mocht dit echter nodig zijn dan hebben de hiertoe geautoriseerde toezichthouders ook de bevoegdheid om organisaties boetes op te leggen wanneer blijkt dat zij zich niet aan de AVG houden hebben. Deze boetes kunnen oplopen tot maximaal € 20 miljoen of 4% van de wereldwijde omzet van het voorgaande jaar.

Lid statelijke Maatregelen

Hoewel de AVG een uniforme set regels beoogd te creëren voor alle landen in Europese Unie zullen lidstaten in bepaalde gevallen bevoegd zijn om aanvullende regels op te stellen omtrent het beschermen van persoonsgegevens. Hoewel in grote lijnen een uniforme implementatie van de AVG mogelijk is voor multinationals zal er daarom toch ook naar nationale bepalingen gekeken moeten worden bij het uitvoeren van een privacy programma.

E-Privacy verordening

Naast de AVG zal er ook een E-privacy verordening gaan komen (welke de huidige E-privacy richtlijn gaat vervangen). Die wetgeving gaat specifiek in op bescherming van persoonsgegevens bij elektronische communicatie. Deze richtlijn verplicht lidstaten om in geval van elektronische communicatie, in aanvulling op de AVG, maatregelen te definiëren rondom elektronische communicatiegegevens die als persoonsgegevens kunnen worden aangeduid. Een definitieve versie is nog niet gepubliceerd en verwacht wordt dat deze wetgeving pas gaat gelden in 2019.

Beveiliging van persoonsgegevens

Naast het zorgvuldig verzamelen van persoonsgegevens moet een organisatie persoonsgegevens ook op een juiste en passende manier organisatorisch en technisch beveiligen. Dit houdt onder andere in dat de beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid van gegevens geborgd wordt. Dat die gegevens niet alleen technisch beveiligd moeten worden maar ook organisatorisch benadrukt dat het beschermen van gegevens ook offline moet gebeuren.

Functionaris voor de gegevensbescherming

De AVG dwingt af dat sommige organisaties een functionaris ten behoeve van gegevensbescherming dienen aan te stellen. Deze functie dient zich namens de organisatie onder andere bezig te houden met het toepassen en naleven van de AVG en intern data privacy beleid. De verplichting om een functionaris voor de gegevensbescherming in te stellen geldt in ieder geval voor overheidsinstellingen.

De naam 'Deloitte' verwijst naar één of meer van de volgende rechtspersonen: Deloitte Touche Tohmatsu Limited, een in Groot-Brittannië gevestigde 'private company limited by guarantee', en ieder van de memberfirms die deel uitmaken van haar netwerk. Elk van deze rechtspersonen vormt een juridisch afzonderlijke en onafhankelijke entiteit. Zie www.deloitte.com/about voor een gedetailleerde beschrijving van de rechtsvorm van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en haar memberfirms.

Deloitte is met ongeveer 5.000 medewerkers en kantoren in heel Nederland de grootste organisatie op het gebied van accountancy, belastingadvies, consultancy en financiële advisering. Deloitte Nederland is een onafhankelijke memberfirm van Deloitte Touche Tohmatsu, met 225.000 medewerkers en vestigingen in meer dan 150 landen.

© Deloitte 2018. All rights reserved.